

**DEBRECENI REFORMÁTUS HITTUDOMÁNYI
EGYETEM DOKTORI ISKOLÁJA**

**AZ IGEHIRDETÉS HELYE AZ ERDÉLYI
MAGYAR REFORMÁTUS LELKIPÁSZTORI
HIVATÁSKÉP ALAKULÁSÁBAN**
**Igehirdetői önképünk és öntudatunk változása
az 1990–2014 közötti időszakban**

**Doktori (PhD) értekezés
a gyakorlati teológia tárgykörében**

**Készítette:
Székely József**

**Témavezető:
Dr. habil. Fekete Károly**

**Debrecen–Kolozsvár,
2018**

TARTALOM

BEVEZETÉS	5
1. A KELLŐ LELKIPÁSZTORI HIVATÁSKÉP	8
1.1. A teológiai hallgatók kibocsátása.....	8
1.2. A református hitvallásokból kirajzolódó lelkipásztori hivatáskép	11
1.2.1. A Heidelbergi Káté lelkészsképe	12
1.2.2. A II. Helvét Hitvallás lelkipásztorképe	16
1.3. A reformátori tisztségértelmezés lelkipásztori hivatásképre gyakorolt hatása	22
1.3.1. Luther Márton tisztségértelmezése	23
1.3.2. Bucer tisztségteológiája	25
1.3.3. Zwingli és Bullinger	26
1.3.4. Kálvin tisztségértelmezése	28
1.3.5. A reformátori tisztségértelmezés jelentősége az igehirdetői hivatás megerősítésében.....	30
1.4. Összefoglalás.....	30
2. A VALÓS LELKIPÁSZTORI HIVATÁSKÉP	32
2.1. A lelkipásztor felszentelése	32
2.2. A lelkipásztor beiktatása	36
2.3. Az egyházalkotmányból kirajzolódó hivatáskép.....	38
2.3.1. Az egyház feladata.....	39
2.3.2. A lelkipásztor feladata	40
2.3.3. A lelkipásztor mint kulcsszereplő az erdélyi református egyházban	42
2.3.4. A lelkészközpontúság terhe	47
2.4. Az egyház szervezetének, jellegének és helyzetének hatása a lelkipásztori hivatásképre	48
2.4.1. Az erdélyi református egyház szervezete és a lelkipásztori hivatáskép	48
2.4.2. Az erdélyi református egyház jellege (népegyház) és a lelkipásztori hivatáskép	56
2.4.3. Az erdélyi református egyház kisebbségi helyzete és a lelkipásztori hivatáskép.....	61
2.4.3.1. A felekezeti kisebbségi helyzet.....	61
2.4.3.2. A nemzeti kisebbségi helyzet.....	62
2.5. Az egyházi vizitáció hatása a lelkipásztori hivatásképre	66
2.5.1. Az egyházmegyei vizitáció.....	68
2.5.2. Az egyházkerületi vagy generális vizitáció	70
2.5.3. A pasztorális vizitáció, mint lehetőség	72
2.6. A társadalmi változások hatása a lelkipásztori hivatásképre	76
2.6.1. A román társadalomban végbement vallás- és egyházzociológiai változások	76
2.6.2. Az erdélyi helyzet.....	77
2.6.3. Templomlátogatás és a gyülekezeti rétegalkalmakon való részvétel	78

2.6.4. Az egyház a társadalom színpadán	79
2.6.5. Az iskolai vallásoktatás bevezetése	80
2.6.6. A gyakorlati materializmus hatása	81
2.6.7. Értékrend-változás (válság) és annak következményei	82
2.7. Összefoglalás.....	85
3. A KÉPZÉS ÉS A TOVÁBBKÉPZÉS SZEREPE A LELKIPÁSZTORI HIVATÁSKÉP ALAKULÁSÁBAN	86
3.1. A lelkipásztorképzés hivatáskép formáló hatása.....	86
3.1.1. Lelkipásztorképzés a Kolozsvári Teológiai Fakultáson (1895–1989)	87
3.1.2. A teológiai képzést meghatározó tényezők az 1990–2014 közötti időszakban.....	90
3.1.2.1. A numerus clausus következményeinek a felszámolása.....	90
3.1.2.2. A tanügy-minisztérium fennhatósága	91
3.1.2.3. Az akkreditációs folyamat.....	92
3.1.3. A teológiai képzés célja	94
3.1.4. A teológiai képzésre való jelentkezés feltételei.....	95
3.1.5. A teológiai képzés jellege: Ige- és gyülekezet-irányultság / tudományosság és spiritualitás	98
3.2. A lelkipásztor-továbbképzés jelentősége a hivatáskép alakításában.....	108
3.2.1. A segédlelkipásztorok, illetve a gyakornokok továbbképzése	108
Javaslatok	110
3.2.2. A lelkipásztorok továbbképzése	111
3.3. A lelkészértekezlet jelentősége a lelkipásztori hivatáskép formálásában.....	113
3.3.1. Egyházmegyei, egyházkerületi és országos lelkészértekezletek	113
3.3.2. Önkéntes Továbbképző Program (ÖTP)	117
3.3.3. A lelkészértekezlet hivatásmegőrző szerepe	118
3.4. Összefoglalás.....	120
4. A LELKIPÁSZTORI HIVATÁS ÚJRAÉRTELMEZÉSE.....	121
4.1. Az igehirdetés a lelkipásztori hivatás lényege	121
4.1.1. Az igehirdetés, mint a lelkipásztor legfontosabb feladata.....	122
4.1.2. A hivatalnoki szerep felerősödésének negatív hatásai az igehirdetésre nézve	124
4.2. Az igehirdetői kompetenciák	126
4.2.1. Szakmai kompetencia	127
4.2.2. Személyes kompetenciák.....	129
4.2.2.1. Önismereti kompetencia.....	130
4.2.2.2. Spirituális kompetencia (Isten-ismeret)	138
4.2.2.3. Kapcsolati kompetencia (emberismeret, gyülekezetismeret).....	142
4.3. Az igehirdetés megújulásának a lehetőségei	147
4.3.1. Az igehirdetés helyzete.....	147
4.3.2. Milyennek kellene lennie az igehirdetésnek.....	149
4.3.2.1. Az igehirdetés prófétai jellege	150
Az igehirdető prófétai öntudata.....	151

A prófétai igehirdetés jellemzői	153
4.3.2.2. Az igehirdetés személyes jellege	154
A személyes prédikáció jellemzői.....	156
A személyesség veszélyei	159
4.3.2.3. Az igehirdetés lelkigondozói jellege	160
4.4. Összefoglalás.....	165
5. ÖSSZEGZÉS, ZÁRÓ GONDOLATOK.....	166
6. SUMMARY	169
MELLÉKLETEK	171
1. Melléklet.....	171
2. Melléklet.....	188
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	193

BEVEZETÉS

A lelkipásztori hivatáskép változásának a vizsgálatára több tényező is készített. Ezek közül meghatározó az, hogy a rendszerváltást¹ követő első évekre esett a teológiai tanulmányaim ideje, majd az ezt követő negyed évszázados lelkipásztori és lelkészértekezleti szolgálatom során tanúja és részese voltam azoknak a folyamatoknak, amelyek alakították, sok esetben torzították a lelkipásztori hivatásképet. A rendszerváltás előtti időszakban az erdélyi lelkipásztort teljesen lefoglalta az igehirdetés feladata és a *modus vivendi* megtalálása az egyházellenes hatalommal szemben. A nyugati teológiai irányzatok, amelyek a korábbi évszázadokban eljutottak a Kárpát-kanyarig, nem törték át a vasfüggöny páncélját. Ebben az időszakban az erdélyi református teológia végig megmaradt az újreformátori teológia hatása alatt, és a prédikációra összpontosított. Ennek következményeként a gyakorlati teológia területén az igehirdetésen volt a hangsúly. Ugyanakkor a textusprédikációra összpontosító igehirdetés egyfajta védelmet is jelentett az egyház számára, mely kerülte a nyílt állásfoglalást társadalmi és politikai kérdésekben, illetve azokat az igehirdetés képes nyelvbe rejtette. A dialektika-teológia szerint az igehirdető csupán szócső, csatorna, amelyen át a fentről jövő üzenet eljut a hallgatóhoz. Ez az egyoldalú látásmód leszűkítette a lelkipásztori hivatásképet, és fölöslegesnek tartotta a lelkipásztor személyével való további foglalkozást.

Az 1989-es változások után gyökeresen megváltozott a helyzet. Az egyház kilépett az elszigeteltség szűkre szabott keretei közül, és képviselője, a lelkipásztor egyik pillanatról a másikra a társadalom színpadán találta magát. Bejáratos lett az iskolákba, ahová korábban nem tehetette be a lábát, utcai ünnepek emelvényein jelent meg, és neki jutott a fő szerep ott, ahol korábban nem volt szabad megszólalnia. Kulturális, sőt politikai rendezvények szervezője lett. Mint idegen nyelvet valamilyen szinten beszélő értelmiségi, ő adminisztrálta a nyugati egyházakkal való kapcsolatokat. Rövid időre felerősödött a társadalmi szerepe, és úgy nézett ki, hogy mindenhez ért, vagy legalábbis értenie kellene. Viszonylag rövid időn belül kiderült, hogy sem az egyház, sem a lelkipásztor nem volt felkészülve ezekre az új szolgálati lehetőségekre, és nem is tudott megfelelő módon teljesíteni. Több területen nem találta meg a hangot a gyorsan változó társadalommal. Ezeknek a folyamatoknak köszönhetően krízisbe került a lelkipásztori hivatás: egyre több fórumon lett központi kérdés a lelkipásztor helye és identitása a folyamatosan változó társadalomban. Amíg a rendszerváltás előtt majdnem minden az igehirdetésről szólt, napjainkban a lelkipásztort lefoglalja az anyagi alapok megteremtése és kezelése valamint az egyházi intézményrendszer életben tartása és működtetése. Ezt sok esetben kényszerűségből vállalta a lelkipásztor, akire a közvélemény egyre inkább kisebbségi menedzserként tekintett, sőt az egyházkormányzat is azokat a lelkipásztorokat állította piederstálra, akik ezen a területen ideig-óráig sikeresnek bizonyultak. Ennek nyilvánvaló következményeként a lelkipásztori hivatáskép az egyházi hivatalnok irányába torzult, az

---

¹ Amikor a *rendszerváltás* kifejezést használom, a Romániában 1989-ben végbement társadalmi változásokra gondolok.

igehirdetői hivatás kárára. Negyed századdal a rendszerváltás után ismét a vallás térvesztésének vagyunk a tanúi. Az istentisztelet-látogatás látványosan visszaesett, az értelmiség eltávolodott az egyháztól, az egyház és a lelkipásztor ismét a társadalom peremére és a templom falai közé szorult; véleményükre nem kíváncsi a társadalom.

Ilyen körülmények között nemcsak kívánatos, de szükségszerű a lelkipásztori tisztség és hivatáskép letisztázása és újraértelmezése. Ezt az a felismerést az is indokoltá teszi, hogy a zsinat-presbiteri elveket valló erdélyi református egyház a gyakorlatban lelkipásztor-központú. A lelkipásztorok kulcsszerepet töltenek be az egyház életében, ezért a gyülekezeti tagok az egyházat gyakran a lelkipásztorban látják megtestesülni.

Tudatában vagyok annak, hogy a dolgozatban vizsgált időszakra való objektív rálátást a történelmi távlat hiánya akadályozza, mégis szükségesnek tartom az ilyen irányú kutatást. Úgy gondolom, hogy a teológia feladata és felelőssége nem merülhet ki csupán a történelmi távlatból való utólagos értékelésben. A jelenkori egyházi és társadalmi folyamatok teológiai kritikája segítheti az egyházat hivatásának a betöltésében. Ugyanakkor a lelkipásztori hivatáskép aktuális újraértelmezése hozzájárulhat a lelkipásztori szolgálat megújulásához is. A dolgozat ehhez kíván segítséget nyújtani.

Az erdélyi református lelkipásztor hivatásképének a vizsgálata során szükségesnek tartom tisztázni, hogy mi vezetett a dolgozatban alkalmazott megközelítési módhoz. Tulajdonképpen úgy képzelem el a lelkipásztori hivatásképet, mint egy több mozaikkockából összeálló kirakós játékot. Évek óta két ilyen képet látok magam előtt. Az egyiket *kellő* hivatásképnek nevezem. Ez egy eszményi kép. A másik a *valós* hivatáskép, amely szintén több mozaikkockából áll össze. Szolgálatra során minden lelkipásztornak szembesülnie kell ezzel a kettősséggel és valamilyen módon feloldani az ebből fakadó feszültséget. A saját hivatáskép „összerakása” általában egy több tényező által meghatározott hosszú folyamat eredménye. Ebben nagy segítséget nyújthat a lelkipásztorképzés és továbbképzés, valamint a lelkészértekezlet (a lelkipásztori közösség különböző formái).

A kutatást a *kellő* lelkipásztori hivatáskép vizsgálatával kezdem. Ebben a fejezetben megpróbálom egymáshoz illeszteni azokat a mozaikkockákat, amelyek a fejezet végére remélhetőleg világos képpé állnak össze. Ennek az eszményi, *kellő* képnek a kirakását a teológiai stúdiumok befejezésével és a szolgálatra való kibocsátással kezdem. Ez olyan fordulópont és egyben ünnepi alkalom, amikor a teológiai intézet és az egyházkormányzat egy olyan lelkipásztorképet rajzol a magát szolgálatra elkötelező teológus elé, amely csak bizonyos értelemben felel meg a valóságnak. Ennél már csak az a kép valóságosabb, amellyel az ifjú a teológiára való jelentkezéskor rendelkezett. Ennek az idealizált hivatásképnek a kialakulásához hozzájárultak az erdélyi református egyház által elismert és elfogadott hitvallások, a Heidelbergi Káté és a Második Helvét Hitvallás, valamint az ezekben visszakösző reformátori tisztségteológia. Mivel a Szentírásban nem találunk egységes, sőt semmiféle lelkipásztori hivatásmodellt, ezért tartom szükségesnek annak a vizsgálatát, hogy a református hitvallásokból milyen lelkipásztori hivatáskép rajzolódik ki. Ezután kitérek a reformátori tisztségértelmezésre, valamint ennek az igehirdetőre és az igehirdetésre gyakorolt hatására.

A *valós* lelkipásztori hivatáskép megrajzolása során figyelembe veszem azokat a statikus és dinamikus tényezőket, amelyek ezt alakítják. Ilyen tényezők a református

egyház alkotmánya és jogszabályai által meghatározott intézményi struktúra, azaz az a keret, amelyen belül a lelkipásztor a szolgálatát végzi. Az erdélyi református egyház szervezete, népegyházi jellege és kisebbségi helyzete erőteljesen rányomja bélyegét a lelkipásztori hivatásképre. Ugyanakkor kitérek a valós hivatásképet meghatározó módon alakító társadalmi változások vizsgálatára, melyek folyamatosan alakítják a lelkipásztori szolgálat arculatát.

A kellő és a valós hivatáskép elemzése és összehasonlítása után a *lelkészképzés* és *továbbképzés*, valamint a *lelkészértekezlet* (a lelkipásztori közösség) hivatáskép-formáló hatását vizsgálom meg, részletesebben kitérve a teológiai képzés Ige- és gyülekezet-irányultságára, valamint a tudományosság és spiritualitás vonatkozásaira.

Tulajdonképpen a teológiai képzés és a lelkipásztor-továbbképzés segítheti – a kellő és a valós hivatáskép letisztázása és összehasonlítása által – a lelkipásztori hivatás *újraértelmezését*. Az ezzel kapcsolatos kérdések vizsgálata során kerül megfogalmazásra az *igehirdetés*, valamint az *igehirdető személyének* a jelentősége ebben a folyamatban. E két tényező megújulása hozzájárulhat az egyház megújulásához.

1. A KELLŐ LELKIPÁSZTORI HIVATÁSKÉP

1.1. A teológiai hallgatók kibocsátása

Az erdélyi református lelkipásztor hivatásképe a vizsgálatát egy olyan ünnepi eseménynél kezdem, amely alapvetően meghatározza a teológiai képzésben részt vett hallgató további életét, hiszen ez az a fordulópont, amely után a teológiai hallgató a lelkipásztori szolgálat gyakorlati mezejére lép. A kibocsátott teológus egyelőre még nem teljesen önálló, hiszen gyakornokként² fog szolgálni, a kibocsátó istentisztelet mégis egy olyan ünnepi alkalom, amelyen egy elkötelező fogadalom hangzik el a teológiai intézet tanárai, az egyház-kormányzat képviselői, a teológushallgatók, a szülők és a barátok közösségében. A fogadalomtétel szövegét az istentiszteleti rendtartásában³ találjuk meg. A fogadalmat tevő teológiai hallgató a Szentírásra, valamint a református egyház hitvallásaira hivatkozva kötelezi el magát a lelkipásztori szolgálatra. A teológiai képzés során feltételezhetően alaposan megtanulta a református egyház XVI. századi hitvallásait, amelyek az akkori egyházi körülmények hatásának nyomait viselik magukon. Azonban a XXI. századi erdélyi református egyház, amelyben lelkipásztori szolgálatot fog végezni, más társadalmi kontextusban él. Feltételezhető, hogy a kibocsátott hallgató erről az egyházzól⁴ is rendelkezik némi ismerettel, jóllehet az alapos egyháztörténeti felkészítésnek köszönhetően elsősorban ennek a múltját ismerte meg, és kevésbé a jelenét. A lelkipásztori szolgálat bizonyos területei, amelyre magát szent fogadással elkötelezi, egyelőre homályban vannak. A lelkipásztor jogait és kötelességeit a képzés során megtanult egyházi jogszabályból⁵ ismeri, azt azonban nem tudhatja, hogy ezek hogyan működnek a gyakorlatban.

---

² Az egyéves *gyakornoki* szolgálat a dolgozatban vizsgált időszak utolsó éveiben (2011) került bevezetésre a Romániai Református Egyházban, amelynek hangsúlyozottan az a célja, hogy a teológiai képzés gyakorlati szinten folytatódjék egy mentorlelkipásztor vezetésével.

³ „Én N. N. ígérem és fogadom, hogy Isten Igéje, valamint hitvallásaink, a Heidelbergi Káté és a II. Helvét Hitvallás szerint elkötelezem magam református egyházunk lelkipásztori szolgálatára, és lelkipásztori kötelezettségeimet úgy, amint azokat egyházi törvényeink a Szentírás és hitvallásaink tanítása szerint előírják, mindenben hű és alázatos lélekkel kívánom betölteni, és a szolgálatra magamat szent fogadással már most elkötelezem.” *A Magyar Református Egyház istentiszteleti rendtartása*. Összeállította a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának Liturgiai Bizottsága D. Dr. Csiha Kálmán püspök elnökle alatt. Budapest 1997; [Kolozsvár], a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának kiadása, 1998, 193. A gyakornoki év bevezetése után a fogadalomtétel szövegének a második és harmadik mondata ekképpen változott: „[...] elkötelezem magamat Református Anyaszentegyházunk *szolgálatára*, és *gyakornoki* kötelezettségeimet, [...]”.

⁴ Elsősorban arra a gyülekezetre kell gondolni, amelyhez a hallgató a teológiai képzés elkezdése előtt tartozott. Ez kiegészül a legációk szolgálatok során bizonyos mértékben megismert gyülekezetek képével. Itt szükséges megjegyezni, hogy a teológiai hallgató egy-egy gyülekezet ünnepi arcát ismeri meg a legáció során és kevésbé a valóságot jobban tükröző hétköznapi arcát.

⁵ 2006. évi 1. jogszabály. *A Romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról*. Hatályba lépett 2006. június 1-én. Kolozsvár, 2006.

A Második Helvét Hitvallás (*II. HH*) részletesen foglalkozik az egyházi szolgálkkal kapcsolatos kérdésekkel.⁶ A teológiai képzésben részesült hallgatók a segédlelképásztori szolgálatra való kibocsátás – az „egyháznak való átadatás” – rendjén a *II. HH. XVIII.* fejezetéből hallgatják meg az egyházi szolgák kötelességeire vonatkozó passzust. Ezen az ünnepi istentiszteleten elhangzik a rektor beszéde úgy, ahogyan az a segédlelkészek, illetve gyakornokok fogadalomtételének a liturgiájában szerepel.⁷

Ebből a beszédből is kitűnik, hogy a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben folyó teológiai oktatás célja a lelképásztori szolgálatra való felkészítés, valamint az is, hogy ennek a szolgáltatásnak Isten Igéje az alapja. Ezzel van összhangban az Igével való naponkénti foglalkozásra történő buzdítás, amely a teológus létnek és egyben a lelképásztori hivatásnak is a lényege.

A rektor püspökhöz intézett beszédét ugyancsak az istentiszteleti rendtartásból⁸ idézem. A fenti beszédben utalás történik arra, hogy a lelképásztori szolgálatra való alkalmasság nem csupán a teológiai nevelés függvénye. Ez a tanultaknak a gyakorlati szolgáltatásban való alkalmazása révén és az ebben szerzett tapasztalatok által teljesebbé válik.

A rektori beszéd után következik az egyházkerületi főjegyzőnek az istentiszteleti rendtartásban szereplő intelme,⁹ amely tartalmazza *II. HH. XVIII.* fejezetének az egyházi

---

⁶ XVIII. fejezet. Az anyaszentegyház szolgálói, azok rendeltetése és kötelességei. In: *A Második Helvét Hitvallás*. Budapest, A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2008, 163.

⁷ „Kedves Ifjú Testvéreim! A Teológiai Intézet titeket, akik teológiai tanulmányi kötelezettségeiteknek eleget tettetek, ezennel ünnepélyesen átad egyházi szolgálatra, és elindultok a segédlelkészi szolgálat gyakorlati munkamezejére. Annakidején ünnepélyes fogadalommal léptétek át az Alma Mater küszöbét, s most áldáskívánással adunk át erre a szolgálatra. Átvételekkor fogadalmat tesztek. Ez új fogadalomtétel alkalmából is arra kérünk titeket, hogy a teológus nevet, amelyet itt, e falak között öt esztendőn át viseltetek, soha le ne tegyétek. Ez a név állandó kötelezettséget rótt reátok. Álljatok azért erősen, bátran Isten Igéjének bizonyossága mellett. Naponként tusakodjatok az Ige kérdései és a meg nem szűnő feltételei előtt. Mert amelyik napon megszűntök teológusnak lenni, elvesztettétek a belső hivatást a lelképásztori szolgálatra. Kérünk tehát titeket, hogy teológus lélekkel járjatok a szolgálat útján. Hűséggel munkálkodjatok az anyaszentegyház szőlőjében, törekedjétek a város, a falu, az egész népünk szolgálatára.” *A Magyar Református Egyház istentiszteleti rendtartása*, 191.

⁸ „Főtiszteletű Püspök úr! Íme, ezt a teológiai nevelésen átvitt új sereget átadom a püspök úrnak. Kérem, hogy vegye őket az anyaszentegyház, illetve saját joghatóságának védelmébe és állítsa az anyaszentegyház szolgálatába, hogy az egyházi gyakorlati munka útján megmutatkozó hiányosságaikat legyőzhessék addig a mértékig, amíg alkalmassá válnak a lelképásztori szent szolgálat önálló végzésére. Kívánjuk, hogy a mindennapi munkamezőn úgy ismerje meg tanítványainkat, mint Jézus Krisztus hú tanítványait. Isten áldja meg a püspök urat ennek az új csoportnak élén és a velük végzett szolgálatban.” Uo. 191.

⁹ „Kedves Ifjú Testvéreim! Hitvallástevő fogadalommal tegyetek bizonyosságot arról, hogy készen vagytok felvenni anyaszentegyházunk egész életet kívánó és egész életre szóló szolgálatát. Mielőtt azonban letennétek a szent fogadalmat, az anyaszentegyház megbízásából emlékeztetetekbe idézzük, és lelketekre kötjük hitvallásunk tanítását az egyházi szolgák kötelességéről, a II. Helvét Hitvallás 18. fejezete alapján:

»Az egyházi szolgák kötelességei különfélék, de ezeket sokan két dologra vezetik vissza, amelyekbe a többi mind beletartozik: Krisztus evangéliumi tanítására és a sákramentumok helyes kiszolgáltatására. Az egyházi szolgák feladata ugyanis összehívni a szent gyülekezetet, ott Isten Igéjét magyarázni és az egyetem tanítást a gyülekezet helyzetére és használatára alkalmazni, hogy a tanítás javára váljék a hallgatóknak és építse a hívőket. Az egyházi szolgák feladata, hogy tanítsák a tudatlanokat, buzdítsák és előmenetelre készítsék az Úr útján hátramaradókat vagy késlekedőket, vigasztalják és erősítsék a kicsinyhitűeket, és vértessék fel őket a Sátán különféle kísértései ellen, dorgálják meg a vétkezőket, hívják vissza a jó útra a

szolgák kötelességeiről szóló részletét. Az idézett hitvallási szövegből az derül ki, hogy a lelkipásztornak az aktuális igehirdetés, a hatékony tanítás, a sákramentumok kiszolgáltatása és a pasztoráció a feladata. Ezekkel a szolgálattal építi a gyülekezetet és óvja meg a szakadásoktól. A teológiai képzés során is erre a szolgálatra készül fel a hallgató. A rektor a teológus név méltó viselésére buzdítja a végzősöket, arra kéri őket, hogy teológusokként járjanak a szolgálat útján. Ez biblikus és hitvallásos. Elgondolkoztató viszont a végzős teológiai hallgatók fogadalmában szereplő kijelentés, amely arra vonatkozik, hogy lelkipásztori kötelezettségeiknek úgy tesznek eleget, ahogyan azokat az egyházi törvényeink előírják. A hitvallásban felsorolt kötelezettségeket ismeri a végzős teológus, azonban az egyházi törvényeink előírásait csak részlegesen.

A dolgozatban a 2.2. fejezetcím alatt megvizsgálom részletesebben az egyházi jogszabályból kirajzolódó lelkipásztori hivatásképet. E vizsgálat rendjén kiderül, hogy az egyházi törvények nem mindenben harmonizálnak a református egyház hitvallásaival. A végzősök azonban ünnepélyesen fogadalmat tesznek: „Meghallván hitvallásunk tanítását, Isten, a gyülekezet és az Anyaszentegyház előjárói előtt tegyék le a következő fogadalmat: »Én N. N. ígérem és fogadom, hogy a Szentírás, valamint hitvallásaink, a Heidelbergi Káté és a II. Helvét Hitvallás szerint elkötelezem magam református egyházunk lelkipásztori szolgálatára, és lelkipásztori kötelezettségeimet úgy, amint azokat egyházi törvényeink előírják, mindenben hű és alázatos lélekkel kívánom betölteni, és a szolgálatra magamat szent fogadással már most elkötelezem.«¹⁰

Aki teológiai képzésben részesült az lelkipásztori szolgálatra bocsáttatik ki. Ez is jelzi, hogy a Kolozsvári Teológiai Intézetben nem teológusképzés, hanem gyülekezeti¹¹ lelkipásztorképzés folyik. A teológiai képzésben résztvevő hallgató az öt¹² tanulmányi év során megismer néhány alapvető dolgot a református egyház szervezetéről és kormányzásáról; meg kell tanulnia az erdélyi református egyház alkotmányát¹³ és az egyház szervezetéről és kormányzásáról szóló jogszabályt.¹⁴ A teológiai intézet falai között megszerzett tudás egyelőre elméleti ismeret marad számára, majd csak a tulajdonképpeni szolgálat

---

tévelygőket, emeljék fel az elesetteket, üzzék el az Úr aklától a farkasokat, bölcsen és komolyan róják meg a bűnöket és bűnösöket, ne nézzék el s ne hallgassák el a bűnözést. Egyszersmind szolgáltatassák ki a sákramentumokat, ajánlják a velük való helyes élest, és arra mindenkit készítsenek elő az egészséges tanítás által, tartsák meg a hívőket a szent egységben és akadályozzák meg a szakadásokat. Kötelességük végül, hogy hitben oktassák a tudatlanokat, a szegények szükségét ajánlják a gyülekezetnek, a beteget és a különféle kísértésekkel küzdőket meglátogassák, tanítsák és tartsák meg az élet útján. Ezenkívül tartsanak nyilvános imádkozásokat, vagy szükség idején böjttel, azaz szent megtartóztatással egybekötött könyörgéseket, és a lehető legszorgalmasabban gondoskodjanak mindenről, ami a gyülekezetek nyugalmára, békéjére és üdvére szolgál. Hogy pedig az egyházi szolga mindezt jobban és könnyebben teljesíthesse, azt kívánjuk tőle, hogy istenfélő legyen, szorgalmasan imádkozzék, a Szentírás olvasásában mélyüljön el, mindenben s mindig éber legyen, és életének tisztaságával tűnjék ki mindenki előtt.«” *A Magyar Református Egyház istentiszteleti rendtartása*, 192–193.

¹⁰ Uo. 193.

¹¹ A lelkipásztorképzésről szóló fejezetben (3.2.) részletesebben kitérek az általános lelkészképzésre valamint a szakosodás kérdésére.

¹² A korábbi 4 éves képzés 1982-től váltott át az 5 évesre, 2011-től pedig már 6 éves a képzés.

¹³ *A Romániai Református Egyház Alkotmánya (Statútuma)*. Hatályba lépett 2006. június 1-én. Kolozsvár, 2006.

¹⁴ *2006. évi 1. jogszabály. A Romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról.*

során fog rájönni az elméleti megalapozás és a gyakorlati egyházkormányzás közötti különbségre. A végzős hallgató a gyakornoki kinevezés alkalmával találkozik az egyházkormányzattal, a püspök¹⁵ személyében. Ez a találkozás meghatározó¹⁶ lehet a későbbi lelkészi szolgálata szempontjából. Mivel a gyakornoki szolgálat feltételei nem egyértelműen tisztázottak,¹⁷ a teológiai képzést befejező lelkipásztorjelölt egy jó adag bizonytalansággal kezdi a szolgálatát. A következő találkozás már gyülekezeti szinten történik, ti. annak a gyülekezetnek a lelkipásztorával és a gondnokával, amelybe a püspök kinevezte. A szolgálat elkezdése után az egyházmegyénél kezd megismerkedni az esperesi hivatal szerepével és működésével. A leendő lelkipásztor hivatásképét eddig a származási gyülekezetében szerzett tapasztalatok és a teológiai képzés során nyert ismeretek alakították. A kibocsátás után ezt a képet az egyházkormányzat, a gyülekezet, a lelkipásztori közösség és a társadalom fogja formálni.

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy a kibocsátott teológust Isten igéjének a hirdetésére képezték ki. Ez az elsőrendű feladata. „Arról, hogy a lelkipásztori munkában mit nevezhetünk igehirdetésnek, megoszlanak a vélemények [...], ennek a fogalomnak a körébe tartozik a prédikáció, a vallástanítás, a lelkigondozás és a szeretetszolgálat.”¹⁸ Mindenképpen megállapítható, hogy a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet igehirdető lelkipásztorokat ad át az erdélyi református egyháznak.

1.2. A református hitvallásokból kirajzolódó lelkipásztori hivatáskép

Mivel a dolgozatban vizsgált 25 éves időszakban minden szolgálatra kibocsátott lelkipásztor fogadalmat tett és esküvel kötelezte el magát a református egyház hitvallásai szerinti lelkipásztori szolgálatra, elengedhetetlen annak a megvizsgálása, hogy a két

---

¹⁵ A segédlelkipásztorok kinevezése a püspök hatáskörébe tartozik. (Ld. 2006. évi 1. jogszabály. A Romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról. 117&. A püspök jog és hatásköre. 5.b) „Kinevezi a missziói egyházközsegek lelkipásztorait és a segédlelkészeket.”)

¹⁶ A segédlelkészek kinevezésének íratlan szabálya szerint a végzős teológus tanulmányi eredményi alapján választhat az egyházkerület által kijelölt szolgálati helyek közül, és a püspök kinevezi őt az általa választott helyre. Az elmúlt 25 évben ez az engedmény nem mindig bizonyult a legmegfelelőbbnek a végzős hallgatók különböző igényei miatt. Az okok vizsgálatára itt nincs hely és lehetőség.

¹⁷ Az 1 éves gyakornoki szolgálatot a dolgozatban vizsgált időszak utolsó éveiben, 2011-től vezették be. Ezt megelőzően az 5 éves képzést a segédlelkipásztori szolgálat követte. A gyakornoki szolgálat bevezetését követő években, mivel még nem létezett egy erre vonatkozó pontos és egyértelmű szabályzat, sem a végzősök, sem a gyakornokot fogadó gyülekezetek és lelkipásztorok számára nem volt világos, hogy kinek mi a feladata és hogyan kell megvalósulnia ennek a szolgálatnak. A gyakornokképzéssel megbízott teológiai tanár (Kelemen Attila) szervezésében több alkalommal is volt megbeszélés a mentorok számára. Ezen azonban nem jelent meg mindenki. Mivel a gyakornoki fizetést és a szolgálati lakást a gyülekezet biztosítja, a legtöbb esetben a presbitérium és a lelkipásztor segédlelkipásztorként kezelte a gyakornokot. Ezért sok esetben nem valósult meg a gyakornoki szolgálattal kapcsolatos egyházkormányzati elképzelés, amely szerint ez a szolgálati év a teológiai képzés folytatásaként a mentorlelkipásztor segítségével és vezetésével történő gyakorlati tapasztalatszerzést és tanulást kell szolgálnia, és nem a lelkipásztor tehermentesítése a cél. Erre a kérdésre részletesebben kitérek a lelkésztovábbképzéssel foglalkozó (3.3.) fejezetben.

¹⁸ KOZMA Zsolt: Az igehirdetés prófétai jellege. In: uő: *Tegnap, ma és örökké*. Kolozsvár, Az Erdélyi Református Egyházkerület, 2010, (191–199) 191.

hitvallási irat, a Heidelbergi Káté (*HK*) és a *II. HH* mit mond erről a hivatásról. Annak ellenére, hogy az egyházi szolgálókról szóló részletes tanítás a *II. HH*-ban található, nem mellékes azt is megvizsgálni, hogy mit tanít a *HK* a lelkészi szolgálatról. Ezt az indokolja, hogy a *HK* széles körben ismert az erdélyi reformátusok körében, a presbitériumok napjainkban is ennek ismerete alapján bocsátják konfirmációi fogadalomtételre az ifjakat.

1.2.1. A Heidelbergi Káté lelkészképe

A *Romániai Református Egyház Alkotmánya* első paragrafusának első bekezdésében a következő megállapítást találjuk: „A Romániai Református Egyház Jézus Krisztus szent, apostoli egyházának része. Az Egyház Krisztus teste. A teljes Szentírás alapján hitének kifejezőjéül a Nicea-Konstantinápolyi Hitvallást, az Apostoli Hitvallást, a II. Helvét Hitvallást (1566) és a Heidelbergi Kátét (1563) fogadja el.”¹⁹ A Nicea-Konstantinápolyi Hitvallásban és az Apostoli Hitvallásban nincs szó az Ige szolgálóiról, ezért ilyen vonatkozásban nem szükséges a vizsgálatuk. A Heidelbergi Káté azonban nagy jelentőséggel bír a Romániai Református Egyházban. Ezért amikor az erdélyi magyar református lelkipásztor hivatásképét vizsgáljuk, nem lehet figyelmen kívül hagyni a *HK*-t²⁰ sem.

Jóllehet a teljes kátében csak egyetlen kérdésben fordul elő az Úr szolgálója²¹ megnevezés, amely nyilvánvalóan a lelkipásztorra vonatkozik, annál több szó esik az igehirdetésről. Az igehirdetés szolgálatát pedig a káté megfogalmazása időpontjában (mind napjainkig) az egyház a lelkipásztorokra bízta. Ezért ha a lelkipásztor megnevezés közvetlenül nem is fordul elő, közvetve mindenütt jelen van, ahol az igehirdetés jelentőségéről beszél a káté. Véleményem szerint a káté azáltal is üzen valamit a lelkipásztori hivatásról, hogy szinte semmit sem mond róla. Nyilvánvalóan ez nem azt jelenti, hogy nem fontos számára, hanem inkább azt, hogy minden az Isten igéjének a szolgálatában áll, tehát az igehirdető is. Ezért nem meglepő, hogy a káté vizsgálata során szinte semmiféle utalást sem találunk a lelkipásztori szolgálatra. Fekete Károly Barthot idézve állapítja meg: „A gyülekezet (nem az egyház úgy általában) az a hely, ahol az isteni és az emberi szabadság találkozik. A keresztyének Krisztussal való közösségét és a hívők egymással való közösségét közvet-

¹⁹ *A Romániai Református Egyház Alkotmánya (Statútuma)*, 1.

²⁰ A *HK* viszonylag korán, már 1564-ben eljutott Erdélybe, ahol éppen akkor heves vita folyt a lutheránusok és a kálvinisták között. A vitatkozó felek a külföldi protestáns hittudósok véleményét is megkérdezték. Így éppen 1564-ben, a kolozsvári lelkészek fordultak a heidelbergi tudósokhoz, ahonnan válaszul két más irat mellett a Heidelbergi Kátét is megküldték részükre. A *HK* első magyar fordítása (Huszár Dávid) 1577-ben jelent meg a Dunántúlon. Az 1619-es sóki zsinat intézkedése a legrégebbi ismert adat arra, hogy a *HK*-t az iskolákban magyar és latin nyelven is tanítani kell, és magyarázni is kötelesek a tanítók. 1630-tól az erdélyi iskolákban is tanítják a kátét. Az 1630-as zempléni zsinaton a *HK*-t is felveszik a II. Helvét Hitvallás mellé a *lelkészek esküformájába*. A lelkészek arra kötelezik el magukat ezzel, hogy az igehirdetésük e két hitvallás alapján fog történni. A káté használatát és a vasárnaponkénti templomi magyarázatát az 1646-os szatmárnémeti nemzeti zsinat rendeli el és teszi kötelezővé a lelkipásztorok számára. Ettől kezdve beszélhetünk arról, hogy a *HK* a magyar református egyház hivatalosan is elfogadott szimbolikus könyve lett. Vö.: TÓTH Endre: A Heidelbergi Káté története. In: *A Heidelbergi Káté és a Második Helvét Hitvallás*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2008, 7–20.

²¹ „[...] én az Úr szolgálójának kezéből az Úrnak kenyerét és poharát [...] magamhoz veszem” (*HK* 75.).

lenül, minden »tiszttség«, különleges papi szolgálat nélkül kell gyakorolni. Az evangélium szolgálata erre a gyülekezeti közösségre van bízva.”²² Ezzel harmonizál a holland teológus, Miskotte megállapítása, aki ezt írja: „A gyülekezet nem a címzettje, hanem az alanya az igehirdetésnek.”²³ Az egyházi szolga is elsősorban vigasztalásra szoruló keresztyén, és ő is a Krisztus seregének a tagja. Erről van szó a *HK* 32. kérdésének feleletében is, amely szerint minden keresztyénre egyetemesen érvényes, hogy hit által Krisztusnak tagja és az ő kenetének részese. Ebből pedig természetesen következik, hogy az ő nevét *vallja*. A lelkipásztornak sincs különleges státusa a Krisztus-testben. Az általa végzett igehirdetés nem más, mint a Krisztus nevének megvallása. Ez a felfogás összhangban van az egyetemes papság reformátori elvével.

Vizsgáljuk meg azokat a kátékérdéseket is, amelyekben az *igehirdetés* jelentőségéről van szó. Az Isten által hirdettetett ígéről olvasunk a *HK* 19. kérdésének feleletében. Eszerint az egyedüli közbenjáróról a szent evangéliumból szerezhetünk tudomást, amelyet Isten jelentett ki, majd Ő hirdettetett a szent pátriárkák és próféták által. A szent evangéliummal a káté szerzői a teljes Szentírásra gondoltak. Fekete Károly szerint az igehirdetés biztosítja az egyház létét.²⁴ „Az egyház igehirdetése nem tanok közlése, hanem az örömhír továbbadása. Az evangéliumhirdetés egyházformáló erő.”²⁵ Nyilvánvaló, hogy fontos egyházi szolgálatot töltenek be azok, akikre a gyülekezet az evangélium hirdetését bízta. Az igehirdetés jelentősége az igaz hittel kapcsolatos 21. kérdésnél is nyilvánvaló. A válaszban a biztos ismeretről van szó, amelynek egyedüli forrása az Isten kijelentett Igéje, valamint a szívbeli bizodalomról, amelyet a Szentlélek az evangélium által gerjeszt az emberben. A káté szerzői szerint a biztos ismeret és a szívbeli bizodalom szoros kapcsolatban áll az evangéliummal, Isten Igéjével. Az Igét pedig hirdetni kell, különben miként hallanának róla mások. A kérdés lábjegyzetében álló igehelyek között ott találjuk a Róm 10,17-et: *Azért a hit hallásból van, a hallás pedig Isten igéje által*. Az idézett bibliai vers előtt pedig ezt olvassuk: *Mimódon hallanának pedig prédikáló nélkül?* (Róm 10,14c). Ezek alapján egyáltalán nem mellékes a prédikáló szolgálata. Ez akkor is így van, ha a káté végtelen szerénységgel hallgat az igehirdető személyéről. Ehhez a témához kapcsolódik a *HK* 22. kérdés-felelete is, amelyben a hit tartalmáról van szó, és amely az evangélium ígéréteiben jelenik meg. Az *HK* 54. kérdése a keresztyén anyaszentegyházzal kapcsolatban állapítja meg, hogy Isten Fia Szentlelke és Igéje által magának az igaz hitben megegyező, örök életre elválasztott sereget gyűjt. A sereggyűjtés az igehirdetés által történik, tehát Isten az igehirdetőket használja fel ebben a különlegesen fontos szolgálatban. Ezzel kapcsolatban jegyzi meg Bogárdi Szabó István: „[...] a praeegzisztens Logosz testté lételeének ígéréteiben volt ószövetségi gyülekezet, és a megdicsőült Krisztus várásában, a Szentlélek és az igehirdetés hitre indító munkája által van újszövetségi gyülekezet.”²⁶ Fekete Károly pedig ezt írja: „A sereggyűjtést végző igehirdetés hatékonnyá csak a

²² FEKETE Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2013, 27.

²³ MISKOTTE, H. K.: *Om het levende woord. Opstellen over de praktijk der exegese*. Kampen, Kok, 1973, 221.

²⁴ FEKETE Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata*, 93.

²⁵ Uo.

²⁶ BOGÁRDI Szabó István: Hitvallásos irataink az igehirdetésről. In: *Theologiai Szemle* XXV. (1982/1), (24–28) 25.

Szentlélek által lesz. A prédikációnak önmagában való hatékonysága nincs. Még a Szentírásnak sincs. Az erő a Szentlélek. Általa az Írás szava Isten Igéjévé, az igehirdetés Isten szavává válik. (HK 65.)”²⁷

A HK 65. kérdésében is van szó az igehirdetésről: *Honnan származik a hit?* A válaszban a Szentlélek munkájára történik utalás, amely az evangélium prédikálása által gerjeszti fel a hitet az ember szívében, és ezt a sákramentumok által erősíti meg. Itt ismételt hangsúlyos az evangélium prédikálása, amely nem önmagában, hanem csakis a Szentlélek által válik hatékonyá. „A Szentlélek munkájának a hatására van egyház, az egyháznak pedig két legfontosabb feladata az igehirdetés és a sákramentumok kiszolgáltatása.”²⁸ Azt már a II. HH-ből tudjuk, hogy erre a szolgálatra az egyház szolgálkat állít be. Érdekes Barthnak e kérdéshez fűzött magyarázata. A HK 65. kérdése alapján a hitet a Szentlélek az evangélium hirdetése által ébreszti fel az ember szívében. Barth szerint: „Arra várnánk tehát, hogy a következőkben a Szentlélek művéről lesz szó az igehirdetésben. Itt azonban nem erről van szó, hanem húsz kérdésen keresztül csupán a sákramentumok általi »megerősítésről« beszél. Hol marad hát a Szentlélek munkája az evangélium prédikálása által, amelytől a reformátorok a Róm10,17 értelmében olyan sokat vártak, hiszen: » A hit tehát hallásból van, a hallás pedig a Krisztus beszéde által«? [...] ezért még élesebben merül fel a kérdés az Isten igéjének hirdetéséről szóló tan felől, amint az az igehirdetésben és a tanításban megmutatkozik.”²⁹

A káté 83. kérdése a kulcsok hatalmával kapcsolatban hangsúlyozza az evangélium prédikálását és az egyházfegyelmet. „A kulcsok hatalmáról szóló tanítás tehát nem az egyház hatalmaskodásának emberi eszköze, hanem az üdvösség lehetőségének a kitágítása. [...] A »kulcsok hatalma« nem különleges tisztségekkel felhatalmazott személyekhez van kötve, hanem egyedül az evangéliumhoz, amelynek meghirdetésére felkészítette és elküldte Jézus a tizenkét tanítványt.”³⁰ A kulcsok hatalma az anyaszentegyház lelki fegyvere, amelyet arra adott neki az egyház Ura, hogy a bűnös, elbukó emberekből az Ige fegyelmező ereje segítségével Istenhez forduló, új életet kezdő embereket formáljon. Az Igét nemcsak hirdetni kell, hanem érvényt is kell neki szerezni. „Az igehirdetés (*potestas docendi*) a hivatali minőségben végzett pasztoráció, a lelkipásztori tiszthez kötött szolgálat. A fegyelmezés (*potestas disciplinae*) az egyetemes papság, vagyis az egész gyülekezet feladata.”³¹ A káté 84. kérdése ³² még erőteljesebben hangsúlyozza a prédikáció jelentőségét, amikor a mennyország megnyitásával illetve bezárásával hozza összefüggésbe. Ez összhangban van

²⁷ FEKETE Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata*, 236.

²⁸ Uo. 271.

²⁹ BARTH, Karl: *A keresztyén tanítás a Heidelbergi Káté alapján. A bonni egyetem 1947 tavaszi félévében tartott előadások*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2013, 106 és 107.

³⁰ FEKETE Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata*, 373.

³¹ Uo. 374.

³² „Mimódon nyílik meg, és mi módon zárul be a mennyország az evangélium prédikálásával? Oly módon, hogy Krisztus parancsolatából minden hívőnek egyenként és egyetemesen hirdetik és nyilvánosan megbizonyítják, hogy Isten nekik Krisztus érdeméért minden bűneiket valósággal megbocsátja, valahányszor az evangélium ígéreteit igaz hittel magukhoz kapcsolják. Viszont minden hitetlennek és képmutatónak hirdettetik, hogy mindaddig Isten haragja és az örök kárhozát alá vannak zárva, amíg meg nem térnek. Ez evangéliumi bizonyágtétel szerint ítél Isten mind ebben, mind a jövő életben.” *Heidelbergi Káté. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása*. A történelmi bevezetést írta: Juhász Tamás. A szöveget gondozta: Juhász Tamás és Tonk István. Kolozsvár, 2003, 45.

Kálvin tanításával: „Íme, a főhatalom, amellyel az egyház pásztorainak, nevezzék őket bárhogy, fel kell ruháztatniuk, hogy bátran megtegyenek mindent Isten igéjéért: késztesse nek minden világi erőt, dicsőséget, bölcsességet, nagyságot felsége előtti meghódolásra és engedelmességre; hatalmára támaszkodva parancsoljanak a legnagyobbaktól a legkisebbekig mindenkinek, építsék Krisztus házát, a Sátánét pedig rombolják; legeltessék a juhokat, verjék el a farkasokat; a tanulékonyakat oktassák és buzdítsák; a lázadókat és az ellenszegülőket dorgálják, feddjék és szelídítsék; kössenek és oldozzanak; dörögjenek és villámozzanak, ha kell, de mindent Isten igéje által.”³³

A káté 98. kérdése értelmében az igehirdetés az igehallgatók hozzáállásától függően lehet mentő vagy ítéletes esemény. Az igehirdetés mentő esemény, hiszen az evangélium Krisztus meghagyása szerint, az ő elrendelése alapján, az ő felhatalmazásával hangzik fel. Továbbá nyomatékos üzenet az is, hogy a bűnöket nem az egyház és nem az egyházi szolgálattevő (pap) bocsátja meg, hanem egyedül Isten a Krisztus érdeméért. Fekete Károly szerint a kátéban a kulcsok hatalmának nyitásra ösztönző tulajdonsága a hangsúlyosabb. A prédikálás elsődlegesen nyitás, ajtótarás, hazahívás, annak a nyilvánosságra hozatala, hogy *megjelent az Isten idvezítő kegyelme minden embernek*³⁴ (Tit 2,11). Az igehirdetés azonban nem csak mentő, hanem ítéletes esemény is, és mint ilyen az igehallgató gyülekezet hitének a próbája és a képmutatók megítélése. Nemcsak az igehirdetés, hanem az igehallgatás is felelősség, hiszen Isten a jelen életben és a jövőben is eszerint fog ítélni. Aki nem fogadja be a megtérésre felhívó Igét, az a bűn foglya marad. „Egyházunk élete, gyülekezeteink sorsa, hivatásunkban tanúsított hűségünk azon áll vagy bukik, hogy a mi programunkban élre kerül-e a megfeszített Krisztusról szóló igehirdetés, vagy nem.”³⁵ Pál apostol is az igehirdetés jelentőségéről ír a római keresztyéneknek: *Mind a görögöknek, mind a barbároknek, mind a bölcséknek, mind a tudatlanoknak kötelesek vagyok. Azért ami rajtam áll, kész vagyok néktek is, akik Rómában vagytok, az evangéliumot hirdetni. Mert nem szégyenlem a Krisztus evangéliumát; mert Istennek hatalma az minden hívőnek idvességére, zsidónak először meg görögnek.* (Róm 1,14–16). Az igehirdetés jelentőségét hangsúlyozza a HK 98. kérdésre adott felelet is: „Semmiképpen nem, mert ne legyünk bölcsőbbek Istennél, aki az ő Anyaszentegyházát nem a néma bálványképekkel, hanem az ő szent Igéjének a prédikálásával akarja tanítani.” Itt az igehirdetés tanítói jellege a hangsúlyos.

Az eddigiekből kiderül, hogy a káté szerzői számára rendkívüli jelentőséggel bírt a tiszta igehirdetés. Istent csakis az Igéből lehet helyesen megismerni. Az igehirdetés kérdése a negyedik parancsolat magyarázatában³⁶ bukkan fel ismét. A nyugalom napjának a megszenteléséhez szorosan hozzátartozik nemcsak az igehirdetés fenntartása, hanem annak a szorgalmas hallgatása is. Ezzel kapcsolatban jegyzi meg Tavaszgy Sándor: „A nevelés vak tanítás nélkül, és mindkettő nélkülözi az éltető nap fényét és melegét az

---

³³ *Institutio* IV. 8,9 (KÁLVIN János: *Institutio Christianae Religionis. A keresztyén vallás rendszere. 1559.* II. Fordította és jegyzetekkel ellátta Buzogány Dezső. Református Egyházi Könyvtár, Új folyam 7/2. Sorozatszerkesztő Bogárdi Szabó István. Budapest, A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2014).

³⁴ FEKETE Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata*, 376.

³⁵ Uo.

³⁶ HK 103: „Mít követel Isten a negyedik parancsolatban? Először azt, hogy az igehirdetést és az iskolákat fenntartsák, és én különösen ünnepnapokon Isten gyülekezetébe szorgalmasan eljárjak, Isten Igéjét tanuljam, a szent sákramentumokkal éljek [...]”

igehirdetés nélkül. [...] Sem a tanítás, sem a nevelés törekvései nem érik el céljukat, ha nem tudnak az igehirdetés szolgálatába állítani.”³⁷ Ezzel kapcsolatban a következőket állapítja meg Fekete Károly: „Az igehirdetésnek és az iskolázatásnak elválaszthatatlan kapcsolata van a káté szerint. A reformáció sajátos kifejezése volt »az igaz tudomány« elsajátítása. A *sola Scriptura* elvéből következett az olvasás-írás kultúrájának terjesztése és a komoly teológiai műveltségre épülő lelkészképzés igénye [...]. A reformáció korában újszerűen gondolkodtak a teológiai oktatásról, a lelképásztorképzésről [...], nem az egyéni karrier, nem az önmagáért való elitképzés, nem az intellektuális fölény megszerzése volt a cél, hanem az »igehirdetés szolgálatá«. Minden ennek érdekében kell hogy történjen.”³⁸ Halaski német református teológus szerint: „A Heidelbergi Káté kényszerít arra, hogy az ige szolgálatát ne árnyékolja be semmi, ami a középkori papság és klérus hivatás képét jellemezte. Ezért még a Luthernél megtalálható lelképásztori hivatal [Amt] értelmezésétől is idegenkedik.”³⁹ Az utolsó kérdés, amelyben az Ige és igehirdetés jelentősége megjelenik a Mi Atyánk második kérdésének a magyarázata (HK 123), amely szerint az Igének eligazító, engedelmességre nevelő ereje van: „[...] úgy igazgass minket Igéddel és Lelkeddal, hogy neked napról-napra inkább engedelmeskedjünk [...]” Az Igével való igazgatás pedig az igehirdetés által történik.

Fekete Károly ezt állapítja meg: „A HK és a nyomában járók magasra emelték az igehirdetés méltóságát, s ehhez mérték az igehirdető felkészülését is. Az igehirdetőnek képzettnek kell lenni. Ennek az elismerése is meglett, amit őriz a magyar református megjelölés: »tudós és tiszteletes lelképásztor«.”⁴⁰

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy noha a HK-ban konkrétan csak egy kérdés említi meg az Úr szolgáját, mégis közvetve aránylag sok kérdés foglalkozik az igehirdetés szolgálatával, és hangsúlyozza annak rendkívüli jelentőségét az igaz hit és Istennek tetsző életforma szempontjából. Az a tény, hogy az igehirdető szolgálja személye mindvégig a háttérben marad, azt jelzi, hogy a káté a Krisztus-test egységére, a gyülekezeti közösségre helyezi a hangsúlyt, és az igehirdetőt is úgy szemléli, mint egy tagot a Krisztus-testben.

1.2.2. A II. Helvét Hitvallás lelképásztorképe

Tökés István a következőket írja a II. HH hitvallásról: „A nyomtatásban megjelent szöveget Bullinger eljuttatta külföldi testvéregyházakhoz elfogadás végett. A rövid idő alatt bekövetkezett elfogadással a Helvetikából *egyetemes református hitvallás* lett. Az aláírók között találjuk magyar nyelvű eleinket is, akik az 1567. évi február 24-26-i debreceni zsinaton elkötelezték magukat a Helvetika mellett, amelyet erdélyi református egyházunkban mind a mai napig őrzünk, olvasunk és tanítunk.”⁴¹ Majd ezt is írja:

³⁷ TAVASZY Sándor: Az egyház veteményes kertjei. In: *Református Szemle* 1940, (229–231) 230.

³⁸ FEKETE Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata*, 437.

³⁹ HALASKI, Karl: Wegweisung für die Leitung unserer Gemeinden. In: HERRENBRÜCK, Walter – SCHMIDT, Udo (Hg.): *Warum wirst du ein Christ genannt? Vorträge und Aufsätze zum Heidelberger Katechismus im Jubiläumsjahr 1963*. Neukirchen, Neukirchener Verlag, 1965, (189–200) 195.

⁴⁰ FEKETE Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata*, 438.

⁴¹ TÖKÉS István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*. Második, javított kiadás. Nagyvárad, erdélyi magyar nyelvű református eklézsiák, 2006, 7.

„Ismeretesek ugyan olyan vélemények is, hogy a Helvetika teológiája immár túlhaladott, időszerűtlen. Azonban úgy tűnik, hogy az erdélyi – és magyarországi – teológiai gondolkodás szelleme megcáfolja ezt az állítást. A Kárpát-medence magyar nyelvterületén a Második Helvét Hitvallás nem csak egyszerű irodalmi emlék, hanem az egyház életét mindmáig meghatározó evangéliumi tényező, töről metszett krisztusi tanítás.”⁴² Odébb pedig még ezt olvashatjuk: „Az Erdélyi Református Egyház kolozsvári teológiai fakultásán a Helvetika tanulmányozása bele van építve – a többi szaktárggyal egyenértékűen – az egyetemi rangú Főiskola tantervébe. Nem fakultatív jellegű anyag, hanem kötelező hitvallási tudományosság.”⁴³

A II. HH. sokkal részletesebben és alaposabban foglalkozik az egyházi szolgálattal, és egy külön fejezetet (XVIII.) szentel ennek a kérdésnek: „Az Anyaszentegyház szolgáliról, azok rendeltetéséről és kötelességeiről.” „Isten avégre, hogy magának egyházat gyűjtsön vagy szervezzen, s azt kormányozza és fenntartsa, mindenkor szolgálattal használt, és őket mindmáig felhasználja, és használni fogja ezután is, ameddig egyház lesz a földön.”⁴⁴

Bullinger szerint az egyházi szolgák eredete, beállítása és működése magának Istennek a rendelése. Ebből következik az egyházi szolgák *méltósága*. Erre utal, amikor arra figyelmeztet, hogy az egyházi szolgálatot, és nyilvánvalóan azokat, akik ezt a szolgálatot végzik, nem szabad megvetni. Tőkés István ezzel kapcsolatban írja a II. HH magyarázatában: „A szolgák feladata, hogy publice, azaz nyilvánosan tanítsanak az eklézsiában. Ez nincs megengedve bárkinek, hanem csak a törvényesen beállítottaknak, hacsak tanítás közben a helyes útról le nem térnek. Ebben az esetben a Szentlélek sugallatára bárki beszélhet, és az igazságot képviselheti, természetesen a maga helyén és kellő józansággal.”⁴⁵

Bullinger a Jn 13,20-ra hivatkozva – *Bizony, bizony mondom néktek: aki befogadja, ha valakit elküldök, engem fogad be; aki pedig engem befogad, azt fogadja be, aki engem küldött* – arra biztatja az olvasót, hogy engedelmessé kell a szolgálatukat jól ellátó szolgáknak, jó véleménnyel kell lenni róluk, szeretni kell őket, és szüntelenül imádkozni kell értük. (1Kor 9; Mt 10; ApCsel 13). Ugyanakkor azt is megállapítja, hogy sok példa igazolja, hogy mennyi szerencsétlenség származik arra az országra és népre, amely megveti Isten Igéjét és az egyházi szolgákat. A hűségesebb lelkipásztoroknak, akik a szolgálatukat jól látják el, megvan a maguk méltósága. Ez a mai igehirdetést is megerősítheti hivatástudatában. Ugyanakkor nyitva marad a kérdés, hogy a mai egyházi és társadalmi körülmények között mit jelent jól végezni a lelkipásztori szolgálatot. Bullinger gondosan ügyel arra, hogy a lelkipásztorok értékelése tekintetében ne boruljon fel az egyensúly. A szolgák megbecsüléséről szóló sorok után így figyelmeztet: „Továbbá azonban arra is vigyázni kell, nehogy a kelleténél nagyobb fontosságot tulajdonítsunk az egyházi szolgáknak és szolgálatnak [...]”⁴⁶ Igéhelyek egész sorával támasztja alá megállapítását, amelyet azzal egészít ki, hogy az evangéliumnak minden előmenetele nem az egyházi szolgák dicsősége, hanem a mindeneket cselekvő Istené. Összefoglalásként írja: „A Szentírás bizonyosságaiból látjuk, hogy fontos és isteni ugyan az egyházi szolgálat, de mindeneket úgy kell

⁴² TÖKÉS István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*, 15.

⁴³ Uo. 52.

⁴⁴ Uo. 414.

⁴⁵ Uo. 416.

⁴⁶ Uo. 17.

érteni, hogy a teljes erő és hathatóság egyedül Istennek tulajdonítható, a szolgálóknak pedig csupán a szolgálat.”⁴⁷ Ezek szerint a *II. HH* alapján fogadalmat tevő, magát a szolgálatra elkötelező lelkipásztornak tudatában kell lennie *méltóságának*, amikor a szolgálatát hűségesen és jól végzi, másfelől pedig minden időben *alázattal* kell tudomásul vennie, hogy minden hatalom és dicsőség Istent illeti meg.

Ugyanerre figyelmeztet Fekete Károly a *II. HH* XVII. és XVIII. fejezetei alapján tartott előadásában: „Az egyházi szolgák személyével és munkájával kapcsolatban két veszélyt láttat a hitvallás: egyesek lebecsülik, mások pedig túlzott fontosságot tulajdonítanak neki. A lebecsülés azért bűn, mert az ember Isten eszközét utasítja vissza. Isten kívülről, emberek által is tanít, nemcsak belülről, a Szentlélek munkája által. A túlbecsülés pedig hatalmaskodást és önkényeskedést szül (laikus – klerikus ellentét). Itt azt kell hangsúlyozni, hogy Isten belülről is tanít Szentlelke által, amelyet a tanítást végző egyházi szolgák sem hagyhatnak ki a számításból.”⁴⁸

A végzős teológiai hallgatók lelkipásztori szolgálatra való kibocsátásakor az egyházkormányzat képviselője felolvassa a *II. HH*-ből az egyházi szolgák kötelességeiről szóló részt, de a hivatáskép és tudat szempontjából hasznos lehetne a fent elemzett részt is felolvasni, ahol a mindenkori lelkipásztor méltóságáról és alázatáról van szó.

Bullinger az egyházi szolgák elhívásánál és megválasztásánál foglalkozik a méltatlan személy szolgálatba állításával: „Vétkeznek itt mind a megválasztandók, mind a választás intézői. Vétkeznek a választandók, mivel olyan szolgálat után vágyakoznak, amelyre alkalmatlanok; nélkülözik a tisztség gyakorlásához szükséges ajándékokat, és ezeket vagy nem értik, vagy érteni nem akarják. Előfordul, hogy kielégítő módon ismerik az írásokat és járatosak a szükséges dolgokban, de nem helyes úton járnak a szolgálatban, vagyis nem Isten dicsőségére tekintenek, hanem a hivatallal járó haszonra. Pedig a választandóktól meg kell kívánni saját állhatatosságuk bizonyosságát és a *belső elhívást*, melynek alapján valóban meggyőződünk arról, hogy ezen tisztség gyakorlására nem a nagyravágyás indítja őket, sem a vagyonszeretet, sem a jólét, sem valami más hamis indulat, hanem Isten igaz félelme és szeretete, és Isten egyháza építésének a vágya. [...] Gyakran előfordul, hogy méltatlanok nyernek ordinációt, vagy olyanok, akik tudatlanok és kevésbé hivatástudók, vagy akik tudósak ugyan, de nem éppen feddhetetlenek. Olyanok is megválasztatnak, akik egyszerűek és jó keresztyének, de rossz és kevésbé bölcs lelkipásztorok. Elragadja őket az emberi kegy vagy az adományok [...]”⁴⁹

Alaposabb vizsgálódást érdemelne a *belső elhívás* kérdése és az, hogy ezt miként lehet a jelenlegi egyházi körülmények között felismerni (lehetséges-e egyáltalán?) a teológiai képzésre jelentkezőknél és a képzést sikeresen befejező felszentelt lelkipásztoroknál. Fekete szerint a kiválasztás és elhívás folyamatát a kézrátétellel történő felszentelés koronázza be. „Megerősíti, hogy a gyülekezet felismerte az Isten *belső elhívását*

---

⁴⁷ TÖKÉS István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*, 418.

⁴⁸ FEKETE Károly: Az anyaszentegyház szolgái, azok rendeltetése és kötelességei (a II. Helvét Hitvallás XVII–XVIII. fejezetének magyarázata). In: *Református Presbiteri Füzetek* 1–24. Előadások a II. Helvét Hitvallásról Tahiban, 1996. szept. 2–6 között tartott V. nemzetközi presbiteri konferencián elhangzott előadások. Budapest, Kiadja a Magyar Református Presbiteri Szövetség, 1996, (86–105) 98.

⁴⁹ TÖKÉS István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*, 435.

(*vocatio interna*) és meghívja, igényli, az illető szolgálatát (*vocatio externa*).⁵⁰ Kérdés marad, hogy fel lehet-e állítani egy olyan kritériumrendszert, amely segíthet egy ilyen jellegű vizsgálatban? Bizonyos értelemben erre a kérdésre válaszol a hitvallás további figyelmeztetése: „De ne akárkit válasszanak, hanem alkalmas embereket, akik igazi és szent tudománnyal, kegyes ékesszólással és természetes bölcsességgel, továbbá mértékletes-séggel és életük tisztességével tűnnek ki az apostoli előírás szerint, amint az apostol összefoglalja az 1Tim 3. és Tit 1. részében.”⁵¹ Különösen is megszívlelendő, amit ezzel kapcsolatban a *II. HH* magyarázatában olvasunk, amely szerint a legkiválóbbakat kell a szolgálatba beállítani. A szolga (lelkipásztor) legyen vallásos, rendelkezzen különféle képességekkel, legyen jártas a Szentírásban, őrizze meg a hit misztériumát, legyen erős és állhatatos, kitartó, munkakedvelő, szorgalmas, hívő, vigyázó, mértékletes, szent és kipróbált életű. Amennyiben nem ilyenek a lelkipásztorok, fennáll annak a veszélye, hogy romlott életük és rossz hírnevük miatt értéktelenné (hiteltelenné) válik az egész szolgálat. Az eddigiekből egyértelműen következik, hogy meg kell vizsgálni azoknak az életét, akiket a lelkipásztori szolgálatba beállít az egyház. „Szükséges, úgymond, az élet szigorú ellenőrzése, és a felkészültség gondos megvizsgálása. Ez a dolog nem kis jelentőséggel bír. Ettől függ minden épség az egyházban. Ha valaki méltatlant és tudatlant állítanak be: elhanyagolt állapotba jut az egész egyház, sőt felforgatódik és aláaknázódik. Amikor megvizsgálásról beszélünk, nem valami gyermekes és skolasztikus eljárásra gondolunk, hanem szigorú és pontos vizsgálatra, mégpedig a Szentírásból és annak helyes magyarázatából, a pasztorációból, a hit titkainak ismeretéből és hasonló természetű más anyagból.”⁵² Bullinger keményen fogalmaz: „Elítéljük az alkalmatlan egyházi szolgálókat, akik nincsenek felruházva a lelkipásztorsághoz szükséges kegyelmi ajándékokkal.”⁵³ Szerinte alkalmatlan a lelkipásztori szolgálóra az, aki nem ismeri a Szentírást, aki járatlan az isteni dolgokban. A filozófiai és más jellegű ismeretek még nem tesznek valakit alkalmassá a lelkipásztori szolgálóra, sőt ezeknek az a veszélye, hogy felfuvalkodottá teszik az egyházi szolgálót.

Az is megszívlelendő, amit a lelkipásztorral kapcsolatban a hitvallás magyarázatában olvasunk: „Szükséges azért, hogy a püspök legyen nem is annyira tanult, mint inkább tanulékony, azaz alkalmas a tanításra, aki tisztában van azzal, hogy mit, kiknek, milyen mértékig és hogyan kell tanítani bármely viszonylatban.”⁵⁴ A hitvallás a tanulékonyság mellett rendkívüli jelentőséget tulajdonít az egyházi szolgáló *hűségének*, amint erre már korábban is történt utalás. A hitvallás magyarázatában ezzel kapcsolatban azt olvassuk, hogy a hűség nélkül semmit sem ér bármely nagy hírű felkészültség és bölcsesség. Bullinger az egyházi szolgáló hatalmáról is értekezik, és azt állapítja meg, hogy az egyházban csak korlátolt vagy szolgálati hatalomról beszélünk. Ezzel kapcsolatban Kozma Zsolt⁵⁵ a „meghatalmazás” kifejezést használja, amely egyértelművé teszi, hogy a lelkipásztor nem rendelkezik önálló

⁵⁰ FEKETE Károly: *Az anyaszentegyház szolgálói, azok rendeltetése és kötelességei*, 99.

⁵¹ TÖKÉS István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*, 437.

⁵² Uo.

⁵³ Uo. 439.

⁵⁴ Uo. 440.

⁵⁵ Ld. KOZMA Zsolt: *Szolgálat és hatalom. Kormányzás a magyar református egyházban*. In: uó: *Lekötelezetten*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2012, 71–83.

hatalommal, hanem az őt elhívó és szolgálatba állító Úr meghatalmazottjaként szolgálhat. A *II. HH* hivatali vagy szolgálati hatalomnak nevezi az egyházi szolgák hatalmát, és azt állapítja meg, hogy ezt az tartja korlátok között, aki teljes hatalmat gyakorol. „Az Anyaszentegyházban a teljes hatalmat maga Krisztus tartja fenn önmagának [...], a korlátolt hatalmat pedig az egyháznak adta [...]. Isten egyháza aztán a maga hatalmát [...], az egyházi szolgák felhasználásával gyakorolja.”⁵⁶ Ezek szerint a szolgálati hatalom inkább hasonlít a szolgálathoz, mint az uralkodáshoz. Az egyházi szolgák hatalmáról szólva a hitvallás foglalkozik a kulcsok hatalmának a kérdésével is: „Az Anyaszentegyháznak hatalma van a tanításra, a buzdításra, a vigasztalásra.”⁵⁷ Ezzel kapcsolatban a hitvallás magyarázatában ezt olvassuk: „Igaz és valódi kulcs Isten tiszta Igéje; hamis és tolvajkulcs az, amely Isten Igéjétől idegen, és nem más, mint emberi hagyomány.”⁵⁸

Bullinger arra is figyelmeztet, hogy a lelkipásztori tisztség legnagyobb rákfenéje a nagyravágyás és az uralmi vágy, amely ha hatalmába keríti a lelkipásztort, az többé nem pásztor, hanem rabló, farkas és lator. Fontosnak tartja, hogy az egyház szolgálói ne egymással versengjenek, hanem annak érdekében szolgáljanak együtt, hogy az egész Anyaszentegyház Krisztus által ragaszkodjék Istenhez és istentisztelő módon éljen. „Tehát senki sem emelheti ki magát – a többi közül – a neki juttatott kegyelmi ajándékok alapján, sem másokat nem vethet meg, vagy éppenséggel nem szíthat szakadást, és nem viselheti magát úgy, mint az egyház fejedelme vagy diktátora, hanem az legyen a fő gondja, hogy mindenek igaz összhangban álljanak, és mindenki dicsérje egyetértésben és őszinte szívvel Istent.”⁵⁹ Fekete Károly szerint „A középkori pap-uralommal szembeállítja a *II. Helvét Hitvallás* az új hatalom-értelmezést. Az egyház hatalma az Igében van. Az élő Úr maga kormányozza népét Igéje által. Az egyház valamennyi tisztségviselője csupán az Ő igéjének szolgálója. Ezért mindnyájunk hatalma »egy és ugyanaz a hatalom«, ti. annak az Igének a hatalma, amelynek szolgálnak.”⁶⁰

Wilhelm Niesel a *II. HH* jelentőségéről szóló írásában foglalkozik az egyházi hatalom kérdésével: „Nemcsak római klerikalizmus van, hanem református is, nemcsak ott van papuralom, hanem a mi táborunkban is. Ma mindenüvé befészkei magát, ahol a tisztségek viselői egyszerűen hivatali tisztségük alapján kormányoznak, és saját tetszésük szerint járnak el; ahol zsinatok és presbitériumok határozatokat hoznak, és elvárják, hogy azoknak pusztán azért engedelmessé legyenek, mert azok többségi döntés alapján jöttek létre. Az élő Úr egyházában nem az számít, amit egyes emberek, vagy akár a többség jónak lát, mert itt csakis ennek az Úrnak a szava érvényes. Persze hogy van a zsinati határozatoknak tekintélye; de ez alárendelt jelentőségű. Mindig meg kell engedni azt, hogy egyes emberek, vagy egész testületek döntéseit Isten igéjéhez mérhessük, és aszerint ítélhessük meg. Mert az Úr Krisztus nem klerikálisan szolgálatban tartott népet akar, hanem olyan szabad, élő gyülekezetet, amely ebben a világban minden tagjában Őneki szolgál.”⁶¹

⁵⁶ TÖKÉS István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*, 446.

⁵⁷ Uo. 447.

⁵⁸ Uo. 448.

⁵⁹ Uo. 450.

⁶⁰ FEKETE Károly: *Az anyaszentegyház szolgálói, azok rendeltetése és kötelességei*, 100.

⁶¹ NIESEL, Wilhelm: A *II. Helvét Hitvallás* jelentősége a reformáció egyházi számára. In: *Theologiai Szemle* X. (1967/3–4), (132–136) 136.

Az egyházi szolgák kötelességeiről már korábban is volt szó, amikor a végzős lelkipásztorok számára a hitvallásnak ezt a passzusát olvassák fel, és ez alapján bocsátják ki őket a lelkipásztori szolgálatra. Bullinger megjegyzi, hogy a pásztorok az egyházat Isten Igéjével és életük szent példájával kormányozzák. A lelkipásztor legfontosabb feladata tehát az igehirdetés (Krisztus evangéliumi tanítása), a sákramentumok helyes kiszolgáltatása, valamint a példaértékű életvitel. Ezzel kapcsolatban a következő szép és szemléletes biztatást olvassuk a hitvallás magyarázatában: „Isten Igéje a lélek eledele, amely nélkül nem lehet élni. Vigyázzunk tehát arra, hogy tiszta, igazi, szent és isteni kenyeret helyezzünk Isten fiai elé.”⁶² Annak érdekében, hogy ez megvalósulhasson, az Ige szolgájának bölcsnek és képzettnek kell lennie. Csak az taníthat másokat, akit Isten tanított. A lelkipásztor pasztorációs szolgálatáról azt olvassuk a hitvallás magyarázatában, hogy a jó pásztornak minden követ meg kell mozgatnia a kérve-kérés, a kérlelés, a vigasztalás, a dorgálás és biztatás eszközeivel, hogy az elidegenedetteket visszahívja, az elesetteket felemelje, a bátortalanokat megerősítse. Az igehirdetés és a pasztoráció mellett a lelkipásztor másik szolgálati területe: az *életpélda általi* vezetés, azaz a példamutató élet. A lelkipásztor élete legyen tiszta (házasságon belül és házasságon kívül), gyakorolja a mértékletességet, legyen józan, takarékos, vendégszerető. Saját családját bölcsen igazgassa, tanítsa és fegyelmezze, nehogy megbotránkoztassa a gyülekezetet fényűzéssel vagy más vétkekkel. Ennél a pontnál a hitvallás magyarázata ismételten felhívja a figyelmet: „[...] szentelje magát egészen a szent tudományoknak, és semmi egyébre ne fektessen akkora súlyt, mint a szent dolgok olvasására és a róluk való elmélkedésre.”⁶³ Ebből is kiderül, hogy mi az elsődleges a lelkipásztori szolgálat és életvitel tekintetében, és hogy milyen súlyos következményekkel jár az, ha a hangsúlyeltolódás miatt háttérbe kerülnek a dolgok, amelyeknek a lelkeszi szolgálatban a legfontosabbaknak kell lenniük. Bullinger különös gonddal figyelmeztet arra is, hogy a lelkipásztor ügyeljen magára: „Súlyosan vétkeznek mindazok, akik túlzó önmegtartóztatással és véget nem érő munkával kimerítik testi és lelki erejüket, s így időnap előtt megöregednek, úgyannyira, hogy amikor a kegyesség munkálásával kiváltképpen kellene az egyház hasznára lenniök, már régóta alkalmatlanná tették magukat.”⁶⁴ Meglepő a fenti figyelmeztetésből áradó bölcsesség és lelkigondozói érzékenység. Bullinger figyelmeztetése napjainkban is hasznos tanácsnak bizonyul, amikor a lelkipásztorok kiégése napirenden van, és a lelkipásztorok lelkigondozásának szükségességét nem lehet eleget hangsúlyozni.

Az egyház szolgálóival foglalkozó XVIII. fejezet végén arról is olvasunk, hogy a zsinatok miképpen segíthetik elő a lelkipásztori hivatás megőrzését:

„Hogy pedig minél könnyebben és helyesebben állhassanak meg tisztükben az egyház szolgálói, évenként egyszer vagy kétszer zsinatot tartottak egykor atyáink, a szolgákat bántalmazó betegségek orvoslása céljából [...] Mert ha az egyházban nem érvényesül az intés, és ha a mindennapi gyakorlatban elmarad a megjobbítás, még a szilárdnak vélt dolgok is sokkal gyorsabban megromlanak és aláhanyatlanak, semmint egyáltalán elképzelnénk.”⁶⁵ Fekete Károly a hitvallás fenti javaslatával kapcsolatosan a következőket

---

⁶² TÖKÉS István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*, 455.

⁶³ Uo. 458.

⁶⁴ Uo.

⁶⁵ Uo. 465.

állapítja meg: „Bár zsinati feladatnak írja a hitvallás, de elég lenne, ha mi az egyházlátogatás alkalmával tudnánk érvényesíteni, hogy a »zsinatokon szorgalmasan meg kell vizsgálni a lelkipásztorok tanítását és életét«. Nem a papmarasztás kikopott divatját gondolnám visszahozni, de az is túrhetetlen, hogy lelkészek sorra tönkre tegyenek gyülekezeteket, mert senkinek nincs bátorsága a »javíthatatlanokat« eltávolítani.”⁶⁶ Ugyanitt figyelmeztet az egyházban és a lelkipásztori szolgálatban az igényesség követelményére: „Hitvallásunk tanítása üzenet arról, hogy meg kell hajolnunk Isten igényessége előtt, mert Ő többet vár tőlünk. Elvárja, hogy alkalmazzuk a bibliai és hitvallásos mércét magunkkal és egyházunkkal szemben.”⁶⁷ Az erdélyi református egyházban a „felkészültség gondos megvizsgálása” megtörténik, azonban a szolgálatba állítás előtt, és a szolgálat során az élet „szigorú ellenőrzése” elmarad. Erre általában csak a fegyelmi esetek alkalmával kerül sor, amikor már megromlott „az egyház épsége.”

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy az erdélyi református egyház által elfogadott hitvallások rendkívüli jelentőséget tulajdonítanak az igehirdetés szolgálatának, és ezt tartják a lelkipásztor legfontosabb feladatának. A *HK* csak közvetett módon, a *II. HH* viszont külön fejezetben tanítja, hogy a lelkipásztoroknak, akikre az igehirdetés szent szolgálata bízott, kellő alázattal, Isten és emberek iránti tisztelettel kell végezniük ezt az egyház számára fontos szolgálatot, éspedig annak a tudatában, hogy minden dicsőség és tisztesség Istent illeti meg.

1.3. A reformátori tisztségértelmezés lelkipásztori hivatásképre gyakorolt hatása

Amikor a reformátori tisztségértelmezés kérdését járjuk körül, szükséges megvizsgálni, hogy milyen súllyal jelenik meg a lelkipásztori tisztség a különböző tisztségek között. „[...] a protestáns lelkipásztori hivatal nem az őskeresztyén apostoli, püspöki, pásztori, doktori, prófétai, evangélistai vagy presbiteri hivatalainak a felújítása, hanem a középkor végére kialakult római lelkipásztori hivatalnak a megreformálása Isten Igéje alapján. [...] A protestáns lelkipásztor hivatalának számos külső vonását örökölte a római papi hivataltól, s szolgálatának lényegét, az Ige hirdetését nagyon sok ponton a római egyháztól örökölt keretek között kellett hordoznia.”⁶⁸ A reformáció kora átmeneti idő volt a maga irányzataival és ellentmondásaival. Heitink holland gyakorlati teológus a *Biografie van de dominee* című könyvében külön fejezetet szentel a protestáns lelkipásztori tisztség kialakulásának.⁶⁹ Arra kérdez rá, hogy az egyháztörténelemben mikor lép színre a lelkipásztor, mint olyan. A kérdésre adandó válasz visszavezet a XVI. századba, a reformáció történetéhez. Ekkor jelenik meg a lelkipásztor. Nem mint a klérus köréből való felszentelt pap, hanem mint laikus, azaz olyan valaki, aki a néphez tartozik. Isten népe

⁶⁶ FEKETE Károly: *Az anyaszentegyház szolgálói, azok rendeltetése és kötelességei*, 105.

⁶⁷ Uo. 105.

⁶⁸ LÁSZLÓ Dezső: *A magyar református lelkipásztor a történelemben. I. Szemle Füzetek 9. Előszó*: Nagy László. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa, 1991, (251–319) 262.

⁶⁹ Vö. HEITINK, Gerben: *De Bakermat van het predikantschap 1500–1560*. In: uő: *Biografie van de dominee*. Baarn, Uitgeverij Ten Have, 2001, 23–50.

közösségében egyeseket különböző szolgálatokra jelölnek. Egyik nagyon fontos megbízatás éppen a vezetés. Erre is az a közösség választ ki bizonyos személyeket, amely felfedezte, hogy azok rendelkeznek ehhez a szolgálathoz szükséges, Istentől kapott adottsággal. Heitink szerint aránylag rövid időn belül általánosan elterjedt a tisztségviselő (hivatalnok) megnevezés. A hivatal, amely lehetett világi vagy egyházi, az idők során felértékelődött. A tisztségviselő megnevezés magában hordozza a közösségben és a közösségért végzett szolgálat gondolatát. A rendi társadalomban a tisztséghez (hivatal) bizonyos méltóság társult. Az egyházi szóhasználatban az odaszentelés, a hivatástudat is kapcsolódott a tisztséghez, és aránylag rövid idő alatt kialakult a lelkesi rend, a lelkipásztori tisztség pedig klerikális vonásokat kezdett nyerni. Heitink szerint az egyetemes papság gondolata olyan mértékben halványul, mint amilyen mértékben erősödnek a klerikális vonások. A reformáció (és a reformátorok) számára azonban az egyetemes papság gondolata feladhatatlan volt. Ebben a kérdésben gyakori hivatkozási alap az 1Pt 2,9.⁷⁰

1.3.1. Luther Márton tisztségértelmezése

Luther teológiai felismeréseinek az alapja a Szentírás volt, s így szemében a pápa és az egyház autoritását a Szentírás vette át. Az újfajta írásmagyarázatból új tisztségértelmezés született. Nála a lelkipásztori tisztség értelmezése annyira az *igehirdetői* szolgálat felől meghatározott, hogy a két kifejezést felváltva használja. A lelkipásztori vagy igehirdetői tisztségeknek egyetlen feladata van: „[...]a prédikáció által adni vagy átnyújtani a Krisztus evangéliumát.”⁷¹ Amikor Luther a lelkipásztori, illetve igehirdetői tisztség-terminológiákat használja, számára nem az egyházzogi vonatkozás, hanem a teológiai feladat a fontos, s ezért szinonimaként használja a püspök, lelkipásztor és prédikátor kifejezéseket. Mivel a lelkipásztorokra bízott a *doctrina evangelii*, ezért *tanítóknak* is nevezi őket. Ugyanakkor a *lelkigondozó* megnevezést is használja.

Itt mindenekelőtt azt kell megállapítanunk, hogy Luthernek nem volt összefüggő tisztségteológiája. A tisztségértelmezésének a háttérét az ezzel kapcsolatos katolikus felfogás képezte, amely a *potestas ordinis* és *potestas jurisdictionis*⁷² kifejezésekben koncentrálódott. A *potestas*, az újszövetségi ἐξουσία kifejezés hivatali teljhatalmat jelent. A *potestas ordinis* azt az általános hatalmat jelentette, amely szükséges volt a sákramentumok kiszolgáltatásához, valamint a szentmise-áldozat bemutatásához. A *potestas jurisdictionis* pedig a tisztséggel járó tanítói, vezetői és ítélelhozói hatalmat jelentette. Az egyetemes papságot képviselő Luther szerint a *potestas jurisdictionis* nem a tisztséggel rendelkező személy – ideértve a pápát is – előjoga, hanem minden keresztyénnek lehetősége. Az Ige és a sákramentumok tekintetében is minden keresztyén ugyanazzal a teljhatalommal rendelkezik. Luther határozottan elutasítja a különleges papi szentségről szóló egyházi tanítást és az ehhez kapcsolódó *character indelebilis*. „Az evangéliumi

⁷⁰ *Ti pedig választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, megtartásra való nép vagytok, hogy hirdessétek Annak hatalmas dolgait, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el titeket;*

⁷¹ WINKLER, Eberhard: Pfarrer II. In: *Theologische Realenzyklopädie*. XXVI.1996, Berlin· New York, Walter de Gruyter, (360–374), 361.

⁷² FAGERBERG, Holsten: Amt/Ämter/Amtverständnis. In: *TRE*. II.1978, (553–574) 553.

értelemben a pap nem rendelkezik *character indelebilis*-el, amely számára egy megkülönböztetett helyet biztosítana mások fölött vagy előtt. A teljhatalom, amellyel a „pap” rendelkezik, az Igében van megalapozva, amelyet szolgálnia kell. Azonban ebben a többi keresztyénnel egyenlő, mert Istennek Igéje az egyház fölött áll.”⁷³

A papszentelés, mint sákramentum, az egyház találmánya, amely minden szentírási megalapozást nélkülöz. A papi szentség a klérus és a laikusok elkülönüléséhez vezetett. Szerinte az igazi papi szentség a keresztség, amely minden keresztyént ugyanazokkal a jogokkal ruház fel, és az egyház tagjai számára ugyanazokat a lehetőségeket teremti meg.

Heitink Luther *A német nemzet keresztyén nemességéhez a keresztyénség állapotának megjavítása ügyében* című korai (1520) írásából idézi: „Akit megkereszteltek, azzal dicsekedhet, hogy őt pappá, püspökké, sőt pápává szentelték.”⁷⁴ Luther szerint elméletileg minden keresztyén alkalmas lehet a lelkipásztori tisztségre. Ahhoz azonban, hogy ez megvalósuljon, szükség van az érintett akarására és a gyülekezet elhívására. Ez az egyházban is hasonló módon történik, mint a világban: akit elhívnak egy bizonyos tisztségre (hivatal betöltésére), az egy időre megszakítja megszokott munkáját, és elvállalja a közösségben és a közösségért a szolgálatot. Akik az illető személyt a szolgálatra elhívják, ezáltal lemondanak eme tisztség nyilvános gyakorlásáról. Így a gyülekezet általi meghívás a sákramentális felszentelés helyébe lép. Ezáltal tulajdonképpen a közösség igazolása képezi a tisztség gyakorlásának az alapját. Heitink szerint az egyetemes papság elve nem helyettesíti a lelkipásztori tisztséget, és annak nem is a konkurense, hanem sokkal inkább annak az alapját képezi.

Luthernek az egyetemes papságra való hivatkozása tulajdonképpen az üdvkövetítő papság elleni tiltakozás. A reformátor szerint a papság az Ige szolgálatát jelentette. A Schmalkaldeni Artikulusokban (1536) azt írja, hogy ez a szolgálat nagyon különböző jellegű lehet. A hívők papi feladatának nevezi az ige tanítását és a prédikálást, a keresztelést, az úrvacsoraosztást, egymás intését és vigasztalását, az áldozatvállalást, a másokért való imádságot, a tan megítélését és az ezzel kapcsolatos helyes döntések meghozatalát. Ez a hét tiszt vagy kötelesség tartozik az egyetemes papság feladatköréhez; ezeknek egy részét vállalják át a közösség által erre kijelölt tisztségviselők. Az egyetemes papság alapján létrejövő tisztség Luthernél erős funkcionális jelleget ölt. Ilyen értelemben írta Melanchthon is az Augsburgi Hitvallásban (1530), hogy Isten az evangélium prédikáció és sákramentumok általi hirdetését eszközként használja fel arra, hogy utat készítsen a hit számára az emberek szívében. A lelkipásztori tisztség tehát nem más, mint a gyülekezetre bízott igehirdetői szolgálatnak egy speciális megnyilvánulása. Heitink szerint itt egy professzionális delegálásról van szó. A tisztség gyakorlásához szükséges a hivatástudat és a hozzáértés. „Luther józanul állapította meg, hogy ha mindenki hangosan prófétál, az a gyülekezetben rendetlenséget eredményez.”⁷⁵ Az eddigiek alapján megállapíthatjuk: *minden keresztyén pap, de nem mindenki lelkipásztor*. A teljhatalom tehát nem a pápa, a püspökök vagy a papság számára van fenntartva.

⁷³ FAGERBERG, Holsten: *i. m.* 558.

⁷⁴ HEITINK, Gerben: *Biografie van de dominee*, 24.

⁷⁵ Uo. 25.

„Az egyetemes papság elvének erőteljes hangsúlyozása azt a benyomást kelti, mintha Luther meg akarná szüntetni a különleges tisztségeket, és azoknak a funkcióit az egyes keresztyének kezébe engedné át.”⁷⁶ A fenti megállapítások azonban nem azt jelentik, hogy Luther ne tartotta volna fontosnak a különböző tisztségeket, hiszen ezek az egyház számára lényegesek. Az Igével és sákramentumokkal kapcsolatban minden keresztyén ugyanolyan hatalommal bír, de ez nem azt jelenti, hogy bárki ezt elhívás és a közösség bejegyzése nélkül gyakorolhatja. Úgy néz ki, mintha a Luther tanításában ellentmondás lenne az egyetemes papság és a tisztség között. Egyfelől az egyetemes papságot olyan jogosultsággal ruházta fel, amellyel korábban csak a különleges egyházi tisztségek rendelkeztek, másfelől azonban arra hajlott, hogy az egyetemes papság jogosultságát csak szükséghelyzetekre és a magánszférára korlátozza.⁷⁷ Mindaz pedig, ami hagyományos értelemben a tisztséghez tartozik, csak az arra elhívott személyek által gyakorolható. A tisztség azonban a Luther felfogása szerint teljesen új jelentőséget nyert. Eszerint a tisztség nem más, mint *ministerium verbi*, azaz az ige szolgálata, egészen pontosan a *ministerium evangelii*. Luther szerint „A papi tisztség nem egyéb, mint az ige szolgálata, az igéé, mondom én, azonban nem a törvényé, hanem az evangéliumé.”⁷⁸ Ez a megállapítás tartalmazza a lutheri tisztségértelmezés lényegét. A tisztség egy szolgáló tevékenység, az ige szolgálata.⁷⁹ Aki a tisztséget hordozza, nem rendelkezik semmiféle hatalommal keresztyén testvérei fölött. Az evangélikus tisztségértelmezés szerint a pap nem rendelkezik *character indelebilisszel*, amely számára megkülönböztetett, mások fölé rendelt helyet biztosítana. „Akiiket mi „papoknak” nevezünk, általunk választott szolgálók, akik mindent a mi nevünkben kell végeznek és a papság nem egyéb, mint egy szolgáló foglalatosság.”⁸⁰

A teljhatalom, amellyel a pap rendelkezik arra az Igére alapozott, amelynek ő a szolgálója. Az alábbi idézet hangsúlyozottan foglalja össze a Luthernek a tisztségről vallott felfogását: „A legnagyobb, legszentebb, legszükségesebb, legmagasabb istentisztelet, amelyet Isten az első és más parancsolatokban, mint a legnagyobbat megkövetelt, az Isten Igéjének a hirdetése, mert az ige hirdetői tisztség a legnagyobb az egyházban.”⁸¹

1.3.2. Bucer tisztségteológiája

Bucer tisztségértelmezésével azért érdemes foglalkozni, még ha csak röviden is, mert a strasbourgi reformátor tisztségteológiájának alapját az egyetemes papság elve képezi, és mert az ő ilyen irányú munkája szolgáltatta az alapot Kálvin tisztségértelmezéséhez. Bucer nagy hangsúlyt fektet a Szentlélek munkájára⁸² és Krisztus egyedi papságára, amely nem hagy semmi teret az emberi üdvközvetítés számára. A főpapi ima (Jn 17) szerint minden

⁷⁶ FAGERBERG, Holsten: *i. m.* 557.

⁷⁷ FAZAKAS Sándor: Az egyház nevében? A reprezentáció történelmi változásai és jelenkori kérdései. In: Fazakas Sándor – Ferencz Árpád (szerk.): „Krisztusért járva követségben...” *Tanulmánykötet a 60 éves Bölcskei Gusztáv születésnapjára*. Debrecen, DRHE, 2012, (445–472) 449.

⁷⁸ FAGERBERG, Holsten: *i. m.* 558.

⁷⁹ 1Kor 4,1: *Úgy tekintsen minket az ember, mint Krisztus szolgálóit és Isten titkainak sáfárait.*

⁸⁰ FAGERBERG, Holsten: *i. m.* 558.

⁸¹ Uo. 563.

⁸² Vö. STUPPERICH, R.: Bucer. In: *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*. Erster Band. A–C. Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) 1957, 1453–1457.

hívó kapcsolatban van az Atyával. A Krisztusban és minden jótéteményeiben való részesedés a Szentlélek munkája által lehetséges. Ez a hívőt függetleníti az egyházi tan tekintélyétől. Bucer öntudatos gyülekezetben gondolkodott, ahol a tagok a Lélek adományaiban részesülve alkalmasakká válnak mindent megítélni. Ugyancsak a gyülekezet hív el és alkalmaz szolgákat. Ennek eldöntéséhez elegendő ítélőképességgel rendelkezik. Heitink szerint „itt hívó öntudatosságot, valamint az egyházi hierarchia minden formája iránti allergiát érzünk.”⁸³

Bucer karizmákból indul ki, különösen azokra nézve, akik az igehirdetés szolgálatára hívatottak a gyülekezet által. Szerinte is igaz az, hogy senki sem prédikálhat, ha el nem küldetett (Róm 10,15). Ugyanakkor megállapítja, hogy aki erre a szolgálatra vállalkozik, annak vállalnia kell a tanulást, ismernie kell a bibliai nyelveket. „Isten nem lusta pocakokat hívott el, akik csak arra születtek, hogy feléljék a gyümölcsöket és elhanyagolják a gyümölcsstermést az egyház számára, miközben őket az egyház és a mások fáradságos munkája hízalja.”⁸⁴ Ez a gondolkozás azt jelzi, hogy a lelkipásztorokat nem csak elhívni és megválasztani kell, hanem munkájukat kritikusan követni és ellenőrizni is kell. Ez ugyancsak a gyülekezet feladata. Annak ellenére, hogy Bucer tisztségértelmezésében⁸⁵ hangsúlyos szerepet kap a lelkigondozás és a diakónia, ez nem jelenti azt, hogy a tisztségek ne lennének egyenrangúak. Minden hívó rendelkezik karizmával, senki sincs magasabban és nem értékesebb a másiknál. Ehhez hasonló gondolatokat találunk a *HK*-ban is. A *HK* 32. kérdés-felelete szerint minden keresztyén részese a Krisztus kenetének és ezáltal az ő élete is hálaáldozat kell hogy legyen. Krisztus hármassága (próféta, főpap, király) nem a tisztséggel (hivatal) hanem a keresztyén ember életével van összefüggésben. A *HK* az 55. kérdésére adott feleletben a szentek közösségével kapcsolatban állapítja meg, hogy: „[...]a tagok egyenként és együttesen mind tagok az Úr Krisztusban és minden ő javaiban és ajándékaiban részesek [...] mindenki kötelességének kell ismerje, hogy ajándékaival a többi tagok javára és üdvösségére, készséggel és örömmel szolgáljon.” Ezek szerint a reformáció egyházai a gyülekezeti közösség építése szempontjából tulajdonítanak központi jelentőséget az egyszerű gyülekezeti tag szolgálatának. Nem a tisztség, hanem a gyülekezet képezi az egyház alapját.

Ha összevetjük a mai erdélyi egyházi helyzetet a lelkipásztori élet és szolgálat ellenőrzésének buceri hangsúlyozásával, akkor igencsak feltűnik, hogy jóllehet gyülekezeteinkben van presbitérium, és helyenként különböző bizottságok is működnek, a lelkipásztori szolgálat követését (ellenőrzését) távolról sem a gyülekezet végzi. Ez ma már az intézményes (hierarchikus) egyház különböző szintű vezetőinek és testületeinek a feladata. A Bucer által elképzelt gyülekezeti önállóság és nagykorúság – több évszázaddal a reformáció után is – álmom marad az erdélyi református egyházban.

1.3.3. Zwingli és Bullinger

Zürich reformátora, Zwingli eredeti módon és önállóan értelmezte a Szentírást. Ehhez az értelmezéshez hozzájárult az is, hogy ismerte Erasmust, akit példaképének tartott,

⁸³ HEITINK, Gerben: *Biografie van de dominee*, 26.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ Vö. HEITINK, Gerben: *Charisma en ambt (Bucer)*. In: uő: *Biografie van de dominee*, 25–27.

és hogy különösen kötődött a humanizmushoz, de leginkább az, hogy az eredeti nyelveken olvasta a Bibliát. Ugyanakkor nagy hatással voltak rá Luther írásai.

Az általa elképzelt ideális lelkipásztor képét az 1523-ban elmondott *A pásztor* című prédikációjában rajzolta meg.⁸⁶ Ebben központi helyet kap az Ige hirdetése. Lutherhez hasonlóan ő is hangsúlyozta az egyetemes papság jelentőségét, de nagy jelentőséget tulajdonított a tisztségeknek. Az ezzel kapcsolatos nézeteit *Az igehirdetői tisztségről* szóló külön műben jelentette meg. Ebben az Ef 4,11–14⁸⁷ és az 1Kor 14,26–33⁸⁸ alapján a *prófétai* tisztségre helyezte a hangsúlyt, amelyet alkalmanként evangélistának, püspöknek vagy pásztornak is nevezett. Zwingli szerint az egyház Isten Igéjéből született,⁸⁹ és Isten a Szentlélek által kormányozza azt. A Szentlélek a tisztségek által tartja egységben és rendben az egyházat. Az előtérben az igehirdetői tisztséggel rendelkező pásztor⁹⁰ vagy felvigyázó (püspök) áll. Zwingli szerint a kulcsok hatalma tulajdonképpen igehirdetési szolgálat. Ez köszön vissza a HK tanításában is (83–85. kérdések).

Zwingli halála után Bullinger folytatta a reformátori munkát Zürichben, és amint ismeretes, ő alkotta meg a *II. HH*-t (1566). Ebben a hitvallásban jelenik meg a szállóigévé vált mondat: *Praedicatio verbi Dei est verbum Dei*. Ez a megállapítás jelzi, hogy a reformátori egyházakban az üdvösség és a hit mennyire összefügg az igehirdetéssel. „Itt az Ige majdnem sákramentális jelentőséget nyer és ezzel egy időben az Ige hirdetője papnak kijáró nagy becsbe kerül.”⁹¹ A Bullinger tisztségteológiájáról már volt szó a dolgozat előző fejezetében, a *II. HH* magyarázata kapcsán. A *II. HH* sem tisztségekről beszél, hanem szolgákról. „Isten avégre, hogy magának egyházat gyűjtsön, vagy szervezzen, s azt kormányozza és megtartsa, mindig felhasznált szolgákat, ma is felhasználja és a jövőben is fel fogja használni őket, amíg csak egyház lesz a földön.”⁹² Ez a következővel magyarázható: „A »tisztség« fogalma nem fordul elő az Újszövetségben, ehelyett szolgálatról, méghozzá szolgálatok sokféleségéről olvashatunk benne.”⁹³

---

⁸⁶ Vö. HEITINK, Gerben: Herder, profeet en bisschop (Zwingli, Bullinger). In: uó: *Biografie van de dominee*, 27–29.

⁸⁷ És Ő adott némelyeket apostolokul, némelyeket prófétácul, némelyeket evangyelistácul, némelyeket pedig pásztorokul és tanítókul: A szentek tökéletesbbitése céljából szolgálat munkájára, a Krisztus testének építésére: Míg eljutunk mindnyájan az Isten Fiában való hitnek és az Ő megismerésének egységére, érett férfiúságra, a Krisztus teljességével ékeskedő kornak mértékére:

⁸⁸ Hogy van hát atyámfiái? Mikor egybegyűltök, mindeniteknek van zsolttára, tanítása, nyelve, kijelentése, magyarázata. Mindenek épülésre legyenek. Ha valaki nyelveken szól, kettő vagy legfeljebb három legyen, mégpedig egymás után; és egy magyarázza meg: Ha pedig nincsen magyarázó, hallgasson a gyülekezetben; hanem magának szóljon és az Istennek. A próféták pedig ketten vagy hárman beszéljenek; és a többiek ítélik meg. De ha egy másik ott ülő vesz kijelentést, az első hallgasson. Mert egyenként mindnyájan prófétálhattok, hogy mindenki tanuljon, és mindenki vigasztalást vegyen; És a prófétalelkek engednek a prófétáknak; Mert az Isten nem a visszavonásnak, hanem a békességnek Istene; miként a szentek minden gyülekezetében.

⁸⁹ Vö. LOCHER, W. G.: Zwingli, Ulrich (1484–1531). In: *RGG. VI.* 1962, (1952–1969), 1966.

⁹⁰ Uo.

⁹¹ HEITINK, Gerben: *Biografie van de dominee*, 28.

⁹² *II. HH*, XVIII. fejezet. Az anyaszentegyház szolgálói, azok rendeltetése és kötelességei. In: *A Magyarországi Református Egyház hitvallási iratai*. Budapest, Kálvin kiadó, 2008, 163.

⁹³ LOCHER, Wilhelm Gottfried: Református egyházkormányzat. Alapvetés kilenc tételben. In: *Confessio* 2008/3, (108–122) 112. Ford. Ódor Balázs a *Theologische Zeitschrift* 2/64, 2008, (151–168) alapján.

1.3.4. Kálvin tiszttségértelmezése

Mivel „a magyar református egyház Kálvin örököséként határozza meg magát, s alig van a világon »kálvinistább« egyház, mint a miénk”,⁹⁴ szükséges, hogy amikor a református egyházban fellelhető szolgálatokról (tisztégekről) beszélünk – ebben a dolgozatban pedig különös figyelmet szentelünk a lekipásztori tiszttségnek –, akkor Kálvin tanítását figyelembe vegyük. A református egyházban ugyanis leginkább a Bibliában említett tisztségek kálvini olvasata vált meghatározóvá az egyházi tisztségek rendjére nézve.

Kálvin tiszttségértelmezésének az Ef 4,11 a kiindulópontja: *És ő adott némelyeket apostolokul, némelyeket prófétákul, némelyeket evangélistákul, némelyeket pedig pásztorokul és tanítókul: a szentek tökéletesbítése céljából szolgálat munkájára, a Krisztus testének építésére.* Geréb Zsolt ezt írja az Ef 4,11-ről: „E versnek teológiai szempontból különös jelentősége van, mivel Kálvin János ennek az igeszakasznak alapján vázolta fel az egyházi tisztségek rendjét a *Keresztyén vallás rendszere* című alapvető művében (IV. 1; 3,2.2–6).”⁹⁵ Kálvin szerint „Az apostol, próféta és evangélista időszakos szolgálat, míg a *pásztor* és *tanító* egyetemesen érvényes és az egyház fennmaradásához elengedhetetlenül szükséges.”⁹⁶ Ezek mellett a Róm 12,7–8 és az 1Kor 12,28 alapján két szükséges funkciót nevez meg: a vezetést (*gubernatio*) és a szegényekről való gondoskodást (*cura pauperum*). Ezeknek végzésére két tiszttség létezik: a *vének* (*seniores*), akik a pásztorokkal együtt a fegyelmezési hatalmat képviselik a gyülekezetekben, és a *diakónusok*, akiknek a szegényekről kell gondoskodniuk. Kálvin tehát négy tisztseget nevez meg: *pásztor*, *tanító*, *presbiter* és *diakónus*.

Jogos lehet a kérdés, hogy Kálvin miért éppen ezt a négy tisztseget vezette le a gyakran konfúz újszövetségi anyagból, és miért ezeket nevezte Krisztus által alapított tisztsegeknek. Erre Kálvin egyháztanában keresendő a válasz. Az egyház mint Krisztus teste, rendezett organizmus, és olyanképpen felelős a hívők lelki jólétéért, mint „édesanya” a gyermekeiért. A négy tiszttség szükségessége tehát azzal magyarázható, hogy az egyház mint a hívők édesanyja ezek által töltheti be feladatát. Tehát a Krisztustól származó megbízatás: őt hirdetni, a tan tisztaságát megőrizni, fegyelmezett gyülekezeti életformát biztosítani és a szegényekről gondoskodni. Mindenképpen szükséges megjegyezni, hogy Kálvinnál központi helyet foglal el az Ige szolgálata. Alkalmanként a presbitereket is felvigyázóknak nevezi. Az a feladatuk, hogy odafigyeljenek az Ige szolgálatára. A felvigyázás, kormányzás sem jelent egyebet, mint az Ige érvényesüléséről való gondoskodás, akkor is, amikor ez a fegyelmezésben jut kifejezésre. Ilyenkor ugyanis azt kell megvizsgálni, amint az Genfben történt, hogy az ige-magvak megtermik-e a maguk gyümölcsét.

„Ezért szükséges észben tartanunk, hogy bármiféle tekintélyt és méltóságot tulajdonítson is a Szentlélek a Szentírásban akár a papoknak, akár a prófétáknak, akár az apostoloknak, akár az apostolok utódainak, azt semmiképpen nem magánszemélyeknek, hanem az általuk betöltött szolgálatnak adja; vagy (hogy még világosabban beszéljünk) az

⁹⁴ KOZMA Zsolt: Kálvin örökösei vagyunk. In: uő: *Tegnap, ma és örökké*. Kolozsvár, 2010, (149–156), 149.

⁹⁵ GERÉB Zsolt: Az Egyház építése a szolgálatok által az Efézus 4,7–16 tükrében. In: Fazakas Sándor-Ferencz Árpád (szerk.): „Krisztusért járva követségben...” *Tanulmánykötet a 60 éves Bölcskei Gusztáv születésnapjára*. Debrecen, DRHE, 2012, (359–376) 363.

⁹⁶ FAGERBERG, Holsten: *i. m.* 569.

igének, amelynek a szolgálata rájuk van bízva. Ha mindent a kellő rendben követünk nyomon, azt látjuk, hogy csakis az Úr nevében és igéje által kaptak tanítói vagy bármilyen felelős hatalmat. Elhívásukkor ugyanis egyúttal arra is parancsot kaptak, hogy semmit ne tegyenek hozzá a magukéból, hanem az Úr ajkával szóljanak.”⁹⁷

Heitink szerint a lelkipásztori tisztség megjelenése a református egyházban elsősorban Kálvinnak köszönhető. Az *Institúcióban* az a kiindulópont, hogy Jézus Krisztus az Ige és a Szentlélek által kormányozza a földön élő gyülekezetet, és ebben mintegy helyettesként használja fel az emberek szolgálatát. Kálvin Isten kezében lévő eszköznek nevezi az emberi szolgálatot. A lelkipásztor is ilyen eszköz, aki a szóval szolgál. „Ezzel megjelenik a lelkipásztor a színtéren, mint aki az Ige szolgája; azaz prédikátor.”⁹⁸ Kálvin nagyon szerényen beszél az Ige szolgájáról. Olyan „porból kiemelkedő emberkének” nevezi, aki Isten nevében szólal meg, s a „tisztség tekintélye szerinte nem más, mint az Ige tekintélye.”⁹⁹ A 2Kor 4,7-re hivatkozva azt állítja, hogy a mennyei bölcsesség törekeny cserépedényekben van elrejtve.

A német reformátorokhoz hasonlóan Kálvin is elutasította a hierarchikus tisztséget. A diakónusi tisztség elkülönült a többiektől, azonban a gyülekezet vezetői között, akár püspököknek, véneknek, pásztoroknak vagy szolgáknak nevezték önmagukat, nem volt rangbeli különbség. Különös gonddal figyelt arra, hogy a pásztorok tisztségét korlátozza. Nincs személyes hatalmuk, és minden tisztelet Krisztust illeti meg, akinek szolgálatában állnak, és akinek szájává kell legyennek. A tisztség tehát korlátozott hatalommal végzett szolgálat.¹⁰⁰

Kálvin az *Institúcióban* nem ad világos meghatározást arra nézve, hogy mi a tisztség. A tisztség egyszerűen bizonyos feladat betöltését, ellátását jelenti, és szolgáló jellege van. „Kálvin a szóhasználatban is a tisztségnek erre a funkcionális jellegére utal, amikor a következő latin kifejezéseket használja: *ministerium* (szolgálat), *instrumentum* (eszköz), *officium* (szolgálat), *munus* (feladat), *functio* (tisztség, funkció).”¹⁰¹ Ezek mind olyan kifejezések, amelyek a tisztség operatív jellegét hangsúlyozzák. Kálvin szerint a tisztség nem rendelkezik saját méltósággal. Amikor Kálvin az egyház tanítóiról és szolgálóiról ír, a következőket hangsúlyozza: „Mert bár úgy kellene lennie, hogy egyedül ő maga kormányozza az egyházat és uralkodjék fölötté [...] mivel látható formában nem lakozik közöttünk [...] emberek szolgálatát állítja be, és azt mintegy helyettesítő szolgálatként használja fel, ami nem azt jelenti, hogy átruházná rájuk jogát és tiszteletét, hanem azt, hogy az ő ajkukat igénybe véve végzi a saját munkáját, ahogyan például a mester szerszámot használ munkája elvégzésére.”¹⁰²

Tehát a genfi reformátornál sem találunk olyan tisztségteológiát, amely a tisztségviselőt (a lelkipásztort) a gyülekezet fölé emelné. A többi reformátorokhoz hasonlóan, nála is észrevehető a hierarchiától való félelem.

---

⁹⁷ *Institutio* IV. 8,8.

⁹⁸ HEITINK, Gerben: *Biografie van de dominee*, 29.

⁹⁹ Uo.

¹⁰⁰ Vö. *Institutio* IV. 3,1.

¹⁰¹ HEITINK, Gerben: *Biografie van de dominee*, 30.

¹⁰² *Institutio* IV. 3,1.

1.3.5. A reformátori tisztségértelmezés jelentősége az igehirdetői hivatás megerősítésében

A reformátorok lelkipásztori (igehirdetői) tisztséggel kapcsolatos tanítását Fazakas a következőképpen összegzi: „A reformátorok közös meggyőződése volt, hogy a tisztség lényege és feladata az Ige szolgálata, a tisztség szükségessége és a tisztségre való felhatalmazás pedig szintén Isten Igéjéből ered [...]. A tisztség tehát szolgálat: az Ige szolgálata. Ehhez újszövetségi igehelyek egész sorát vonultatják fel érvként, s egybehangzóan hangsúlyozzák: a tisztség feladata nem más, mint Krisztus szavát (igehirdetés, sákramentumok, bűnbocsánat-hirdetés által) érthetővé és hallhatóvá tenni: mert »aki titeket hallgat, engem hallgat...« (Lk 10,16).”¹⁰³

Kozma Zsolt *A kálvinizmus időszerevése* című tanulmányában arról értekezik, hogy a kálvinizmus az evangéliumi keresztyénség egyik létmódja, úgy, ahogyan történetileg és szervezetileg a református egyházban áll előttünk. Ennek a létmódnak egyik legfontosabb megnyilvánulása az igehirdetés. „Ezt így értette Kálvin is, amikor az egyház első ismertető jeleként az igehirdetést jelölte meg.”¹⁰⁴ A prédikáció jelentősége abban áll, hogy a Szentlélek éppen ezt használta fel arra, hogy létrehozza és fenntartsa az egyházat. Ez a megállapítás az erdélyi református egyházra is érvényes, hiszen a reformáció kezdeti évtizedeiben, de később is Isten a református prédikátorok igehirdetése által tartotta életben az egyházat. Ez fokozottan érvényesült a nem annyira távoli múltban, amikor a kommunizmus évtizedeiben a „kálvinista lelkipásztoroknak szinte más eszköze sem maradt, mint a be nem tiltható, le nem állítható igehirdetés.”¹⁰⁵ A fenti megállapítások egyértelművé teszik az igehirdetői tisztség rendkívüli jelentőségét a református egyházban. *A lelkipásztori hivatás más területei szinte elhalványulnak a prédikáció mindennél nagyobb jelentősége mellett.*

A prédikáció jelentőségének hangsúlyozásához nagymértékben hozzájárult az új-reformátori teológia teljes erdélyi elfogadása és a kolozsvári teológiára, valamint az erdélyi református egyházra gyakorolt hatása. Az új-reformátori teológia nem tért el a reformátori felfogástól a tisztségértelmezés tekintetében. Azáltal azonban, hogy – a liberális teológiával ellentétben – minden figyelmet és hangsúlyt a kijelentésre irányított, nagyban megerősítette az egyházban az igeközpontúságot. Ennek következtében ismét felértékelődött az igehirdetés, egészen pontosan a textusszerű prédikáció. Az egyház legfontosabb feladata nem lehet más, mint az Istentől kapott üzenet, az Ige hűséges és maradéktalan átadása.

1.4. Összefoglalás

Amint ennek a fejezetnek az alpontjaiból kiderül, a protestáns és ezen belül a református *kellő* lelkipásztori hivatáskép több mozaikból áll össze. A *kellő* helyett a kívánatos vagy az eszményített jelző is használható. Ebben a dolgozatban csak a legalapvetőbb tényezőket vizsgálom, amelyek hozzájárulnak ennek a hivatásképnek a kialakulásához.

¹⁰³ FAZAKAS Sándor: *Az egyház nevében? A reprezentáció történelmi változásai és jelenkori kérdései*, 449.

¹⁰⁴ KOZMA Zsolt: *A kálvinizmus időszerevése*. In: uő: *Önazonosság és küldetés*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2001, (15–23) 16.

¹⁰⁵ Uo.

Az erdélyi református egyházban egy olyan idealizált hivatáskép él, amellyel minden lelkipásztornak számolnia kell. Ehhez a református hitvallások valamint a reformátori tisztségértelmezés alapján kirajzolódó lelkipásztorképhez kell mérnie és igazítania a saját hivatásképét. Ennek a folyamatnak a nehézsége abból adódik, hogy a református hitvallások a XVI. században születtek és az akkori körülményekre adtak bibliai alapon megfogalmazott választ, a mai lelkipásztor pedig, fél évezreddel később, egy más egyházi és társadalmi környezetben szolgál.

A következő fejezetekben (2. és 3.) ezt a megváltozott egyházi és társadalmi környezetet vizsgálom meg, valamint azokat a hatásokat, amelyek erőteljesen alakítják a mai lelkipásztor hivatásképét.

A kellő és a valós hivatáskép összehasonlítása után élesebben rajzolódnak majd ki az eltérések. Ezeknek az ismeretében elengedhetetlen a lelkipásztori tisztség újraértelmezése (4. fejezet). Ennek során azonban nem adható fel a református hitvallásokból kirajzolódó lelkipásztori hivatáskép *igehirdetői* jellegének és értelemszerűen az igehirdetésnek – mint a református egyházban elsődleges szolgálati területnek – a jelentősége.

2. A VALÓS LELKIPÁSZTORI HIVATÁSKÉP

Az előző fejezet bevezetőjében már volt szó a *valós* lelkipásztori hivatásképről. Ezt a képet is számtalan tényező alakítja, színezi, vagy ködösíti. Ebben a fejezetben megvizsgálók néhány olyan mozaikkockát, amely nélkül nem állna össze a valós lelkipásztori hivatáskép. Ilyen például a *lelkézszenntelés*, az az ünnepi esemény, amely bizonyos értelemben a *kellő* képhez is illene. Azért kerül mégis ebben a fejezetben megtárgyalásra, mert a felszentelés után - amelyre a második lelkézszenntelő vizsga letételét követően kerül sor - a segédlelkész teljes jogú, meghívható és megválasztható lelkipásztor lesz. Tulajdonképpen ez jogosítja fel őt arra, hogy szabadon elfogadja egy gyülekezet meghívását és önálló lelkipásztori szolgálatot kezdjen. A másik ok az ünnepélyes lelkéski esküben keresendő, amelyben a felszentelt lelkipásztor felesküszik a fennálló egyházi törvények és törvényes rendeletek megtartására. Ezzel beilleszkedik abba az intézményi struktúrába, amelyet a református egyház alkotmánya és jogszabályai határoznak meg.

A másik képkocka a *lelkipásztor beiktatása*, ami olyan momentuma a lelkipásztor életének, amikor önálló szolgálatot kezd egy gyülekezetben. Mivel ettől az eseménytől kezdve az egyháznak, mint intézménynek az alkalmazottja, mindenben meg kell felelnie azoknak a törvényeknek, amelyek az erdélyi református egyház életét szabályozzák. Ezért szükséges megvizsgálni azt is, hogy mit találunk az egyház *jogszabályaiban* a lelkipásztori szolgálatról, milyen lelkipásztori hivatáskép rajzolódik ki azokból. Ez azért fontos, mert a hivatalosan szolgálatba álló lelkipásztornak ennek kell megfelelnie.

A másik tényező az *egyház szervezetének, jellegének és helyzetének* a hivatásképre gyakorolt hatása. Az eddigiek mellett azt is szükséges megvizsgálni, hogy a rendszerváltás utáni *társadalmi változások* hogyan alakították a lelkipásztori hivatásképet. A fentebb említett tényezők kisebb-nagyobb mértékben minden lelkész hivatásképét befolyásolják, jóllehet ez a hatás sok esetben csak nagyon későn tudatosul.

2.1. A lelkipásztor felszentelése

A teológiai hallgatók kibocsátása után a *lelkézszenntelés*¹⁰⁶ az a kiemelkedő és ünnepi alkalom, amelyen a sikeres második lelkézszenntelő vizsga után a lelkipásztort „felszentelik”, és kibocsátják az önálló egyházi szolgálatra.

Az ordináció reformátori értelmezése¹⁰⁷ egyértelművé teszi, hogy a lelkézszenntelés nem sákramentum. A lutheri ordinációértelmezés a tisztségértelmezésből következik és annak alapján érthető meg. Az egyházi tisztség elsősorban igehirdetői tisztként értelmezendő, ezért az evangélikus ordináció nem papszentelés, hanem az igehirdetői tisztségbe való beiktatás (beállítás). A reformátori tisztségértelmezés – amely a klerikális-hierarchikus tisztségteológia ellenében született meg és tisztult le – határozottan elutasítja a papszentelés

---

¹⁰⁶ Vitatott a lelkézszenntelés szóhasználat. A római katolikus egyházban az *ordináció* a diakónusok, papok, püspökök tisztségbe iktatása, amelynek során *character indelebilis*t nyernek. A protestáns egyházakban az egyházi szolgák hivatalba állítása és ennek megerősítése. (Ld. KOZMA Zsolt: *Teológiai idegen szavak, kifejezések, szólások szótára*. Kolozsvár, 2005, 111).

¹⁰⁷ Vö. MÜLLER, Hans Martin: Ordination. In: *TRE XXV.*, 347–365.

sákramentális értelmezését. Luther hangsúlyozza az egyetemes papság elvét, és megállapítja, hogy a keresztség által minden keresztyén pappá szenteltetett. Mivel a keresztség a papi tisztségbe (tágabb értelemben) állít be, fölösleges a papszentelés sákramentuma. A (szűkebb értelemben) vett pap vagy *sacerdotes* nem más, mint szolga „közülünk kiválasztva, aki a mi nevünkben mindent végez. A papi tisztség nem más, mint szolgálat.” A tisztségbe való beiktatást nem szabad szentelésként értelmezni, amely megváltoztatja – eltörülhetetlen jeggyel látja el – a felszentelt személyt. Nincs másról szó, mint a gyülekezet által megfogalmazott isteni elhívásról.

A református ordinációértelmezés közel áll a lutherihez a római katolikus papszentelés elutasítása vonatkozásában, de elméletében és gyakorlatában másra helyezte a hangsúlyt. Kálvinnál a gyülekezet általi elhívás és a pásztori tisztséget gyakorlók kézzátétele képezi az ordináció alapelemeit. Mégis, bizonyos értelemben Kálvin más utakat jár. Jóllehet a gyülekezet részvétele az ordinációban igen hangsúlyos, Kálvin szerint a lelkésszentelés cselekménye csakis a pásztorok által végezhető el. Kálvin ordinációértelmezése némileg eltér a többi reformátorétól, mivel ő különbséget tesz a *vocatio interna* és a *vocatio externa* között és sákramentálisan értelmezi a lelkésszentelést. Szerinte az emberek által eszközölt, látható cselekmény az egyházban csak abban az esetben lehet hatékony, amennyiben Isten titkos cselekedetéből származik (abban gyökerezik, abból ered). Ebben az összefüggésben Kálvin egy Szentlélek által munkált meggyőződést vár el a felszentelendőtől, amely a külső ünnepélyes egyházi elhívás által lesz igazolva és megerősítve. Ezt titkos elhívásnak nevezi, amelyet minden szolga magamaga tud Isten előtt, és amelynek az egyház nem tanúja.¹⁰⁸ „Ami viszont az egyház nyilvános eljárását illeti, az éppúgy érvényes annak az elhívása esetében is, aki rossz lelkiismerettel állt szolgálatba, feltéve, hogy álnoksága nem nyilvánvaló.”¹⁰⁹

A papszentelés sákramentum jellegét Kálvin is határozottan elutasította. „Ez tehát (ha Istennek tetszik) ama szent olaj, amely eltörölhetetlen jelleget létesít. Mintha bizony porral vagy sóval dörzsölve ne lehetne lemosni az olajt, vagy ha jobban tapad, akkor szappannal. Igen ám, csak hogy ez a jelleg lelki, mondják. Mi köze az olajnak a lélekhez? [...] Igen leleményes dolgot akarnak itt összehozni: a keresztyénségből, a zsidóságból és a pogányságból akarnak összefércelni egy vallást, mint valami tarka ruhát.”¹¹⁰ Kálvin a papszentelés sákramentum jellegének elutasításakor arra hivatkozott, hogy egyedül csak Krisztus papi áldozata békítette meg Istent és törölte el a bűnöket. „Ha ezek bitorolni akarják ezt, akkor nem marad más, ki kell jelentenünk: papságuk istentelen és szentségtörő! S bizony nagy pimaszság, hogy a sákramentum címével merik kitüntetni.”¹¹¹

Az ordináció alkalmával gyakorolt kézzátétel *epiklézis* és a szolgálatra való *oda-szentelés* is egyben, amely az Úr által beállított pásztori tisztséget közvetíti és a nyilvános prédikálásra és sákramentumok kiszolgáltatására jogosítja fel a felszentelt személyt. A kézzátétel általi megerősítés az újszövetség alapján elengedhetetlen, mivel ez egyben az egyházban való szolgálathoz szükséges karizmák elismerése is. Kálvin mégsem nevezi az

---

¹⁰⁸ *Institutio* IV. 3,11.

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ Uo. IV. 19,31.

¹¹¹ Uo. IV. 19,28.

ordinációt a harmadik sákramentumnak (a keresztség és az úrvacsora mellett), „[...] mert ez nem rend szerinti szertartás, és nem érint egyformán minden hívőt, hanem bizonyos feladat ellátására felhatalmazó, különleges rítus.”¹¹²

Az ordináció reformátori értelmezésével kapcsolatban Gosker a következőket állapítja meg: „A reformátorok mindig elutasították az ordinációt, mint sákramentumot, amely »character indelebilis« közölne a felszentelt személlyel. Ennek oka a klerikalizmustól való félelem. Ennek ellenére a tisztségbe való beiktatás során a kézzel való megáldás gyakorlatát megtartották.”¹¹³

A *II.HH.* XVIII. fejezete értelmében senki sem formálhat jogot magának az egyházi szolgálati tisztségre és önkényesen nem ragadhatja azt magához. Az egyházi szolgákat (alkalmas, tanult és kegyes férfiakat)¹¹⁴ el kell hívni és meg kell választani. Tisztségviselők szenteljék fel őket nyilvános imádsággal és kézzel. Ezt a felszentelés útján elnyert tisztséget nevezi *ministeriumnak*, amely megkülönböztetendő a minden keresztyénre érvényes egyetemes papságtól (1Pt2,9).

A hitvallásban erről a következőket olvassuk: „Akiket pedig megválasztottak, azokat szenteljék föl a vének nyilvános imádsággal és kézzel.” [...] „A kezek rátevése, amely egyszerre mind felöleli a teljes próféta tiszteletét, és amelynél nincs csodálatosabb az egyházban, magába foglalja az elhívást, a kiküldést és a tanításra való fölhatalmazást. [...] A mondottakból megállapíthatjuk, [...] hogy bármely lelkész-szenteléshez három dolog szükséges. Először: a jelöltnek legyen Istentől nyert kegyelmi ajándék, azaz legyen feddhetetlen, és az igaz ismeretekben és dolgokban nem annyira tudós, mint inkább járatos. Azután törvényesen és szentül, vagyis Isten igéje szerint válasszák el és hívják meg. Végül: a kiválasztott és – amint mondják – a gyülekezetnek is bemutatott pásztor részesüljön a kézzel való megáldásban.”¹¹⁵

Az erdélyi református egyházban érvényes gyakorlat szerint a lelképásztorokat a lelkészszentelő egyházkerületi közgyűlési keretben megtartott ünnepi istentiszteleten az egyházkerület püspöke, főjegyzője, missziói előadója és esperesei kézzel való megáldással szentelik fel. A *II. HH* szerint a lelkészszentelés során – az egyetemes papság elvének megfelelően – a kézzel való megáldást nem az egyházi hierarchia bizonyos szintjein álló klerikusok, hanem a gyülekezet képviselői gyakorolják. Ezzel azt juttatják kifejezésre, hogy a gyülekezet hívja el és küldi ki a felszentelendő személyt az Ige hirdetésének szolgálatára. Ez tulajdonképpen a gyülekezet feladata, amelyet most az erre alkalmas személyre bízott.

A *II. HH* magyarázata szerint a lelkészszentelés a gyülekezetben történt, és egybeesett a lelképásztor szolgálatba állításával, azaz a mai gyakorlat szerint a beiktatással. Ugyanakkor feltétele volt az Istentől nyert kegyelmi ajándék birtoklása, valamint a feddhetetlen élet. A hitvallás nem részletezi, hogy mit takar a kegyelmi ajándék kifejezés, de az alkalmatlan szolgákkal kapcsolatban a következőket állapítja meg: „[...] Mert vannak, akik tudják, hogy mit kellene tanítani, de nem képesek a tanításra. Szükséges azért, hogy a püspök (lelképásztor) legyen nem is annyira tanult, mint inkább tanulékony, azaz

¹¹² *Institutio* IV. 19,28.

¹¹³ GOSKER, Margriet: *Het ambt in de oecumenische discussie*. Budapest–Amstelveen, Uitgeverij Eburon, 2000, 117.

¹¹⁴ 1Tim 3,2 skk; Tit 1,7 skk.

¹¹⁵ TÖKÉS István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*, 438.

alkalmas a tanításra, aki tisztában van azzal, hogy mit, kiknek, milyen mértékig és hogyan kell tanítani bármely viszonylatban.”¹¹⁶

Annak ellenére, hogy ma az erdélyi református egyházban ez másként történik - hiszen a felszentelés feltétele a második lelkészsképesítő vizsga sikeres letétele, és a felszentelésre nem abban a gyülekezetben kerül sor, ahol a lelkipásztor a szolgál - mégis érdemes elgondolkozni azon, hogy ezen az eseményen, a reformátori örökséghez ragaszkodva, nem kellene-e valamilyen szerepet kapnia a gyülekezetnek. Amikor Erdélyben a püspök, a főjegyző, a missziói előadó és az esperesi kar szenteli fel a szolgálatba álló lelkipásztorokat, akkor tulajdonképpen az intézményes egyháznak és a hierarchikus egyházi vezetésnek a szerepe értékelődik fel, és ezzel egy időben elhalványul az egyetemes papság reformátori elve, valamint a gyülekezetnek az igehirdetés szolgálatáért vállalt felelőssége.

A lelkézszenelés során eskü hangzik el. Ennek szövegét az istentiszteleti rendtartásban találjuk meg¹¹⁷ A lelkézszenelésre általában egy vagy két éves segédlelkipásztori szolgálat után került sor,¹¹⁸ amikor a felszentelt lelkipásztor esküvel kötelezi el magát végérvényesen a szolgálatára. Elsősorban azt ígéri meg, hogy Jézus Krisztusnak hűséges szolgálója lesz, a teljes Szentírást szorgalmasan fogja tanulmányozni, Isten Igéjét tisztán fogja tanítani és hirdetni az erdélyi református egyház által elfogadott hitvallások alapján, valamint a zsinatilag elrendelt istentiszteleti rendtartás szerint. Arra is elkötelezi magát, hogy a sákramentumokat az egyház rendtartásának megfelelően fogja kiszolgáltatni.

Ebből az derül ki, hogy a lelkipásztori szolgálatnak, amelyre felelszük, a legfontosabb területe az igehirdetés, a sákramentumok kiszolgáltatása és a pasztoráció. Ez teljesen összhangban áll a teológiai képzés végén elhangzott fogadalommal és a *II. HH* tanításával.

Itt csak egy megjegyzés erejéig térek ki arra (bővebben a 2.5. fejezetben), hogy a református egyház által fontosnak tartott igehirdetési szolgálatot senki sem vizsgálja meg. Az igehirdetés ellenőrzésének, minősítésének az elmaradása azt jelzi a lelkipásztoroknak, hogy az egyház nem tulajdonít olyan nagy jelentőséget az igehirdetésnek, amint az a

---

¹¹⁶ TÖKÉS István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*, 438.

¹¹⁷ „Én N. N. esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság, egy, örök, igaz Isten, hogy lelkipásztori szolgálatomban a mi Urunk Jézus Krisztus hűséges szolgálója leszek. A teljes Szentírást szorgalmasan tanulmányozom, Isten Igéjét egyházunk hitvallása és istentiszteleti rendtartása szerint tanítom, tisztán és bátran hirdetem alkalmas és alkalmatlan időben. A szent sákramentumokat, a keresztséget és az úrvacsorát egyházunk rendtartása szerint szolgáltatom ki. A rám bízott híveket rendszeresen látogatom, a lelki-gondozói titkot megőrzöm, másoknak el nem árulom. Testületeink tagjaként az egyházfegyelmet gyakorolom. Egyházunk törvényes jogait, szabadságát, függetlenségét fenntartani és védelmezni szent kötelességemnek ismerem. Beszédemmel, tanítással, jó példával és egész életemmel Isten országának terjesztésére, anyaszentegyházunk építésére igyekszem. A fennálló egyházi törvényeknek és törvényes rendeleteknek kész szívvel engedelmeskedem. Egyházi ügyekben csak a törvényes egyházi előjáróim rendeleteit és utasításait fogadom el és teljesítem. Ha emberi gyengeségből, akár az egyházi törvények, akár törvényes egyházi előjáróim ellen valamiben vételnék, a fenytéket alázatosan felveszem. Lelkipásztori szolgálatomat és az általam igaznak ismert református egyházamat és hitemet el nem hagyom, meg nem tagadom. Isten engem úgy segítsen!” Ld. *A Magyar Református Egyház istentiszteleti rendtartása*, 191.

¹¹⁸ A dolgozatban vizsgált időszak utolsó éveiben erre az egy éves gyakornoki szolgálat után került sor.

hitvallásokból, a teológiai képzés utáni kibocsátó beszédből¹¹⁹ és a lelkipásztori esküből kitűnik.

A lelkipásztori eskü szövegében, az igehirdetés, a sákramentumok helyes kiszolgáltatása és a pásztoráció mellett, csak röviden, mintegy mellékesen szerepel a fegyelmezés kérdése: „Testületeink tagjaként az egyházfegyelmet gyakorolom.” Ez bizonyos értelemben összhangban van a *II. HH*-sal, de nem teljesen, mert úgy néz ki, mintha a fegyelmezés nem lenne annyira fontos a gyülekezet egészséges életére nézve.

A bűnöknek az Ige alapján történő néven nevezése mindenképpen feladata a lelkipásztornak, jóllehet ez még csak az Ige fegyelmező erejének az alkalmazását jelenti.

A lelkipásztort nem lehet felmenteni a bűn néven nevezésének felelőssége alól, amelyről ugyancsak olvashatunk a *II. HH XVIII, 23*-ban: „Megtanuljuk Pál szavaiból, hogy a püspök egészséges tudományához tartozik nemcsak mindenkinek a szeretetre való hívása és Krisztus szabadításának és megváltásának a prédikálása, hanem a bűnök kendőzetlen, állhatatos, és az Ige tekintélyével történő vádolása. Mert ahol a bűnök uralkodnak, ott semmi helye sincs a szeretetnek, vagy Krisztus érdemének és a keresztyén szabadságnak. Ennélfogva a lelkipásztorok feladata, hogy dorgálják a vétkezőket, hívják vissza a jó útra a tévelygőket, emeljék föl az elesetteket, győzzék meg az ellenmondókat, végül üzzék el az Úr aklától a farkasokat, úgyszintén bölcsen és hathatósan róják meg a bűnösöket, s a bűnözést el ne nézzék, se el ne hallgassák.” Az a tény, hogy ez kimarad a lelkipásztori esküből, azt a lelkipásztor irányába támasztott egyre erőteljesebb gyülekezeti elvárást erősíti meg, hogy az igehirdető lehetőleg ne foglalkozzék – még az Igére hivatkozva sem – olyan kérdésekkel, amelyek kellemetlenül érinthetik az igehallgatókat.

Az eskütétel után a püspök kibocsátó beszéde következik.¹²⁰ Ez összhangban áll az egyház által elfogadott hitvallásokkal és a lelkipásztori esküvel.

A felszentelt lelkipásztor tehát hivatástudatában megerősödve, letisztult hivatásképpel kezdheti a szolgálatát, abban a tudatban, hogy őt az egyház az evangélium prédikálására és a sákramentumok kiszolgáltatására bocsátotta ki.

2.2. A lelkipásztor beiktatása

A lelkészszentelés alkalmával hivatásában megerősödött lelkipásztor a gyakorlati gyülekezeti szolgálat során szembesül azzal, hogy az igehirdetés és a sákramentumok kiszolgáltatása mellett számtalan olyan feladatot kell elvégeznie, amelyre nem számított és nincs kellőképpen felkészülve.

---

¹¹⁹ „Naponként tusakodjatok az Ige kérdései és a meg nem szűnő feltételei előtt. Mert amelyik napon megszűntök teológusnak lenni, elvesztettétek a belső hivatást a lelkipásztori szolgálatra.”

¹²⁰ „Kedves Szolgatársaim! Kibocsátunk titeket az evangélium prédikálására és a szent sákramentumok kiszolgáltatására annál a hatalomnál fogva, melyet a mi Urunk Jézus Krisztustól vettünk, melynek bizonyosságául tettük kezünket fejetekre, hogy Szentlelket vegyetek. Menjetek el, hirdessétek szóval és cselekedettel, hogy elközelített a mennyek országa. Aki titeket hallgat, Krisztust hallgatja, és aki titeket elutasít, Krisztust utasítja el. Legeltessétek az Isten közöttetek levő nyáját; ne kényszerből, hanem önként, ne nyereszkedésből, hanem készségesen; ne is úgy, mint akik uralkodnak a rájuk bízottakon, hanem mint akik példaképei a nyájnak. És amikor megjelenik a főpásztor, elnyeritek a dicsőség hervadhatatlan koszorúját. (1Pt 5,2–4). Legyen áldott a ti szolgálatotok és életek az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében. Ámen.” *A Magyar Református Egyház istentiszteleti rendtartása*, 191.

Ennek az első jelei már a beiktatás során észrevehetőek. A lelkipásztor az első beiktatás során találkozik az egyházzal, mint intézménnyel, amikor az egyházmegye, mint intézmény megbízásából az egyházközségbe mint intézménybe (itt nem a gyülekezet kifejezés szerepel) iktatják be, és adják át neki az egyházközség Bibliáját, bélyegzőjét és a templom kulcsát. A beiktatás során az egyik lelkipásztor adja át a másiknak ezeket a szimbolikus tárgyakat. A helyi gyülekezet, a presbitérium, gondnok és főgondnok csak szemlélője az eseményeknek, a hivatal átadásának.¹²¹ Ettől a pillanattól kezdve felerősödik a lelkipásztori szolgálat intézményvezetői, hivatalnoki vetülete.

A Biblia még emlékezteti a beiktatott lelkipásztort a teológiai képzés során nyert teológusi mivoltára, lelkipásztori szolgálatának lelki oldalára. A bélyegző és a templom kulcsa azonban már valami mást üzen. A bélyegző az egyházközségre, mint jogi személyre utal, és csak a lelkipásztor aláírásával együtt érvényes. Ez pedig felelősséget és hatalmat jelent. Josuttis a lelkipásztor és a hatalom kapcsolatát vizsgálva a következőt állapítja meg: „[...] a jelenkor követelményei között, amely elvárja, hogy a gyülekezet vezetése szervezett rend szerint történjék, a lelkipásztorok sokszor zavarban vannak, és alig vannak tudatában saját hatalmuknak, amely akár lelki törekvésben, akár társadalmi állásukban jut kifejezésre.”¹²²

A templom kulcsa a beiktatott lelkipásztor kezében ismételt aláhúzza azt a téves szemléletet, hogy ő felel a kőből, fából emelt épületért is. Jóllehet a templom kulcsának inkább a gyülekezet kezében kellene maradnia, hiszen a lelkipásztor csak néhány évig szolgál a gyülekezetben. De még ha évtizedekről is lenne szó, a gyülekezetnek akkor is több köze van az egyházközség épített örökségéhez, és nagyobb felelősséget hordoz a templomért, mint a lelkipásztor. Azáltal hogy a gyülekezet a lelkipásztor kezében látja a kulcsot, tudat alatt vagy egészen tudatosan rábízta a templom fenntartásának, szükség esetén javításának és az ehhez szükséges anyagi alapok előteremtésének összes gondját. Az ünnepi beiktatást megelőzően már a lelkipásztori hivatalban megtörtént minden szükséges előkészület, az anyakönyvek és más iratok átvétele, a pénztár pontos ellenőrzése és átvétele, egyszóval minden, ami egy hivatal működését lehetővé teszi. Josuttis a lelkipásztor és a pénz¹²³ kapcsolatát elemezve állapítja meg, hogy a lelkész hivatásának a gazdasági működtetése az intézménytől való függőséggel jár. Ez azonban ellentmond a lelkipásztori hivatás teológiai értelmezésének, amely az intézménnyel szembeni függetlenséget követeli meg. A lelkipásztor beiktatása során a gyülekezet nem jut szóhoz¹²⁴ csak szemlélője az

---

¹²¹ Az istentiszteleti rendtartásból idézem a beiktatás szertartásának egy részét: „12. Kinyilvánítás és a szimbólumok átadása: Isten Anyaszentegyházának elhívott szolgájaként [...] testvérünket az egyházmegye megbízásából az egyházközség hivatalosan beiktatott lelkipásztorának nyilvánítom. Kérem a gyülekezetet: tanítását, intését, útmutatását fogadja szeretettel és imádkozzék érte, hogy munkáját Isten dicsőségére, anyaszentegyházunk javára végezhesse. A beszolgáló lelkipásztort felkérem, hogy adja át az egyházközség Bibliáját, bélyegzőjét és a templom kulcsát.”

¹²² JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders. Aspekte einer zeitgenössischen Pastoraltheologie*. München, Kaiser Verlag, 1982, 81.

¹²³ Vö. Uo. 147–169.

¹²⁴ „A lelkipásztor beiktatása ünnepi istentiszteleten történik, amelyen a szolgálatot az egyházmegye esperese és a beiktatott lelkipásztor végzi. A lelkipásztor mindannyiszor beiktatandó, valahányszor új

eseményeknek és az istentiszteleti rendtartás előírása szerint alkalmanként áll, máskor pedig ül. Jóllehet az egyetemes papság elve alapján a gyülekezet bízta meg a lelkipásztort az igehirdetés szolgálatával.

Az a tény, hogy a beiktatás során az esperesnek, a beiktatandó lelkipásztornak, a beszoigáló lelkipásztornak, sőt a vendégként jelenlévő egyházmegyei lelkipásztoroknak is van szerepük – Igével köszöntik a beiktatott lelkipásztort –, erőteljesen jelzi, hogy milyen mértékben vált papivá¹²⁵ az erdélyi református egyház, és mennyire kiskorúságra ítélt a gyülekezet, a nem klérushoz tartozó egyszerű gyülekezeti tag. Itt nem érvényesül az egyetemes papság reformátori alapelve.

A beiktatott lelkipásztort a teológiai képzés során elsősorban a Bibliával való „bánásmódra” készítették fel, teológussá nevelték. Azt még nem tanulta meg, hogy mit jelent egy intézmény vezetőjeként szolgálni. Gyakorlatilag az egyház – a felsőbb egyházi hatóság és a helyi gyülekezet – azt várja el tőle, hogy olyasmit is megfelelően végezzen, amit nem tanult. A szolgálat közben kell ellesnie, megtanulnia azokat a fogásokat, amelyek nélkül nem tudja kielégítően betölteni a hivatalát.

Az egyházi felsőbbség a vizitáció (bővebben a 2,5. fejezetben) alkalmával nem a teológusi mivolt megélését, hanem az adminisztratív feladatok pontos és maradéktalan elvégzését fogja számon kérni tőle.

A felszentelt és beiktatott lelkipásztor megérkezett az egyházi valóságba; a kibocsátáskor említett szolgálat gyakorlati mezejére. Ezen a gyakorlótéren mindig újra szembesülni fog azzal, hogy a *kellő* lelkipásztorkép és a *valós* lelkész-kép nem fedik egymást. Nem csak az lesz tehát a dolga, hogy elvégezze azt, amit az egyházi törvények és rendelkezések elvárnak tőle, hanem le kell tisztáznia és keretben kell tartania a saját lelkipásztori hivatásképét. Csak úgy lesz majd képes nyugodt és szabad lelkiismerettel végezni a szolgálatot, ha ezt sikeresen megoldotta. Ebben a tisztázásban azonban nem számíthat a mások segítségére, csakis azokra a kompetenciákra (karizmákra), amelyekkel rendelkezik.

2.3. Az egyházalkotmányból kirajzolódó hivatáskép

A *valós* lelkipásztori hivatáskép megrajzolása során szükséges megvizsgálni a Romániai Református Egyház Statútumát,¹²⁶ Kánonját,¹²⁷ Alkotmányát,¹²⁸ valamint a 2006. évi 1. számú jogszabályt; különösen a lelkipásztorral kapcsolatos paragrafusokat. Ezt az a tény indokolja, hogy az egyházi rendeletekben, törvény- és szabálygyűjteményekben

---

szolgálati helyet foglal el. Az istentisztelet 1–13. eleménél a beiktató esperes szolgál, a 15–21-nél a beiktatott lelkipásztor.” (Ld. *A Magyar Református Egyház istentiszteleti rendtartása*, 191).

¹²⁵ „A reformátori tanítás szerint Jézus Krisztus főpapságával megszűnik a papi hivatal, s magunkat nem papi, hanem igehirdetői egyházként határozzuk meg. Ennek ellenére úgy látjuk, hogy egyházunk elpaposodott, illetve azt, hogy a Lélek szabadságát (prófétai jelleg) korlátozza a liturgizmus (papi jelleg).” Vö. KOZMA Zsolt: *Az igehirdetés profétai jellege*, 192.

¹²⁶ A Román Népköztársaságban levő Református Egyház Statútuma. Alkotta az 1948. évi október hónap 24-én megnyílt kolozsvári zsinat. Kiadja a Kolozsvári és Nagyvárad Református Egyházkerület. Kolozsvár, 1949. A dolgozatban vizsgált időszak első éveiben (a Kánon elfogadásáig, 1996) ez volt érvényben az Erdélyi Református Egyházban.

¹²⁷ *A Romániai Református Egyház Kánonja*. Kolozsvár, 1996.

¹²⁸ *A Romániai Református Egyház Alkotmánya*. Hatályba lépett 2006. június 1-én. Kolozsvár, 2006.

rajzolódi ki többé-kevésbé egyértelműen az erdélyi magyar református lelkipásztor „hivatalos” hivatásképe. Ezekben már nem csak a Szentírásón és a református egyház által elfogadott hitvallásokon alapuló *kellő* hivatásképe jelenik meg, hanem az egyház szervezeti formájából, társadalmi helyzetéből és szerepéből fakadó *valós* hivatásképe-modell is.

Az egyházi jogszabályok vizsgálata azért is fontos, mert minden lelkipásztor ennek alapján nyert képesítést és felszentelést, ugyanakkor ezek ismeretében esküvel kötelezte el magát a református egyház szolgálatára.

A jogszabályokban megrajzolt hivatásképe-modell mellett, minden lelkipásztornak van egy saját, személyre szabott hivatásképe. Ez azonban – éppen azért, mert személyes és számtalan tényezőtől függ – nem általános, nem egységes, s ezért nem lehet a vizsgálódás kiindulópontja.

2.3.1. Az egyház feladata

Az egyházalkotmány 2.§.-ában ez áll: „A Romániai Református Egyház feladata Isten Igéjének a Szentírással és hitvallásaival egyező hirdetése, a sákramentumok (keresztség, úrvacsora) kiszolgáltatása, az egyházfegyelem, a keresztyén nevelés, a pasztoráció, a misszió és a keresztyén szolgáló szeretet gyakorlása a református hívek hitbeli egységének és békéjének megőrzése érdekében.”¹²⁹

Az egyház feladatának teljesítése végett a 8. §. szerint „A Romániai Református Egyházban a következő tisztségek vannak: *lelkipásztor, presbiter, diakónus.*”¹³⁰ Az egyházalkotmány szerint ezek a tisztségek egyenrangúak. A gyakorlatban ez a megállapítás nem állja meg a helyét. Ezt igazolja az is, amiről ugyanebben a paragrafusban olvasunk, hogy csak a lelkipásztorok szereznek az egyház által elismert tanintézetekben képesítést. „A presbitereket és a diakónusokat az Egyházközségi Közgyűlés választja az egyházközségnek arra érdemes tagjai közül.”¹³¹ Azáltal, hogy csak a lelkipásztort kell képezni, megteremtődik a szakadék a lelkipásztori, presbiteri és diakónusi tisztségek között: kiemelten hangsúlyos lesz a lelkipásztori tisztség. Tulajdonképpen annak a folyamatnak vagyunk a tanúi, amely a lutheri reformációval kezdődött el, amikor a lelkipásztorok akadémiái képzése magasan a gyülekezetek fölé emelte a protestáns lelkipásztort. Nyilvánvaló, hogy a lelkipásztorok akadémiái képzése azért fontos, mert a reformátorok szerint az egyház legfontosabb feladata az igehirdetés. Fazakas Sándor szerint az igehirdetői tisztség kiemelt fontosságú az egyházban: „[...] gyakran feledésbe merül, hogy az igehirdetői tiszt – még ha Krisztus kegyelmi ajándékai felől nincs is rangbeli különbség az egyes egyházi tisztségek között és a református egyházban nincs időfeletti, kőbe vésett tisztségértelmezés – mégiscsak az Evangélium kommunikálására rendelt életfontosságú és sajátos feladat, amely valamilyen hamis egyenlőség-eszmény oltárán fel nem áldozható.”¹³² Ennek azonban nem kellene azt eredményeznie, hogy az igehirdetői szolgálattal megbízott személy a gyülekezet fölé emelkedjék, és a többi szolgálati területeken tevékenykedők az ő árnyékába kerüljenek.

¹²⁹ 2006. évi 1. jogszabály. A Romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról.

¹³⁰ A Romániai Református Egyház Alkotmánya, 3.

¹³¹ Uo. 4.

¹³² FAZAKAS Sándor: *Az egyház nevében? A reprezentáció történelmi változásai és jelenkori kérdései*, 452.

2.3.2. A lelkipásztor feladata

Az egyházi jogszabály 18. §-a a lelkipásztor *jogait és kötelességeit* sorolja fel.¹³³ A továbbiakban logikusan az lenne elvárható, hogy a jogszabály a lelkipásztor jogait ismertesse. Ezzel szemben az a) pont így kezdődik: „Az egyház hivatalos liturgiája szerint végzi az istentiszteletet és az egyházi szolgálatokat. Felelős az istentiszteletek pontos és az egyház szabályainak mindenben megfelelő megtartásáért [...]”¹³⁴ Tehát nem a lelkipásztor jogairól, hanem elsősorban a kötelességeiről van szó. Ez a felsorolás folytatódik a b), c), d), e) és f) pontoknál, majd a 20. §-ban is,¹³⁵ ahol a lelkipásztor magánéletével kapcsolatos elvárások felsorolása áll az a), b), c) és d) pontok alatt.

Az említett paragrafusok szerint a lelkipásztor *végez, felel, hirdet, gondot fordít, tiszteletben tart, ápol, erősít, kerül, felelősséggel tartozik, szervez, végez, ellenőriz, előkészít, gondoskodik, irányít, létrehoz, törekszik, köteles, tart, rendez, beszámol, jelentést készít, felkarol, ellát, teljesít, felügyel, vezet, teljesít, bejelent, megfelel, tisztelettel viselkedik, segít, példát mutat, megfelel.* A kötelességek és elvárások között, mintegy rejtve, ott találjuk a lelkipásztor jogait is a 20. §. a) pontjában. Joga van pihenő- és betegszabadságra, valamint tanulmányi szabadságra. A tanulmányi szabadság idejére ő magának kell gondoskodnia helyettesítésének módjáról és költségeiről.

Az egyházi jogszabályban a hangsúly egyértelműen a lelkipásztor *kötelességein* van. A lelkipásztornak maximális bevetéssel kell jelen lennie a legkülönbözőbb szolgálati területeken. Az ő kötelessége mindent végezni, szervezni, vezetni, egy személyben ellenőrizni is, és mindenről jelentést tenni a presbitériumnak, közgyűlésnek, felsőbb egyházi hatóságnak – az egyházi jogszabályok figyelembevételével és határidők pontos betartásával. A lelkipásztor felelős az igehirdetési szolgálatért, a pasztorációért, a vallásoktatásért, az ifjúsági munka jó menetéért, a családlátogatásért, az ünnepélyek, szeretetvendégségek megszervezéséért, az egyházi intézmények működéséért, a zökkenőmentes irodai ügyvitelért, sőt az egyházépítő és egyháztársadalmi munka minden ágáért. Az f) pontnál szereplő meghatározás mindent összefoglal: „Vezeti az egyházközség szellemi és anyagi életét.” Ezzel kapcsolatban nem elhanyagolható az a mérhetetlen felelősség, amely a lelkipásztorra, mint intézményvezetőre nehezedik. Annak ellenére így van ez, hogy az egyházközség életét meghatározó döntéseket a presbitériummal együtt hozza meg. Az erdélyi helyzetre is érvényes, amit erről Fazakas ír: „[...] elgondolkodtató az a tény, hogy testületi döntések következményeiért a felelősség (anyagi és büntetőjogi értelemben egyaránt) a lelkes-jellegű egyházi személyt terheli, hisz egy közösség (kollektíva) számonkérésére nincsenek jogi eszközök.”¹³⁶

A jogszabály 18. §-nak a) pontjánál az istentisztelettel kapcsolatos kérdésekről, az igehirdetésről és a sákramentumok kiszolgáltatásáról van szó. Itt a Szentírás és a hitvallások iránti hűség követeltetik meg a lelkipásztortól. A b) pontnál a katekézis, az ifjúsági munka és a családlátogatás kérdése jelenik meg, illetve a lelkipásztornak ezekkel kapcsolatos teendői.

¹³³ Ld. 2006. évi 1. jogszabály. A Romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról.

¹³⁴ Uo. 6.

¹³⁵ Uo. 9–10.

¹³⁶ FAZAKAS Sándor: *Az egyház nevében? A reprezentáció történelmi változásai és jelenkori kérdései*, 452.

Viszont érdekesnek mondható elvárás ugyanennél a pontnál, hogy a lelkipásztornak kell gondoskodnia az iratterjesztésről, kötelessége vallásos ünnepélyek és szeretetvendégségek szervezése és rendezése is. Ugyanitt arról olvasunk, hogy: „A gyülekezet életéről és állapotáról rendszeresen beszámol a presbitériumnak, évi jelentést készít, melyet a presbitériummal és a közgyűléssel megtárgyal.”¹³⁷ Az a tény, hogy a lelkipásztor számol be a presbitériumnak a gyülekezet életéről és állapotáról, azt sejteti, hogy minden szolgálatért ő felel, minden területen ő tevékenykedik; a presbitérium pedig csak szemlélője mindannak, ami a gyülekezetben történik. Tudomásul veszi a tényeket, és az is lehetséges, hogy csak a lelkipásztor beszámolójából értesül a gyülekezeti eseményekről.

A református gyülekezetben – az egyetemes papság elvének megfelelően – kívánatos lenne, hogy a lelkipásztor és a presbitérium közösen számoljon be az együtt végzett szolgálatokról. Ugyanez érvényes a lelkipásztori jelentésre, amelyet a jogszabály szerint a lelkipásztor készít el és beszél meg a presbitériummal, illetve a közgyűléssel. Itt is a lelkipásztor központi szerepe és jelentősége mutatkozik meg, és nem az a reformátori alapelv, amely szerint a gyülekezet végzi a szolgálatot, és a karizmák alapján megbíz egyseseket bizonyos feladatok elvégzésével.

A hitvallásokból kirajzolódó lelkipásztori hivatásképnek megfelelően a lelkipásztornak elsősorban az igehirdetés, katekézis, pásztoráció területén végzett szolgálatról kellene beszámolnia, hiszen a gyülekezet ezzel bízta meg őt. A gyülekezet különböző munkacsoportjainak szolgálatáról azoknak kellene beszámolniuk, akik erre kaptak megbízatást. A diakóniai szolgálatról, a nőszövetség munkájáról, a gyülekezet anyagi életének alakulásáról nem a lelkipásztornak, hanem a szolgálat ezen területén tevékenykedő bizottságoknak, illetve személyeknek kellene jelentést tenniük, ezzel is jelezve a közösségnek, hogy ezen a területen ők a felelősek. Ez a gyakorlat felerősítené azt a reformátori elvet, hogy a gyülekezetben nemcsak a lelkipásztor a felelős az „egyházépítő és egyháztársadalmi munka minden ágáért.”¹³⁸ Mindaddig, amíg ez nem valósul meg, addig a jogszabály által megrajzolt lelkipásztori hivatáskép fog tükröződni és élni a gyülekezetekben is, amely szerint a gyülekezet világban végzett szolgálatáért egyedül a lelkipásztor felel.

A fentiekből olyan intézményvezetői lelkipásztori hivatáskép rajzolódik ki, amely nem igazolható az egyház által elfogadott református hitvallásokból. Az egyházi jogszabályból olyan erős lelkipásztor-központúság sugárzik, amelynek nincs bibliai alapja. Az újszövetségi tisztségek¹³⁹ által szolgálták együttesen a Krisztus-test építését, hogy a tagokat felkészítették erre az építő munkára. Miskotte szerint a gyülekezet az alanya, és nem a címzettje az igehirdetésnek.¹⁴⁰ Ez nemcsak az igehirdetésre, hanem minden gyülekezeti szolgálatra érvényes. Az egyházi jogszabály viszont olyan gyülekezetképet tükröz, ahol a missziói szolgálattal megbízott gyülekezet csak hallgatója, szemlélője, esetleg elszenvédője az érette végzett szolgálatnak; amelyért a lelkipásztor felel.

---

¹³⁷ 2006. évi 1. jogszabály. *A Romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról*, 8.

¹³⁸ Uo.

¹³⁹ Ef 4,11–12: És Ő adott némelyeket apostolokul, némelyeket prófétácul, némelyeket evangélistácul, némelyeket pedig pásztorokul és tanítókul: A szentek tökéletesbbítése céljából szolgálat munkájára, a Krisztus testének építésére.

¹⁴⁰ MISKOTTE, K. H.: *Om het levende woord*, 221.

Ennek a szemléletnek a kialakulásához nagymértékben hozzájárult az egyház által érvényesített törvény. A presbiter legjobb esetben közreműködik,¹⁴¹ vagy segíti a lelkipásztort, de nem vállal át tőle szolgálati területeket. A jogszabályból kirajzolódó lelkipásztori hivatáskép nagymértékben megegyezik a gyülekezetekben élő lelkészképpel, amely szerint mindent a lelkipásztornak kell végeznie, s ennek megfelelően bizonyára mindenhez ért is. Jóllehet a gondnok, presbiter, presbitérium feladatainak a leírásánál úgy tűnik, hogy megoszlanak a felelőségek, a gyülekezeti tisztségviselők legfeljebb *segítik* a lelkipásztort egyházvédő és építő szolgálatában, de arról nincs szó, hogy bizonyos szolgálati területekért csak ők feleljenek. A jogszabály alapján nem igazán lehet beszélni a szolgálat és a felelősség megosztásáról. Ez pedig eltér a reformátori (kálvini) tisztségértelmezéstől.

Erről Douglass a következőket írja: „A gyülekezet lényege szerint számos ember összefogása és összjátéka révén működik. A gyülekezet, mint Pál apostol mondja, »Krisztus teste«. Egyetlen testrészt sem formálhat jogot rá, hogy ennek a testnek szimbolikus alakja vagy reprezentánsa legyen. A lelkipásztor nem képviselheti Krisztust – ez specifikusan katolikus hivatásértelmezés lenne –, de nem pótolhatja a testvérek közösségét sem. Kifelé talán reprezentálhatja Krisztus testét, de az egyes tagok és szervek munkáját nem vállalhatja magára.”¹⁴²

Jóllehet az egyházalkotmány szerint a lelkipásztori, presbiteri és diakónusi tisztségek egyenrangúak, a valóságban nem ez érvényesül. Ezt igazolja az is, hogy a jogszabály részletesen és nagy terjedelemben foglalkozik a lelkipásztori szolgálattal, a presbiteri és diakónusi tisztséggel pedig jóval rövidebben; az utóbbival mindössze néhány sor erejéig.

A jelenleg érvényben levő egyházi jogszabály lelkipásztorokra vonatkozó paragrafusai a református egyházban élő lelkipásztori hivatásképet tükrözik. Ez pedig annak az egyházi intézményrendszernek a terméke, amely a reformáció után alakult ki a Kárpát-medence magyar református egyházaiban. A vizsgált jogszabályból kirajzolódó lelkipásztori hivatáskép nagymértékben megegyezik a gyülekezetekben élő torzult hivatásképpel, amely szerint a lelkipásztornak kell végeznie mindent, s ennek megfelelően értenie is kell mindenhez.

2.3.3. A lelkipásztor mint kulcsszereplő az erdélyi református egyházban

Az egyházi jogszabály lelkipásztorra vonatkozó paragrafusainak a vizsgálatából az derül ki, hogy az egyházban a lelkipásztor foglalja el a központi helyet. A rendszerváltás előtt, amikor csak az igehirdetés maradt az egyház egyetlen eszköze, az igehirdető lelkipásztor személye mindent meghatározó módon került a középpontba. A rendszerváltás után, amikor megnyílt a kapu nyugati világ felé, megpezsdült az erdélyi települések élete. Gyülekezeti kapcsolatok alakultak, külföldi segélyszállítmányok érkeztek. Mivel sok

---

¹⁴¹ „28. §. A presbiter az egyházközség lelki, szellemi és anyagi ügyeinek intézésében, az egyházi önkormányzat gyakorlásában és az egyházi fegyelem fenntartásában *közreműködő* egyházközségi tisztségviselő.” Ld. 2006. évi I. jogszabály.

¹⁴² DOUGLASS, Klaus: *Az új reformáció. 96 tétel az egyház jövőjéről*. Budapest, Kálvin János Kiadó, 2002, 157.

településen rajta kívül nem volt más értelmiségi, még inkább a középpontba került az idegen nyelvet beszélő, mindent intéző lelkipásztor. Ez a felekezeti és nemzeti kisebbségi helyzettel magyarázható, és sok esetben érthető is. Azonban nem csak az erdélyi református egyházra érvényesek a fenti megállapítások. Fazakas Sándor a magyar református egyházra nézve fogalmazta meg: „[...] népegyházi elvárások és hagyományos egyházi szocializációs adottságok autoriter elvárásokkal ruházzák fel a lelkész, illetve az egyházkormányzó személyét. Évtizedek, sőt évszázadok alatt kialakult szerepek és az ezeknek való megfelelési kényszer nyomán sokan úgy tekintenek az egyház képviselőjére, mint tekintélyt megtestesítő személyre. Az egyházi tisztségekről szóló teológiai tanítás tisztázódása és a protestáns egyházi rendtartások különbözősége ellenére a hierarchikus struktúrák mégis továbbéltek, sőt térségünkben a totalitárius társadalmi rendszerek nyomása alatt újra megerősödtek [...].¹⁴³ Erdélyben ezt a jelenséget még fokozza a görögkeleti egyházban erőteljesen élő hierarchikus gondolkodás hatása. Ezt még senki sem vizsgálta, de minden bizonnyal egy alapos kutatás kiderítené, hogy több területen is tetten érhető a görög-keleti hatás az erdélyi református egyház és lelkipásztor életében. A nyugati¹⁴⁴ protestáns testvérek – nem ismerve az erdélyi helyzetet – gyakran meglepetéssel nyugtázták a lelkipásztor központi szerepét, és alkalmanként hangot is adtak csodálkozásuknak. Douglass állítása összhangban van az eddig megfogalmazottakkal: „A lelkipásztor-központúság a Krisztus testének kórtünete. Szilárdan befészkelte magát gyülekezeteink tagjainak a fejébe, de a lelkipásztorokéba is. Az évszázadok alatt kialakult szerepmegosztás mereven beleépült egyházunk struktúrájába. [...] Így aztán a gyülekezet inkább többé, mint kevésbé belenyugszik, hogy mindig csak kiszolgálják, a lelkipásztorban pedig nem minden alap nélkül kialakul az a meggyőződés, hogy ő a legfontosabb személyiség a gyülekezetben, és hogy az nélküle működésképtelen volna.”¹⁴⁵

Éppen azért, mert az erdélyi református egyház a gyakorlatban lelkipásztor-központú („papi” egyház), az egyház legégetőbb kérdése a lelkipásztor-kérdés (a lelkipásztori tisztség és hivatáskép újraértelmezése). A gyülekezetek nem ismerik a zsinati tagokat és az egyházkormányzat képviselőit. Mivel a jelölésükbe és a megválasztásukba a gyülekezeti tagok nem szólhatnak bele,¹⁴⁶ nem is igazán érdeklik őket az egyházi intézmények és azok

---

¹⁴³ FAZAKAS Sándor: *Az egyház nevében? A reprezentáció történelmi változásai és jelenkori kérdései*, 452.

¹⁴⁴ Az 1990-es évek elején szinte minden erdélyi református gyülekezetben megfordultak holland reformátusok. Sokan éveken át visszajártak és még ma is járnak Erdélybe. Az itteni lelkipásztorok szerteágazó szolgálatát – többek között a segélyek elosztása, a gazdasági, kulturális tevékenységek megszervezése stb. – látva, humorosan fogalmazták meg, hogy sok erdélyi lelkipásztornak messiás- komplexusa van. Azaz azt hiszi, hogy neki kell megváltania a világot. Az erdélyi lelkipásztorok pedig nem győztek azon csodálkozni, hogy Hollandiából csak nagyon ritkán érkezett egy-egy lelkipásztor, lévén, hogy a segélyezéssel – teljesen természetes módon – a gyülekezet diakóniai csoportja foglalkozott. Még az is előfordult, hogy a nyugati testvérgyülekezetet meglátogató erdélyi lelkipásztor csak a diakóniai csoport képviselőivel találkozott, és a kollegát csak a vasárnapi istentiszteleten látta.

¹⁴⁵ DOUGLASS, Klaus: *Az új reformáció. 96 tétel az egyház jövőjéről*, 160.

¹⁴⁶ Az egyházalkotmány szerint: „7. §. (1) A Romániai Református Egyház a Szentírás és hitvallásai alapján, minden szinten a zsinatpresbiteri kormányzati elvek szerint, a hívek által választott testületek által kormányozza magát.” Ld. *Értesítő* XVII. (2008/2), 2. A zsinati tagokat a presbitériumok jelölik és az egyházkerületi közgyűlés választja meg őket. Mivel a presbitériumok nem ismerik a jelölteket – bemutatkozásra nincs lehetőség, csupán egy néhány soros írásos ismertető jut el a presbiterekhez –, gyakorlatilag a presbiteri gyűlést

vezetői. A gyülekezeti tagok az egyházat a lelkipásztornak látják megtestesülni. Az egyházzal alkotott képet a lelkipásztornak való kapcsolatuk határozza meg. „Ez a kapcsolat mindig a távolságtartás és a közelség, az autoritás és a szolidaritás, a megbízás és az elvárások feszültségében történik. Az isteni megbízás és emberei elvárások feszültségéről van szó.”¹⁴⁷ Ugyanígy értelemben ír Douglass, amikor azt állítja, hogy az emberekben kialakult egyházképet a lelkipásztornak való találkozás határozza meg. „A lelkipásztornak az emberek általánosan az élet meghatározó pillanataiban találkoznak: amikor elkezdődik az élet egy új szakasza, vagy amikor véget ér. Ez a mindenütt jelenvalóság azt eredményezi, hogy az egyházzal való viszonyát a legtöbb ember nem a gyülekezetre, hanem a lelkipásztor személyére nézve definiálja.”¹⁴⁸

Összefoglalva megállapítható, hogy az erdélyi református egyházban a lelkipásztornak a kulcsszereplők. Nyilván együttműködnek a presbiterekkel, diakónusokkal, de helyzetük nagyon gyakran domináns módon meghatározó. Tulajdonképpen a reformációtól kezdve, éppen amiatt, hogy rájuk bízott a tanítás, az Ige magyarázása, mint teológiailag képzett szakemberek, automatikusan hatalmi helyzetbe kerültek. A rendi társadalomban a tisztességhez (hivatal) méltóság társult. Az akadémiai képzés megnövelte ezt a méltóságot, és ezzel egy időben a gyülekezet és a lelkipásztor közötti távolságot is. A klerikális vonások a protestáns egyházakban is felerősödtek és jelen vannak.

A gyülekezeti lelkipásztor nem magánember, hanem egy *intézmény vezetője*. Az intézményvezető, a hivatalnok a társadalom előtt is figyelemre számíthat. Erdélyben, a kisebbségi helyzetből fakadóan ez a központi szerep és a lelkipásztornak tiszttség jelentőségének felértékelődése fokozottan jelentkezett az egyháztagokat általánosan érintő történelmi események idején. Ilyen trauma volt a trianoni döntés utáni helyzet, amikor az egyházkormányzat és talán Erdély református népe is a lelkipásztornak várt kezdeményezést, vigasztalást, sőt megújulást. Erre gondolt *Makkai Sándor*, amikor a két világháború közötti időszakban szorgalmazta a templomi igehirdetést és a széles körű evangelizációt, mint a hitben építő, reménységben megújító, szeretetben megvalósított szolgálatot. Nyilvánvaló, hogy ebben a lelkipásztornak jutott a legnagyobb feladat és felelősség. Makkai Sándor szerint a *lelki egyház megszületéséhez* „személyiségek kellene, akikben szenvedéllyel fokozódik és jellemmé szilárdul a krisztusi élet.”¹⁴⁹ Amikor azt állapította meg, hogy ehhez nemcsak vezetők, hanem vezérekre van szükség, szintén a lelkipásztornak, mint vezérekre gondolt. „A lelkipásztornak-vezéri munka két feltétele: az öntudatosított, irányítani és nevelni képes hit, és az akcióképes, munkára begyakorolt szeretet.”¹⁵⁰

A kommunizmus idején, ha nem is volt hangosan kimondva, az erdélyi kisebbségi sorsban élő reformátusság a lelkipásztornak várt eligazítást, vigasztalást. Ehhez még az is hozzájárult, hogy jószerevével a templom és az ott elhangzó igehirdetés maradt az anyanyelv utolsó bástyája.

---

vezető lelkipásztor dönti el, hogy kiket jelöl a presbitérium. Ilyenformán nem érvényesül az egyházkormányzat megállapítása, amely szerint a református egyház a hívek által választott testületek által kormányozza magát.

¹⁴⁷ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 28.

¹⁴⁸ DOUGLASS, Klaus: *Az új reformáció. 96 tétel az egyház jövőjéről*, 154.

¹⁴⁹ MAKKAJ Sándor: Három év. Igazgatói évről beszéd a ref. theol. fakultáson jún. 22-én. In: *Az Út*, VI. (1924), (131–136) 132.

¹⁵⁰ Uo.

A rendszerváltás utáni első években több olyan írás jelent meg az *Értesítő*ben,¹⁵¹ amely tükrözi a lelkipásztor egyházban betöltött központi szerepét, valamint az egyházkormányzatnak a lelkipásztorok iránti elvárásait. Azért tartom szükségesnek megvizsgálni az *Értesítő*ben megjelent, lelkipásztori hivatásképpel kapcsolatos írásokat, mert mindaz, ami az Erdélyi Református Egyházkerület hivatalos lapjában megjelenik, az egyházkormányzat ezzel kapcsolatos véleményét tükrözi.

Az *Értesítő* 1993. áprilisi számában püspöki köszöntést találunk *Erdély református lelkipásztorainak* címmel, amelyben ezt olvassuk: „A népegyház külső keretei étellel való megtöltésének tőlünk, lelkipásztoroktól kell kiindulnia.”¹⁵² Szó van még az erdélyi nép csüggedt, megfáradt állapotáról, a számonkérésről és arról, hogy a lelkipásztorokra bízott az erdélyi nép lelke. A püspök a szükséges újjászületés fájdmáról és a Krisztus-kiábrázolás boldog örömről ír a lelkipásztoroknak. Ugyanitt jelent meg az 1993. március 9-én tartott igazgatótanácsi ülés jegyzőkönyve is, amely a lelkipásztori hivatás kérdésével foglalkozik: „Egyházunk lényeges kérdése lelkipásztoraink példaadó, evangéliumi szintű életfolytatása.”¹⁵³ Ezzel kapcsolatban megállapítást nyer, hogy vannak iszákos, hanyag lelkipásztorok. Ezért felkéri az espereseket az evangéliumi egyházfegyelem töretlen érvényesítésére. „Inkább maradjon lelkipásztor nélkül egy gyülekezet, mint hogy nem méltó egyházi szolgák rombolják le az evangélium hitelét és a papi becsületet.”¹⁵⁴

1993. novemberi lapszám már a lelkipásztorok kivándorlásával foglalkozik. Németh Géza magyarországi református lelkipásztor az Erdélyi Polgármesterek Konferenciájának a kivándorlással kapcsolatos Nyilatkozatában felkéri a történelmi egyházak vezetőit, hogy az őrhelyüket elhagyó pásztorokat ne alkalmazzanak magyarországi egyházközségek. Az idézett nyilatkozat megszületése azt jelzi, hogy a rendszerváltás után elkezdődött egy nagyméretű kivándorlás, elsősorban Magyarországra. Ez nem hagyta érintetlenül a lelkipásztori közösséget sem. Másfelől az derül ki a nyilatkozatból, hogy a társadalom (a polgármesterek) azt várja el az erdélyi lelkipásztortól, hogy ne hagyja cserben az erdélyi református egyházat. A lelkipásztor az őrhelyen álló, végsőkéig kitartó pásztor kell hogy legyen.¹⁵⁵

Szintén ebben a számban kap helyet a *lelkészértekezletnek* az esperesekhez és a lelkészértekezlet elnökökhöz intézett levele is. Ebben a levélben, amely a lelkészértekezlet számára elkészített témajavaslatokat is tartalmazza, hangsúlyozottan megjelenik a lelkipásztorok önképzésére való felhívás. „Egyre jobban érezzük, hogy a sok gyülekezeti munka, építkezési gond, társadalmi és gazdasági tevékenység leköti a lelkészek energiáját. Sajátos kisebbségi viszonyaink között nagyon kell vigyáznunk arra, hogy *minőségi egyház* maradjunk. Ennek alapfeltétele az önképzés. Ha bokros teendőink között az önképzés az utolsó helyre kerül, nem fogjuk tudni betölteni hivatásunkat.”¹⁵⁶ Az egyházban működő kegyességi mozgalmakkal kapcsolatos a felhívás az evangéliumi kezdeményezés fontosságára. „Lelki-

---

¹⁵¹ Az Erdélyi Református Egyházkerület hivatalos lapja. Első száma 1992 októberében jelent meg. Ebben a lap rendeltetéséről olvasunk: „Feladata értesíteni mindarról, ami az egyházkerületben történik, a szeretet légkörében építeni a közösséget, valamint hivatalos és közhasznú hirdetéseket közölni.”

¹⁵² *Értesítő* II. (1993/4), 1.

¹⁵³ Uo. 2.

¹⁵⁴ Uo.

¹⁵⁵ *Értesítő* II. (1993/12), 1.

¹⁵⁶ Uo.

pásztoraink feladata – mert teológiát végeztek és rájuk bízott a nyáj – az Ige szerinti kegyesség irányítása, megvalósítása gyülekezeteinkben. Az igei keresztyén református élet normáit nem törvényeskedő eklézioláknak, hanem komoly hitű és tiszta életű lelkipásztoroknak és presbitereknek kell meghatározni és ösztönöznie első fokon.”¹⁵⁷

Az 1994. januári számban megjelenő *Körlevél Erdély lelkipásztorainak* című püspöki írás részletesen foglalkozik az erdélyi lelkipásztor hivatásképével. Ebből az derül ki, hogy népünket csak az evangélium tudja megtartani. Csak a hitét megőrző, Krisztushoz és egyházhoz hű magyarságnak van jövője. „Ebben a lelkipásztorokra döntő feladat hárul. Erdélyi tapasztalat: népünket az egyházunk tartotta meg, az egyház pedig a gyülekezetekben él. Hűségesebb lelkipásztori életek százai építették be magukat, tudásukat, egészségüket, tövig égő szolgálatukat abba a láthatatlan várfalba, amelyen belül legyőzhetetlenül mindig új és új nemzedékek nőttek. Testi fáradtságot sem kímélő, Isten elhívásának engedelmessé, népét gyülekezetében lázasan szerető és munkájával felemelni kívánó az a *református lelkipásztori kép*, amelyik az erdélyi református lelkipásztor arcáról évszázadok alatt kialakult. [...] Csak az maradjon ma erdélyi lelkipásztor, aki így szolgál, és aki így él. Másképpen nem méltó hozzánk, de másképpen nem is érdemes. Aki ezt nem vállalja, az ne rontsa az evangélium hitét s a lelkipásztori tiszt méltóságát, keressen más foglalkozást.”¹⁵⁸ A püspöki körlevél külön kitér a lelkipásztor szolgálatát gátolni képes vagy tízszeres erővel segítő tiszteletes asszony szerepére, aki a lelkipásztor szolgálatában Isten áldott eszköze lehet, és a gyülekezet édesanyjaként szolgálhat, ha van hite, bölcsessége és szeretete hozzá.

Az 1995. januári számban megjelenő lelkipásztoroknak szánt körlevélben az egyház és elsősorban a lelkipásztorok kettős feladatáról olvasunk. Eszerint kifelé harcolni, befelé pedig építeni kell. „Csak akkor tudunk megmaradni, ha vállaljuk mind a kettőt. A külső és a belső építést is. Ide harcos, munkás, Krisztusért s a népünkért égő lelkipásztorokra van szükség. [...] Fel kell mérnünk azt a szomorú helyzetet, amibe lelkileg jutottunk: népünk pártoskodó összeférhetetlenségét, Istent gyalázó beszédét, a növekvő alkoholizmust, az életgyilkoló abortusz bűnét, csökkenő népességünket. »Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.« (Tamási) Így igaz, de ez reánk, lelkipásztorokra másképpen vonatkozik. Nekünk otthont teremtő emberekké kell lennünk. Mi itt Erdélyben azért vagyunk a világon, hogy Isten szerinti otthont teremtsünk annyiszor otthontalanná vált népünknek. [...] Szembe kell néznünk önmagunkkal, saját nemzeti bűneinkkel. Nem sajnálkozni kell, nem újra és újra elsiratni kell önmagunkat, hanem dolgozni azért, hogy megváltozzunk és éljünk. [...] Neveljétek magatoknak jó segítőköt, igazlelkű presbitereket! Szeressétek Krisztust, Anyaszentegyházunkat és népünket! És ne feledjétek: népünk egy darabja és Erdély egy darabja gyülekezetetek. Úgy éljétek, úgy szolgáljatok ott, hogy a világ egy talpalatnyi helyét, Erdély egy darabját, azokat a lelkeket bíztátok Isten, akiket ti kell, hogy felemeljétek, Isten otthont adó közelébe vezessétek, s akikért ti vagytok elsősorban felelősök.”¹⁵⁹

---

¹⁵⁷ *Értesítő* II. (1993/12), 1.

¹⁵⁸ *Értesítő* III. (1994/1), 1.

¹⁵⁹ *Értesítő* IV. (1995/1), 1.

Az 1995. decemberi lapszámban megjelenő *Újévi körlevélben* a lelkipásztoroknak az egyház megújulásában játszott meghatározó szerepéről van szó. „Egyházunk megújulása, az életerős gyülekezetek születése Isten után a ti kezetekben van. Ti kell, hogy legyetek az ablak, amin át ráhull a napfény a gyülekezete arcára. Ti kell, hogy legyetek az útjelző tábla, amely a jó irányt mutatja. Ti kell, hogy felemeljétek népünket a hitbeli és erkölcsi tespedésből, ti kell, hogy hitvalló ifjúságot neveljétek, jövőt teremtsétek. [...] A reménytelenség s a lelki bénulás erői dolgoznak gyülekezeteinkben is. Hódít a gyakorlati materializmus, és jönnek a szekták. Már unalmas is elmondani újra, de Isten ebben a kisebbségi sorsos, nehéz és mégis áldott útú Erdélyben a mi kezünkbe tette le népünk sorsát. [...] Kölcsönösen őrizzék meg a papi becsületet. Elsősorban úgy, hogy példaképek legyetek. Bennünket azért rendelt az Isten pásztorokul, hogy a gyülekezetekért éljünk. Az egész gyülekezetért! Az egész egyházunkért! [...] A rátok bízott Erdély egy darabját: a gyülekezeteket őrizzék meg és szolgáljátok hűséggel.”¹⁶⁰

2.3.4. A lelkészközpontúság terhe

Az egyházi jogszabályban megjelenő lelkipásztorkép annak a nézetnek a leképződése, amely a lelkipásztorokban, az egyházi közgondolkodásban és a gyülekezetekben él a lelkipásztori hivatásról. Ez pedig egyértelműen a lelkipásztor-központúságról szól. Ez a jelenség nem csak az erdélyi református egyházban létezik. Douglass a németországi helyzettel kapcsolatban írja: „A lelkipásztorok az egyház központi figurái, és így a gyülekezetéi is. Ők »kezeskednek« az egyházért általában véve: ott állnak az életút mérföldköveinél, látogatóként, tanácsadóként és útítársként, őrzik az értékeket és a hagyományokat, de ők felelősek egyházunk jövőjéért is. És ki vonná kétségbe, hogy a feladat, amely rájuk hárul, rendkívül fontos. [...] Empirikusan bizonyítható, hogy a lelkipásztor az egyház kulcsfigurája, tehát vállalnia kell ezt a szerepet, ha nem akarja, hogy az egész épület összeomoljon.”¹⁶¹ Ugyancsak ő állapítja meg: „Sokan azok közül, akiket Isten arra rendelt, hogy lelki személyiségekké váljanak, lelki fogyatékosok lesznek. Gyülekezeteinkben, de nagyon sok lelkipásztorunk szívében is nagyon nagy az ínség.”¹⁶²

Talán, ha nem is fogalmazunk ennyire élesen, az erdélyi református lelkipásztorokról is el lehet mondani, hogy nem tudtak megfelelni ennek a túlzott elvárás-csomagnak. Az erdélyi népet nem sikerült felemelni a hitbeli, erkölcsi tespedésből, a gyakorlati materializmus hatását nem lehetett kivédeni, a lelkipásztorok kezébe tett Erdély egy-egy darabját, a gyülekezeteket csak részben sikerült megőrizni. Ezt igazolják a statisztikai és népmozgalmi adatok. Az *Értesítő* számaiból idézett írások keletkezése óta eltelt húsz évben több mint 200 000-el csökkent az erdélyi reformátusság létszáma.¹⁶³ Sem a kivándorlást, sem az egykézést, sem az egyháztól való elfordulást nem sikerült megállítani. Nyilvánvaló, hogy ez nem csupán a lelkipásztorokon múltott. Azt azonban érdemes lenne megvizsgálni, hogy

---

¹⁶⁰ *Értesítő* IV. (1995/12), 1.

¹⁶¹ DOUGLASS, Klaus: *Az új reformáció. 96 tétel az egyház jövőjéről*, 156.

¹⁶² Uo. 159.

¹⁶³ Romániai népszámlálási adatok. In: KISS Dénes: *Szocioblog*. A Babeş-Bolyai Tudomány Egyetem Szociológiai Tanszékének Blogja. <http://bbteszocioblog.blogspot.ro/2012/09/felekezeti-adatok-nepszamlalas-2011.html>.

mennyire befolyásolta ezt a folyamatot a lelkipásztor-központúság és a református gyülekezetek kezdeményezőkézségének hiánya vagy éppen a hívek kiskorúsága.

A lelkipásztor-központúság senkinek sem jó. Elsősorban azért, mert nem biblikus és nem hitvallásos. Másodsorban hosszú távon elviselhetetlen teherként nehezedik a lelkipásztorra, és megnyomorítja a missziói szolgálattal megbízott gyülekezetet is. Ha eljutottunk erre a felismerésre, azt is könnyen belátjuk, hogy ezen változtatni kellene. Ezt azonban nem lehet elvárni sem az egyházkormányzattól (az egyházi jogszabály őretől), sem a gyülekezetektől. Csakis a visszas helyzetét, szerepét felismerő és beismerő lelkipásztor tehet valamit azért, hogy ez a gyülekezet és saját maga javára megváltozzék. Douglass is ilyen értelemben fogalmaz: „Pozíciójánál és lehetőségeinél fogva befolyást gyakorolhat az egyházra és a gyülekezetekre, latba vetheti kétségtelen tekintélyét, hogy elkezdődjék valami új. Ő maga válhat leginkább annak a folyamatnak a motorjává, amelynek végén bekövetkezik a lelkipásztor központi helyzetének megszűnése a gyülekezetben.”¹⁶⁴ Ugyancsak itt olvassuk azt a megállapítást, amely az eddigiek összefoglalása lehet: „Az egyházban és a gyülekezetben betöltött központi szerepüket a lelkipásztoroknak arra kell használniuk, hogy ezt a központi szerepüket megszüntessék.”¹⁶⁵

2.4. Az egyház szervezetének, jellegének és helyzetének hatása a lelkipásztori hivatásképre

2.4.1. Az erdélyi református egyház szervezete és a lelkipásztori hivatáskép

Kérdés lehet, hogy a lelkipásztori hivatáskép vizsgálata során miért fontos elemezni az egyház szervezetét. Egyáltalán van-e valamilyen összefüggés az egyházszervezet és a lelkipásztori hivatáskép között? Talán feltűnőbb lenne az összefüggés, ha a protestáns lelkipásztor szolgálatát és hivatásképét a különböző keresztyén egyházak szervezetével, papjainak, illetve prédikátorainak a hivatásképével hasonlítanánk össze. A római katolikus, görög-keleti, görög-katolikus és neoprotestáns egyházak is körülírják, „leszabályozzák” a papi, lelkipásztori, prédikatori szolgálatot, és ez nagymértékben befolyásolja a lelkipásztori hivatásképet. Ennek a dolgozatnak nem feladata a fentebb említett összehasonlítás. Azt viszont szükséges megvizsgálni, hogy az erdélyi református egyház szervezete miként befolyásolja (alakítja) a lelkipásztori hivatásképet. A továbbiakban a *Romániai Református Egyház Alkotmányából (Statútumából)*¹⁶⁶ fogok idézni.

---

¹⁶⁴ DOUGLASS, Klaus: *Az új reformáció. 96 tétel az egyház jövőjéről*, 162.

¹⁶⁵ Uo. 159.

¹⁶⁶ Ld. *Értesítő*. XVII (2008/2), 6. „15. §. Jelen Statútumot 2007. december 5-én elfogadta a Romániai Református Egyház Zsinata 2007. február 12-én megnyitott I. ülészakájának II. ülésén, életbe lép 30 nappal a közzététele után. A jelen Statútum életbe lépésének időpontjában a Romániai Református Egyház Statútuma, melyet a Román Népköztársaság Nagy Nemzetgyűlésének Elnöksége hagyott jóvá az 1949. június 1-én kelt 591. sz. dekrétummal, érvényét veszti. Jóváhagyta Románia Kormánya 2008. február 20-án, 186. sz. határozatával.”

Az egyházalkotmány első paragrafusa¹⁶⁷ arra emlékezteti az egyházban szolgáló lelkipásztort, hogy az egyház, amelynek a törvényei szerint végzi a szolgálatát, nem az egyetlen és nem egyedülálló, hanem a keresztyén világegyház része, a *Krisztus-test* tagja. Erre a tágabb közösségre utalnak az Apostoli és a Nicea-Konstantinápolyi Hitvallások. A református hitvallások pedig azokra a keretekre figyelmeztetik a református lelkipásztort, amelyek között a szolgálatát végzi. A Krisztus-testhez, a keresztyén egyházhoz való tartozás tudata, valamint a református egyházhoz való hitvallásos kötődése megerősítik a lelkipásztort hivatásában.

Az egyház *feladatáról* szóló paragrafusban¹⁶⁸ hangsúlyosan jelenik meg a református lelkipásztor szolgálati kötelessége: az Ige hirdetése és a sákramentumok kiszolgáltatása. Ez a paragrafus ugyanakkor azt is jelzi, hogy ennek a szolgálatnak csakis a református hívek körében kell történnie. Az 1948-ban megalkotott statútum, valamint az 1996-os kánon is biblikusan fogalmaz, amikor nem korlátozza az egyház feladatát „a református hívek hitbeli egységének és békéjének a megőrzésére.” Ezzel szemben a jelenleg érvényben lévő egyházalkotmány, amelyből fentebb idéztem, korlátozza a Jézus Krisztus missziói parancsát: *Elmenvén e széles világra, hirdessétek az evangéliumot minden teremtsnek* (Mk 16,15); *Elmenvén azért tegyetek tanítványokká minden népeket...* (Mt 28,19a). Az egyház feladata nem merülhet ki annyiban, hogy a saját tagjainak hitbeli egysége és békéje érdekében tevékenykedjen; ennél több és szentebb megbízatása van: az egész világnak hirdetni az evangéliumot. Ezt biblikusan fogalmazza meg a Statútum szövege: „[...] a református egyház feladata Isten Igéjének a Szentírással és hitvallásaival egyező hirdetése, a sákramentumok kiszolgáltatása, a katekézis, az egyházfegyelem és a keresztyén szolgáló szeretet gyakorlása.”¹⁶⁹ A *Kánonban* (1996) ez a paragrafus kiegészül a keresztyén neveléssel, pasztorációval, a misszióval és a református hívek hitbeli egységének a megőrzésével: „A Romániai Református Egyház feladata Isten Igéjének a Szentírással és hitvallásaival egyező hirdetése, a sákramentumok kiszolgáltatása, a katekézis, a keresztyén nevelés, az egyházfegyelem, a pasztoráció, misszió és a keresztyén szolgáló szeretet gyakorlása, valamint a református hívek hitbeli egységének megőrzése.”¹⁷⁰

Amikor a jelenleg érvényben lévő egyházalkotmány csak a református hívek körére korlátozza az igehirdetés szolgálatát, tulajdonképpen az egyház és lelkipásztor missziói megbízatását szűkíti le és csak a belmissziót tartja az egyház feladatának.

---

¹⁶⁷ „1. §. A Romániai Református Egyház Jézus Krisztus szent, apostoli egyházának része. Az Egyház Krisztus teste. A teljes Szentírás alapján hitének kifejezőjéül a Nicea-Konstantinápolyi Hitvallást, az Apostoli Hitvallást, a II. Helvét Hitvallást (1566) és a Heidelbergi Kátét (1563) fogadja el.”

¹⁶⁸ „2. §. A Romániai Református Egyház feladata Isten Igéjének a Szentírással és elfogadott hitvallásaival egyező hirdetése, a sákramentumok (keresztség, úrvacsora) kiszolgáltatása, az egyházfegyelem, a keresztyén nevelés, a misszió és a keresztyén szolgáló szeretet gyakorlása a református hívek hitbeli egységének és békéjének megőrzése érdekében.”

¹⁶⁹ *A Román Népköztársaságban levő Református Egyház Statútuma*. Alkotta az 1948. évi október hónap 24-én megnyílt Kolozsvári Zsinat. Kolozsvár, Kiadja a Kolozsvári és Nagyvárad Református Egyházkerület, 1949, 3.

¹⁷⁰ *A Romániai Református Egyház Kánonja. Első Főrész*. Kolozsvár, Kiadja az Erdélyi és Királyhágómelléki Református Egyházkerület, 1996, 3.

A református *egyháztagságról* szóló paragrafus¹⁷¹ meghúzza azt a kört, amelyen belül a lelkipásztornak szolgálati kötelezettsége van. A jelenlegi egyházi helyzet azonban sokkal összetettebb annál, mintsem ilyen egyszerűen meg lehetne határozni az egyháztag-ság kérdését. A romániai népszámlálási adatokból ismert, hogy Erdély-szerte több ezer olyan személy van, akik a világi hatóságok előtt reformátusnak vallották magukat, de nem szerepelnek egyetlen református egyházközségnek a nyilvántartásában sem. Különösen a nagyvárosi gyülekezetekben szolgáló lelkipásztoroknak állandó kérdése, hogy az ilyen, „csak megkeresztelt” reformátusokért felelős-e, és ha igen, ebben a tekintetben milyen szolgálati kötelezettségei vannak. Amennyiben az érvényben lévő egyházalkotmányt veszi figyelembe, és ez határozza meg a hivatásképét, akkor csakis azokkal kell foglalkoznia, akik a református egyház tagjai. Ha azonban Krisztus tanítványaként számára a szolgálati terület határát (határtalanságát) a missziói parancs jelöli ki, akkor mindenkinek tartozik az evangéliummal. Ebben az esetben azonban magának kell eldöntenie, hogy hivatástudatból fakadóan hogyan és mennyit szolgál.¹⁷²

Az egyházalkotmány alapján az erdélyi református egyházban szolgáló minden lelkipásztornak csak *magyar nyelven*¹⁷³ kell hirdetnie az Igét. A gyakorlati élet és a református egyház sajátos romániai helyzete kérdőjelessé teszi ennek a kitételnek az érvényes-ségét, hiszen nagyon sok református lelkipásztor – különösen a dél-erdélyi szórványokban – már évtizedek óta arra kényszerül, hogy románul is prédikáljon. Az utóbbi években az erdélyi nagyvárosokban is egyre gyakrabban jelentkező igény - házasságkötés, temetés sőt keresztelés esetén is - a román nyelvű igehirdetés. Amennyiben a református lelkipásztor arra hivatkozik, hogy ő az egyházalkotmány szerint végzi a szolgálatát – tehát csak magyarul hirdet Igét – el kell utasítania a már csak románul beszélő reformátusokat, vagy a magyarul egyáltalán nem beszélő érdeklődő románokat. A kérdést bonyolítja az erdélyi reformátusság nemzeti kisebbségi helyzete és az egyháznak, ezen belül pedig a lelki-pásztornak a nemzeti érdekek és az anyanyelv védelmében felvállalt szerepe. Mindaddig, amíg ebben a tekintetben nem születik szabályozás, minden lelkipásztor a saját lelkiismerete és hivatásképe alapján dönti el, hogy ilyen esetekben mennyire ragaszkodik a református egyház törvényeihez.

Az erdélyi református egyház alapsejtje a *gyülekezet*.¹⁷⁴ Az egyházközség megnevezés inkább az intézményi, adminisztratív jelleget hangsúlyozza. Ezért megfelelőbb

---

¹⁷¹ „3. §. A Romániai Református Egyház tagjai mindazok, akik részesültek a keresztségben, reformátusoknak vallják magukat egyházi és világi hatóságok előtt, valamelyik református egyházközségnek nyilvántartott tagjai – éljenek bárhol a világon – és elfogadják a református egyház hitvallásait és törvényeit.”

¹⁷² Konkrét példa erre az egyre gyakrabban előforduló kérés olyan temetési szolgálat elvégzésére, amikor az elhunyt a megkeresztelése óta egyetlen református gyülekezet nyilvántartásában sem szerepelt és a hozzátartozók sem gyülekezeti tagok.

¹⁷³ „4. §. A Romániai Református Egyház istentiszteleti és belső ügyviteli nyelve a magyar nyelv.”

¹⁷⁴ „II. fejezet Szervezeti felépítés 6. §. A Romániai Református Egyház egyházközségekből áll. Az egyházközség az egyház tagjainak egy meghatározott területen, az istentisztelet gyakorlásának és a keresztyén élet hitvallásainknak megfelelő folytatása végett, az egyházi jogszabályok szerint szervezett gyülekezete. Az egyházi kormányzás, rendtartás, felügyelet és fegyelmezés céljából több egyházközség egyházmegyét, több egyházmegye egyházkerületet alkot, az egyházkerületek alkotják a Romániai Református Egyházat. A Romániai Református Egyház, annak egyházközségei, egyházmegyéi és egyházkerületei, önkormányzati joggal rendelkező jogi személyek.”

gyülekezetekről beszélni. Elgondolkodtató az egyházmegye és az egyházkerület létjogosultságának az indoklása, hogy tudniillik ezekre az intézményekre a kormányzás, rendtartás, felügyelet és a fegyelmezés végett van szükség. László Dezső *Az anyaszentegyház élete és szolgálata* című könyvében a jogi keretek közt élő egyház kormányzati munkáját nevezi az egyház legemberibb vonatkozásának. Ugyanitt állapítja meg: „Az egyház kormányzása csak annyiban nyer létjogot, amennyiben az egyház többi munkája érdekében történik, ha azoknak szolgál, és nem lesz úrrá az egyházban. Az egyházkormányzás az egyház többi munkáját kísérő tevékenysége az egyháznak. Az egyházaknak legnagyobb kísértése abban van, hogy jogi, emberi oldalukat életük minden más vonatkozásánál jobban ápolják és érvényesítik.”¹⁷⁵ Az egyházközségi önkormányzati joggal kapcsolatban szükséges tisztázni, hogy ez bizonyos mértékben korlátozott jog, hiszen sok presbiteri vagy egyházközségi közgyűlési határozat csak az egyházmegyei és egyházkerületi testületek döntése után válik érvényessé. A református lelkipásztor egész élete során ebben az intézményi keretben végzi a szolgálatát, és tudomásul kell vennie, hogy felelősséggel tartozik a felsőbb egyházi hatóságoknak.

Az erdélyi református lelkipásztor hivatásképét alapvetően befolyásolja a *zsinat-presbiteri elv*.¹⁷⁶ Az is, ha ez érvényesül a gyülekezetek, egyházmegyék és egyházkerület szintjén, de az is, ha ez csak egy, a gyakorlati élettől távoli elmélet marad. A magyar református egyház, az erdélyire is érvényes, Kálvin egyházalkotmányát nem vette át. A reformáció utáni korban az egyház kormányzását és fegyelmezését lelkipásztorok, esperesek, püspökök végezték, írja Fazakas Sándor: „Törvényileg csak az 1791-es budai zsinat rendelte el a presbitériumok szervezését, de ezt a rendelkezést meggyöngyítette az a körülmény, hogy a patrónus hivatalból tagja lehetett a presbitériumnak. De mivel ez a törvény nem nyert szentesítést, így sok helyen csak a XIX. század folyamán alakultak meg a presbitériumok.”¹⁷⁷ Majd így folytatja: „A presbiteri rendszer elkésett és egészségtelen fejlődésében keresendő tehát a gyökere annak a magyar református egyházszerkezeti nyomorúságnak, amely a közegyházi vélemény szerint így fogalmazódott meg: az egyház presbiteriális szervezetére ráépült a hierarchikus réteg.”¹⁷⁸ Révész szerint a magyar református egyház szervezete a püspöki és zsinat-presbiteri rendszer egészségtelen keveredése maradt.¹⁷⁹ Révész 1935-ben írta a fentieket a magyarországi református egyházra gondolva. Nem kétséges, hogy ez az erdélyi helyzetre is érvényes. Megállapítása óta az erdélyi református egyházban az »egészségtelen keveredést« nem sikerült megszüntetni.

---

¹⁷⁵ LÁSZLÓ Dezső: *Az anyaszentegyház élete és szolgálata*. Kolozsvár, 1938, 50.

¹⁷⁶ „III. fejezet. Kormányzati és ellenőrző testületek. 7. §. A Romániai Református Egyház a Szentírás és hitvallásai alapján, minden szinten a zsinatpresbiteri kormányzati elvek szerint, a hívek által választott testületek által kormányozza magát. Az egyházközség kormányzó testületei az Egyházközségi Közgyűlés és a presbitérium. Mindkét testület elnöke a lelkipásztor és a főgondnok, illetve a gondnok.”

¹⁷⁷ FAZAKAS Sándor: *Új egyház felé? – a második világháború utáni református egyházi megújulás ekkleziológiai konzekvenciái*. Dissertationes Theologicae 4. Debrecen, Debreceni Református Kollégium, 2000, 139.

¹⁷⁸ Uo. 140.

¹⁷⁹ Uo. 138.

A dolgozatban vizsgált időszakban folyamatosan jelentkezett a hatalmi ágak szétválasztása iránti igény, amely már a politikai élet terén, az államigazgatásban is megvalósult. Az *Értesítő* 2000. decemberi számában a következő megállapítást olvassuk Pap Géza püspök dec.31-én a Püspöki Hivatal tanácsstermében elmondott beszédében: „[...] külön kell választani a törvényhozói, a végrehajtói és a fegyelmezői jogköröket. Elképzelhetetlen, hogy valaki önmaga főnöke legyen, elképzelhetetlen, hogy valaki törvényt alkosson, aztán pedig alkalmazza és fegyelmezzon.”¹⁸⁰ Ennek ellenére az erdélyi református egyházban a jogkörök összefonódása nem szűnt meg.¹⁸¹

Kozma Zsolt következetesen a *presbiter-zsinati elv* kifejezést használja, arra hivatkozva, hogy „Isten először személyeket hívott el a szolgálatra, akikből később megalakult a szolgáló közösség, amely azáltal léphet fel jogilag és teológiailag hitelesen, ha tagjai már eleve elhívott és megbízott presbiterek.”¹⁸² A zsinat-presbiteri elv szerint a református egyházat a testületek vezetik, ezzel védi magát az egyház a papi (hierarchikus) és a világi befolyás ellen. A világi befolyás ellen még bizonyos szinten sikeres a védekezés, de a papi befolyást az erdélyi református egyházban napjainkig sem sikerült kivédeni. Elméletileg zsinat-presbiteri, gyakorlatilag papi, azaz lelkészközpontú az erdélyi református egyház. Klessmann a szekuláris népegyházi helyzetre nézve állapítja meg: „Az egyház, mint intézmény, a helyi gyülekezet is, az egyháztól eltávolodott emberek számára láthatatlanná vált; a lelkipásztor képviseli az intézményt, csak benne lesz látható és élő.”¹⁸³ Ennek az a következménye, hogy minden a lelkipásztorokon áll vagy bukik. Ha a lelkipásztor egyszemélyes vezetést akar, akkor igyekszik olyan presbitériumot létrehozni és fenntartani, amelyik nem fog beleszólni a gyülekezet életének alakulásába, és mindent jónak és helyesnek tart, amit a lelkipásztor kigondol és megvalósít. Ha a lelkipásztor nem akar önálló gondolkozású presbitereket, akkor nem is lesznek ilyen presbiteri a gyülekezetnek. Ha ő maga is a lelkészközpontúság foglya, soha nem lesznek olyan munkatársai, akik őt tehermentesítve, szívesen átvállalnak bizonyos gyülekezeti szolgálatokat. Ravasz László szerint a tömegek vagy egyének túltengéseivel szemben az „egyetlen orvosság” az „írászerű presbiterializmus.”¹⁸⁴ A fentiek értelmében ennek az elsőrendű akadályai a lelkipásztorok.

Az egyház szervezetéből adódóan a lelkipásztornak *vezetői* szerepe és ennek megfelelően *hatalma* van. Manfred Josuttis szerint a lelkipásztor hatalomhoz való viszonyulása nagyon komplex. „A lelkipásztornak van, de még sincs hatalma; mert nem szabad erre törekednie, ugyanakkor nem is tud bánni a hatalommal. A lelkipásztor egyáltalán tudo-

---

¹⁸⁰ *Értesítő* IX. (2000/12), 4.

¹⁸¹ A 2012-es zsinati választások alkalmával az erdélyi egyházkerületben a 9 rendes zsinati tagból 4 esperes, és az 5 póttagból 2 ugyancsak esperesi tisztséget visel. Sőt nemcsak a zsinatban, hanem az egyházkerületi fegyelmi bizottságban is van esperes. Az egyház törvényei és a lelkipásztori hivatással kapcsolatos közfelfogás megengedik a tisztséghalmozást.

¹⁸² KOZMA Zsolt: *Szolgalat és hatalom*, 78.

¹⁸³ KLESSMANN, Michael: *Pastoralpsychologie. Ein Lehrbuch*. 2. Auflage. Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2004, 538.

¹⁸⁴ FAZAKAS Sándor: *Új egyház felé?* 140.

másul sem akarja venni azokat a lehetőségeit, amelyek a mások befolyásolására rendelkezésére állnak.”¹⁸⁵

A lelkipásztor sokféle kísértésnek van kitéve. Ezek között is egyik legnagyobb a vezetői tisztséggel kapcsolatos hatalom kísértése. Ezzel általában az a baj, hogy nem szokás észrevenni. Ezért kiemelten fontos az erre vonatkozó figyelmeztetés. A református lelkipásztorok önmagukat gyakran az alázatos szolga szerepében szeretnék látni, és közben észre sem veszik, hogy a hivatalvezető, főnök¹⁸⁶ hatalmaskodó pozíciójából uralkodnak. A lelkipásztor egyik legnagyobb kísértése az, hogy visszaéljen a helyzetéből, képességeiből, ismereteiből és kapcsolatrendszeréből fakadó hatalommal. Ez a veszély általánosan érvényes lehet minden lelkipásztorra, bárhol is éljen a világon. Erdélyben azonban ez a kísértés fokozottabban jelentkezik azáltal, hogy a rendszerváltás után általánosan elfogadott elvvé vált az, hogy minden torony mellé kell egy lelkipásztor, akár van gyülekezet akár nincs. Kissé sarkítva fogalmaztam, de arról van szó, hogy vannak száznál kevesebb lelket számláló gyülekezetek, amelyek önálló lelkipásztori állást szeretnének fenntartani. Az egyházi vezetés azzal indokolja és gyakorolja az „egy torony, egy lelkész” elvet, hogy falvakon az egyetlen magyar értelmiségi a lelkipásztor. Mivel ő az egyedüli értelmiségi, nyilván neki mindenhez kell értenie. A legtöbb lelkipásztor el is hiszi önmagáról, hogy mindenhez ért. A templom és parókia javításától az egyházi földekké erdőkkel való jó gazdálkodásig, politikai, gazdasági, kulturális ügyek rendezéséig mindennel foglalkozik, mindenről van véleménye, és mindenben döntő a szava. Ez a helyzet megerősítette a hatalmi pozícióját.

A lelkipásztor hatalmi helyzetét a *közbenjárói* szerepe is erősíti. Erre az utal, hogy a legtöbb erdélyi református egyháztags a *pap* szót használja a református lelkipásztor megnevezésére. Ennek oka abban keresendő, hogy a mindenkori ember a pap személyében látta az ember és Isten közötti közvetítőt, aki imádságával közbenjár Istennél a bűnös ember érdekében, és a bűnbocsánat hirdetésével a kegyelmes Istent képviseli az emberek felé. Annak ellenére így van ez, hogy a református egyház hitvallásai szerint az egyedüli közbenjáró Isten és ember között Jézus Krisztus.

A lelkipásztornak *kommunikációs hatalma* van, amely által másokat befolyásolni képes. Erre a *prédikáció* és a *tanítás* kínálta lehetőségek alkalmasak. A lelkipásztornak általában kellemetlen érzést kelt, ha a szószéki szereplése hatástalan; amikor úgy érzi, hogy nem sikerült hallgatókat megjobbítani vagy éppen megtéríteni őket.

A lelkipásztornak *segítői hatalma* van. Stollberg eléggé provokatívan állítja, hogy a segítség tulajdonképpen uralkodást jelent.¹⁸⁷ A tehermentesítés következménye az, hogy a segített személy elbátortalanodik, és kiszolgáltatottnak érzi magát. A segítséget nyújtó pedig általában nehezen ismeri be a saját gyengeségeit, nehezen mutatja ki érzéseit, szociális kapcsolataiban pedig mindig az erőset, a fölényest, az érinthetlent jeleníti meg.

---

¹⁸⁵ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 70.

¹⁸⁶ Hitvallásaink szerint a református egyháznak egyetlen feje van, ez pedig Jézus Krisztus. Ennek ellenére az egyházban – eléggé el nem ítéhető módon – általánosan használt a magasabb tisztségek betöltőivel kapcsolatban a *főnök* megnevezés.

¹⁸⁷ STOLLBERG, Dietrich: Seelsorge. In: Heymann, D. von (Hg.): *Handwörterbuch des Pfarramtes. Führungs- und Arbeitstechniken für Kirche und Gemeinde*. München, 1978, 8.

A fenti megállapítás igazságát számtalan példával lehet alátámasztani. Gondolhatunk az egyházi szolgálatok elvégzésére, a diakóniai szolgálatra vagy akár a lelkipadozásra is. Jól ismert az erre vonatkozó bibliai szabály: *Te pedig amikor alamizsnát osztogatsz, ne tudja a te bal kezéd, mit cselekszik a te jobb kezéd.* (Mt 6,3) Sem a lelkipásztor, sem az esperes, sem a püspök bal kezének nem kell tudnia, hogy mit cselekszik a jobb, amikor segít, ad vagy éppen valamit aláír. Nem valamilyen különös kegyet gyakorol, hiszen csak a kötelességét végzi; akkor is, amikor helyzete, kapcsolatai révén egy személyen vagy egy közösségen segít. Erre nézve is érvényes a bibliai példa: *Ezenképpen ti is, ha mindezeket megcselekedtétok, amik néktek parancsoltattak, mondjátok, hogy: haszontalan szolgálak vagyunk, mert amit kötelesek voltunk cselekedni, azt cselekedtük.* (Lk 17,10).

A vezetés hatalmával való élés és visszaélés az egyházi hierarchia felsőbb szintjein is jelentkezhet. Kozma ettől szeretne óvni, amikor arra figyelmeztet, hogy az egyházban minden hatalom és autoritás forrása Isten. Az egyházban a *hatalom* helyett *meghatalmazásról* és Isten mindenhatóságáról lehet és kell beszélni. „Az egyház minden szolgálatát hatalmi helyzetből végzi, s ez a kormányzásra is vonatkozik, ami látszólag nem más, mint egy felsőbb testület által előírt törvény alkalmazása. A polgári kormányzáznál ez így is van, de az egyház nem járhat el önhatalmúan, a világi jogrend szerint, csak a Krisztus-test minőségében. Krisztus a törvényhozó és ő a kormányzó hatalom. Az egyháznak egyetlen kötelessége van, átengedni magán a Krisztus hatalmát. De ekkor már nem uralkodó, hanem szolgáló egyház.”¹⁸⁸ Amikor a lelkipásztor, esperes vagy püspök elfelejti, hogy a tisztsége nem lehet más, mint szolgálat, könnyen az uralkodói szerepben találja magát. Ilyenkor a vezető a hatalom, elnyomás, manipuláció által nemcsak hogy nem segíti, hanem egyenesen megakadályozza a lelki fejlődést. A hatalommal való visszaélés pedig félelmet szül.

A lelkipásztor, mint reprezentatív vezető személy – jóllehet az egyházban minden hatalom Istené – hatalommal és befolyással rendelkezik, még ha ez nem is határozható meg pontosan. „A lelkipásztornak van, de még sincs hatalma; mert nem szabad erre törekednie, ugyanakkor nem is tud bánni a hatalommal. A lelkipásztor egyáltalán tudomásul sem akarja venni azokat a lehetőségeit, amelyek a mások befolyásolására rendelkezésre állnak.”¹⁸⁹ Mivel a lelkipásztor más akar lenni, mint a világ, gyakran nem veszi észre, hogy ő is befolyásos pozícióval rendelkezik. Arról sem beszél, hogy őt érdekli a hatalom. Ő inkább arról szokott prédikálni, hogy nála nem a pénz a fontos, hanem Isten, nem a hatalom, hanem a szeretet, nem az érvényesülés, hanem a szolgálat. Ezek a meg-

---

¹⁸⁸ KOZMA Zsolt: *Szolgalat és hatalom. Kormányzás a magyar református egyházban*, 76. Itt természetesen nem a mindenkori politikai hatalom kiszolgálásáról van szó. Ezt fejt ki a szerző egy másik tanulmányában *Isten megbízatása és a társadalom kihívása a lelkipásztor életében* (Ld. *Önazonosság és küldetés*, 47. „Amikor a közelmúltban a szolgálat teológiájáról és a szolgáló egyházzal kapcsolatban beszéltek, akkor egy jó szándékú és bibliai ihletésű programot képzeltek el. Igen ám, de a gyakorlatban nem ez lett belőle a legtöbbször, hanem *szolga-teológia* és *szolga-egyház* s a központi egyházkormányzat szintjén nemeször kiszolgálás. De súlyos bűnné vált ott és akkor, amikor és ahol a »népet szolgálni« hangzatos jelszó mögött az államhatalom kiszolgálása volt. [...] A krisztusi út kötelező, tehát a lelkipásztor szolga, s amit végzünk, az szolgálat. Ez csak akkor nem lesz valamelyik hatalom kiszolgálása és nem lesz a társadalmi elvárásoknak maradéktalan teljesítője, ha a Krisztustól kapott méltóságunk tudatában végezzük a szolgálatot.”

¹⁸⁹ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 70.

állapítások teljesen biblikusak. Joggal várható el a vezetői tisztséget gyakorló lelkipásztortól, hogy hűséges legyen az általa hirdetett Igéhez.

A lelkipásztor hatalomhoz való viszonyulásának az ösképe a tanítványok rangvitájában ismerhető fel. Ebben a kérdésben Jézus szavainak és példájának kell irányadónak lennie: *Mert nem azért jött az Embernek Fia, hogy néki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon és adja az ő életét váltságul sokakért.* (Mt 20,28) A Jézus követésében járó református lelkipásztor csakis úgy tudja hitelesen betölteni Istentől kapott hivatását, ha minden hatalmi igényről lemondva áldozatvállaló szeretettel szolgál. Ebben a szolgálatban számíthat Isten tetszésére és adott esetben a lelkipásztori tisztséget is megillető tiszteletre és megbecsülésre.

A Romániai Református Egyház alkotmányának megállapításából¹⁹⁰ az következik, hogy a vezetés és a hatalom Jézus Krisztus kezében kell legyen. A Heidelbergi Káté 54. kérdés-felelete azt állapítja meg az egyházzól, hogy azt Isten Fia gyűjti egybe, ő oltalmazza és ő tartja meg. Ugyanebben a kérdésben arról is szó van, hogy mi az egyháznak élő tagjai vagyunk. Ilyen minőségünkben, Krisztus testének tagjaiként kötelességünknek kell ismernünk, hogy ajándékainkkal a többi tagok javára és üdvösségére készséggel és örömmel szolgáljunk. (HK 55). Tehát az emberi feladat csakis a többi tag javára végzett *szolgálat*. Ez pedig teljességgel független attól, hogy az egyház tagjai külön-külön milyen kegyelmi ajándékban részesedtek, milyen karizmával rendelkeznek, és hogy ezeket az egyházi hierarchia melyik szintjén kamatoztatják. Nincs más feladatuk a szolgálaton kívül. Ez egyértelműen tükrözi azt is, hogy ha valaki a vezetés, kormányzás kegyelmi ajándékát kapta, azzal nem uralkodnia, hanem szolgálnia kell. Ebben egyedüli példakép éppen az egyház feje, Jézus Krisztus, aki ezt mondja a tanítványok rangvitájára: *Tudjátok, hogy a népek fejedelmei uralkodnak rajtuk, és a nagyok hatalmaskodnak rajtuk. De közöttetek ne így legyen: hanem aki naggyá akar lenni közöttetek, az legyen a szolgátok.* (Mt 20,25b–26) A II. HH-ban a következőket találjuk erről: „Az anyaszentegyháznak egyedül Krisztus a feje. A fő az, ami a test fölé kiemelkedik és ahonnan a testbe élet árad; annak szelleme kormányozza a testet mindenben, és belőle fakad a test növekedése és gyarapodása. Éppen ezért a testnek egyetlen feje van, és az hozzáillik a testhez. Tehát az anyaszentegyháznak nem lehet semmiféle más feje, mint a Krisztus. Mert valamint az egyház lelki test, úgy szükség, hogy magához illő lelki feje is legyen, és más lélek nem kormányozhatja, mint a Krisztusé.”(II. HH XVII., 6.) A bibliai és hitvallási megalapozásból egyértelműen kiderül, hogy az egyházkormányzás is szolgálat. A gyakorlatban azonban inkább rendtartás, felügyelet és fegyelmezés. Erre utal az egyházalkotmányból már idézett paragrafus.¹⁹¹

Az egyházkormányzással kapcsolatban Douglass különbséget tesz az irányítás és a vezetés fogalmai között. „Az irányítás – vagy menedzselés – a ma problémáinak a megoldása. A vezetés ezzel szemben a holnap céljait tartja szem előtt. Az irányítás a realitá-

---

¹⁹⁰ „Az Egyház Krisztus teste, ezért egyedüli fejének az Úr Jézus Krisztust vallja, s a teljes Szentírás alapján hitének kifejezőjéül a Nicea-Konstantinápolyi Hitvallást, az Apostoli Hitvallást, a II. Helvét Hitvallást (1566) és a Heidelbergi Kátét (1653) fogadja el.” In: *A Romániai Református Egyház Alkotmánya (Statútuma)*, 1. §.

¹⁹¹ „6. §. Az egyházi kormányzás, rendtartás, felügyelet és fegyelmezés céljából több egyházközség egyházmegyét, több egyházmegye egyházkerületet alkot, az egyházkerületek alkotják a Romániai Református Egyházat.” In: *A Romániai Református Egyház Alkotmánya (Statútuma)*.

sokkal törődik, azzal hogy» működjön a gépezet «¹⁹² A vezetés ezzel szemben látomásos feladat, és azt jelenti: előre tekinteni, tervezni, kommunikálni, lelkesíteni, meggyőzni, segíteni, lehetőségeket feltárni, előre lépni és akadályokat legyőzni.»¹⁹³

Az erdélyi református egyház szervezetének a megvizsgálása kapcsán ma is aktuális a kérdés: alkalmas-e az erdélyi református egyház intézményrendszere arra, hogy megújulást hozzon benne az evangélium. Egy évvel a rendszerváltás után - Makkai Sándor halálának 40. évfordulóján (1991. nov. 8.), – Kozma Zsolt őt idézve állapította meg: „Az intézményeken nyugvó és intézmények által élő egyház haldoklik, a buta akták halmaza alatt fekszik az evangélium.»¹⁹⁴ Makkai szükségesnek tartotta az intézményes egyházat, mint a lelki élet keretét, de ezzel egy időben azt is kijelentette, hogy az egyház hivatalnokok által vezetett gépezetté vált, ezért nem alkalmas arra, hogy benne az evangélium lelki megújulást hozzon, ezért kemény kritikát fogalmazott meg az intézményes egyházzal szemben; élettelen bálványnak nevezve azt.

Kozma Zsolt a fentebb említett tanulmányában a jelen egyházi helyzetére nézve is érvényes kérdést tesz fel: „A középiskolákért folytatott küzdelmünk, az egyházi szövetségeink, egyesületeink újraélesztése, a teológiai intézetben a tanári nemzedékváltás és a lelkipásztorok ipari képzése,¹⁹⁵ a templomaink építése, az új struktúrák keresése közben vajon nem felejtkezünk el arról a 60 év távlatából felénk hangzó követelményről, hogy az egyházunknak belső megújulásra van szüksége? Mert másképpen a harcos ateizmust túléltük ugyan, de egyházunk jellegtelenné válik, fel fog oldódni a világban.»¹⁹⁶

A lelkipásztor, mint az egyházi élet kulcsszereplője, ebben az intézményi keretben szolgál. Az egyház szervezete, az intézményi struktúrák óhatatlanul rányomják a bélyeget a lelkipásztor hivatásképeire. Éppen ezért szükséges ennek a szervezetnek is a kritikus vizsgálata, hogy elkerülhető legyen a lelkipásztor hivatalnoki szerepének az előtérbe kerülése a hitvallásos tisztségértelmezésből letisztult igehirdetői hivatással szemben.

2.4.2. Az erdélyi református egyház jellege (népegyház) és a lelkipásztori hivatásképe

Az egyház jellegével kapcsolatban a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának jegyzőkönyvéből idézem: „A magyar reformátusság népegyházi keretekben él azzal az evangéliumi megbízatással, hogy egyre inkább hitvalló egyház legyen, ugyanakkor hitvalló egyházként él anélkül, hogy feladná népegyházi jellegét. Anyaszent-egyházunk református, keresztyén és magyar. Református keresztyén voltunkat meghatározza a hit, a kegyelem és a Szentírás kizárólagossága Krisztusban, egyedül Isten

---

¹⁹² 1Kor 14,40: *Mindenek ékesen és jó renddel legyenek.*

¹⁹³ DOUGLASS, Klaus: *Az új reformáció. 96 tétel az egyház jövőjéről*, 156.

¹⁹⁴ KOZMA Zsolt: *Hit, egyház, nemzet, Makkai Sándor látásában*. In: uő: *Önazonosság és küldetés*. (105–114), 106.

¹⁹⁵ Ezzel arra utalt a szerző, hogy a rendszerváltás előtt érvényesülő numerus clausus következtében Erdélyben nagy volt a lelkészhiány. Ezért 1989 után – korábban soha nem tapasztalt mértékben – megnövekedett a teológiára felvett hallgatók száma.

¹⁹⁶ KOZMA Zsolt: *Hit, egyház, nemzet, Makkai Sándor látásában*, 107.

dicsőségére. Magyar voltunk történelmi, nyelvi, kulturális közösségünk iránti hűségünkben nyilvánul meg.”¹⁹⁷

A fenti nyilatkozat érvényes az erdélyi református egyházra nézve is. A népegyházi jellegnek meghatározó kihatása van az erdélyi református egyház életére, valamint a lelkipásztori hivatásképre nézve. Ebben a dolgozatban csak azt vizsgálom, hogy ez miként alakítja a lelkipásztori hivatásképet.

Josuttis szerint a népegyházat a halottak eltemetésének az igénye élteti.¹⁹⁸ A német teológus megfogalmazása az erdélyi helyzetre nézve fokozottan érvényes. Sokan csak azért fizetik rendszeresen az egyházfenntartói járulékot, hogy majd igényelhessék az egyházi temetést.

A népegyházi keretek között élő református gyülekezeti tagok nagy részének szemében az egyház egybeesik a lelkipásztor személyével. Ő az egyház arca. A rendszerváltás utáni években az egyház társadalmi pozíciója egyre diffúzabb lett, ez pedig azt eredményezte, hogy a lelkipásztor még hangsúlyozottabban a fókuszba került. Ez egyértelműen kiderül abból a jelenségből, hogy az alig néhány lelket számláló gyülekezetek is ragaszkodnak az önálló lelkipásztori állás fenntartásához, igényt tartanak arra, hogy „saját papjuk” legyen. Ennek érdekében képesek jóval nagyobb anyagi áldozatot hozni, mint a városi nagygyülekezetek tagjai. Konkrét példák igazolják, hogy akár az egyházkerület által javasolt egyházfenntartói járulék többszörösét is hajlandóak megadni, csak ne veszítsék el a lelkipásztort. Ez a szándék találkozik és harmonizál az erdélyi református egyházkerület által képviselt elvvel, amely szerint minden torony mellé kell egy lelkipásztor; olyan településeken is, ahol már alig van református gyülekezet. A fenti megállapításokat summázza az Erdélyben szállóigévé vált mondás: „Csak égjen a villany a parókián.” Ez azt sejteti, hogy a lelkipásztor iránti más igények elhalványulnak, és csak az a fontos, hogy jelenlétével jelezze, hogy még él az egyház. Természetesen azzal, hogy az igény elhalványul, nem állítható az, hogy teljesen ki is alszik. Különösen olyan esetekben, amikor a lelkipásztor nincs a hivatása magaslatán, elő szokott jönni, hogy milyen nem kellene legyen a lelkipásztor.

A gyülekezetekben éppen a népegyházi jellegből adódóan él egy olyan lelkipásztorkép, amely elsősorban a vallási reprezentáns¹⁹⁹ szerepét szánja a református lelkipásztornak. Bizonyos értelemben azok is igényt tartanak a lelkipásztor közönségben való jelenlétére, akik nem igénylik az igehirdetői, lelkigondozói szolgálatát,²⁰⁰ különösen

---

¹⁹⁷ *Jegyzőkönyv.* Készült a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinata budapesti ülésének második napján, 1995. április 22-én, szombaton a Ráday Kollégium dísztermében. Nyilatkozat és üzenet. In: *Értesítő* IV. (1995/8–9), 13 és 14.

¹⁹⁸ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 52.

¹⁹⁹ Az erdélyi reformátusság szinte minden településen görög-keleti, görög-katolikus és római katolikus környezetben él. Az említett egyházakban a papnak, mint vallási reprezentánsnak a szerepe egyértelmű. Ez nagymértékben befolyásolja a református gyülekezetek lelkipásztori tisztséggel kapcsolatos gondolkodását is.

²⁰⁰ *Személyes példa.* Egyik gyülekezetben, amely nem a templomosságáról híres, a helybéli lelkipásztorral a faluban sétáltunk. Az előzményekhez hozzátartozik, hogy az említett kollega keserűen számolt be a szinte kihalt gyülekezeti életéről, az istentisztelet és más gyülekezeti alkalmak iránti bénító közömbösségről. Szóba elegyedtünk egy barátságos, kedves gyülekezeti taggal, aki nem győzte – előttem, az idegen lelkipásztor előtt – dicsérni a saját papját, hosszan ecsetelve, hogy mennyire meg van (vannak) elégedve vele. Miután az

Erdély olyan vidékein, kistelepüléseken vagy a szórványvidékek gyülekezeteiben, ahol a lelkipásztor az utolsó magyar értelmiségi.²⁰¹ Itt sokkal inkább a vallási reprezentáns, mint az igehirdetői, katekétai vagy lelkigondozói funkció határozza meg a lelkipásztorképet. Ezzel kapcsolatban beszélni kell arról a nyomásról, amely a lelkipásztorra, mint reprezentatív személyre nehezedik.

Az erdélyi református egyházban napjainkig is létezik egy erős idegenkedés a lelkipásztori szolgálattal kapcsolatos kérdések alapos és szakszerű szabályozása tekintetében. Ennek hiányában azonban továbbra is a „mindenki úgy boldogul, ahogyan tud”

---

illető gyülekezeti tagtól elköszöntünk, örömmel utaltam a találkozás során elhangzottakra, mintegy lelkesítve a szolgatársamat. A válasza azonban engem is elgondolkoztatott; ugyanis a papját dicsérő gyülekezeti tag – amióta a „jó pap” a gyülekezetben van – még soha nem vett részt egyetlen istentiszteleti alkalmon sem. Ez nyilvánvalóan azt jelenti, hogy, hogy a pap azért jó, mert létezik, jelen van a faluban, „ég a villany a parókián”.

²⁰¹ Az egyházi élet valósága azt jelzi, hogy egyre nehezebb az „egy torony, egy lelkész” elvet, amely önmagában érthető is lehet, gyakorlatba ültetni, mert a tornyok mellé egyre nehezebben kerül lelkipásztor. Ennek is összetett oka van. Nem elegendő csak annyival megmagyarázni, „letudni” a kérdést, hogy a mai lelkipásztorokból kiveszett a hivatástudat, hogy népünk szolgálata már nem lelkesíti őket. Nyilvánvaló, hogy az erdélyi tornyok elmagányosodása nem csak anyagi kérdés. Ide tartozik az is, hogy a legtöbb torony mellett nem adatik munkalehetőség a lelkipásztor felesége számára, a gyermekeknek nincs hol tanulniuk, mert vagy egyáltalán nincs iskola, vagy nem megfelelő az oktatás színvonala. De mindennél erősebb tényező az, hogy a torony őrzésére állított lelkipásztornak nincs lelki és „szakmai” elégtétele. Néhány hónap, esetleg év elteltével nem érti, és senki sem tudja megmagyarázni neki, hogy miért is végzett teológiát, mert a teológiai képzettségére, lelkipásztori kompetenciáira senki sem tart igényt. Egy konkrét példával szemléltetem a fent leírtakat. A rendszerváltás utáni években az egyházkormányzat egyik célkitűzése az volt, hogy minden gyülekezetnek legyen önálló lelkipásztora. Ennek érdekében a korábban leányegyházi státusban lévő kis gyülekezeteket ismét anyaegyházközséggé nyilvánították. Erre példa az 59 lelket számláló Sajóudvarhely (36/1995 számú közgyűlési határozat). A kérdés tárgyalása során az egyházkerületi előadó-tanácsos arra emlékeztette a közgyűlést, hogy a Statútum I. főrész 15. paragrafusára alapján az anyaegyházközségek önálló lelkészi állást tartanak fenn. Ez nyilvánvalóan azért történt, hogy figyelmeztessen azokra a terhekre, amelyek egy ilyen kis lélekszámú gyülekezetre nehezednek a lelkipásztori állás betöltése és fenntartása vonatkozásában. Az idézett jegyzőkönyv tanúsága szerint a közgyűlés örömmel járult hozzá még másik négy leányegyházközség anyasításához anélkül, hogy szóba került volna a lelkipásztori állások betöltésének és fenntartásának a kérdése.

Köztudott, hogy a nyugat-európai protestáns egyházakban 1000 gyülekezeti tag pásztorolására jut egy lelkipásztor, és az ottani számítások alapján ennyien tudnak fenntartani egy lelkipásztori állást. Az nyilvánvaló, hogy egy 59 lelkes gyülekezet nem képes fenntartani egy lelkészi állást, és nem is tud elegendő lelkipásztori szolgálatot biztosítani. Az ilyen kis gyülekezetben szolgáló lelkipásztor minden valószínűség szerint csak év végén, amikor begyűlnek az egyházi adományok, és központi támogatással tudja felvenni a fizetését. Arra is van példa, hogy még így sem kapja meg az őt megillető javadalmat. A Kispetri Református Egyházközség a lelkészi állására kiírt pályázatban következő megállapítást lehetett olvasni: „A presbitérium saját erejéből nem tudja biztosítani a hivatali keretnek megfelelő javadalmat. Erre elhivatott lelkipásztorok jelentkezését várják.”

Azonban nemcsak az a gond a kis lélekszámú gyülekezetek lelkipásztori állása körül, hogy nem tudják biztosítani a lelkipásztori fizetést, hanem talán még ennél is nagyobb gond az, hogy a lelkipásztornak nincs elég idejét kitöltő, energiáit lekötő lelkipásztori teendője, szakmai és lelki elégtétele. A fentieket igazolja a Magyarigeni Missziói Református Egyházközség lelkészi állásának a betöltésére kiírt pályázat: „Lélekszám: Magyarigen, Sárd, Zalatna, Boroskrakkó összesen: 37 lélek. [...] Szolgálati követelmények: lelkészi szolgálat Kánon szerinti lelkiismeretes végzése (vasárnaponként 2 helyen istentisztelet: Sárd-Magyarigen, Zalatna-Boroskrakkó), valamint adminisztratív teendők: jogi ügyek intézése, műemlékvédelem, erdőgazdálkodás.” A lelkipásztorképzéssel foglalkozó fejezetből (3.2) kiderül, hogy Erdélyben nincs olyan lelkipásztor, akit a Kolozsvári Teológiai Intézetben ilyen jellegű feladatok ellátására képeztek ki.

koncepció érvényesül; ez pedig növeli a lelkészi javadalmazások és az életminőség közötti különbséget és ezáltal rombolja a lelkipásztorok közötti bizalmi légkört.

A népegyházi jelleg a *gyülekezetek* szintjén is érvényesül, különösen abban, ahogyan a lelkipásztori hivatásról gondolkodnak, és amilyen elvárásokat támasztanak az egyházzal és annak a képviselőjével szemben. Annak ellenére, hogy rendkívül nehéz megvizsgálni azt, hogy milyen lelkipásztor-kép él az erdélyi református gyülekezetekben, mégis szükséges valamilyen szempont szerint, bizonyos kritériumok alapján utánajárni annak, hogy ez a lelkipásztor-profil az elmúlt 25 évben miként alakult. Ennek nagyon kevés írásos, dokumentálható nyoma van, és általában a lelkészválasztások, valamint a fegyelmi kivizsgálások körül szokott erőteljesebben jelentkezni. Mivel egy-egy gyülekezet presbitériumának ilyen irányú igényét csak a presbiteri jegyzőkönyvekből lehetne megvizsgálni – ez pedig jóval túllépné ennek a dolgozatnak a kereteit – ezért a gyülekezetek által a lelkészi állások betöltésére vonatkozó pályázati kiírásokat²⁰² vizsgálom meg, ezek közül emelek ki néhányat, és ezeknek alapján vonok le következtetéseket a gyülekezetekben élő lelkipásztorképpel kapcsolatban.

A pályázásról szóló rendelkezésben a második bekezdésnél olvasható zárójeles megállapítás: „*Ha vannak* a presbitériumnak a lelkészi munkával kapcsolatos sajátos elvárásai” azt sejteti, hogy általában nincsenek. Amennyiben mégis vannak, általában nem a pályázat kiírásakor fogalmazódnak meg, hanem az állás elfoglalása után. Más sajátos elvárást általában csak szóban szoktak a pályázó lelkipásztor tudomására hozni. Például csak olyan lelkipásztorra van szükségünk, akinek a felesége kántor. Csak olyan lelkipásztort fognak megválasztani, akinek jó nyugati kapcsolatai vannak stb. Ezek a kitételek nem kerülnek bele a pályázati kiírásba. Ennek ellenére egyes esetekben mégis megjelennek egészen konkrét elvárások. Az egyházi jogszabályban megfogalmazott elvárások mellett épületmenedzselést és jogi kérdések rendezését is elvárják a lelkipásztortól: „[...] az egyházközség birtokában levő épületek menedzselése és jogi háttérének rendezése.”²⁰³ A legtöbb esetben az elvárás az, hogy a pályázó lelkipásztor felesége legyen kántor.²⁰⁴ Olyan igényekkel is találkozunk, hogy maga a lelkész vállalja a kántori szolgálatot is.²⁰⁵ Van olyan

---

²⁰² „Választás pályázat útján 25. §. Ha a lelkipásztort választó egyházközség presbitériuma a pályázat mellett dönt, vagy ha a meghívás meghiúsult, az esperes 8 napon belül köteles pályázatot kiírni. Az esperes jelentésére a püspök 8 napon belül hozza nyilvánosságra a pályázatot. Ennek tartalmaznia kell: az egyházközség, valamint a hozzá tartozó leányegyházak és szórványok nevét és lélekszámát; a munkaszerződés tervezetét, amelynek tartalmaznia kell a presbitérium sajátos elvárásait is a lelkipásztori munkával kapcsolatosan (ha ilyenek vannak); a gyülekezet által havi rendszerességgel folyósított lelkészi javadalmat, valamint a díjlevél tartalmát; a pályázati határidőt, amely a közzététel dátumától számított 30 nap; az illetékes esperesi hivatal címét.”

²⁰³ A Dési Református Egyházközség presbitériumának a lelkészi állás betöltésére kiírt pályázata. In: *Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsának az irattára*. Kolozsvár, (20/2015.I).

²⁰⁴ Erre példa a Bethlenszentmiklósi Református Egyházközség pályázati kiírása: „[...] a gyülekezetben férfikórus működik, ezért előnyben részesülnek azok, akiknek felesége kántor.” In: *Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsának az irattára*. Kolozsvár, (1791/1999.I).

²⁰⁵ A Bogártelki Református Egyházközség pályázati kiírásában ez áll: „[...] Mivel a lelkészi lakás a nádasdaróci egyházközséggel közös, lelkész házaspár jelentkezését várjuk, akik mind a lelkészi, mind a kántori szolgálatot vállalják.” In: *Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsának az irattára*. Kolozsvár, (1022/2000.I).

pályázatkíírás, amelyben a lelkipásztor hitére vonatkozó elvárás is megjelenik.²⁰⁶ Ebben az esetben alaposabb értelmezésre szorulna a „tisza kálvinista erdélyi református hit” fogalma. A legújabb és egyben legérdekesebb a bánffyhunyadi református egyházközség pályázatkíírása: „Sajátos elvárása a presbitériumnak a lelkipásztossal szemben: a gyülekezet vegyeskarának a vezetése, a pályázatkíírásban és azok elszámolásában való jártasság, valamint a diplomá bemutatása naponként érkező turistáknak.”²⁰⁷

A legtöbb esetben csak annyi szerepel a pályázatkíírásban, hogy a lelkipásztor a kánon előírásainak megfelelően végezze a szolgálatot. A dolgozatban vizsgált időszakban alig van példa arra, hogy a presbitérium a gyülekezet lelki igényét jelző elvárásokat is megfogalmazott volna.

A népegyházi jelleg vizsgálatából kiderül, hogy a lelkipásztossal szemben támasztott elvárások mennyire nem felelnek meg az egyház által elfogadott református hitvallások lelkesi hivatásképeknek. Ezekkel szembeállítva a lelkipásztornak két lehetősége van: vagy hitvallásos hivatásképekét feladva igyekszik megfelelni a legkülönbözőbb elvárásoknak, vagy igyekszik minden területen érvényesíteni azt. Ebben az esetben nagy valószínűséggel nehezen megoldható konfliktusokba keveredik.

---

²⁰⁶ A Mákófalvi Református Egyházközség presbitériumának a pályázathirdetése. „A presbitérium a kalotaszegi építő hagyományokat tiszteletben tartó, tiszta kálvinista erdélyi református hitet valló lelkipásztorok jelentkezését részelteti előnyben.” In: *Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsának az irattára*. Kolozsvár, (265/2015. I).

²⁰⁷ *Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsának az irattára*. Kolozsvár, (2016/1999.I.).

2.4.3. Az erdélyi református egyház kisebbségi helyzete és a lelkipásztori hivatáskép

Az erdélyi református egyház kisebbségi helyzetének vizsgálata során szükséges szem előtt tartani azt a tényt, hogy Erdélyben a trianoni döntés után a felekezeti és nemzeti identitás erőteljesen összefonódott.

2.4.3.1. A felekezeti kisebbségi helyzet

Az erdélyi református egyházban az egész egyházra és a lelkipásztori szolgálatra nézve a kisebbségi helyzet a legmeghatározóbb tényező. Kozma erről a következőket írta: „Itt nem szabad elfelejtenünk, hogy a kálvinizmus 450 éves történetében – kevés kivételtől eltekintve – mindig kisebbség volt: úgy is, mint eszme és úgy is, mint református egyház. Ennek egyik negatív következménye az, hogy a társadalmat, a többséget csak nagy erőfeszítéssel tudta áthatni, s ez a mai szekularizált társadalomban még nagyobb feladat elé állítja a református egyházat. A másik az, hogy a kisebbség, azért is, mert nem bírja a hatalom támogatását, jobban ki van téve a halódás folyamatának.”²⁰⁸

A romániai népszámlálási adatok, a *Felekezeti adatok – népszámlálás 2011*²⁰⁹ összehasonlításából kiderül, hogy a rendszerváltás utáni Romániában 20 év alatt a református felekezetűek száma 201 484-gyel csökkent.

	1992	2002	2011	Változás (%) 2002–2011
Ortodox	19.752.803	18.817.975	16.367.267	-13,0
Római-katolikus	1.161.942	1.026.429	869.246	-15,3
Görög-katolikus	223.327	191.556	160.275	-16,3
Református	802.454	701.077	600.970	-14,3
Pümkösdista	220.824	324.462	367.938	13,4
Baptista	109.462	126.639	118.003	-6,8
Hetednapi Adventista	77.546	93.670	85.902	-8,3
Más vallású	369.307	366.083	344.299	-5,9
Vallás nélküli és ateista	34.645	21.349	45.114	111,3
Nem nyilatkozott	8.139	11.734	84.753	622,3
Teljes lakosság	22.760.449	21.680.974	19.043.767	-12,3

Az összlakosság számarányához viszonyítva a reformátusok száma 3,2%. Ez egyértelműen jelzi a reformátusság kisebbségi helyzetét egy görög-keleti többség által erőteljesen meghatározott országban. A görög-keleti többségi egyház jelenlétének vannak előnyei is. Ennek köszönhetően van kötelező hitoktatás az iskolákban és állami támogatás az egyházak számára.

²⁰⁸ KOZMA Zsolt: *A kálvinizmus időszerűsége*, 15.

²⁰⁹ KISS Dénes: *Szocioblog*. A Babeş-Bolyai Tudomány Egyetem Szociológiai Tanszékének Blogja. <http://bbteszocioblog.blogspot.ro/2012/09/felekezeti-adatok-nepszamlalas-2011.html>.

Az erdélyi református lelkipásztor – egyes tömb-magyar és református vidékek kivételével – kisebbségi egyházban szolgál. Ez a helyzet meghatározza a hivatásképét is, hisz a szolgálata során folyamatosan meg kell találnia a többségi görög-keleti felekezet tagjaihoz való megfelelő viszonyulási módot. Gyakran, a békesség kedvéért, egy bizonyos fokú alkalmazkodást várnak el tőle. A kisebbségi helyzetből adódóan a gyülekezet részéről is a legkülönbözőbb igények jelentkeznek, pl. az alkalmi szolgálatokon a többségi nyelvhasználatra vonatkozó elvárások, a többség vallási szokásainak az átvétele és alkalmazása. Az említett jelenségek folyamatosan arra kényszerítik a lelkipásztort, hogy tisztázza le és védje meg saját felekezeti identitását.

2.4.3.2. A nemzeti kisebbségi helyzet

A felekezeti és nemzeti kisebbségi élet összefonódása erőteljesen meghatározza az erdélyi református egyház helyzetét és a lelkipásztori hivatásképet. A felekezeti kisebbségi sorsnál jóval meghatározóbb a trianoni döntéssel kezdődő folyamat, amely *nemzeti* szempontból sodorta kisebbségi helyzetbe a magyarságot és az erdélyi reformátusságot is.

A kisebbségi helyzet azonban nemcsak negatívumokkal járt (jár), hanem pozitív erőket is mozgósított.²¹⁰ Ezeknek a működése és hatása eredményezte azt, hogy a trianoni döntés után talpra tudott állni az erdélyi református egyház, és később fenn tudott maradni a kommunizmus Isten- és egyházellenességének a szorításában is. Ez utóbbi küzdelemmel kapcsolatban Kozma a következőket írta: „A református egyház egyes tagjainak és vezetőinek megalkuvásain, vagy éppen árulásain túl, nem szabad elhallgatnunk, hogy gyülekezeteinkben egyházmegtartó és népmegtartó szolgálat folyt, s ennek fórumai a református szószékek voltak. Bármilyen furcsán hangzik, egyházunknak ezt a korszakát az igehirdetés korának nevezem, még akkor is, ha ez nagyon beszorult a templomba.”²¹¹

A rendszerváltás utáni időszak társadalmi és egyházi eseményei nagymértékben hasonlítanak a trianoni döntés utáni erdélyi állapotokra. Különösképpen a kisebbségi helyzetből adódó kérdések tekintetében. Igencsak tanulságos lehet a jelenlegi egyházi és nemzeti kisebbségi helyzetben – a történelmi távlat előnyét kihasználva – az okulás szándékával elemezni a trianoni döntés utáni egyházi küzdelem vonásait. A barátságtalan politikai környezetben a csatározás egyik állandó és szükséges formája az intézmények megtartásáért tett erőfeszítés volt. A másik irány a belső építés, a lelki megújulás útja volt, amelyről Kozma ezt írta: „Tavaszy Sándor és Imre Lajos tanártársainak közösségében egy olyan lelki-teológiai frontot indított meg – ennek szervezeti formája a Vécsei Szövetség volt –, amely missziói és lelkigondozói töltéssel, az evangélium erőteljesebb hirdetésével akart nemcsak a hatalom ellen küzdeni, hanem lehajolni az elesett néphez.”²¹² Ugyancsak ő állapítja meg: „Az erdélyi magyarság belső megújulását Makkai az egyházaktól várja, s ezek közül a református egyház sajátos feladatává teszi, hogy a hívő értelmet és a hősi akaratot öntudatosítsa az evangélium hirdetésével. A végső célt is megfogalmazza:

²¹⁰ Vö. LÁSZLÓ Dezső: *A kisebbségi élet ajándékai*. Kolozsvár, Minerva könyvek 6, 1997.

²¹¹ KOZMA Zsolt: Az egyház nemzetfenntartó szerepe Erdélyben. In: uő: *Önazonosság és küldetés*, (149–157) 150.

²¹² KOZMA Zsolt: *Hit, egyház, nemzet, Makkai Sándor látásában*, 108.

nemzetnevelés Isten országa számára.”²¹³ Nem kétséges, hogy a két világháború közötti időben az erdélyi magyarság belső megújulásának elsőrendű előmozdítói azok voltak, akikre az evangélium hirdetése bízott. Kozma, Makkai Sándor halálának a 40. évfordulóján elhangzott előadásának zárómondatában így fogalmazott: „Amit ő (Makkai) a hitről, egyházzal és nemzetről mondott, azt az evangélium mértéke alá kell tennünk, hogy most ne az ő koporsójára emlékezzünk, hanem új gondolkozásunk bölcsőjénél álljunk.”²¹⁴

A kilencvenes évek elején elhangzott előadás új gondolkodás reményében fogant. Az elmúlt 25 év egyházi eseményei azonban arra utalnak, hogy ez az új gondolkodás nem nőtte ki a bölcsőt. A rendszerváltás után az erdélyi református egyház intézmény-rendszere megerősödött. Ezzel a folyamattal azonban nem járt együtt a lelki megújulás.

A református egyház jelenléte és szava nem meghatározó tényező a román társadalomban, de kisebbségi sorsban élő erdélyi nép életében sem. Az egyház és ezzel együtt a lelkipásztor is perifériára szorult. Ezek a tényezők pedig igencsak meghatározzák – és nem pozitív értelemben – a lelkipásztori hivatásképet.

A két világháború közötti időszakban a lelkipásztortól várták az egyház *megújulását*, pontosabban az *igehirdetéstől*; a kommunista időszakban pedig, amikor az egyházat a templomok kivételével mindentől megfosztották és az *igehirdetés* maradt az egyház megmaradásért vívott küzdelmének egyedüli eszköze, ugyancsak a lelkipásztorokra hárult az egyház és a nép (a nemzet) megtartásának felelőssége.

A rendszerváltás utáni időszakban aktuális kérdés lett, hogy a gyors társadalmi változások és az ezzel együtt jelentkező igények milyen hatással voltak (vannak) a lelkipásztorra és az igehirdetésre.

A vizsgált időszakban azt kell látnunk, hogy elhalványult az igehirdetés egyház- és nemzetmegtartó szerepe. Ennek a folyamatnak számos oka van. Egyik mindenképpen az, hogy a viszonylagos szabadságban az erdélyi református egyház elkezdte újra életre hívni korábbi *intézményeit*. Ebben a munkában lelkipásztorok jelentős szerepet vállaltak, ami nyilvánvalóan lefoglalta idejük és energiájuk nagy részét. Ennek a folyamatnak a következményeként a 90-es évek vége felé kialakult az a közegyházi vélemény, hogy csak az a lelkipásztor végez értékelhető szolgálatot, aki kőben és fában mérhető, látható módon épít. Ennek konkrét megnyilvánulása volt az „Építő gyülekezet és építő lelkipásztor” oklevéllel való kitüntetés.²¹⁵ Az építő munka egyházkormányzat általi értékelése dicséretes kezdeményezés volt. Azonban az a tény, hogy ez az értékelés a lelkipásztori szolgálat prioritásaként határozta meg a külső építést, ezzel egy időben akaratlanul is azt eredményezte, hogy az egyházi közgondolkodásban és a lelkipásztori önértelmezésben is háttérbe szorult a belső, lelki építés, és annak egyedüli meghatározó eszköze, az igehirdetés.

---

²¹³ KOZMA Zsolt: *Hit, egyház, nemzet, Makkai Sándor látásában*, 107.

²¹⁴ Uo. 108.

²¹⁵ *Értésítő IX.* (2000/5–6–7), 3. Igazgatótanácsi ülés, 2000. jún. 22. Püspök az Igazgatótanács jóváhagyását kéri 3 kitüntetés megalapítására: ECCLESIA AEDIFICANS (az építő gyülekezeteknek); AEDIFICATOR SANCTA ECCLESIAE (az építő lelkészek kapják, akik a diktatúra alatt, vagy annak bukása után templomokat építettek); HONORIS SIGNUM BOCSKAI ISTVÁN FIDES ET LIBERTAS (ezt az egyetemes magyarság ügyét képviselő nemcsak református külföldieknek).

Egy másik oka az igehirdetés egyház- és nemzetmegtartó szerepe gyengülésének a *társadalmi elvárásoknak* való megfelelési kényszer. Ennek a hatásait csak keveseknek sikerült kivédeni. Az egyház ismét megjelent a társadalom és a politika színpadán. Ez a korszak kezdetén abban nyilvánult meg, hogy az egyház képviselője, a lelkipásztor kilépett a templom falain kívül, és megjelent a közéleti események, ünnepek pulpitusán, s ott jó esetben Igét hirdetett, áldást osztott, vagy csak éppen félreismerhetetlen módon jelen volt, erősítve ezzel az egyház társadalmi jelenlétét. Később már a politikai szerepvállalás ingoványos talaján is feltűntek a lelkipásztorok, akik a település egyetlen magyar értelmiségijeként úgy érezték, hogy ezen az úton is támogatni, építeni kell a közösséget, és ha ők ezt nem vállalják, senki sem fogja megtenni.

A *politikum* lelkipásztorok iránti elvárásait sem lehet figyelmen kívül hagyni. A román politikum az állami támogatás fejében²¹⁶ egyfajta lojalitást vár el a református lelkipásztortól is. A *tömb-magyar* vidékek és a *szórványban* élők eltérő elvárásokkal fordultak a lelkipásztorok felé. Az első esetben gyakori igény – különösen a rendszer-váltást követő években – az érdekképviseleti szervezetben, a Romániai Magyar Demokrata Szövetségben való aktív jelenlét, később egyik vagy másik kisebbségi magyar politikai párt iránti lojalitás, illetve annak a támogatása. Konkrét példák erre a választási kampányok idején a templomokban szervezett politikai gyűlések. A *szórványban* másfajta elvárás jelentkezett: úgy képviselni a magyarság érdekeit, hogy közben az megtalálja a *modus vivendi* a többségi nemzettel való kapcsolatában.

Ennek a dolgozatnak nem feladata az *anyaországi politikum* és az erdélyi református egyház kapcsolatának a vizsgálata. Azt viszont mindenképpen szükséges megállapítani, hogy – az éppen hatalmon lévő kormányoktól függően – különböző elvárások ezen a területen is jelen vannak. A szocialista kormányok elsősorban azt várták el az egyháztól és a lelkipásztortól, hogy lehetőleg ne szóljon bele a társadalom életébe, amennyire lehet maradjon meg a templom falai által kijelölt keretben.

A nemzeti kormányok hangsúlyos és egyértelműen szükséges, áldásos anyagi és lelki támogatásával egy időben jelentkezett és felerősödött az egyház és a lelkipásztorok fokozottabb szerepvállalása a magyar kormányzat nemzetpolitikai célkitűzéseinek megvalósításában. Ezt jelzi a lelkipásztorok iránt (általában csak szóban) megfogalmazott elvárás a visszahonosítási eljárás és a magyarországi választásokon való részvételhez szükséges regisztráció segítésére. Az anyaországi nemzetpolitika véleményezése nem ennek a dolgozatnak a feladata. Az azonban megállapítható, hogy az ahhoz való viszonyulás formája és mértéke jelentősen befolyásolhatja a lelkipásztori hivatáskép alakulását. Sőt hangsúlyeltolódást is eredményezhet, olyan értelemben, hogy a lelkipásztor a nemzeti érdekek és értékek védelmét tartja elsőrendű feladatának, és ennek rendeli alá a szolgálatát.

A társadalmi kihívások másik frontja a *kulturális* élet felől jelentkezett. Ezen a területen is kimondva vagy hallgatólagosan a lelkipásztortól, mint a település egyetlen értelmiségijétől várták, hogy kulturális események szervezője és levezénylője legyen. Ha ezeket ügyesen végezte, nem maradt el a sikerélmény és a közösség értékelése; de ez már

---

²¹⁶ Jelenleg a lelkipásztori és más egyházi alkalmazottak fizetésének az 1/3-át a román állam biztosítja.

nem a lelkipásztornak szólt, hanem a közösségépítő, kulturális feladatokat ügyesen ellátó közéleti személynek.

A bármilyen irányból érkező társadalmi elvárással, kihívással kapcsolatban mérvadó lehet az, amit erről Kozma írt: „Manapság azt próbáljuk az egyházban érzékelni, hogy a megváltozott társadalmi, politikai, gazdasági körülmények között milyen új feladatok hárulnak reánk, módosul-e a lelkipásztori szolgálat [...] De amikor ezeket kihívásoknak és elvárásoknak nevezzük (mindkettő divatszó), félős, hogy elhalkul Isten megbízásának a hangja, az Isten minden időkre érvényes parancsát a társadalom igényeihez igazítjuk. Mindaz, ami a társadalom felől érkezik el a mai lelkipásztorhoz, csupán jelzés, s hisszük, hogy ez Istentől jön, de nem változtatnak Istennek azon az akaratán, hogy mindent az evangéliumért tegyünk (1Kor 9,23)”²¹⁷

1931-ben László Dezső kolozsvári lelkipásztor *A kisebbségi élet ajándékai* címmel írt könyvet, amelyből itt egy gondolatot emelek ki: „Kisebbségi sorban lehetetlen dolog a magunk hasznának keresése, csak a kölcsönös szolgálatban nyer értelemet és létjogot minden magyar élet.”²¹⁸ Azóta ez Erdélyben alaposan megváltozott. Már csak búvópatakként van jelen a közösségért áldozatot vállaló mentalitás és felelősségtudat; a társadalom minden rétegében felerősödött az egyéni érvényesülési vágy. Ma már nem beszédtéma a kisebbségi sors vállalása. Kozma már 1996-ban figyelmeztetett erre a jelenségre: „Egy évtizeddel ezelőtt még mindenkinek szilárd meggyőződése volt, hogy Isten őt reformátusnak, magyarnak és erdélyinek teremtette. Reformátusnak, tehát nem szabad egyházunkból kitérnie, magyarnak, tehát nem szabad a románságba beolvadnia, erdélyinek, tehát nem szabad szülőföldjét elhagynia. Ezt az öntudatot a református egyház szolgáinak igehirdetésén keresztül felébresztette és életben tartotta. Bár többünkben ez az akarat ma is megvan, szomorúan állapítjuk meg a hivatástudat romlását, sajnos nem csak népünkön, hanem az oktalanul elszédelő lelki-béréseinken is.”²¹⁹

A hivatástudat helyére az érvényesülési vágy és a gyakorlati materializmus lépett. Ennek következménye a fiatalok külföldre vándorlása, a szülőföld, család, rokonság elhagyása és a teljes elgyökértelenedés. Ebben a folyamatban nem a fiatalok döntése a legdöbbenetesebb, hanem az, ahogyan az itthon maradt, gyakran nehéz körülmények között élő szülők, nagyszülők szinte kérkednek azzal, hogy gyermekeiknek, unokáiknak „sikerült” elhagyniuk Erdélyt. Ilyenkor arra hivatkoznak, hogy ha nekik nem volt jó, legalább ők éljenek „szép, boldog életet”. Legtöbb esetben az anyagi érvényesülés fölülír minden mást, és csak az a fontos, hogy ott „jobban” élnek. Amikor a jólétet emlegetik, akkor az erdélyi és külföldi órabér közötti számottevő különbségre gondolnak.

A László Dezső által emlegetett közösségért vállalt szolgálat öröme már igen ritka. A lelkipásztorok külföldre vándorlása mára alábbhagyott. Ma inkább az jelent gondot, hogy a teológiai képzésre meghirdetett helyeket egyre nehezebben lehet betölteni. Ez egyértelműen jelzi, hogy az erdélyi fiatalok körében a lelkipásztori hivatás és életpályamodell már nem kívánatos.

²¹⁷ KOZMA Zsolt: *Isten megbízása és a társadalom kihívása a lelkipásztor életében*, 45.

²¹⁸ LÁSZLÓ Dezső: *A kisebbségi élet ajándékai*. Minerva könyvek 6. Kolozsvár, 1997, 82.

²¹⁹ KOZMA Zsolt: *Az egyház nemzetfenntartó szerepe Erdélyben*, 154.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az erdélyi reformátusság kikerült a kommunista hatalom torkot szorongató vasmarkának a karmai közül, és Európa globálisan ölelő karjaiba esett, ahol látszatra minden szabad lett. Az elmúlt negyed évszázad történései bebizonyították, hogy ebben a nagy szabadságban a felekezeti és nemzeti kisebbségi helyzet tekintetében nem minden használt.

Külön dolgot tárgyat képezhetné annak a megvizsgálása, hogy miként jelenik meg a nemzeti kisebbségi helyzet az erdélyi református igehirdetésben. Amit Fekete állapított meg a kortárs magyarországi református igehirdetésről, az erdélyi szószékekre is érvényes. „Református igehirdetőknél gyakran találkozunk politikai és nemzetpolitikai véleménynyilvánítással, sőt olykor átpolitizált prédikációkkal [...]”²²⁰ Fekete ennek a kérdésnek a vizsgálata során László Dezső *Nép, nemzet, lelkipásztor* címen megjelent előadására is alapozva állapítja meg: „Ezek a tételek is egymást erősítve óvják a jelenkori igehirdetőket attól, hogy a döntő kérdéseket véglegesen leegyszerűsítsék, vagy radikális politikai szemlélet sodrásába kerüljenek. Óvakodni kell attól, hogy a Krisztus páratlan, semmihez sem hasonlítható szenvedésével és halálával egy vonalba és azonos kategóriába kerüljenek a »magyar nagypéntek«, a »magyar hiszekegy« és a »magyar Sion« szimbolikájának véráldozatai.”²²¹

2.5. Az egyházi vizitáció hatása a lelkipásztori hivatásképre

Az erdélyi református egyházban a vizitáció (egyházmegyei és egyházkerületi) a gyülekezeti élet és a lelkipásztori szolgálat ellenőrzésének az eszköze. Ezért szükséges megvizsgálni, hogy ennek milyen hatása van (lehet) a lelkipásztori hivatásképre.

Eredetileg a vizitáció²²² a testvéri látogatás és egyházkormányzati felügyelet közötti sajátos szolgálati forma volt. Wassenar megállapítása szerint: „A vizitáció egyidős az egyházzal, jóllehet a keresztyénség kezdeti időszakában még nem beszélhetünk annak az intézményes formájáról.”²²³ Wassenar külön könyvet szentel az egyházi vizitáció történetének, kezdetektől napjainkig, amelyben részletesen megvizsgálja a hollandiai reformátori egyházakban jelenleg érvényben lévő vizitációs gyakorlatokat. Az újszövetségi kort és az apostoli atyák korát vizsgálva²²⁴ azt állapítja meg, hogy már az újszövetségi korban is beszélhetünk egy bizonyos vizitációs formáról. Az apostolok és munkatársaik meglátogatták a fiatal gyülekezeteket, építés és bátorítás végett. Az apostoli levelek is a vigasztalás és a buzdítás ilyen jellegű eszközei. Mindennek az alapja a keresztyén hivatás, amelyet az *episkeptomai* kifejezés ad vissza a legteljesebben. Ennek a jelentése a törődő, figyelmes meglátogatás, amelynek a gyökere Jézus irgalmasságában van. Ez az alap. Az egyházi élet

---

²²⁰ FEKETE Károly: Kortárs igehirdetési irányok és tendenciák a jelenkori magyar protestáns igehirdetésben. Különös tekintettel a rendszerváltás után nyomtatásban megjelent igehirdetés-kötetekre. In: *Lelkipásztor* 84. (2009/8–9), (292–305), 298.

²²¹ Uo. 298–299.

²²² Vö. SCHMIDT, M.: Visitation. In: *RGG*, VI. 1962, 1412–1413.

²²³ WASSENAR, Th. D. J.: *'Om te zien, hoe het hun gaat'*. Een historisch onderzoek naar bedoeling en werkwijze van de kerkvisitatie. Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer, 2005, 9.

²²⁴ Vö. uo. 9–15.

intézményesülése következtében az *episkopé*, amely tisztség a felvigyázással is kapcsolatos, a püspök személyében konkretizálódott. A vizitáció, mint püspöki feladat az évszázadok során nagy változáson ment át.²²⁵ A kezdeti pasztorációs, nevelői szolgálatnak sok pozitív hatása volt a korai egyházra. Az idők során azonban egyre inkább elvilágiasodott és elveszítve pasztorációs jellegét; inspekciós, ellenőrző látogatássá vált.

A vizitáció jelentős szerepet játszott a reformáció terjedésében és a nevelésben valamint a tanításban volt meghatározó jelentősége. Amit korábban a püspök végzett, átkerült a vizitációs bizottságok hatáskörébe és nem annyira a felügyeleti, mint inkább a kollegiális látogatási jellege erősödött meg. Wassenar szerint minden reformátor fontosnak tartotta az egyházi vizitációt, mert szerintük felügyelet²²⁶ nélkül elképzelhetetlen az egyházi élet. Ugyancsak ő állapítja meg, hogy a kálvinista területeken is megújult a vizitáció gyakorlata.²²⁷ Három vizitációs formával találkozunk: a presbitérium meglátogatja a gyülekezeti tagokat, a „speciális vizitáció,” amelynek során a konvent látogatja meg a gyülekezeteket és a generális vizitáció, amely a provinciális zsinat hatáskörébe tartozik. Mindhárom formában a *reformatio vitae* (az élet megújulása) volt a cél.

A protestáns ortodoxia, a reformáció korát követő időszakban, egyre nagyobb hangsúlyt helyezett a tan tisztaságára, aminek következtében a vizitáció vizsgálati jelleget nyert. Ezt szolgálta az egyre kifinomultabbá és bürokratikusabbá váló ellenőrzési rendszer²²⁸ is.

A felvilágosodás korában fokozottan elveszítette a jelentőségét. Később átkerült a szuperintendensek (esperesek) hatáskörébe és egyre inkább vizsgálati jelleget öltött. Az ellenőrzés kiterjedt a helyi gyülekezet összes alkalmazottjára és minden tevékenységére. Ugyanakkor magába foglalta a gyülekezeti tagok, elsősorban a presbitérium „kikérdezését” a lelkipásztor szolgálatáról és életfolytatásáról. A német hitvalló egyház életében rendkívüli jelentőséggel bírt és rendszeressé vált a testvéri látogatás, amely elsősorban az üldözött egyháztagok erősítését szolgálta.²²⁹ „Az egyház viszonyulása az egyes gyülekezetekhez »vízszintes« vonalon történt, azaz nem volt szó semmiféle hierarchiáról.”²³⁰

Az erdélyi református egyházban gyakorolt vizitációról az egyházi jogszabály 74.§., 75.§. (egyházmegyei vizitáció) és a 117. §. e). pontja (generális vizitáció) rendelkezik. A jogszabály rendelkezései összhangban vannak azzal, amit az egyházalkotmány az egyházmegyéről és az egyházkerületről megfogalmaz. „Az egyházi kormányzás, rendtartás,

---

²²⁵ Vö. WASSENER, Th. D. J.: 'Om te zien, hoe het hun gaat', 16–27.

²²⁶ Uo. 46.

²²⁷ Uo. 199.

²²⁸ Uo.

²²⁹ Uo. 201. Itt olvasható egy beszámoló a Hitvalló Egyház vizitációs gyakorlatáról, amelyben a vizitációs küldöttség egy tagja összehasonlítja a korábbi egyházlátogatási alkalmakat a jelenlegivel (1938). Korábban a meglátogatott gyülekezetek a legjobbra voltak felkészülve: a templomok bejárata fel volt díszítve, a bizottság útja díszkapukon át vezetett a templom felé. Az út mentén különböző egyesületek lelkes tagjai álltak. A templom ajtajában ünnepélyes fogadtatásban volt része a küldöttségnek. Tele templomban hangzottak az ünnepi beszédek, amelyeket ünnepi ebéd követett. Egy olyan egyház képe jelenik meg ebben a beszámolóban, amely tökéletes harmóniában él a világgal. A Hitvalló Egyházban gyakorolt vizitációról ugyanez a személy azt írja, hogy most, amikor az egyházat elnyomja a világ, mindenütt egy bensőségesség, testvériség jelenik meg a találkozások alkalmával. A vizitációs bizottság, szolgáló testvéri közösségként látogatja meg a gyülekezeteket. A korábban gyakorolt világi ünnepelés helyét az egyszerű és szívélyes fogadtatás vette át. Mindenütt az Ige és az egyház lényegi kérdései állnak a középpontban.

²³⁰ Uo.

felügyelet és fegyelmezés céljából több egyházközség egyházmegyét, több egyházmegye egyházkerületet alkot.”²³¹ A rendtartói, felügyelői és fegyelmezői szerep erőteljesen jelentkezik a vizitációk alkalmával, amikor az egyházmegyei és az egyházkerületi vizitációs bizottság tagjai megvizsgálják, ellenőrzik, kiértékelik egy-egy gyülekezet életét és a lelkipásztor szolgálatát.

2.5.1. Az egyházmegyei vizitáció

Az egyházmegyei vizitációval kapcsolatban az egyházi jogszabály 74.§.-a következőket írja elő: „Az esperes az Egyházmegyei Vizitációs Bizottsággal legalább háromévenként minden egyházközséget meglátogat.” Az egyházmegyei vizitáció menetét és módját a Kolozsvár-Alsóvárosi Református Egyházközségben 2014. év április hó 3. napján lezajlott látogatás során felvett jegyzőkönyv²³² alapján vizsgálom. A vizitáció a gyülekezet lelkipásztora által tartott bibliaórával kezdődik. Ezután következtek: I. Adatok a lélekszámról; II. A gyülekezet lelki élete; III. Katekézis; IV. Szeretetszolgálat; V. Vagyoni helyzet; VI. Adminisztráció; VII. Egyházszerkezeti és személyi ügyek; VIII. Meghagyások; IX. A presbiteri gyűlés megállapításai; X. Istentisztelet. A jegyzőkönyvben feltüntetett pontok közül itt csak a gyülekezet lelki életének a megvizsgálására térek ki, és ezzel kapcsolatban vonok le következtetéseket.

Az egyházmegyei vizitációs bizottság tulajdonképpen az évenként elkészített és az egyházmegyéhez felterjesztett *Lelkipásztori jelentés*²³³ alapján vizsgálja meg a gyülekezet lelki életét. Ez a vasárnapi, ünnepi, bűnbánati, hétköznapi istentisztelet látogatók számának és százalékának a megállapítását jelenti. Ugyanígy jelenik meg a jegyzőkönyvben az úrvacsorázók, valamint a bibliaórákon résztvevők száma és a gyülekezet lélekszámahoz viszonyított százaléka. A megvizsgált jelentések adatai az egyházmegye irattárában is megvannak. A vizsgálóbizottság akár az esperesi hivatalban is elvégezhetné az adatok ellenőrzését, hiszen az egyházközségben is ugyanazokat a jelentéseket vizsgálja meg, amelyeket a lelkipásztor az elmúlt 3 évben terjesztett fel. A gyülekezet lelki élete statisztikai adatforrásként kerül kiértékelésre.

A jegyzőkönyv lelki étellel kapcsolatos megállapítása a következő volt: „A lelki élet kiértékelése: az egyházközségnek – városi viszonylatban – példás a lelki élete. Számos próbálkozás történt a gyülekezet lelki életének élénkítése terén. Javasoljuk a hívek sze-

²³¹ A Romániai Református Egyház Alkotmánya (Statútuma), 6. §.

²³² A Kolozsvári Református Egyházmegye Vizitációs Jegyzőkönyve. A Kolozsvár-Alsóvárosi Református Egyházközség presbiteri jegyzőkönyve, 2014.április 3.

²³³ Erről Dávid Gyula a következőket írta: „El lehet intézni egy vizitációt úgy is, hogy a Lelkeszi jelentés kérdéseinek a mente szerint megejtünk egy számbavételt, egy ellenőrzést, kipipázunk adatokat, felkiáltó- vagy kérdőjelet teszünk egyik-másik adat elé, a presbitérium vagy gyülekezet előtt hoppra vesszük vagy felmagasztaljuk a felelős szolgákat, legtöbb esetben magát a lelkipásztort[...]. El tudok képzelni egy Isten Igéjének mértéke és a Szentlélek vezetése alatt végbement vizitációt, amely lehet, hogy erőlyesen számon kérte, de ugyanakkor megerősítette a hivatalosokat a szolgálatban, a gyülekezetet a Krisztuskövetésben. Egy gyülekezet életét sohasem lehet oktató- és statisztikai számokban kiértékelni.” Vö. DÁVID Gyula (szerk.): Önvizsgálat-szolgálat. Ne félj, mert megváltottalak...[Gondolatok Ézs 43,1. alapján.] Útkeresés. Theologiai irodalom. Kanonika vizitáció. Az igehirdetés ellenőrzése. In: *Református Szemle* 1972, 250–254.

mélyes megszólítását és minél több család meglátogatását. Javasoljuk a kiskörű csoportmunka erősítését.”²³⁴

A bizottság a hitélet területén csak a számszerű adatokat vizsgálja, és nem ellenőrzi az egyház legfontosabb feladatát, az igehirdetést. A vizitáció alkalmával megtartott istentiszteleten a bizottság egyik tagja végez igehirdetési szolgálatot. Amennyiben ezt a gyülekezet lelkipásztora végezné, legalább lenne némi lehetőség arra, hogy megbeszéljék, kiértékeljék a prédikációt, és e folyamat során kitérjenek az igehirdetési szolgálattal kapcsolatos kérdésekre. Ugyanígy tanácsos lenne egy gyülekezetépítési terv bemutatása, amely magába foglalja az igehirdetési tervet, a vallásoktatási elképzeléseket, a presbiterképzés és a diakóniai szolgálat területeit. Ennek kapcsán – a számszerű adatokat megvizsgálásán túl – a lelkipásztor és más szolgálattelvők konkrét munkáját lehetne megvizsgálni és megbeszélni, szükség szerint pedig segíteni. Ez nyilvánvalóan felveti a minőségi munkavégzés (szolgálat) kérdését. Nem lehet – éppen az egyházban – megelégedni a mennyiséggel (az elvárásoknak megfelelő számú istentisztelet megtartása), az elvégzett szolgálat minőségére is kellene figyelni. Erre utal Fazakas Sándor, amikor egyik tanulmányában a „minőségbiztosítás” az igehirdetésben kérdéskört vizsgálja.²³⁵ Azt elemzi, hogy miként érvényes ez a modern gazdaság- és menedzsmenttudományok területéről származó fogalom a prédikációra nézve, és megállapítja, hogy a minőségbiztosítás kritériumait nehezen lehetne alkalmazni a lelkipásztori szolgálatra és az igehirdetésre. Ugyanakkor kijelenti: „Adott esetben igenis, szükség van arra, hogy jól meghatározott és számon kérhető kritériumokat is érvényesítsünk az igehirdetésre való készülés terén. Sőt, nem is lehet teljesen idegen vagy ismeretlen ez a követelmény a reformátori egyházak számára: történelmileg az egyházi vizitációk jelentették a lelkeszi munka és a gyülekezetek élete számára azt a külső kísérelő, ellenőrző, motiváló eszközt, amely segítette a helyi problémák megelőzését vagy megoldását, öröködött a tanítás tisztasága, a prédikáció ige- és hitvallásszerűsége és az élet rendje felett.”²³⁶

Gyülekezetépítési tervet²³⁷ senki sem vár el, és nem kér számon a lelkipásztortól és presbitériumtól, ezért a legtöbb erdélyi gyülekezetben nem is létezik ilyen. Ennek az igénye és időszakonkénti megvizsgálása erősítené meg a lelkipásztort abban a tudatban, hogy az egyházkormányzat számára is a lelkipásztori szolgálat lelki oldala a legfontosabb, és annak a jó működésétől várja a gyülekezeti élet minőségi alakulását, fejlődését. Ez ösztönözné arra, hogy továbbra is komolyan vegye teológusi mivoltát, hogy alaposan és lelkiismeretesen készüljön a szolgálataira, és megóvna attól, hogy az adminisztratív

---

²³⁴ A Kolozsvári Református Egyházmegye Vizitációs Jegyzőkönyve. A Kolozsvár-Alsóvárosi Református Egyházközség presbitériumi jegyzőkönyve, 2014.április 3.

²³⁵ Vö. FAZAKAS Sándor: *Bármilyen elhangozhat? Az igehirdetés felelőssége*. In: SZABÓ Lajos (szerk.): *Homiletika ökumenikus palettán – Együttgondolkodó előadások az igehirdetésről*. Budapest, Luther Kiadó, 2013, 53–67.

²³⁶ FAZAKAS Sándor: *Bármilyen elhangozhat? Az igehirdetés felelőssége*, 61.

²³⁷ Egyetlen alkalommal kell a lelkipásztor gyülekezetépítési és igehirdetési tervet bemutatson. Ez a gyakornoki szolgálata kezdetén történik, amikor alig néhány hónapos gyakorlati tapasztalattal rendelkezve egy részletesen kidolgozott tervet kell bemutatnia a gyakornok-továbbképzés során. Mivel a legtöbb gyülekezetben ilyen nem létezik, a gyakornok pedig még nem ismeri kellőképpen azt a gyülekezetet, amelybe kinevezték, ezért inkább csak elméleti tervet készít, amely részlegesen vagy egyáltalán nem kerül kivitelezésre az adott gyülekezetben.

feladatok ellátását, valamint a külső építést (renoválás, épületek karbantartása, adminisztratív kérdések rendezése) tartsa szolgálata legfontosabb részének.

A jelenlegi vizitációs gyakorlat nem azt vizsgálja meg a lelkipásztori szolgálattal kapcsolatban, amire a teológiai képzés során felkészítették (igehirdetés, pasztoráció és katekézis), és amelyik területen oklevéllel rendelkezik. Nem a teológus mivolta kerül tehát előtérbe, hanem a munkájának az a szegmense kerül nagyító alá, amelynek végzésére nem nyert felkészítést, és amelyhez nem is rendelkezik megfelelő képesítéssel. Elsősorban az irodai ügyvitel, az egyházközség épületei kell rendben legyenek. A vizitációs bizottság elmarasztalásai és meghagyásai nagyobbrészt ilyen jellegűek. Az erdélyi református egyház által elfogadott hitvallások szerint a lelkipásztor legfontosabb feladata az igehirdetés. Az tény, hogy a vizitációs bizottság a tanítás tisztaságát, a prédikáció ige- és hitvallásszerűségét nem vizsgálja meg, azt jelzi, hogy ez a szolgálati terület nem annyira fontos, hogy érdemes lenne az ellenőrzésre. Dávid Gyula a már idézett tanulmányában felteszi a kérdést, amely azóta (1972) sem nyert megnyugtató választ az erdélyi református egyházban: „De miért nem tesszük az ellenőrzés hangsúlyát az igehirdetésre? Igazolja-e az istentisztelet az igehirdetést? Az igehirdetés az istentiszteletet? Vajon nem ezen a ponton beteg-e a gyülekezet? Vajon nem itt kellene-e testvéri segítséget és indítást adni az igehirdetőnek? És nem kellene az Ige, a hitvallások, az egyházi rendelkezések mértéke alatt beletekinteni valamennyi egyházi cselekménybe, szolgálatba? Különösen a lelkigondozás, a katekézis, konfirmáció munkájába?”²³⁸

A református egyházban jelenleg a vizitáció olyan alkalmas eszköz lehetne, amely az igehirdetési szolgálat megvizsgálása által (igehirdetési terv) segíthetné és ösztönözné a lelkipásztort abban, hogy teológusi mivoltának megfelelően, a gyülekezeti szolgálatában erre helyezze a legnagyobb hangsúlyt. Fekete az igehirdetési terv jelentőségét az igehallgatók szempontjából is szükségesnek tartja: „Igehirdetői gyakorlatunkban kívánatos lenne, hogy a teológiai megfontolások után eljussunk arra a szintre, amely a textusválasztási módok változatos, tudatos és megtervezett használatával szolgálja a gyülekezetépítés és a keresztyén identitás megerősítését.”²³⁹

2.5.2. Az egyházkerületi vagy generális vizitáció

A püspök jog- és hatásköréhez tartozik az egyházkerületben folyó *igehirdetésnek* és minden egyházépítő munkának a felügyelete. Ugyanakkor minden évben köteles meglátogatni legalább 10 gyülekezetet az Egyházkerületi Vizsgálóbizottsággal (főgondnok, lelkészi főjegyző és generális direktor), az illető egyházmegye esperesének és főgondnokának, illetve gondnokának vagy helyetteseiknek kíséretében. A generális vizitációknak mindegyik egyházmegyére ki kell terjedniük a megbízatás hat éve alatt, beleértve az esperesi hivatalokat is.²⁴⁰ A generális vizitáció menete nagyvonalakban az egyházmegyei vizitáció rendjét követi. A különbség csak annyi, hogy mivel egy-egy gyülekezetben 50

²³⁸ DÁVID Gyula: *i.m.* 253.

²³⁹ FEKETE Károly: A textusválasztás szükségessége és módjai. In: HANULA Gergely (szerk.): *Logos tés akoés – Az Ige megszólalása és megszólaltatása. Tanulmányok a 60 éves Vladár Gábor tiszteletére*. Pápa, Református Teológiai Akadémia, 2012, (151–164), 160.

²⁴⁰ 2006. I. jogszabály. 117. §. A püspök jog-és hatásköre.

évente kerül sor ilyen eseményre, az különös és ünnepi alkalomnak számít. Ha a generális vizitáció jegyzőkönyveit²⁴¹ megvizsgáljuk, itt is azzal szembesülünk, hogy a lelkipásztori szolgálat adminisztratív jellege²⁴² a fontosabb, és ez kerül nagyító alá. A generális vizitáció, éppen azért, mert nagyon ritkán kerül rá sor, a gyülekezet olyan ünnepe kellene legyen, amelynek keretében minden figyelem a helyi közösségre, a presbitériumra és a lelkipásztorra irányul. Olyan bensőséges alkalom lehetne, amikor bizalmi légkörben terítékre kerülhetnének a gyülekezet és a lelkipásztor égető kérdései, a gyülekezetépítési terv és az egyház és a lelkipásztor legfontosabb feladata, az igehirdetés is. Annál is inkább, mivel a püspök jogszabályba foglalt elsőrendű feladata az egész egyházkerületben folyó igehirdetés felügyelete.²⁴³ Ezzel kapcsolatban állapítja meg Dávid Gyula a vizitáció gyakorlatát elemző tanulmányában²⁴⁴, hogy szükség van az igehirdetés ellenőrzésére, mert egyetlen munkaterület sem létezik ellenőrzés nélkül.

A generális vizitáció előkészítése, a bizottság és az egyházmegye lelkipásztorainak a méltó fogadása és megvendéglése elsősorban adminisztratív, szervezői feladat, amelyet a gyülekezet lelkipásztora lát el. Fennáll annak a veszélye, hogy e feladat ellátása a lelkipásztori szolgálat kiértékelése rendjén nagyobb súllyal nyom a latban, mint az igehirdetési szolgálata, amelyet nem ellenőriz (minősít, értékeli) a vizitációs bizottság.

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy a jelenlegi egyházmegyei és egyházkerületi vizitációs gyakorlat a lelkipásztori hivatáskép intézményvezetői vetületét hangsúlyozza és ellenőrzi. Az erdélyi református egyház hitvallásaiból kirajzolódó igehirdetői hivatáskép a hivatalnoki lelkipásztorkép árnyékában marad. Ugyanez a sorsa az egyház legfontosabb tevékenységének, az igehirdetésnek is. Az irodai ügyvitel, a pénzügyvitel és a külső építés ügyei háttérbe szorítják az igehirdetést, és mellékvágányra terelve megfosztják jelentőségétől.

Toró Gyula a 1957-ben *Az igehirdetés ellenőrzése a görgényi egyházmegyében* címmel egy érdekes kezdeményezésről számol be a Református Szemle hasábjain. Mindenekelőtt megállapítja, hogy természetesnek kell tartanunk az igehirdetéssel való alaposabb foglalkozást, hiszen az egyháznak ez a legfőbb feladata, sőt tulajdonképpen ez az egyetlen feladata. Megemlíti egy olyan kezdeményezést, amely azt javasolja, hogy az esperesi vizitáció ellenőrizze a lelkipásztor igehirdetését, azáltal is, hogy a vizitáció alatt a helybeli lelkipásztor prédikáljon és kerüljön megvizsgálásra és megbeszélésre az írott

---

²⁴¹ A bibliaóra után, amelyet a helyi lelkipásztor tart, a bizottság megvizsgálja az évenkénti lelkipásztori jelentés alapján: 1. az épületeket és az irodai ügyvezetést; 2. az anyakönyveket, a családkönyveket, a szolgálati naplót, a pénztárkönyvet, a Historia Domust, és egyéb nyilvántartásokat; 3. a gyülekezet lélekszámát, az egyházhoz való ragaszkodását, istentisztelet látogatási adatokat.

²⁴² „A bizottság minden gyülekezetben megvizsgálja az épületeket, az irodai ügyvitelt, találkozik a vallásórás gyermekekkel és a kátéórás ifjakkal, az IKE tagjaival és a Nőszövetséggel. [...] A Generális Vizitáció munkájának megkönnyítése érdekében, felkérjük a nagytiszteletű Esperes urat, hogy szíveskedjék, a vizitációt megelőző napokban kiküldeni egy kéttagú bizottságot a kijelölt gyülekezetekbe, hogy egy előzetes adminisztrációs ellenőrzést végezzen, melynek jegyzőkönyvét kérjük bemutatni a generális vizsgáló bizottságnak.” Ld. Erdővidéki Református Egyházmegye Nagytiszteletű Esperesi Hivatalának. Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa, Kolozsvár, 266/1999. I.

²⁴³ A püspök jog-és hatásköre. 117.§. 1. Általában: „Az egyházkerületben folyó igehirdetésnek és minden egyházépítő munkának a felügyelete.” 2006. I. jogszabály, 43.

²⁴⁴ DÁVID Gyula: *i. m.* 254.

igehirdetés is. Mivel ez a javaslat ellenállásba ütközött, ezért a görgényi egyházmegye lelkipásztorai úgy látták jónak, hogy az igehirdetés ellenőrzése történjen a lelkész-értekezleten.²⁴⁵ Minden értekezletnek legyen állandó tárgya az igehirdetés ellenőrzése, amelynek során egy lelkipásztor felolvassa a vasárnap elmondott prédikációját, amelyet az értekezlet tagjai exegetikai, homiletikai stb. szempontból megbírálnak és megbeszélnek a hibákat; ezáltal segítenek is egymásnak. Tk. egyfajta prédikációelemzési²⁴⁶ gyakorlat kezdeményezéséről volt szó.

Dávid Gyula 1972-ben írt tanulmányában foglalkozott a kanonika vizitáció²⁴⁷ kérdésével. Arról ír, hogy bár a vizitáció menetére nézve a Statútumban létezik egységes rendelkezés, mégis egyházmegyénként változhat a vizitációs gyakorlat. „Nem annyira a körülmények, mint inkább a vizitátorok egyénisége, felfogása, teológiai habitusa alakít ki egy rendet.[...] Vannak dolgok azonban az egyház életében, amelyek nem függhetnek a vizitátorok egyéniségétől. Dolgok, amelyekhez az egyéniségeknek kell alkalmazkodniuk, hogy a vizitációs ellenőrzés betölthesse rendeltetését.”²⁴⁸ Ugyanitt hangsúlyozza az igehirdetés ellenőrzésének a jelentőségét és azt, hogy több gondot kellene fordítani egymás igehirdetésének a segítésére.

A prédikációelemzések című könyv szerzője Piper, a mű bevezetőjében megállapítja, hogy: „A prédikáció, a legtöbb lelkész számára hivatásának a szimbóluma, ugyanakkor a legnagyobb kihívást is jelentő szolgálat.”²⁴⁹ Éppen ezért elengedhetetlenül szükséges ebben a szolgálatban támogatni a lelkipásztort. A prédikáció-elemzés gyakorlata is egy ilyen eszköz lehet.

2.5.3. A pasztorális vizitáció, mint lehetőség

Wassenar, a fentebb említett vizitációról szóló munkájában a vizitáció céljával és munkamódszerével kapcsolatos tanulmányok közül Friedrich Krause könyvét a *Visitation als Chance für den Gemeindeaufbau* (1991), valamint a Jan Hendriks tanulmányát *Visitatie: geleidingsmiddel voor gemeenteopbouw* (1998) emeli ki.

Krause a vizitációs gyakorlat történeti áttekintése után azokat az írásokat, tanulmányokat elemzi, amelyek a 20. század második felében vizsgálják meg az egyházi vizitáció gyakorlatát. Ezekben kivétel nélkül megjelenik a feszültség az *adminisztratív-jogi* ill. *lelkipasztorális* vizitáció között.²⁵⁰ Krause gyülekezetépítési szempontból is megvizsgálja a vizitációs gyakorlatokat.²⁵¹ Itt a regionális egyház és a helyi gyülekezet találkozásán van a hangsúly. Jóllehet a kezdeményező az egyház, mégis egy olyan találkozásról van szó,

---

²⁴⁵ Vö. TORÓ Gyula: Az igehirdetés ellenőrzése a Görgényi Egyházmegyében. In: *Református Szemle* 1957, 117–118.

²⁴⁶ PIPER, Hans-Christoph: *Prédikáció elemzések*. Kommunikációs zavarok a prédikálásban. Debrecen, 1997. Megj.: A német nyelvű eredeti mű 1976-ban jelent meg.

²⁴⁷ DÁVID Gyula (szerk.): Önvizsgálat-szolgálat. Ne félj, mert megváltottalak... [Gondolatok Ézs 43,1. alapján.] Útkeresés. Theológiai irodalom. Kanonika vizitáció. Az igehirdetés ellenőrzése. In: *Református Szemle* 1972, 250–254.

²⁴⁸ Uo. 253.

²⁴⁹ PIPER, Hans-Christoph: *i. m.* 5.

²⁵⁰ WASSENAR, Th. D. J.: 'Om te zien, hoe het hun gaat', 202.

²⁵¹ Vö. uo. 198–204.

amely „vízszintesen” történik. Ebben a folyamatban hangsúlyos a kölcsönösség. A meglátogatott gyülekezet hozza a maga alapkompenciáit, az egyház pedig a maga globális kompetenciáit. A vizitáció során három kérdéskört együtt vizsgálnak meg: profil, probléma és program.

A gyülekezetépítést szolgáló (pasztorális) vizitáció kapcsán a Hendriks fent említett tanulmányát²⁵² megvizsgálva emelem ki azokat a pontokat, amelyek relevánsak a téma szempontjából. Hendriks szerint a protestáns egyházakban a vizitáció olyan intézmény, amely segítségével az egyház a helyi gyülekezetekre figyel. Ezt az odafigyelést a bizonyos időszakonként megismételt látogatás során gyakorolja. A holland teológust az a kérdés foglalkoztatja, hogy milyen formában és módon kellene történnie a vizitációs látogatásnak ahhoz, hogy az a gyülekezet épülését szolgálja. A tanulmányban a szerző kitér a gyülekezetépítés kérdéskörére is és azt állapítja meg, hogy itt olyan folyamatok kezdeményezéséről van szó, amelyek a gyülekezeti tagok, valamint a gyülekezet egészének a növekedését segítik az Istennel, egymással és a társadalommal való kapcsolatban. Ennek nyilvánvalóan a helyi gyülekezet lehetőségeinek a figyelembevételével kell történnie. A vizitáció csak úgy segíti a gyülekezetépítést, ha annak *pasztorális* látogatás jellege van. Ez lényegesen eltér az *ellenőrző* és a *szociális* vizitációs formáktól.

Hendriks szerint az *ellenőrző* vizitáció esetében a figyelem arra irányul, hogy a meglátogatott gyülekezetben minden ékesen és szép rendben történjen. Ezért a központi kérdés az, hogy mit tett és tesz a meglátogatott gyülekezet. Ennek a megközelítésnek a célja az, hogy a vizitációs bizottság jobb betekintést nyerjen a gyülekezet életébe. Ebben a formában a látogató vezeti a beszélgetést, ő kérdez, és ugyancsak ő értékeli. A múlt van a középpontban, a megvizsgált tények kerülnek véleményezésre. A vizitáció így ellenőrző és fegyelmező jelleget ölt. A változások érdekében – a közegyházi elvárásoknak való jobb megfelelést segítő – a bizottság irányelveket szab meg és meghagyásokkal él. Ez nyilvánvalóan jelzi a hierarchikus viszonyt, amelyben a felek közötti kommunikáció viszonylag zárt marad és nagyjából az adminisztratív feladatok ellátásáról szól. Az ilyen jellegű vizitáció esetén nem annyira a gyülekezet élete, mint inkább az egyházkormányzat jelentősége és hatalmi helyzete a hangsúlyos.

A *szociális* vizitáció során a látogató a gyülekezet jóléte felől érdeklődik, csak tudomásul veszi a tényeket, de nem kerül sor annak megvizsgálására, hogy a gyülekezet miként felel meg a küldetésének. Elmarad az evangélium mértéke szerinti közös út (jövő) keresése. Nyilvánvaló, hogy az ilyen jellegű látogatás nem viszi előbbre a gyülekezetet, és nem szolgálja a megújulást.

A harmadik látogatási forma a *pasztorális vizitáció*, amely az Istennel, egymással és a társadalommal való kapcsolata fejlődésében segíti a gyülekezetet. Ennek során különösen ügyelni kell arra, hogy a gyülekezeti élet lényege ne kerüljön adminisztratív kérdések árnyékába. A megbeszélendő központi kérdés az, hogy megfelel-e a gyülekezet a küldetésének, az Úr akarata szerint él a világban, azzal foglalkozik, amire megbízást kapott?

Hendriks szerint a vizitációra is érvényes, ami a tisztségre vonatkozik: Jézus nem azt a megbízatást adta Péternek, hogy kormányozza az egyházat, hanem azt, hogy legeltesse az

---

²⁵² Vö. HENDRIKS, J.: Visitatie: geleidingsmiddel voor gemeenteopbouw. In: *Praktische Theologie. Nederlands tijdschrift voor pastorale wetenschappen*, 25 (1998/2), 140–158.

ő juhait. A pasztorális egyházlátogatás formája a *szolgálat*, a diakónia. Szükséges pontosan meghatározni a *szolgálat* fogalmát, ugyanis a hierarchikus egyház különböző szintjein tevékenykedő tisztségviselők egyaránt szolgálatnak tekintik és nevezik vezetői szerepkörüket. Ilyen értelemben a szolgálat jelenthet mindent vagy éppen semmit. Hendriks szerint a szolgálat lényegét úgy értjük meg jobban, ha szembeállítjuk az uralkodás fogalmával. Az uralkodás a másik cselekvési lehetőségeinek a korlátozását jelenti. Ezzel szemben a szolgálat lehetőséget teremt és teret biztosít a másik fél cselekvésére. Ilyen értelemben vélekedett László Dezső²⁵³ az egyházkormányzatról, amikor azt állította, hogy egyetlen létjoga az egyház többi szolgálatának a segítségével van.

A pasztorális egyházlátogatás során elhangzó kérdéseknek nem az a céljuk, hogy a vizitációs bizottság ismereteit gyarapítsák, hanem az, hogy a meglátogatott gyülekezetet segítsék a saját helyzetének a tisztánlátásában. Egyértelmű tehát, hogy a gyülekezet van az érdeklődés középpontjában. Ez a szempont határozza meg a vizitáció stílusát és menetét is. A szolgálathoz nem az irányelvek megfogalmazása és a meghagyások felsorolása, hanem a közös tanácskozás és együttes útkeresés illik.

A pasztorális vizitációról eddig leírtakat összefoglalva elmondható, hogy feladata a gyülekezeti élet lényegére irányítani a figyelmet. A bizottság ezt a feladatát szolgálva és a meglátogatottal közös tanácskozás keretében végzi. Nem a múlt ellenőrzése a cél, hanem nyitás a jövő felé. Nem a *mit*, hanem a *miért* és a *milyen céllal* kérdések vannak a középpontban. Erre az egyházlátogatási formára a nyitott kommunikáció jellemző.

Hendriks az idézett tanulmányban részletesen bemutatja a *pasztorális vizitáció* során alkalmazandó megbeszélés különböző fázisait. Öt szakaszt különböztet meg, amelyek egy építési folyamat elemeiként kapcsolódnak egymáshoz.

1. Szakasz: A tények közös leltározása. Kérdés: *Melyek a lényeges tevékenységek a gyülekezetben?*
2. Szakasz: Közös tanácskozás a tevékenységek mögötti vízióról. Kérdések: *Mit remél a meglátogatott a tevékenységek hatásával kapcsolatban? Milyen mértékben szolgálnak ezek az Istennel valamint az egymással való kapcsolatot és segítik a gyülekezetnek a világban végzett szolgálatát?*
3. Szakasz: Együtt gondolkozás a követendő útról. Ez azt jelenti, hogy megbeszélni azokat a módszereket, amelyek segíthetik az előző pontnál szereplő célok megvalósítását. Kérdés: *Hogyan szeretné a gyülekezet megvalósítani a kitűzött célokat?*
4. Szakasz: A presbitérium, a lelkipásztor és a gyülekezet motiváltsága és erőnléte.
5. Kérdés: *Hisznek-e annak az értelmében, amit végeznek? Van-e bátorságuk (kedvük) a folytatáshoz?*
6. Szakasz: A megbeszélés kiértékelése. Kérdések: *Volt-e jelentősége a látogatásunknak? Segített valamiben a látogatásunk? Hogyan segíthetünk jobban, haték-*

---

²⁵³ LÁSZLÓ Dezső: *Az anyaszentegyház élete és szolgálata*, 50. „Az egyház kormányzása csak annyiban nyer létjogot, amennyiben az egyház többi munkája érdekében történik, ha azoknak szolgál és nem lesz úrrá az egyházban. Az egyházkormányzás az egyház többi munkáját kísérő tevékenysége az egyháznak.”.

*konyabban a következő látogatás alkalmával? Megbátorodva, megerősödve
megyünk tovább (látogatók és meglátogatottak)?*

A meglátogatottak folytassák az alábbi mondatokat:

1. A vizitáció azért volt fontos a számunkra, mert: .....
2. A vizitáció többet jelentett volna a számunkra, ha .....

A visszajelzésre azért van szükség, mert ez elősegítheti a bizottság tagjai szakértelmének a gyarapodását.

Hendriks egy leegyszerűsített példát is hoz a pasztorális látogatás során elhangzó kérdésekre.

1. Milyen kérdéseket szeretne megbeszélni a presbitérium és a lelkipásztor a vizitációs bizottsággal?
2. A bizottság mindenképpen figyelmet szeretne fordítani arra, hogy mit jelent Krisztus gyülekezeteként élni.
3. A bizottság szeretne a gyülekezet jövőjéről elbeszélgetni és ennek során megismerni a presbitérium (gyülekezet) jövőképét.

Az első kérdés jelzi, hogy a meglátogatott gyülekezet érdeke van a középpontban. Ugyanakkor azt is aláhúzza, hogy nem hierarchikus, hanem egyenrangú megközelítésről van szó. A második és a harmadik kérdés a gyülekezet életének a lényegére utal.

Az erdélyi református egyház szervezetében a zsinat-presbiteri elv és hierarchikus felépítés keveredése érvényesül. Ennek az egyházszervezeti formának megfelelően az *ellenőrző* vizitációs forma van gyakorlatban. Nyilván nem állítható, hogy ennek során nem jelennek meg pasztorális elemek a presbitériummal és a lelkipásztorral való beszélgetés során, de a hangsúly az adminisztratív feladatok ellenőrzésén van.

Az erdélyi református egyház vizitációs gyakorlata tk. nem lépi túl a fentebb bemutatott pasztorális látogatás első (a gyülekezeti tevékenységeket leltározó) szakaszát. Jóllehet éppen erre kellene a legkevesebb időt szánni, hiszen az évenkénti lelkipásztori jelentésekben minden tényszerű adat szerepel a gyülekezet életéről. Ezek a jelentések pedig hozzáférhetőek a bizottság tagjai számára. Amennyiben ezeket bizottság előre áttanulmányozná, a helyszínen lenne lehetőség és idő a következő szakaszok szerinti beszélgetésre. Érdemben ez segítené a lelkipásztort, presbitériumot és a gyülekezetet a jövőre tekintő szolgálatában. Ugyanakkor azért is kívánatos lenne a pasztorális egyházlátogatás gyakorlatba ültetése, mert csakis ennek során kerülne igazán az érdeklődés középpontjába a helyi gyülekezet és a lelkipásztor a maga (lelki) kérdéseivel, és nyílna lehetőség a segítségnyújtásra, valamint a közös jövő tervezésére. Ez a vizitációs forma megerősíthetné a lelkipásztort az igehirdetői hivatásában és könnyítené a rá nehezedő adminisztrációs terhek súlyát is.

Kocsev Miklós doktori dolgozatának²⁵⁴ *Segítő struktúrák* című fejezetében arról ír, hogy a vizitációnak csak akkor van értelme, ha annak a pasztorális, segítő látogatás a karaktere. Ellenőrzésre szükség van, de az nem keverhető össze a pasztorális látogatással.

---

²⁵⁴ KOCSEV Miklós: *Impulzusok a holland református (gereformeerd/hervormd) gyakorlati teológiából az ezredforduló körül. Különös tekintettel hazai református egyházi életünkre.* Theologiai doktori érte-

Hendriks megállapítása szerint az egyház jellege meghatározza a vizitáció jellegét.²⁵⁵ Rendkívül nehéz egy hierarchikus egyházban a vizitációt pasztorális látogatás formájában végezni. Ez csak abban az esetben lenne lehetséges, ha a vizitációnak egy különleges helyet és jelentőséget biztosítanak az egyházban és az nem redukálódna az egyházi felettes hatóság ellenőrzői feladatkörének az ellátására.

A pasztorális vizitáció a kapcsolatteremtés, a gyülekezetépítés és a lelkipásztori szolgálat segítségének hasznos eszköze lehetne az erdélyi református egyházban. A pasztorális egyházlátogatás modelljéül szolgálhat az, ahogyan a presbiter vagy a lelkipásztor meglátogatja a gyülekezeti tagokat és e látogatás során a hogylétük felől érdeklődik, segítő szándékkal kérdez rá az öröm vagy a bánat okára és közben végig a meglátogatott személy marad az érdeklődés középpontjában.

2.6. A társadalmi változások hatása a lelkipásztori hivatásképre

2.6.1. A román társadalomban végbement vallás- és egyházzociológiai változások

Az erdélyi református egyház Romániában egy rendkívül összetett, színes társadalmi környezetben él. A felvetett téma tanulmányozása során elengedhetetlen annak a megvizsgálása, hogy a társadalmi változások miként hatnak az egyházi életre és közvetetten a lelkipásztori hivatásképre. Ezért szükséges megvizsgálni a Romániára érvényes vallás- és egyházzociológiai változásokat.

A romániai vallási helyzet utóbbi éveket átölelő vizsgálatával Kiss Dénes István a Babeş-Bolyai Tudományegyetem szociológiai tanszékének tanársegédje foglalkozott a *Vallásszociológia a posztkommunista Romániában* című tanulmányában.²⁵⁶ Ebben a kortárs román vallásszociológia fontosabb művelőinek és az általuk taglalt főbb témáknak a keresztmetszetét adja. Itt jegyzi meg, hogy kimondottan vallásszociológiai jellegű folyóirat nem jelenik meg Romániában, ezért vizsgálódásának anyagát három bukaresti szociológiai folyóirat képezi. Ezeknek vizsgálata alapján állapítja meg a következőket:

„A vallásgyakorlás és a vallási intézmények helyzete a kommunista évtizedekben nem képezi külön tanulmányok tárgyát (egy kivételével, amely azonban egy Moldova köztársasági szerzőtől származik, és nem Romániáról szól). Ennek ellenére a legtöbb elemzésben az ún. vallásos téma meghatározó a narratíva felépítésében, a tanulmányok ugyanis szinte kivétel nélkül a kommunizmusra való visszatekintéssel kezdődnek, és e korszak hagyatékát igen gyakran beemelik napjaink vallási helyzetének jelenségeire adott magyarázataikba. E kérdéskör legfontosabb alkotóelemei: a vallási intézmények kiiktatása a nyilvános térből, a vallási szocializáció korlátozása, a vallásgyakorlás korlátozása, egyházi javak államosítása, a görögkatolikus vallás megszüntetése, a nem elismert vallások

---

kezés. DRHE, Gyakorlati teológiai tanszék. Témavezető neve: ifj. Dr. Fekete Károly professzor. Balatonszárszó, 2002, 163–164.

²⁵⁵ HENDRIKS: *Visitatie: geleidingsmiddel voor gemeenteopbouw*, 152.

²⁵⁶ KISS Dénes István: *Vallásszociológia a posztkommunista Romániában*. In: *Erdélyi társadalom* 5, (2007/1), 193–204. Az Erdélyi Társadalom féléves rendszerességgel megjelenő tudományos folyóirata. Első száma 2003-ban jelent meg. A lap szerkesztéséért a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézete felel, kiadója a Kolozsvári Egyetemi Kiadó [Presa Universitară Clujeană]. A folyóirat honlapja: <http://www.erdelyitarsadalom.ro>.

illegálissá válása, az új vallási mozgalmak megjelenésének akadályozása, a BOR²⁵⁷ privilegizált helyzete és a vallás mint alternatív ideológia.”²⁵⁸

A romániai vallás- és egyház-szociológiai változásokat vizsgáló tanulmányok nagy teret szentelnek a *szekularizáció* kérdésének. E jelenség vizsgálásánál is érvényes, hogy a kutatók azokból a folyamatokból indulnak ki, amelyek a múlt rendszerben kezdődtek el, és kihatással vannak a jelenre is.

„Romániában a kommunista állam stratégiájának következtében a nyilvános tér úgy szekularizálódott, hogy az emberek vallásossága közben alig csökkent. Az állam lehetetlenné tette az egyházak nyilvános szerepléseit, felszámolta társadalmi jellegű programjaikat, betiltotta a vallási egyesületi életet; a vallást úgy kényszerítette a privát szféra keretei közé, hogy közben individuális szinten a vallásosságra lényegesen kisebb hatást tudott gyakorolni. Ha tudott egyáltalán, hiszen a legitim ateista ideológia mellett a vallás mint az egyetlen alternatív ideológia vonzereje közben inkább nőtt. Ha a közvetlen állami beavatkozás nem is, a modernizáció (az urbanizáció, iskolázottság növekedése stb. révén) azonban kifejtette szekularizáló hatását: a lakosság jelentős szegmense vallásilag modernizálódott, azaz egyháztagsága ellenére nem egyháza tanításai szerint lett vallásos.”²⁵⁹

2.6.2. Az erdélyi helyzet

Külön dolgot tárgyalhatnánk azoknak a változásoknak a szemügyre vételét, amelyek Erdélyre érvényesek, különös tekintettel a magyarok (és reformátusok) lakta városokra és falvakra. Gondolok itt az 1960-as évekkel elkezdődött nagyméretű iparosításra, az urbanizációra, az erdélyi falvakból városokra települt tömegekre, a Kárpátokon túlról érkező román munkavállalók megjelenésére az erdélyi városokban. A magyarság és reformátusság szempontjából külön vizsgálatot érdemelne az erdélyi városokban a lakosság nemzetiségi arányainak a tudatos és módszeres megváltoztatása.

A romániai helyzetről szükséges megállapítani, hogy az országosan érvényes vizsgálódás eredményei csak részlegesen érvényesek az erdélyi helyzetre, mert a református egyház *kettős kisebbségi helyzetben* él Romániában. Egyfelől, mint protestáns keresztyén felekezet az ortodox többségű társadalomban, másfelől pedig mint magyar nemzeti közösség a többségi román környezetben. A kisebbségi helyzetből adódóan pedig specifikus problémák sokasága vetődik fel, amelyek nem hagyják érintetlenül a vallási és egyházi életet sem.

Az 1989-es rendszerváltással lezárult egy eléggé jól körülhatárolható korszak, amelyben egyértelmű volt a vallás és az egyház szerepe. A rendszerváltást követő változások azonban a mi esetünkben is összefüggésben vannak azzal, ami a román társadalmi és egyházi élet területén történt az azt megelőző időszakban. Egyértelmű volt a kommunista államhatalom egyházellenes politikája, amely a kommunizmus utolsó éveiben egyre jobban felerősödött. Az egyházellenességgel és vallásellenességgel karöltve jelent-

²⁵⁷ BOR – a Biserica Ortodoxă Română rövidítése. Magyarul: Román Ortodox Egyház.

²⁵⁸ KISS Dénes István: *Vallásszociológia a posztkommunista Romániában*, 196.

²⁵⁹ Uo. 199.

kezett a magyarellenesség. Ez is a kommunista román hatalom legfőbb törekvéseinek célpontja volt. A magyarelles intőzkedések, például a falurombolás, az anyanyelv használatának korlátozása, a könyvkiadás és a könyvterjesztés akadályozása és megszüntetése, a magyar tanyelvű osztályok felszámolása közvetlen hatással voltak az egyházi életre is. Aki gyakorolta vallását, megkeresztelte, konfirmációi felkészítőre járatta és konfirmáltatta a gyermekét, egyértelműen vállalta a vallási és nemzeti identitását.

2.6.3. Templomlátogatás és a gyülekezeti rétegalkalmakon való részvétel

A vallás társadalmi szerepének egyik fokmérője a templomba járás. Korábban már volt szó arról, hogy a kommunizmus évtizedeiben igyekeztek minden eszközzel visszaszorítani a vallásgyakorlat minden formáját. Ennek az lett az eredménye, hogy az 1970–80-as években a gyülekezet nyilvántartott tagjainak alig 4–5%-a²⁶⁰ vállalta fel a templomba járás esetleges következményeit. A gyülekezet 95 százaléka csak annyiban gyakorolta a vallását, hogy megkereszteltette és konfirmáltatta a gyermekét (gyakran nem a helyi gyülekezetben), igényelte az egyházi esküvőt és a temetési szolgálatot. Ennek érdekében pedig kifizette a minimális egyházfenntartói járulékot. Ezzel pedig minden egyházi kötevése kimerült. Ebben a rendszerben szocializálódott a mai 40–60 év közötti réteg.

A dolgozatban vizsgált 25 éves korszakról így ír Kiss Dénes István szociológus: „A korszak kezdetén látványosan megnőtt a lakosság vállasossága. Kiderült, hogy az ateista propaganda ellenére a vállasos hitnek a kommunista évtizedeken át végig nagy stabilitása volt (a 20 év fölötti lakosság 48,4%-a állította azt, hogy vállasossága nem változott 1989 után). Ez utóbbi felismerés azt is valószínűsítette, hogy a vállási fellángolás meg fog torpanni és stabilizálódni fog. Ahogyan Cuciuc megfogalmazta: »A vállásgyakorlás szabadsága '89 után a lakosság vállasosságának rövid lefutású robbanását váltotta ki: a templomok befogadóképessége elégtelenné vált, templomépítési hullám kezdődött, a nyilvános eseményekre papok jelenlétében került sor, a volt ateisták nyilvánosan vállasosnak deklarálták magukat. [...] Az átmenet más területeitől eltérően azonban úgy tűnik, hogy a normális vállási élet irányába való átmenet rövid idejű. Sok szempontból a vállási jelenségek köre máris stabilizálódott.« (1995: 451)»²⁶¹

Az 1989-es változások után néhány éven át Erdély legtöbb református gyülekezetében is látványosan megugrott a templomlátogatás. A hirtelen támadt szabadságban az emberek elindultak az egyház felé. Ebben az időszakban sokak számára még különleges varázsa volt a közösségi életformának, a gyülekezeti alkalmaknak, bibliaórai, nőszövetségi, ifjúsági találkozóknak. Ennek következtében látványosan növekedett a részvétel a gyülekezeti rétegalkalmakon (bibliaóra felnőtteknek, ifjúságnak több csoportban, kórusok, nőszövetségi alkalmak stb.). A növekedés azért nevezhető látványosnak, mert egy-két évtizeddel korábban látványosan alacsony volt a templomlátogatás, illetve a részvétel más gyülekezeti alkalmakon. Ma már hihetetlenül nagyobb erőfeszítéssel lényegesen kevesebb gyülekezeti tagot

²⁶⁰ A lelkipásztori jelentésekben és a szolgálati munkanaplóban szereplő adatok. Ld. Kolozsvár-Alsóvárosi Református Egyházközség Irattára, 1970-1980.

²⁶¹ KISS Dénes István: *Vállásszociológia a posztkommunista Romániában*, 196.

lehet mozgósítani, és valamilyen tevékenységbe bevonni. Ennek ellenére a templomlátogatás nem csökkent, hanem az 1990-es évek végén elért 13%-os szinten maradt.

Érdekes jelenség az értelmiségiek nagy részének az egyházi életben való megjelenése és viszonylag gyors eltűnése. Ez Erdély összes, elsősorban városi gyülekezetére érvényes. Kivételek nyilván vannak. Ez utóbbiak olyan gyülekezetek, amelyekben kellő időben megtalálták azokat a szolgálati területeket és feladatokat, amelyeket az értelmiség szívesen vállalt és végzett. Az értelmiség egyháztól való eltávolodásának egyik oka abban keresendő, hogy az egyház nem volt felkészülve a fogadásukra, a belterjessé vált gyülekezeti életbe való integrálásukra.

2.6.4. Az egyház a társadalom színpadán

Egy másik jelenség, amely együtt járt a hirtelen támadt szabadsággal, a társadalom részéről érkező kihívások és az ezeknek való megfelelési kényszer. Senki sem volt felkészülve a társadalom részéről támasztott igényekre. A baj azzal volt és van, hogy a lelkipásztorok kezdtek egyre inkább a társadalmi igényekhez igazodni, elveszítve az isteni megbízatás súlyát.

A társadalmi elvárások Erdélyben nagyon gyakran a nemzeti jelleg képviselőjének igényével társulva jelentkeztek. Amíg a kommunista uralom idején a templomok falai közé és az anyanyelvű prédikációba szorult a nemzeti identitás megélése – rendkívül kevés lehetőség lévén a más jellegű megnyilvánulásokra –, addig a rendszerváltás után az egyház és annak képviselője, a lelkipásztor fellépett a társadalom színpadára. Kulturális, oktatási, nevelési, közművelődési, sőt politikai feladatok ellátására vállalkozott, nyilván eléggé megkérdőjelezhető sikerrel. Kozma szerint a rendszerváltás után a társadalom és az államhatalom részéről megnőtt az egyházba helyezett bizalom, helyreállt a lelkipásztorok tekintélye²⁶² és erőteljesebben jelentkezett a világban való jelenlétük iránti igény. „A veszély abban van, hogy az egyház az életnek ezeken a területein nem mint igehirdető egyház jelentkezik, hanem mint a politikai, gazdasági, kulturális életnek egyik tényezője. Nyilván rosszabbul fog politizálni, kft-eket vezetni, műsoros estéket rendezni, mint ahogyan a világ professzionális szinten ezt teszi. S mert elfelejti, hogy mindezekre nézve küldetése van felülről, elveszti identitását, végül meg is szűnik egyház lenni.”²⁶³

Az egyház társadalmi szerepvállalásával kapcsolatban először egy *szociológus* majd egy teológus idézek. „A társadalmi környezettel való viszonyt vizsgálva megállapítható, hogy a református egyház a társadalommal szembenően pozitív viszonyban van. Amennyiben a társadalmat a romániai magyarsággal azonosítjuk, e viszony érthetővé válik. A szekularizációval együtt járó jelenség az egyházak egyre fokozódó társadalmi szerepvállalása, különösen szociális téren (Bruce, 1992), a kisebbségi helyzet pedig, úgy

---

²⁶²Vö. KOZMA Zsolt: Mit jelent ma Közép-Kelet-Európában lelkipásztornak lenni? In: uő: *Önazonosság és küldetés*, 84–90.

²⁶³Uo. 85.

tűnik, e jelenséget erősíti. Ezzel hozható összefüggésbe a politikai szerepvállalás is, egy vallási motivációkhoz közvetlenül nehezen kapcsolható tevékenység.”²⁶⁴

A *teológus* a társadalomban való jelenlét *módjára* és lehetőségére hívja fel figyelmet: „A társadalom és a társadalmat irányító hatalom részéről kihívás, hogy az egyház legyen jelen a társadalmi mozgásoknál: tömeggyűléseken, koszorúzásoknál, avatásoknál. Mozdulatlan szoborcsoporthoz vagy mosolygó háttérként talán akaratlanul is azt az érzést kelti a nézőben, hogy Isten van jelen, és ezzel szentesít egy nagyon jó és nemes ügyet. S a néző, aki 40 évig nem látott egyházat, most úgy érzi, hogy a szentség varázskörébe került. Pedig ha az egyház nem mond ott semmit, akkor csupán egy néma Istent képvisel. Ha pedig megszólal, rádupláz az »előtte szólókra«, s a pártszólamokat egy kis szentséges mázzal önti le. [...] Ha megjelenik a társadalomban: a politika, a gazdasági, a művelődési élet színterén, ott azt a más hangot, az evangélium szavát kell megszólaltatnia, amelyre nézve megbízást kapott. Ha nem ezt teszi, megtörténhet a belső szekularizáció, s az önmagától, a Krisztus-főtől elidegenedett egyház megízeltelenedett só és csak eltaposni való. Ezért az egyház első feladata a társadalomban, hogy *maradjon egyháznak*.”²⁶⁵

A kommunista időszakban az egyház és a lelkipásztor szolgálati területe jól körül volt határolva, pontosabban le volt szűkítve. A változás után elmosódtak a határok, és hirtelen az az érzése támadt az embereknek, hogy az egyház és annak képviselője mindenben jelen kell legyen, és a lelkipásztornak mindenhez értenie kell. Ez a jelenség a társadalmi igényeknek való megfelelési kényszer felerősödéséhez vezetett, az Isten akaratának való engedelmesség rovására. Ennek a megfelelési kényszernek tudható be, hogy az egyház és képviselői identitásavarba kerültek.

2.6.5. Az iskolai vallásoktatás bevezetése

A dolgozatban vizsgált időszak kezdetén örömmel fogadta az egyház az iskolai vallásoktatás bevezetését. Azonban hamarosan kiderült, hogy ez távolról sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Ennek több oka is van. Egyik mindenképpen az, hogy a gyermekek egy tananyaggal többet látnak a „vallásban”, és csak nyűgnek érzik. Az iskolai környezetben elhangzó vallásos tartalmakkal nem tudnak mit kezdeni, mert az otthoni és az iskolai környezet is merőben más értékrendről szól. A diákoknak csak elenyésző százaléka jár a családjával a gyülekezeti alkalmakra. Ezért a vallásórai anyagot nincs mihez kapcsolniuk, mert sem a család, sem a baráti kör élete nem a vallásos értékek mentén szerveződik. A szociológiai vizsgálatok is ehhez hasonló következtetésre jutottak. „[...] a vallási szocializáció kapcsán megfogalmazódik az a kétely is, hogy az iskolai vallásoktatás esetleg nem a várt hatást éri el. Erre a felismerésre az ad okot, hogy a családi szocializáció erős affektív dimenziója helyett az iskolai vallási szocializáció erősen

---

²⁶⁴ Ld. KISS Dénes István: A CE Szövetség és a református egyház. In: *Erdélyi társadalom*, 1. évf. (2003/2), (55–66) 61.

²⁶⁵ KOZMA Zsolt: Egyház a jelen és a jövő társadalmában. In: uő: *Önazonosság és küldetés*, (158–162) 160.

racionális-kognitív jellegű, maga után vonva a korábban elsajátított vallási ismeretek kritikus átértékelését (Cuciuc, 2002).”²⁶⁶

A gyülekezeti életre, és azon belül a vallásoktatásra, konfirmációi felkészítőre határozottan negatív hatással van az iskolai vallásoktatás, mert a valamennyire még vallásos szülők is elintézettnak vélnék ezzel minden vallással kapcsolatos kérdést. Tehát már nem tartják fontosnak azt, hogy gyermekeiket a gyülekezetbe küldjék, esetleg, hogy ők maguk hozzák el őket, és együtt kapcsolódjanak be a közösségi életbe. Ezért az egyház hívogató hangja a legtöbb esetben süket fülekre talál.

Az iskolai vallásoktatás eredménytelensége sajnos összefügg egyes vallásoktatók hozzáállásával is (tisztelet a mindenkori kivételeknek). A hatékonyság hiányát jelzi az az általánosan elterjedt vélemény, miszerint a vallás az a tantárgy, amiből semmit sem kell tanulni, mert amúgy is a legmagasabb osztályzatot kapja mindenki. Az iskolai vallásoktatás hatékonyságát negatívan befolyásolja, ha a vallásoktatónak nincs kapcsolata azzal a gyülekezettel, amelyhez a gyermekek tartoznak. Pozitív hatással lenne az iskolai vallásoktatásra, ha a gyülekezeti lelkipásztorok, gyülekezeti vallásoktatók és az iskolai vallásoktatók között lenne valamiféle kapcsolat, esetleg a gyermekek vallásos nevelése érdekében történő együttműködés. Valamivel jobb a helyzet azokon a településeken, ahol a gyülekezeti lelkipásztor vagy a gyülekezeti vallásoktató végzi az iskolai vallásoktatást is.

2.6.6. A gyakorlati materializmus²⁶⁷ hatása

Közvetlenül a rendszerváltást követő időszakban a református egyház életére és az egyházban megindult folyamatokra nagy hatással volt a Nyugatról jövő anyagi *segély*. Ennek a gyülekezetekre, lelkipásztorokra és az erdélyi magyar társadalomra kifejtett hatását senki sem vizsgálta, pedig nem elhanyagolható. Az egyház társadalmi szerepét nagymértékben alakított az is, hogy Erdély-szerte rendszeresen érkeztek segélyszállítmányok a gyülekezetekbe, gyakran a református parókiákra, és a javak innen osztották szét a településen.

A pozitív hatások mellett beszélni kell azokról a negatívumokról, amelyek a gyülekezeti tagok gondolkozásában jelentkeztek. A segélyjelenség sok gyülekezeti tagot szoktatott le az áldozatvállaló hozzáállásról és adakozásról. Sokakban az a fajta gondolkozás erősödött fel, amely jelen volt az első világháború előtt és a két világháború között azokban a gyülekezetekben, ahol a patrónus tartotta fenn az egyházat, és teremtette elő a lelkipásztor javadalmazásához szükséges költségeket. Eszerint nem szükséges fenntartani az egyházat, hiszen amúgy is segítenek a hollandok, németek, svájciak. Ez nagymértékben befolyásolta az egyházhoz való viszonyulást, valamint az egyház társadalmi megítélését is.

Kozma a lelkipásztori szolgálattal foglalkozó tanulmányában részletesen ír a materialista gondolkozásról. Ebben szembeállítja a Keletről jött ideológiai materializmust a Nyugatról érkező gyakorlati materializmussal. Megállapításai nem csak a lelkipásztorokra,

²⁶⁶ KISS Dénes István: *Vallásszociológia a posztkommunista Romániában*, 198.

²⁶⁷ A *materializmus* az anyagi, fizikai világnak a szellemivel szembeni elsőbbségét valló filozófiai irányzatok összefoglaló neve; képviselői vallják, hogy az anyag meghatározza a tudatot. (Ld. KOZMA Zsolt: *Teológiai idegen szavak, kifejezések, szólások szótára*. Kolozsvár, 2005. A gyakorlati materializmus szókapcsolat az anyagiasságra utal.

hanem a gyülekezetekre is érvényesek.²⁶⁸ Azt ma már mindenki tudja, hogy Nyugatról nemcsak a segélyszállítmányok érkeztek, hanem az egyre szélesebbé váló kommunikációs csatornákon keresztül ezzel együtt sok egyéb is elárasztotta a térségünket. Amíg a 89-es fordulat előtt a média semmilyen szinten nem jelentett konkurenciát az egyház számára, a kilencvenes évek elejétől megváltozott a helyzet. A média által kínált tartalmak, szórakozási lehetőségek, kezdték kiszorítani az istentiszteletet és a gyülekezeti közösség gyakorlását. Most már nem kell a templomba menni azért, ha valaki magyar szót szeretne hallani, hiszen több csatornán rengeteg információ magyarul is elérhető. Másfelől a média kínálta reklámok olyan világgépet alakítottak ki a gyülekezeti tagokban, amelyet minden tekintetben a pénz ural.

2.6.7. Értékrend-változás (válság) és annak következményei

Az eddigiekből az következik, hogy a vallásos társadalmi réteg értékrendje is relativizálódott. Erről értekezik Sorin Gog, román szociológus: „A populáció magát vallásosnak valló növekvő szegmense nem gondolja úgy, hogy vallásosságát intézményes keretek között lenne szükséges gyakorolnia: a lakosság 53,10%-a soha vagy majdnem soha nem vesz részt vallási szertartásokon, és alig 46%-a jár valamilyen rendszerességgel templomba. Ezek alapján a román társadalom esetében is beszélhetünk »láthatatlan válásról« (Luckmann 1967) vagy »egyházhoz tartozás nélküli hitről« (Davie 2000), amely az intézményesített vallás társadalmi integrációs funkciójának csökkenéséhez vezet: a vallási közösség egyre kevésbé szolgál a vallási élmény és gyakorlat keretétül, az egyház szerepe a vallásosság szabályozásában pedig csökken. [...] Sokan továbbra is osztják a vallásos világnézetet, de nem vélik szükségesnek az egyházhoz való tartozást, vagy pontosabban, hitük társadalmi intézményesítését.”²⁶⁹

A román szociológus megállapításai érvényesek az erdélyi református egyházra is. Döbbenetes egybeesést állapíthatunk meg a templomlátogatási százalékok tekintetében. Az erdélyi református gyülekezetek nyilvántartott tagjainak a fele jár el valamilyen rendszerességgel (ünnepek alkalmával) templomba. A gyülekezeti tagok 50%-a pedig soha nem vesz részt istentiszteleti alkalmakon. Amennyiben az ilyen „még egyháztagokat” megkérdezzük, vallásosak-e, a legtöbb esetben igennel válaszolnak. Ha tovább kérdezzük őket, akkor rájövünk arra, hogy ennek a vallásoságnak már szinte semmi köze nincs az egyház által hirdetett és képviselt hitvallásosságához. Az idézett szociológus kutatások alapján mutatta ki, hogy a különböző korcsoportok miként viszonyulnak az egyház egyes szerepeihez. Az adatokból kirajzolódó kép szerint a tendencia az, hogy az egyház társadalmi jelenléte – egyik generációról a másikra – fokozódóan a szigorúan szellemi kérdésekre korlátozódik, az erkölcsi, családi és társadalmi kérdésekkel kapcsolatos kompetenciái pedig veszítenek a legitimitásukból. Az egyház által legitim módon felvállalható szerepek leszűkülnek az ifjabb generációk körében. A szociológus *demoralizálódási* folyamatról beszél, amely szerinte a vallásos emberekre is hatással van. Ezt több, a fiatalok körében

²⁶⁸ KOZMA Zsolt: *Isten megbízása és a társadalom kihívása a lelkipásztor életében*, 47.

²⁶⁹ GOG, Sorin: Az ateizmus után. Románia a vallási újjászületés és szekularizáció között. In: *Erdélyi társadalom (Összpont)*, 5 (2007/1), (51–63) 58.

végzett fókuszcsoporthoz vizsgálatot támasztja alá. Olyan fiatalokról van szó, akiknek konstans vallási igényeik vannak, állandó vallási keresés jellemzi őket, templomba járnak, és az egyházon belüli kortárs csoportok életében is részt vesznek. Ezáltal élesen különböznek a többiek felvállalt szekularizáltságától, vagy láthatatlan vallásosságától. Érdekes megállapítás, hogy az erkölcsi értékek tekintetében ezek a fiatalok is kitartanak azon véleményük mellett, hogy noha nem értenek egyet az abortusszal, azzal sem értenek egyet, hogy az egyház ellenőrizze az intim életet. A kutató ezt *erkölcs nélküli spiritualitás*nak nevezi.²⁷⁰

Ezzel kapcsolatban Kozma belső szekularizációs²⁷¹ jelenségről ír. Amíg a nyugati társadalmakban egy következetes nagykorúsodás eredményeképpen a társadalom tagjai nyíltan felvállalják, hogy nem tartoznak az egyházhoz, addig Kelet-Európában egy rejtett, belső szekularizációs jelenség tanúi lehetünk. Erdélyre nézve is érvényes, hogy a lakosság 90%-a valamilyen egyházhoz tartozónak vallja magát és keresztelek, esketés, temetés esetén igénybe veszi az egyházi szolgálatot, de gondolkozásában (eszmeileg), magatartásában (erkölcsileg) szekularizált. Ennek a szellemiségnek a jelei és megnyilvánulásai a gyülekezeti élet minden területén tapasztalhatóak. Korábban csak ritkán fordult elő a fiatalok házasság előtti együttlakása. Ma már szinte mindenki által elfogadottá vált gyakorlat. Erre pedig a vallásnak semmiféle hatása nincs. Kivételek nyilván vannak, de csak a szabály megerősítésére. A családról alkotott, korábban a vallás (egyház) által meghatározott kép teljesen a feje tetejére állt.

Az értékrend-változás következményeivel a gyülekezeti élet minden területén találkozunk. Ez fejeződik ki a nyíltan jelentkező, egyre erősödő *személyes igények* megfogalmazódása során, amikor a különböző egyházi szolgáltatásokat igénylőket egyáltalán nem érdekli semmiféle gyülekezeti rend, amelyre a lelkipásztor és a presbitérium hivatkozik. Csak a saját igényük kielégítését várják az egyháztól, és azzal fenyegetőznek, hogy ellenkező esetben kilépnek a gyülekezetből. Az ilyen egyháztagok sajnos még azt sem tudják, hogy teológiai értelemben már rég nem gyülekezeti tagok.

Egyre gyakrabban jelentkező igény az, hogy a *keresztelek* ne istentiszteleti keretben történjen, hanem akkor, amikor azt a család szeretné. Az időpontot is ők határoznák meg, és ez általában attól függ, hogy mikor kezdődik a lefoglalt vendéglőben a keresztelek ebéd és az azt követő mulatság. Mivel nem aktív tagjai a gyülekezetnek, nem tudják és nem is értik, hogy mi a keresztelek lényege, és miért kell annak az istentisztelet keretében, a gyülekezetben történnie. Egyre többen úgy kérik a kereszteleket, hogy a szülők nem kötöttek sem egyházi, sem polgári házasságot, és nem is áll szándékukban ezt megtenni. Ebből nyilvánvaló a családról alkotott felfogás torzulása. Gyakran olyan keresztelek szüleit választanak, akik egyáltalán nem ismerik a református egyházat, sőt magyarul sem beszélnek. Szerintük ez nem akadály abban, hogy megígérjék a keresztelek rendjén azt, hogy keresztyén, református hitben nevelik és neveltetik a gyermeket. Ezek az elvárások egyértelműen igazolják, hogy létezik egy nagyon felszínes vallásosság, aminek még sokak számára van valamilyen jelentősége, de ez már nem határozza meg az életvitelt, az időbeosztást és az értékrendet.

A *konfirmáció*, amely az egyházi felfogás szerint a hitben való megerősödés és a személyes hitvallás alkalma, a konfirmandusok és szülei szemében egyáltalán nem azt jelenti,

²⁷⁰ GOG, Sorin: *Az ateizmus után. Románia a vallási újjászületés és szekularizáció között*, 60.

²⁷¹ KOZMA Zsolt: *Egyház a jelen és jövő társadalmában*, 159.

amit az egyház tart róla. A felnőtté válás egyik momentumja, amit kellőképpen meg kell ünnepelni. Az ünnep után nem a hitükben, hanem a templomkerülésben erősödnek meg a fiatalok. De tulajdonképpen csak arról van szó, hogy azt gyakorolják, amit a szüleiktől és a környezetüktől láttak. Ez is jelzi, hogy még a valamilyen szinten vallásos családok, személyek szemében is minimálisra zsugorodott az egyház jelentősége, esetleges véleménye.

Az értékrend-változás másik megnyilvánulása a *házasságkötéssel* kapcsolatban jelentkező igényekben is megmutatkozik. A gyülekezettől távol élők gyakran időzítik az esküvőt olyan hétvégekre, amikor bűnbánati hét van, és az úrvacsoravételre készül a gyülekezet. Itt is a vendéglőfoglalás az elsődleges szempont, és csak azután következik az egyház. A sorrend is igazolja, hogy számukra melyik a fontosabb. Gyakran jelentkező kérés az is, hogy ne a templomban kerüljön sor a házasság megáldására, hanem abban a vendéglőben, ahol a lakodalmat fogják tartani, mert szervezési szempontból így egyszerűbb. Nem látják értelmét a templommal is „megterhelni” az ünneplést. Az egyház képviselője jelenjen meg a helyszínen, végezze el az általuk elvárt szolgálatot, eleget téve ezzel a minimálisra zsugorodott vallásos igénynek. Itt érdekes megjegyezni, hogy a görögkeleti és a római katolikus hívek körében senki sem vitatja az egyházi rendet, amely szerint bőjti időszakban nincs egyházi esküvő. Ezen rendelkezés mindenkire érvényes. A református hívek nagy része semmiféle egyházi rendet nem akar tudomásul venni.

A *temetési szertartás* és szokások változása arra utal, hogy a vallásnak a korábbi meghatározó szerepe kezd halványulni. A nagyvárosi temetési szertartás személytelenségét már nem lehet tovább fokozni. A temető kápolnájában mindössze egy fél óra áll rendelkezésre a temetési istentiszteletre, és körülbelül ugyanennyi idő alatt lehet részvétet nyilvánítani, a családdal való együttérzést valamilyen módon kifejezni. Az általam vizsgált időszak első felében még városban is otthon ravatalozták fel az elhunytat. Az új szabályozások ezt már nem teszik lehetővé. Az otthoni felravatalozással együtt járt a virrasztás, amikor rokonok, szomszédok, barátok az elhunyt házában gyűltek össze. Ezen a lelkipásztor is részt vett; igét olvasott és magyarázott, imádkozott a gyászolókat vigasztalásáért és a jelenlévőkkel együtt énekelt. Ez a gyakorlat jelezte a gyászoló család felé, hogy van egy vallásos értékeket valló közösség, amelyre a bajban számítani lehet. Vidéken még megvan ez a gyakorlat, de az újabb szabályozások miatt ott is változások következtek be. Általánossá vált a ravatalozók építése, aminek következtében a virrasztás a háztól átkerül egy közösségi térbe, és ezáltal személytelenebb jelleget ölt.

A *vallásos ünnepek*. A gyülekezeti tagok felének még fontos részt venni az ünnepi istentiszteleten és az úrvacsorai közösségben. Ez derül ki az évenkénti lelkipásztori jelentések adataiból. Az év további istentiszteleti alkalmain azonban már nincsenek jelen. Tehát azt lehet megállapítani, hogy számukra az istentiszteleten való részvétel csak az ünnepek egyik kelléke. Mindaz, ami ott történik, nincs kihatással a mindennapi életükre. Mivel a gyülekezeti közösségben valójában nincsenek jelen, ezért nem is tudnak arról, ami ott történik. Ez abból derül ki, hogy éppen az ilyen „még gyülekezeti tagok” jelennek meg különleges igényekkel egy-egy keresztlő vagy házasságkötés esetén.

Az *elvándorlás* következményei. A nyugati kapu egyre szélesebbre tárulásával megindult a külföldre vándorlás. A rendszerváltást követő években elsősorban Magyarországra majd később – Romániának az Európai Unióba való belépése után – egyre nyugatabbra. Ennek a folyamatnak a hatásai nagyon világosan lemérhetőek a gyülekezeti életben. Az

elvándorlási folyamattal egyenes arányban növekedik az elmagányosodó, tehetetlen idős emberek tragédiája. Valamikor teljesen természetes vallásos kötelezettség volt az idősekről való gondoskodás. Ezt mára felülírta az egyéni érvényesülési vágy és a gyakorlati materializmus. Az említett jelenség következtében egyre nagyobb szükség van az egyházi jelenlétre, a szeretetszolgálat különböző formáira. Ez az egyház számára olyan feladat és egyben lehetőség, amely által erőteljesen és hitelesen lehet jelen a társadalom életében.

A vallás- és egyházzsociológiai változások nagymértékben befolyásolják a gyülekezeti életet. Arra ösztönzik a lelkipásztort, presbitériumot és a gyülekezet aktív tagjait, hogy az állandó és gyors változások között az Ige alapján folyamatosan keressék a társadalomban való hiteles jelenlét módjait az által is, hogy a belterjessé vált gyülekezeti élet kapuit oly módon tárják szélesebbre, hogy azon beléphessenek a közösségbe azok, akik még keresik Istent, és akikben még él valamiféle vallásos igény. A szélesebbre tárt kapunak a másik következménye az lehet, hogy az egyház sóként és világosságként éreztesse jelenlétét a társadalomban, anélkül, hogy feladná önmagát, Istentől kapott hivatását és küldetését. „A jövőben számolni kell azzal, hogy a világ sohasem válik egyházzá – noha ezt a törekvését nem adhatja fel, mert a »tegyetek tanítvánnyá minden népet« (Mt 28,19) parancsa kötelező. De az igenis elérhető, hogy az egyház ne legyen »világ«, hogy a világfolyam az erkölcsi csatornákon ne szűrődjék az egyházba.”²⁷²

2.7. Összefoglalás

Ebben a fejezetben a *valós* lelkipásztori hivatásképet vizsgáltam meg. Végkövetkeztetésként megállapítható, hogy ez nagymértékben különbözik a *kellő* hivatásképtől. Elsősorban azáltal, hogy jóllehet az igehirdetés és a sákramentumok kiszolgáltatása is része a lelkipásztori szolgálatnak; a gyakorlati élet, az egyház intézményes kerete, a gyülekezeti és társadalmi változások és elvárások miatt nem az igehirdetői, hanem inkább a hivatalnoki, intézményvezetői lelkipásztori vonások erősödnek fel. Az erdélyi református egyházban a gépezet olajozott működésére nézve gyakran hangzik el az apostoli figyelmeztetés: *Mindenek ékesen és jó renddel legyenek!* (1Kor 14,40) Az ékes és jó rend fenntartása indokolja az egyházi intézményrendszer megerősítését és védelmezését, a felügyelet és ellenőrzés széleskörű kiterjesztését és gyakorlását. Ez pedig maga után vonja a lelkipásztori hivatás intézményvezetői jellegének a felerősödését és az igehirdetői hivatás elhalványulását.

---

²⁷² KOZMA Zsolt: Nyitott templomajtókat egyháza. In: uő: *Tegnap, ma és örökké*. Kolozsvár, 2010, (91–99) 93.

3. A KÉPZÉS ÉS A TOVÁBBKÉPZÉS SZEREPE A LELKIPÁSZTORI HIVATÁSKÉP ALAKULÁSÁBAN

3.1. A lelkipásztorképzés hivatáskép formáló hatása

A dolgozat előző fejezeteiben a *kellő* és a *valós* lelkipásztori hivatásképet vizsgáltam meg. A két hivatáskép párhuzamba állításából látható, hogy ezek nem fedik egymást. A Szentírás és a hitvallások által meghatározott hivatásképtől egyre jobban eltávolodik az egyház valós helyzete által meghatározott hivatáskép. Ugyanerről beszélt Fazakas Sándor a Debreceni Református Hittudományi Egyetem 2006-os tanévzáró rektori beszédében: „Tény, hogy a lelkészkép és hivatásértelmezés az idők során nagy változáson ment át, és ez az egyház egyéb tanítóira, például a vallástanárookra is igaz. A modernkor jelenségei, mint az individualizálódás és pluralizálódás folyamata, a társadalom funkcionális differenciálódása, a vallás privát ügyé nyilvánítása a lelkipásztori tiszt és egyházi tisztségértelmezés magától érthetőségét is elbúcsúztatta, s csak nosztalgiával tekinthetünk vissza a korábbi korszakokra, amikor – állítólag – minden olyan egyértelmű volt.”²⁷³ Ugyanakkor azt is megállapítja, hogy a teológiai tisztségértelmezés és a tényleges lelkipásztori tevékenység által meghatározott hivatáskép egyre jobban eltávolodik egymástól.

Ezért minden korban elengedhetetlenül szükséges a lelkipásztori hivatáskép tisztázása, újraértelmezése. Ez nagymértékben segítheti a lelkipásztort abban, hogy a jelen körülményei között úgy végezze a szolgálatát, hogy a *kellő* és a *valós* hivatáskép között fennálló különbség ne mélyüljön áthidalhatatlan szakadékká.

Az előző fejezetekből kiderül, hogy a szekularizált társadalomban, a népegyházi keretek között élő, a gyülekezettől eltávolodott ember számára nem az egyház, mint intézmény a fontos, hanem az egyházat reprezentáló lelkipásztor, akivel az élet fordulópontjain egy rövid időre találkozik. Klessmann szerint „a jogilag körülírt lelkipásztori tisztség, mint az intézményes egyháznak a nyilvános funkciója, önmagában a legtöbb kortárs számára nem meggyőző; a tisztséget betöltő személy hitelessége hordozza azt. A tisztség többé nem hordozza a személyt, amint az a XX. század derekáig magától értetődő volt, hanem a személy kell hitelesítse és meggyőzően reprezentálja azt.”²⁷⁴ A német pasztorál pszichológus szerint a lelkipásztori hivatás esetében sokkal erőteljesebb a tisztség és a személy összekapcsolódása,²⁷⁵ mint pl. az orvosi vagy jogi szakmában. Az egyház jogszabályai által meghatározott és körülírt tisztség megadja a szolgálat keretét, azonban ezeket a formális keretfeltételeket a személyes hitelesség töltheti ki meggyőző módon. „Az a tény, hogy valakit lelkipásztorrá szenteltek és tudja, hogy miként kell megtartani egy istentiszteletet, vagy tudja, hogy a lelkigondozás terén hallgatási kötelezettsége van, távolról sem jelenti azt, hogy az embereket megszólítja a lelkipásztor igehirdetése vagy, keresni

---

²⁷³ FAZAKAS Sándor: Hivatásértelmezésünk a küldetés és az elvárások feszültségében. In: *Református Egyház* 58. (2006/9), 203–206.

²⁷⁴ KLESSMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 538.

²⁷⁵ Uo. 539.

fogják a lelkipázképzés alkalmát.”²⁷⁶ Ebből az a következtetés vonható le, hogy a szakmai kompetencia, amelyet a teológiai képzés során megszerzett a lelkipásztor, és amely feljogosítja őt a tisztség gyakorlására, még nem elegendő. Éppen ezért Klessman²⁷⁷ szerint a szakmai kompetenciát a *személyes kompetencia* kell kiegészítse. Ilyen irányba mutat a mindenkori lelkipásztorokképzés sarkalatos kérdése és megoldandó feladata: a tudományosság (kognitív ismeretek) és a lelkiesség egyensúlyának a megteremtése is.

A teológiai képzés és a továbbképzés segítheti a lelkipásztort a szakmai kompetenciák megszerzésében és erősítésében. A lelkészértékeztetés is nagymértékben hozzájárulhat ezeknek a fejlesztéséhez. Nyitott kérdés marad, hogy a személyi kompetenciákat miként fejlesztheti, erősítheti a lelkipásztor. Mindenekelőtt arra van szükség, hogy már a gyakorlati szolgálat kezdetén letisztuljon, hogy milyen szakmai és személyi kompetenciákkal rendelkezik, a szolgálat során pedig fontos lehet ezeknek a fejlesztése annak érdekében, hogy a lelkipásztor Istentől kapott megbízatását a gyülekezete javára a lehető legmegfelelőbb módon tudja betölteni; de ugyanilyen fontos lehet a lelkipásztor lelki elégtétele, amely nagymértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy kiegyensúlyozott hivatásképpel és tudattal szolgálatát örömmel végezze.

Abból kiindulva, hogy az erdélyi református egyházban a lelkipásztorok kulcsszereplők, a lelkészképzés kulcsfontosságú tényező az anyaszentegyház életében. Ez a központi szerep teszi szükségessé a Kolozsvári Teológiai Intézetben folyó lelkipásztorokképzés alaposabb szemügyre vételét. Mivel ennek a dolgozatnak a témája a lelkipásztori hivatásképzés alakulásának az elemzése, ezért ebben a fejezetben csak azokat a tényezőket vizsgálom meg, amelyek hangsúlyosan szerepet játszanak ebben a folyamatban. Nyilvánvaló, hogy az erdélyi lelkipásztorokképzés kérdése egy külön dolgozat tárgyát képezhetné.

A vizsgálódás menetével kapcsolatban szükséges előrebocsátani, hogy először egy rövid visszapillantás következik, amelyben a Teológiai Intézet Kolozsvárra költözésének az időpontjáig (1895) megyek vissza. Az említett analízist két szakaszra bontva végzem el. Az első a kolozsvári megalapítástól a rendszerváltásig tartó időszakot öleli fel, a másik pedig a rendszerváltástól napjainkig tartó időszakra vonatkozik. Mindkét korszakban csak azokat az eseményeket, történéseket, hatásokat emelem ki, amelyek nagymértékben alakították a Teológiai Intézetben folyó képzést és ez által a lelkipásztori hivatásképzést.

3.1.1. Lelkipásztorokképzés a Kolozsvári Teológiai Fakultáson (1895–1989)

Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy a kolozsvári Teológiai Intézet²⁷⁸ célja az 1895-ös megalapítása óta – ez a korábbi időszakra²⁷⁹ is érvényes – az, hogy lelkipásztorokat képezzen, azaz olyan teológusokat, akik teológiai ismeretüket egyházi közegben fogják

²⁷⁶ KLESSMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 539.

²⁷⁷ Vö. KLESSMANN, Michael: Beruf „Pfarrer/PfarrerIn”. In: uő: *Pastoral-psychologie*, 538–575.

²⁷⁸ A különböző korszakokban más-más megnevezés volt érvényes: 1895-1949: Erdélyi Evangélikus-Református Egyházkerület Theológiai Fakultása. 1949–1959: Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet. 1960: Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézet. 2011: Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet. (KPTI)

²⁷⁹ Bethlen Gábor fejedelemsége idején, 1622-ben döntött az Erdélyi Országgyűlés a gyulafehérvári *Collegium Academicum* felállításáról. Ezzel kezdődött el Erdélyben a református lelkipásztorokképzés.

alkalmazni. A kolozsvári teológiai intézet a népegyházi keretek között élő és tevékenykedő erdélyi református egyház által fenntartott lelkészképző intézet, amelynek a feladata a gyülekezetek számára lelkipásztorokat képezni. Amikor az 1895-1995 közötti száz évet vizsgálom meg abból a szempontból, hogy mi határozta meg egyes korszakokban a teológián folyó képzést, akkor figyelembe veszem Kozma Zsolt előadását, amely a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet 100 éves jubileumán rendezett tudományos szimpóziumon hangzott el.²⁸⁰ Eszerint az 1895–1915 közötti első húsz évre nem annyira a liberalizmus, mint inkább az életre építő kriticizmus volt a jellemző. Erről azt lehet elmondani, hogy egy biblicitásra törekvő, tudományosságot megőrző és egyházépítő teológia volt. Az 1915–1925 közötti időszakra az értékteológia megnevezést lehet a leginkább alkalmazni. Arra a hatásra kell itt gondolnunk, amely az erdélyi teológiát a filozófia felől érte. Ennek a nemzedéknek a gondolkodását Böhm Károly értékelmélete segítette ahhoz, hogy értékek után kutasson és ezt a Kijelentésben találja meg. Élmény és személyiségteológia. Érdekes ilyen szempontból az 1927-es új teológiai szabályzat megállapítása, amely szerint „[...] a fakultás minden tevékenysége egy célt szolgál, hogy az Isten országának erdélyi egyházkerületünkben való szolgálatára alkalmas református keresztyén személyiségekké nevelje hallgatóit.”²⁸¹ Az 1924-1948 közötti időszakban a kolozsvári teológiai gondolkozást az újreformátori teológia határozta meg. „A dialektikainak vagy barthinak is nevezett irány mindegyik magyar református (és evangélikus) egyházban gyökeret vert, de sehol sem volt annyira átütő és tartós, mint Erdélyben.”²⁸² Ehhez az is hozzájárult, hogy a 20-as évek erdélyi református egyházában a liberalizmus nem bizonyult alkalmazható ideológiának. Egy másik, nem kevésbé fontos tényező az öntudatos kálvinizmus és a hitvallási öntudatosság. Ebben a korszakban fedezték fel ismét a Heidelbergi Káté jelentőségét, mint életformáló erőt. Az erdélyi református teológiai és közegyházi gondolkodást ezek a folyamatok készítették elő a dialektika-teológia befogadására. Ezen kívül a belmissziói mozgalom²⁸³ is nagymértékben előkészítette a talajt az Ige teológiája számára. A dolgozatban áttekintett időszakot közvetlenül megelőző korszak az 1948–1990 közé tehető, amelyet a kommunista diktatúra teológiára és egyházra gyakorolt hatása és „az örökségünk megtartásáért folytatott küzdelem”²⁸⁴ határozott meg. Az egyházkormányzaton keresztül gyakorolt állami nyomás következtében alaposan sérült az akadémiai autonómia elve, és bevezetésre került a numerus clausus. A teológiai gondolkodásra nézve fontos megállapítás: „[...] erdélyi református teológiánk ebben a korszakban megmaradt az áthagyományozott újreformátori teológia vonalán.”²⁸⁵ Az újreformátori teológiánk az erdélyi teológiai gondolkozásra gyakorolt hatása elsősorban nem a rendszeres teológiában, hanem a gyakorlati teológia területén – és ezen belül – a homiletikában jelentkezett a legerőteljesebben. Azt is hozzá kell tennünk, hogy az ige teológiája nemcsak a teológiai gondolkodást, hanem az egész egyházi életet

---

²⁸⁰ Vö. KOZMA Zsolt: A kolozsvári református teológia lelki-szellemi arcéle. In: uő: *Önazonosság és küldetés*, 115–130.

²⁸¹ GÖNCZY Lajos: A lelkész- képzés és képesítés reformja. In: *Református Szemle* 1927, (417–418) 418.

²⁸² KOZMA Zsolt: *A kolozsvári református teológia lelki-szellemi arcéle*, 117.

²⁸³ 1921-ben alakult meg a Vécsi Szövetség, amely az erdélyi evangéliumi lelkület és belmisszós szolgálat egyik letéteményese volt.

²⁸⁴ KOZMA Zsolt: *A kolozsvári református teológia lelki-szellemi arcéle*, 121.

²⁸⁵ Uo. 122.

meghatározta.²⁸⁶ Kozma Zsolt a kolozsvári teológiai tanárok homiletikai gondolkozásával kapcsolatban jegyzi meg, hogy a textus prioritásának a hangsúlyozása már-már a bálványozás határát súrolta.

Fekete szerint: „A *solus textus* elvét a kolozsvári teológián a gyakorlati teológia professzorai Gönczy Lajostól kezdve, Borbáth Dánielen, Kozma Tiboron, Péntek Árpádon, Kozma Zsolton át Kelemen Attiláig egyhangúan hirdették. Azt mondhatjuk, hogy Barthnál és nálunk a reformátori *solus Scriptura* az újreformátori *primatus revelationis*en keresztül érkezik el a *solus textus*hoz.”²⁸⁷

Az újreformátori teológia erdélyi hatását igazolja a *Református Szemlé*ben megjelenő homiletikai vonatkozású tanulmányok túlsúlya. Az 1948–1990 közötti 42 évben 192 homiletika tárgyú tanulmány jelent meg a *Református Szemlé*ben,²⁸⁸ és ezt a jelenséget Kozma Zsolt pánhomiletikának nevezi. Ez éves szinten 4–5 ilyen jellegű írást jelent. Ezzel szemben a dolgozatban vizsgált 1990–2015 közötti 25 éves periódusban mindössze 28 homiletikai tárgyú tanulmányt találunk, ami éves felbontásban nagyjából 1 ilyen jellegű írást jelent. Némiképpen árnyalja a képet az a tény, hogy a rendszerváltást követően az Erdélyi Református Egyházkerület kiadásában megjelent az *Igehirdető* című kiadvány, amely megírt prédikációk közlésére szakosodott. Ebben is találunk az igehirdetéssel kapcsolatos rövidebb írásokat.

A fentiek értelmében megállapítható, hogy a rendszerváltás előtti teológiai képzés *igei irányultságú* volt. Ezzel az örökséggel lépett át az 1990-es évvel kezdődő ún. szabad korszakba. A kolozsvári teológiai képzés egy másik erős jellemvonása a *gyülekezeti irányultság*. Ez elsősorban a képzés céljában mutatkozott meg, amely nem teológus, nem szaklelképésztör, hanem „általános”²⁸⁹ gyülekezeti lelképésztörképzésre összpontosított. Nyilvánvalóan ennek oka abban is keresendő, hogy a rendszerváltás előtt az egyház mozgásteret beszűkült, és az igehirdetésen kívül más szolgálati lehetősége nem is volt. A gyülekezeti irányultságnak a másik jele az a tény, hogy a teológiai tanárok nagy része gyülekezeti lelképésztöri szolgálatot végzett, és azután került a teológiára, tehát ismerte azt az egyházi háttérrel, amelyben a leendő lelképésztörök szolgálni fognak. Nem elhanyagolható az sem, hogy a teológiai intézet fenntartását a gyülekezetek biztosították. Tavasz Sándor 1932-ben megjelent *Református Keresztényen Dogmatikájában* a következőképpen fogalmazta meg az egyház és teológia kapcsolatát: „A teológia nem lehetséges az egyházon kívül és az egyház nem lehet el teológia nélkül.”²⁹⁰ A majdnem évszázados megállapítás az erdélyi lelképésztörképzésre ma is érvényes.

---

²⁸⁶ KOZMA Zsolt: *A kolozsvári református teológia lelki-szellemi arcéle*, 122.

²⁸⁷ FEKETE Károly: A kor és az igehirdetés kapcsolata. In: SZABÓ Lajos (szerk.) *Homiletika ökumenikus palettán. Együttgondolkodó előadások az igehirdetésről*. Budapest, Luther kiadó, 2013, (91-114), 96.

²⁸⁸ Ld. KOZMA Zsolt: *A Református Szemle repertóriuma. 1908–2012*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 2015.

²⁸⁹ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 213. A német gyakorlati teológus a népegyházban szolgáló gyülekezeti lelképésztört „generalistának”, kevésbé szép kifejezéssel „dilettánsnak” nevezi. Ezzel arra utal, hogy a gyülekezeti lelképésztörtől elvárják, hogy mindenhez értsen. Nyilvánvaló, hogy mindenhez egyaránt jól nem érthet.

²⁹⁰ TAVASZY, Sándor: *Református keresztényen dogmatika*. Kolozsvár, 1932, 11. és 13.

3.1.2. A teológiai képzést meghatározó tényezők az 1990–2014 közötti időszakban

„A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet (KPTI) az erdélyi magyar református, unitárius és evangélikus egyházak lelkipásztorképző egyeteme. A KPTI 2009. augusztus 31-től önálló, non-profit jogi személy, amely a romániai oktatási rendszerben akkreditált státussal szerepel. A Protestáns Teológiai Intézetbe való beiratkozás felvételi vizsga alapján történik. Az évenkénti helyek számát a fenntartó egyházak illetékes képviselő testületei határozzák meg. Az Intézet hallgatói nem fizetnek tandíjat. A működés anyagi fedezetét hagyományosan az említett három egyház gyülekezetei biztosítják. A KPTI évente 20–25 lelkipásztort képez.”²⁹¹

A dolgozatban vizsgált negyed században számtalan esemény, változás, hatás érte - és kisebb-nagyobb mértékben befolyásolta, alakította - a teológiai képzést. Ezek közül a lelkipásztori hivatáskép szempontjából csak két meghatározó tényezőt emelek ki. Az első ilyen jelenség, amely a vizsgált időszak első felében volt meghatározó jelentőségű, a kommunista diktatúra által kikényszerített *numerus clausus* következményeinek a felszámolása. Ennek a folyamatnak a során észlelhető az egyházkerületek és a teológiai intézet közötti viszony megromlása, amely éveken át rányomta a bélyegét a teológiai képzésre is. A másik meghatározó tényező a teológiai képzés *akkreditációja*. Ez a küzdelem a rendszerváltás utáni 25 év második felében határozta meg a lelkipásztorképzést.

3.1.2.1. A *numerus clausus* következményeinek a felszámolása

Az erdélyi református egyházat és a lelkipásztorképzést megnyomorító *numerus clausus*,²⁹² nem csak a rendszerváltás előtt fejtette ki hatását, de kihatással volt az egyház életére a változások utáni években is. 1990-ben ugrásszerűen megnövekedett a teológiai hallgatók száma. A szükséghelyzet – általános lelkipásztorhiány – miatt az egyházkormányzat az indokoltnál is több teológiai hallgató felvételét szorgalmazta. Ezzel szinte átláthatatlanná duzzadt a teológushallgatóság száma. A korábbi években visszaszorított, megnyomorított képzés új lendületet kapott. Azonban a hallgatók számának a növekedésével nem növekedett egyenes arányban a teológiai tanárok száma, ami magától értetődően oktatásszervezési problémákkal járt. A *numerus clausus* következményeként mind a két egyházkerületben nagy volt a lelkipásztorhiány. Az egyházkormányzat ezt ideig-óráig az *exmissziós* szolgálat bevezetésével igyekezett megoldani, ami ellen a teológiai intézet határozottan tiltakozott. Ez konkrétan azt jelentette, hogy a teológiai hallgató, akár már harmadévtől, a képzéssel párhuzamosan szolgálatot vállalt egy gyülekezetben. Ez azonban nem szorítkozott csupán a vasárnapi szolgálatok²⁹³ elvégzésére. Több esetben a hallgató kiköltözött a gyülekezetbe és csak a vizsgaidőszakban jelent meg a teológiai intézetben. A teológusok *exmissziója* tárgyában a Teológia Szenátusa (77/1994)

²⁹¹ <http://www.proteo.hu/intezet>

²⁹² Kozma „a tizedik csapásnak” nevezte.

²⁹³ Az egyházmegyékhez címzett, 1990.I.–1336 számú Igazgatótanácsi leiratban a következőket olvassuk: „Tisztelettel tájékoztatjuk Nagytiszteletedet, hogy a teológiai hallgatók, II–V. évesek, a tanév idején rendszeresen lelkipásztor nélküli egyházközségekben fognak kéthetenként szolgálatot végezni, szombat, vasárnap.”

is állást foglalt: „Problémát okoz, hogy az exmittáltak kisajátítják a parókiákat, a gyülekezet hozzájuk nő, őket kívánja megválasztani, illetve kineveztetni. Egyes exmittáltak kijárnak, mások kint is laknak a gyülekezetben, jó részük családos.”²⁹⁴ Erre reagálva: „Igazgatótanács határozatilag kimondja, hogy az exmittált teológusok esetében a gyülekezet presbitériuma kell hogy határozzon a beszolgáló lelkész elnöklete alatt az illető végleges kinevezése tekintetében. Ahol a gyülekezeti érdek úgy kívánja, az exmittált teológus lakják kint a gyülekezetben. Minden esetben az egyházmegye elnöksége döntsön. Az Egyházkerület Elnöksége vagy a Teológia tanári kara indokolt esetben visszahívhatja az exmittáltat a gyülekezetből.”²⁹⁵ Ebből a határozatból egyértelműen kiderül, hogy az egyházkormányzat számára fontosabb volt a rövid távú gyülekezeti érdek, mint az alapos teológiai képzés. A teológia szenátusának az aggályait nem vették figyelembe és azzal sem számoltak, hogy ez az intézkedés milyen irányba fogja befolyásolni a lelkipásztori hivatásképet. Ennek a gyakorlatnak messzemenő – egyáltalán nem pozitív – következményei voltak az erdélyi református egyház életére és a lelkipásztori hivatásképre nézve. A negatív következmények közé kell sorolnunk azt a lelkipásztori hivatásképre gyakorolt áldatlan hatást, amelyet ez a rendelkezés magában hordozott. Az egyházkormányzat ezzel azt sugallta, hogy szinte teljes körű lelkipásztori szolgálatot teológiai képzés nélkül is lehet végezni. Ezzel leértékelte a teológiai képzést és felértékelte a szükséges képzés nélkül szolgáló fiatal, „még nem” lelkipásztorokat. Ha azt is figyelembe vesszük, hogy gyakorlati teológiát csak a képzés utolsó éveiben tanultak a teológusok, akkor még súlyosabb a helyzet. Az esetek többségében az exmissziót végző diákok a teológiai vizsgák letétele után abban a gyülekezetben maradhattak, amelyben teológus éveik idején szolgáltak. Ez a gyülekezeti autonómia szempontjából is kérdéses eljárás volt, hiszen a presbitérium és a gyülekezet lelkészválasztói jogkörét csorbította. Ennél azonban még súlyosabb következménye eme rendelkezésnek, hogy nagyon fiatal és nagyon kezdő, még nem teljes jogú lelkipásztorok már a szolgálatuk kezdetén olyan elvárásoknak, követelményeknek lettek kitéve, amelyeknek kellő ismeret és tapasztalat hiányában nem tudtak kellőképpen megfelelni. A gyülekezetekben élő lelkipásztorképet is alakította ez a gyakorlat, azáltal, hogy megerősítette az amúgy is létező felfogást, amelyet a jól ismert vélekedés is tükröz: „Tanult eleget a tiszteletes úr a teológián!” Az exmissziós szolgálat a maga pozitív hozadéka mellett – a lelkipásztor nélküli gyülekezetekben rendszeres istentiszteleti alkalmak tartása – a rendtelenség és a törvénytelenység melegágya lett az erdélyi református egyházban. A „nagy” parókiáért való küzdelem tehát már a diákevek alatt elkezdődött és nagymértékben rontotta a lelkipásztorok között fennálló törékeny bizalmi légkört.

3.1.2.2. A tanügy-minisztérium fennhatósága

A lelkipásztorképzést meghatározó módon alakította az a tény, hogy a Kolozsvári Teológiai Intézet 2011-ben a kultuszminisztérium „fennhatósága” alól átkerült a tanügy-minisztérium fennhatósága alá. Ez a változás alapvetően érinti a képzést illetve az oktatókat is. A tanügy-minisztérium főként *tudományos* kritériumok alapján értékeli, ahol

---

²⁹⁴ *Értesítő* III. (1994/9–10), 11.

²⁹⁵ Uo.

az egyházi gyakorlatnak kevés jelentősége van. A tudományos elvárásoknak való megfelelés kényszere egyértelműen meghatározza azt, hogy a teológiai intézet hogyan szervezi meg és építi fel a saját képzését. Ez az elsődleges szempont, amely alapján eldől, hogy mi lesz fontos, és mi kevésbé az. Ugyanakkor ez a szempont határozza meg azt is, hogy a teológiai intézet oktatói milyen jellegű írásokat publikálnak. Nyilvánvaló, hogy a tudományosság feltételeinek kell elsősorban megfelelniük, jóllehet az egyházkerület inkább a gyülekezet-szerű, gyülekezet- és hitépítő írásokat várna el az oktatóktól. Ugyanakkor az is állandó elvárás az egyházkerületek részéről, hogy a teológiai tanárok fokozottabban legyenek jelen az egyházi közéletben. Itt elsősorban arról van szó, hogy vállaljanak előadásokat a lelkészértekezleti konferenciákon és igét hirdessenek.

3.1.2.3. Az akkreditációs folyamat

A tanügy-minisztériumi fennhatóság következménye az akkreditációs folyamat, amely megváltoztatta a képzés menetét. Az akkreditációs folyamat beindulását megelőzően került sor a bolognai oktatási rendszerre való áttérésre (2005–2006 tanulmányi évben). A korábbi ötéves képzést felváltotta a 3-4 éves licenciátus (alapképzés), amelyet a magiszteri (mester) képzés (1-2év) követ. „A bolognai oktatási rendszer egyik legfontosabb eleme az egységes kreditrendszer bevezetése.”²⁹⁶ Ez lehetővé teszi az egyéni ütemben való tanulást, és azt is, hogy valamely tantárgyat a hallgató más felsőoktatási intézményben, külföldi részképzés során teljesít. Amikor a bolognai oktatási rendszer bevezetésére sor került, a kolozsvári teológia az osztatlan képzés mellett szeretett volna maradni, de ezt önállóan nem tehette meg, mert a romániai görög-keleti és görög-katolikus teológiák már korábban csatlakoztak az állami egyetemekhez és elfogadták az osztott képzést. „Tény, hogy a teológiai oktatásban az osztatlan képzés az, amely a legjobban megfelel, és a bolognai oktatási rendszer éppen ennek vetett véget.”²⁹⁷ Ennek következtében az a furcsa helyzet állott elő, hogy a 3 éves alapképzés után a licenciátusi vizsga sikeres letételével a hallgatónak megszűnik az intézettel való jogviszonya. Azonban ahhoz, hogy lelkipásztori szolgálatot végezessen, szükség van a mesteri fokozat megszerzésére is. Erre szintén kell felvételiznie. 2008-ban az Oktatásügyi Minisztérium a teológiák számára három évről négy évre emelte az alapképzés idejét, amelyet a 2 éves magiszteri követ. Ennek eredményeképpen a lelkipásztorképzés időtartama 6 évre növekedett.

Közvetlenül az oktatási rendszer megváltoztatása után kezdődött el egy tíz éves folyamat, az intézet akkreditációja. Ez elsősorban a rektor és az akkreditációs bizottság számára jelentett különleges megterhelést, rengeteg munkát, de rányomta bélyegét a hallgatók tanulmányaira is, hiszen ezekben az években még bizonytalan volt, hogy egyáltalán akkreditált lesz-e az a képzés, amelyben éppen részt vesznek. „A PTI jogi szempontból 2006 nyarán került válságos helyzetbe, mert a 2006. augusztus 11-én megjelent kormányrendelet az Intézetnek csak ideiglenes működési státuszt állapított meg.”²⁹⁸

---

²⁹⁶ REZI Elek: „Örhelyemre állok, odaállok a bástyára!” (Habakuk 2,1). In: uő: *Visszatekintés rektori szolgálatom tíz esztendejére a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben*. Kézirat. Kolozsvár 2017, (1–22) 2.

²⁹⁷ Uo. 4.

²⁹⁸ Uo. 6.

2007. január 23-án került sor arra a tanácskozásra, amelyen részt vettek a fenntartó egyházak püspökei, főgondnokai és a tanári kar szenátusi tagjai és tanácskozási joggal minden érdeklődő teológiai tanár. Ezen a megbeszélésen a legfontosabb napirendi pont a PTI jelen és jövő helyzetének a rendezése volt. Rezi Elek akkori rektor szerint három megoldási lehetőség kínálkozott: 1. Belépni az állami egyetembe. 2. Őrizze meg önállóságát és indítsa be az akkreditációt. 3. „Katakomba teológiaiaként” működjenek, függetlenül az Oktatásügyi Minisztérium rendelkezéseitől, csak az egyházak irányítása alatt tevékenykedjen. „A tanácskozáson egyhangú határozat született: A PTI önállóságát, függetlenségét fenn kell tartani, és be kell indítani az akkreditációs folyamatot.”²⁹⁹ Ugyanakkor a fenntartó egyházak megígérték, hogy minden szükséges anyagi támogatást meg fognak adni a teológia működéséhez. A 2007. január 23-án kitűzött célt 2011. április 22-én sikerült elérni, amikor az alapképzés után a magiszteri programot is akkreditáltak minősítette a bizottság (ARACIS). A sikeres akkreditációs folyamat eredményeképpen a KPTI bekerült az országos egyetemi oktatási hálózat vérkeringésébe. A rektori beszámoló szerint az intézet tanári kara³⁰⁰ felkészült, elkötelezett, az oktatói, nevelői és tudományos munkában kiváló teljesítményeket nyújtó tanárokból áll. A hallgató létszáma³⁰¹ 120–140 között van. A lelkészképzéshez hozzátartozik a kötelező legációk szolgálat és a nyári gyülekezeti gyakorlat.

„Hallgatóink széleskörű közhasznú tevékenységet folytatnak: szórványgondozás, kórház-pasztoráció, öregek, fogyatékkal élő gyermekek (látás-és hallássérültek), hajléktalanok gondozása. Ezek a tevékenységek a hallgatói önszerveződések alapján történnek, amelyet a tanári kar nagyra értékel. A különböző közhasznú tevékenységeknek már nagy hagyománya van a Teológiánkon. A kolozsvári közvélemény nagy elismeréssel nyugtázta diákjaink munkáját a hajléktalanok között.”³⁰² A lelki élet gazdagítását szolgálják a rendszeres bibliaórák, imaközösségek, vasárnapi teológiai istentisztelet, minden reggel és este a hallgatók által tartott áhítatok, az imahét, valamint a csendes napok. A rektor visszatekintő írásában ez áll: „Felelősségem teljes tudatában elmondhatom, hogy hallgatóink egészséges lelkületről, megfelelő vallási és nemzeti identitásról, Isten és felebarát iránti tiszteletéről és szeretetről tettek és tesznek tanúbizonyságot.”³⁰³

„2010-ben Intézetünk megkapta a rangos Magyar Örökség díjat (2010. 09. 18). Oklevél tanúsítja azt, hogy az erdélyi protestáns lelkészképzés református, evangélikus és unitárius felekezeti irányulásait Magyar Örökségnek nyilvánították.”³⁰⁴ Magyarország kormánya az intézetet *Nemzeti Jelentőségű Intézménynek* minősítette 2012. febr. 15-én. „Ez a megtisztelő határozat egyrészt Intézetünk szakmai, nemzeti jelentőségének az elismerését, másrészt működésének évenkénti anyagi támogatását jelenti.”³⁰⁵

Az akkori rektor örömmel állapította meg: „Isten csodálatos munkájának tartom, hogy az Intézet, amelyet azért hozott létre a kommunista ateista hatalom, hogy a vallási,

---

²⁹⁹ REZI Elek: *i. m.* 7.

³⁰⁰ Uo. 13.

³⁰¹ A 2006–2016 közötti tíz évre érvényes adat.

³⁰² REZI Elek: *i. m.* 16.

³⁰³ Uo.

³⁰⁴ Uo. 20.

³⁰⁵ Uo.

felekezeti, nemzeti identitástudatot elsorvassza, éppen az ellenkező hatást érte el: a vallási, felekezeti és nemzeti megtartás protestáns fellegvára lett.”³⁰⁶

3.1.3. A teológiai képzés célja

Az eddigiek alapján megállapítható, hogy Erdélyben a teológiai képzés célja a népegyház számára „általános” lelkipásztorokat képezni. A KPTI honlapján a következő megfogalmazást találjuk: „A KPTI élő hitű, önzonosságukban szilárd, egyházuk hagyományai iránt elkötelezett, szakmailag komolyan felkészült, művelt, széles látókörű, nyitott gondolkodású, a társadalmi jelenségek és folyamatok iránt érzékeny lelkipásztorok, teológus szakemberek képzését tartja szem előtt, akik az egyházi és társadalmi élet megbecsült tagjaivá és lelki vezetőivé, a hazai és közelebről az erdélyi értelmiségnek pedig méltó partnereivé válhatnak. A lelkészképzés mellett nagy gondot fordít a keresztyén teológia körében kifejtett tudományos igényű kutatómunka művelésére és a kutatási eredmények közzétételére.”³⁰⁷

Christian Grethlein³⁰⁸ münsteri teológus szerint Németországban a teológiai képzés nem csak a lelkipásztori szolgálatra készíti fel a hallgatót, hanem olyan képességek megszerzését teszi lehetővé, amelyek egészen más tudományágakban és cselekvési területeken lehetnek hasznosak. Ezt a tényállást támasztja alá az, hogy teológiai képzettséggel rendelkező fiatalok vállalatok személyzeti osztályán, tanácsadó cégeknél és vállalkozásoknál keresnek és találnak maguknak munkát.

A kolozsvári teológiai intézet fennállása során soha nem engedhette meg magának azt a fényűzést, hogy csak a teologizálás érdekében foglalkozzon a teológiai oktatással és eltekintsen a lelkészképzési kötelezettség adta feladatoktól. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy míg a nyugati társadalmakban a teológiai oklevéllel bárki könnyen talál magának más jellegű társadalmi munkát, addig ez Erdélyben jóval nehezebben sikerülne. Ennek oka abban keresendő, hogy az erdélyi közgondolkodásban a teológiai képzés összefonódott a lelkipásztori szolgálattal, másfelől abban is, hogy a képzés során nem annyira hangsúlyos a társadalomtudományok jelenléte, mint a nyugati teológiai oktatásban.

Amikor megállapítom, hogy a kolozsvári teológiai intézet az erdélyi református egyház gyülekezetei számára képez lelkipásztorokat, azt is szükségesnek tartom kiemelni, hogy az erdélyi reformátusság *népegyházi* keretek közt él. Ez a megállapítás a differenciált gyülekezetkép ellenére is érvényes. Akár nagyvárosi, tömb-magyar környezetben, akár a mezőségi vagy dél-erdélyi szórványvidéken él egy gyülekezet, általánosan érvényes rá a népegyházi jelleg. Az egyház lelkészképző intézete tehát a népegyház számára kell lelkipásztorokat képezzen. Ez azt jelenti, hogy az erdélyi református lelkipásztornak a gyülekezetben mindennel és mindenkivel foglalkoznia kell. A gyülekezeti lelkipásztor nem csak az aktív, a gyülekezeti életben valamilyen szinten még résztvevők között kell szolgáljon. Azok számára is jelen kell lennie, akik „peremtelepesek” módjára csak nagyon

---

³⁰⁶ REZI Elek: *i. m.* 5.

³⁰⁷ Tájékoztató. *A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet*. 2015, 2.

³⁰⁸ GRETHLEIN, Christian: *Pfarrer – ein theologischer Beruf!* Frankfurt am Main, Edition Chrismon, 2009, 15.

laza szálakkal kötődnek az egyházhoz. Ő azoknak is a lelkipásztora kell legyen, akik csak a megkeresztelésük, konfirmációjuk, házasságkötésük alkalmával vannak jelen a templomban. Más szóval, akik nem a lelkipásztor gyülekezeti szolgálatára, hanem a *jelenlétére* tartanak igényt. A népegyházi helyzetből adódik az egyértelmű követelmény, hogy a teológián *általános* lelkipásztorokat kell képezni.

A társadalmi és egyházi változások mindig újra felvetették és felvetik az elmélet és a gyakorlat közötti eltérést, és a teológiai képzéssel kapcsolatban a szakosodás iránti igényt. Erről már a 30-as években is vita folyt a kolozsvári teológián, azonban a differenciált lelkészképzés bevezetése napjainkig nem valósult meg; megmaradt az általános lelkipásztorképzés. Josuttis német gyakorlati teológus az általános lelkipásztort *generalistának* vagy kevésbé barátságos kifejezéssel dilettánsnak³⁰⁹ nevezi. Ezzel nem azt állítja, hogy az ilyen lelkipásztor nem végezheti és végzi jól a maga szolgálatát, csak arra szeretné felhívni a figyelmet, hogy mindenhez – igehirdetés, pasztoráció, katekézis, ifjúsági munka, adminisztráció stb. – egyaránt jól senki sem érthet. Mivel az erdélyi református gyülekezetek jelentős többségében olyan lelkipásztorok szolgálatára van szükség, akik a gyülekezeti szolgálat minden területén rendelkeznek alapismeretekkel, ezért ilyeneket kell képezni.

Nem csupán a gyakorlati egyházi élet által támasztott igények miatt nem lehetséges a szakosodás, hanem azért sem ajánlott, mert a szakosodott lelkipásztor modell³¹⁰ antropológiai értelemben azzal számol, hogy az ember felosztható egyéni funkciószektorokra, jóllehet minden problémája, kérdése és nehézsége a maga teljességében érinti. Másfelől azért sem szerencsés, mert azt sejteti, hogy az evangélium felosztható, márpedig teológiai értelemben a vallás az élet, a világ és az ember teljességére (egészére) tart igényt. A német gyakorlati teológus a temetési szolgálat gyakorlati példájával igazolja a fenti megállapításait. Ebben az esetben a lelkipásztor egy személyben lelkigondozó, liturgus, igehirdető adott esetben pedig jogi vagy szociális tanácsadó. Az orvostudomány terén is egyre inkább az hangsúlyozódik, hogy az egész ember gyógyítására van szükség. Ez vallási értelemben sincs másképp. Ebben az esetben a személy v. személyiség fontosabb, mint a funkció.

A kolozsvári teológián a jelenlegi feltételek mellett nem lehet szakosodásra gondolni. A választható tárgyak csoportja kínál némi lehetőséget arra, hogy a teológiai hallgató a képzés során egyik vagy másik szakterületen szerezzon alaposabb ismereteket. Szakosodásra a teológiai képzés elvégzése után a továbbképzés, és önképzés keretein belül nyílik kisebb-nagyobb lehetősége a lelkipásztornak. A fenti megállapítás nem jelenti azt, hogy az erdélyi református egyházban nem lenne szükség szórvány (román), roma, intézményi (iskola, kórház, börtön), ifjúsági lelkipásztorokra és ilyen irányú szakképzésre.

3.1.4. A teológiai képzésre való jelentkezés feltételei

„A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet 4 éves teológiai alapképzésének I. évére sikeres felvétel után lehet beiratkozni. A felvétel versenyvizsga alapján történik. (Az alapképzésre 2 éves magiszteri tanulmány épül.) Felvételre jelentkezhetnek a Protestáns Teológiai Intézetet fenntartó református egyház megkeresztelt és konfirmált tagjai, akik

³⁰⁹ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 213.

³¹⁰ Uo. 214.

érettségi oklevéllel, orvosi bizonyítvánnyal, a lakhelyük szerint illetékes egyházközség presbitériumának ajánlásával rendelkeznek, és részt vettek a Teológiai Intézet által rendezett előfelvételi *táborban*.³¹¹

A teológiai felvételre jelentkező fiatalnak érettségi oklevéllel kell rendelkeznie. Függetlenül attól, hogy milyen oktatási intézményben végezte a jelentkező a középiskolai tanulmányait, az érvényes oklevéllel jelentkezhet a teológiai képzésre. Ennek tehát semmiféle vallási vagy egyházi jelentősége nincs. A lakhely szerinti illetékes presbitérium ajánlása viszont már az egyházi kötődésről szól. Ennek tartalmaznia kell a jelentkező megkeresztelését és konfirmációját igazoló iratokat is. Ez az ajánlás – ideális esetben – egy ún. első szűrőként működhetne és az lenne a feladata, hogy kiszűrje a lelkipásztori szolgálatra alkalmatlan személyeket. A gyakorlatban azonban nem töltik be ezt a szerepüket, megmaradnak az adminisztratív formáság szintjén. Sem valamely gyülekezet presbitériuma, sem a lelkipásztor nem vállalja annak a felelősségét és következményeit, hogy egy fiatalnak ne adjon ajánlólevelet. Egy ilyen döntéssel magukra haragítanak a gyülekezethez tartozó család valamennyi tagját, beleértve a tágabb rokonságot is.

Egy másik egyházi szűrő az *előfelvételi tábor*, amelyet a teológia ifjúsági lelkésze szervez, a református kar dékánja, teológiai tanárok, az egyházkerületek képviselői és diákok közreműködésével. A kétnapos tábor során van pszichológiai teszt, általános műveltségi teszt, önéletrajz, csoportdinamikai játék. Az is terítékre kerül, hogy a felvételre jelentkező hogyan képzelel el, milyennek látja a református egyházat a jelenben. A tábori program keretében kerül sor a kandidátusokkal egy interjúra. Majd a tábor végén a teljes bizottság részvételével kiértékelik a tábort és a teológiai képzésre alkalmatlannak ítélt jelentkezőket eltanácsolják a felvételtől.

Elgondolkoztató Josuttisnak a képzésre való jelentkezéssel kapcsolatos megállapítása. „Egy kívülálló [nem keresztyén, megj. tőlem] már azon elcsodálkozik, hogy a mi kultúránkban a vallási hivatásra való képzés saját kezdeményezésre elkezdődhet. Nincs olyan személy vagy hatóság, aki az egyéni elhatározást megvizsgálná és valakit esetleges személyes alkalmatlanság (tökéletlenség) miatt visszautasítana. Nálunk a nyomatékos elhívás nem a képzési folyamat kezdetén, hanem a végén, a lelkézszentelés alkalmával történik.”³¹² Erdélyben éppen az előfelvételi tábor egy olyan próbálkozás, amely igyekszik kiszűrni a teológiai képzésre és a majdani lelkipásztori szolgálatra alkalmatlan személyeket.

Amikor a teológiai képzés által alakított lelkipásztori hivatásképet vizsgálom, tisztában vagyok azzal, hogy ennek minden teológiai képzésre jelentkező személy életében előzménye van. Más szóval nem a képzés az első olyan hatás, amely a hivatásképet alakítja. Josuttis müncheni gyakorlati teológus a *Der Pfarrer ist anders* című könyvében részletesen vizsgálja azokat a jelenségeket és okokat, amelyek egy ifjút arra vezetnek, hogy teológiai képzésre jelentkezzen, és ennek a birtokában lelkipásztori szolgálatot vállaljon. Egy, a realitáshoz valamiképpen közelítő kép megtalálása érdekében minden egyes kandidátus és már teológiát végzett lelkipásztor esetében meg kellene vizsgálni, hogy milyen motiváció hatására jelentkezett a teológiai képzésre. Egy ilyen irányú mindenkire kiterjedő vizsgálódás szinte lehetetlen, hiszen figyelembe kellene venni a családi körülményeket, amelybe

³¹¹ <http://www.proteo.hu/hu/felveteli>

³¹² JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 214.

valaki beleszületett, azt a neveltetést, szociokulturális, vallási környezetet, amelyben szocializálódott, azokat az oktatási intézményeket, amelyek a képzéséért felelősek. Ha nem is lehet elvégezni egy kiterjedt vizsgálatot, mégis érdemes utánanézni, hogy vannak-e olyan okok, létezik-e egy olyan közös motiváció, ami általánosan érvényes minden teológiai képzésre ill. lelkipásztori szolgálatra jelentkező esetében. Josuttis a fentebb említett könyvében *A lelkipásztor és a hatalom*³¹³ című fejezetben értekezik a teológiai pályaválasztásról. A szerző azt állapítja meg, hogy az egyik motiváló tényező éppen a valamilyen hatalom iránti igény. Az erdélyi református egyházban legfeljebb egy-egy tanulmányban³¹⁴ van szó a hatalom kérdéséről. A lelkipásztori szolgálattal kapcsolatban a *hivatástudat, az erdélyi nép szolgálata*, és ezekhez hasonló kifejezések vannak használatban. A nyugati teológusok kíméletlen őszinteséggel írnak olyan motiváló tényezőkről, amelyekről az erdélyi református egyházban nem szoktunk beszélni. Heitink holland gyakorlati teológus egyenesen azt állítja, hogy „Aki a lelkipásztori hivatást választja, annak egy jókora adag hiúsággal kell rendelkeznie.”³¹⁵ Klessmann szerint a motiváció mindig egy többrétegű folyamat, amelyben egy egész köteg különböző indíték jelenik meg³¹⁶. Ezek között jelen van a lelkészi hivatással kapcsolatos elképzelés, annak az elképzelése, amit ott tehet az ember, akivé ebben a tisztségben válhat. Ha a családban volt vagy van lelkipásztor, ez nyilvánvalóan jelentősen befolyásolja a hivatásképet és ennek megfelelően a hivatásválasztást. Az a gyülekezet, amelyben az illető személy szocializálódott, és az a lelkipásztorkép, amely az illető gyülekezetben él szintén meghatározó tényező lehet a hivatásválasztásban. Nem lehet elhallgatni a motiváció narcisztikus vonatkozásait, mint például az egyéni nagyság és kiválóság gondolatát, ami azonban könnyedén átcsaphat a kicsinység és jelentéktelenség érzésébe. Pszichodinamikai szempontból a tudatos indítékok mindig tudatalattiak által meghatározottak. Ha a teológiai képzésre való jelentkezés motivációit vizsgáljuk a következő kérdéseket kell feldolgoznunk: Milyen indokok tudatosak bennem? Kinek járok a kedvében azzal, hogy a lelkipásztori pályát választom? Kinek okoztam volna csalódást, ha nem tanultam volna teológiát? Kinek akartam valamit bebizonyítani? Mit tesz számomra lehetővé ez a hivatás? Mit akadályoz meg?

Általában elmondható, hogy a teológiára jelentkező és a lelkipásztori szolgálatot vállaló arra vágyik, hogy hitében növekedjen, saját lelkiséget fejlesszen ki, egy meggyőző integrált teológusi egzisztenciát alakítson ki, amelyben az életkérdéseire választ talál. Bárhogyan is legyen, ha a teológiai stúdiumok vagy a lelkipásztori szolgálat rendjén kérdéssé válik a valamikori motiváció, rendkívül szükséges lehet a fentebb említett kérdések mentén átgondolni, segítséget keresve újra tisztázni a hivatásválasztás indítékait.

Erdélyben a pályaválasztást (hivatásválasztás) ma már nagymértékben befolyásolja a lelkipásztori szolgálat anyagiakban is kifejezett értékelése. Míg a rendszerváltást követő években még egy viszonylagosan biztos megélhetést kínáló hivatásnak számított a lelkipásztori pálya, mára ez már alaposan megváltozott. Romániának az Európai Unióhoz való csatlakozása (2007. jan. 1.) után megnőtt a külföldi munkavállalás lehetősége. Ezzel egy

---

³¹³ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 70–88.

³¹⁴ KOZMA Zsolt: *Szolgálat és hatalom*, 71–83.

³¹⁵ HEITINK, Gerben: *Biografie van de dominee*, 206

³¹⁶ KLESSMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 557.

időben egyre több nyugati cég telepedett meg, elsősorban a nagyvárosokban. Az erdélyi fiatalok jelentős hányada a külföldi munkavállalásban vagy itthon a gazdasági szektorban való elhelyezkedésben lát jövőt, hiszen itt a lelkipásztori fizetés többszörösére számíthat. Számukra az egyház már nem az az intézmény, amely egy lelkipásztor családnak biztos megélhetést képes garantálni. A másik pályaválasztást meghatározó tényező a családtervezéssel kapcsolatos. Egyre ritkább az olyan lelkipásztor feleség (férj), aki vállalná a városoktól távoli szórványvidéken a lelkipásztor élettárssal való együtt szolgálást. A lelkipásztori állások jelentős része olyan településeken van, ahol a feleség/férj nem talál munkalehetőséget és a gyermekek számára nincs magyar nyelvű oktatást biztosító intézmény.

Nyilvánvaló, hogy az anyagi és családtervezési szempontok mellett az is befolyásolja a fiatalokat, hogy a lelkipásztori életpályamodell nem karrierorientált. Az említett tényezők összhatásának a következményeként évről-évre egyre kevesebben választják a teológiai képzést és a lelkipásztori szolgálatot. A vizsgált időszak kezdetén a megnövekedett teológuslétszám okozott gondot, a korszak végén pedig az jelent problémát, hogy alig akad olyan erdélyi fiatal, aki lelkipásztor szeretne lenni.

Összefoglalásképpen annyit állapíthatunk meg, hogy a teológiai képzésre jelentkező fiatalok nem üres lapként érkeznek a kolozsvári teológiára, hanem egy már létező lelkipásztori hivatásképpel. Talán egyszerűbb lenne a képzés feladata, ha ez nem így lenne. Mert a már rögzült hivatásképet – amennyiben azt nem a bibliai és reformátori hatás határozza meg – nagyon nehéz jó irányba alakítani. Nyilvánvalóan az is egy alapvető kérdés, hogy jelenleg a kolozsvári teológián a képzési keretben van-e elegendő hely, irányul-e kellő figyelem a tudatos *hivatáskép-formálásra*. Bárhogyan is legyen, az nyilvánvaló, hogy a teológiai képzés meghatározó tényező a lelkipásztori hivatáskép alakulásában és fejlődésében.

„A lelkészképzés célja, hogy az ifjú valamely gyülekezeti közösségben az ige szolgája legyen. Ennek a felkészítési és felkészülési folyamatnak a feltétele – amint azt láttuk – az elhívás személyes és gyülekezeti felismerése, azaz mindenestől a Szentlélek munkája bennünk és rajtunk (Fil 2,13), így ez nem tartozik a képzés tanítható elemei közé. Nem tanítható, de tartalmában gazdagítható, minőségében mélyíthető és bizonyosságában megerősíthető.”³¹⁷

3.1.5. A teológiai képzés jellege: Ige- és gyülekezet-irányultság / tudományosság és spiritualitás

Nagy László a rendszerváltást követő első évekre nézve állapítja meg, hogy az erdélyi református teológia súlyos válságon megy keresztül, majd tényként írja, hogy mélyponton van. „A két világháború között egyházunk kéttucat jó teológussal parádézott, mára csak néhány »utolsó mohikán« maradt. Szakemberhiányunk igen jelentős, lemaradásunk számottevő, és úgy tűnik, hogy a tradicionális hitvalló erdélyi teológiával való kapcsolatunk is meglazult.”³¹⁸ A szerző szerint ébredszik a liberális teológia, amely tudo-

³¹⁷ GAÁL Botond: A lelkészképzés általános és igei alapelvei. In: *Református Szemle*. 1997, 426–434.

³¹⁸ *Értesítő* III. (1994/1), 8.

mányban gondolkodik. Az erdélyi teológia azonban biblikus, hitvallásos és reformátori. Ezt kell ápolnunk és művelnünk. A teológia lelkipásztori tudomány.

A kolozsvári teológián folyó képzés jellegére is vonatkozik az 1994-es *Jelentés a Romániai Református Egyházban folyó lelkészképzésről*.³¹⁹ Ebből csak részleteket fogok idézni: „Az intézet fenntartása az egyházra komoly terheket ró. Függetlenségünk megőrzése érdekében nem akarunk Teológiánkkal az állami egyetem keretébe belépni, ahol minden személyi kiadást teljes egészében az állam fedez. A Teológia fenntartását az egyház részéről a gyülekezetek biztosítják lélekszám szerinti kirovás útján, részben pedig a fenntartás a Református Világszövetség által biztosított segélyből történik. [...] Az erdélyi református teológia barthiánus hagyományú, a Szentírásra és a hitvallásokra (Heidelbergi Káté, II. Helvét Hitvallás) épül. [...] Egyházi igény a missziói katedra felállítása (gyülekezetépítés, belmissziói munka, ifjúsági munka, diakóniai szolgálat). [...] Az egyház a teológiai intézetektől olyan lelkipásztorokat kér, akik ismerik az egyházat támadó szekták, a külső és belső romlások, a szekularizációs irányzatok minden fegyverét, taktikáját és természetét, s akik az evangéliumi fegyverzettel megfelelőképpen tudnak harcolni ellenük. [...] A mai teológiai felkészítésnek két igényt kell betöltenie: minél jobban közelíteni Krisztushoz és ugyanakkor a gyakorlati valós élethez. Ez a krisztocentrikusság és a gyülekezet felé való irányultság. Missziói arcélú teológia, amely hitvallásosságát nem az élettől elvonatkoztatott teologizálásban éli ki, hanem az élő hittel és szolgáló lelkülettel az egyházi gyakorlatban, a valós életben érvényesíti. A tanításnak ehhez a vonatkozásához hozzátartozik a teológus ifjúság nevelése is. Ennek a nevelésnek is a gyülekezetre és a szolgáló lelkipásztori életre való felkészítésre kell néznie. [...] Elkerülhetetlen szakosítások jönnek. A leendő vallástanárok és a gyülekezeti diakonisszák lesznek a lelkipásztorok új munkatársai.”

Ugyancsak a teológiai képzés jellegére vonatkozik a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának (1995. ápr. 22. Budapest) a jegyzőkönyvéből³²⁰ idézett kolozsvári és egy budapesti teológiai tanár véleménye: „A klasszikus lelkészképzési formákat konzerváltuk mind az anyaországban, mind a Kárpát-medence többi főiskoláján. A klasszikus, reformátori, humanista alapokon felépült képzés volt az eszmény, amit továbbra is jó lenne megőrizni. Strukturális változásokra lenne szükség a régi alapok megőrzésével. [...] Kolozsvári viszonylatban szükség van egy átgondolt strukturális átszervezésre. „A hallgatókat gyakorlati lelkészi szolgálatra kell képezni.” (*Geréb Zsolt*). „A lelkészképzés hagyománya és célkitűzése mindig egységes volt a Magyar Református Egyházban. Soha nem vált el egymástól a „tiszteletes és tudós” lelkészképzés, vagyis a tudományos képzés és a gyakorlati lelkészi munkára való felkészítés.” (*Szűcs Ferenc*).

Az Újszövetségben személyre szabott meghatározásokat olvasunk a tisztségek betöltéséhez szükséges előfeltételekről (pl. 1Tim 3,2–12; Tit 1,6–9), de semmiféle utalást nem

---

³¹⁹ CSIIA Kálmán: *Püspöki jelentés a Romániai Református Egyházban folyó lelkészképzésről*. Elhangzott a Református Világszövetség teológiai képzéssel foglalkozó konferenciáján. Balatonfüreden, 1994. okt. 4-én. In: *Értesítő* III. (1994/ 9–10), 1. és 2.

³²⁰ *Értesítő* IV. (1995/8–9), 8 és 9.

olvasunk képzésükről.³²¹ Az evangélium megértése magába foglalja és érinti a személyt. Ezért azok esetében, akik az evangélium nyilvános továbbadására hívtak el, előbb vagy utóbb elő kell jönnie a teológiai képzés és spirituális meghatározottság kérdésének. Ez a két pólus: a *tudományos képzés* és *lelkiség* a mindenkori lelkipásztorképzés során állandó feszültségben van egymással.

A Reformáció a lelkipásztori tisztséget *igehirdetői hivatásként* határozta meg, amelynek a feladata az evangéliumot az ige és sákramentum által hitébresztő módon hirdetni. Ebből a képzés felértékelődése és a lelkipásztori hivatás feladatainak a teológiai reflexiója következett. A középpontba az írásmagyarázat került. Ennek feltétele pedig a megfelelő teológiai képzés és lelkiség. Az 1563-as wittenbergi artikulusokban és a 3. schmalkaldeni cikkelyben Luther kezdeményezte a kollégiumoknak és a kolostoroknak a képzőközpontokká való átalakítását az eljövendő egyházi szolgák számára. Az evangéliumi értelemben megreformált kolostor a képzés során összekapcsolta a tudományosságot a lelkiséggel. Kálvin 1559-ben alapította a genfi lelkészképző akadémiát. Ez - az állami egyetem keretében működő teológiai fakultás - a nyugati protestáns egyházakban máig is mértékadó képzési modell. Az iskolai képzés befejezése után, amely a nyelvi képességek megszerzését és a lelkiségbe való bevezetést szolgálta (*praxis pietatis*) következett a filozófiai fakultáson való továbbtanulás, mielőtt a tulajdonképpeni teológiai képzés elkezdődött volna. Ezen az úton a jövődöbéli lelkipásztornak megadatott a lehetőség arra, hogy a kor általános képzésében részesüljenek. Ez a képzési forma azonban azt eredményezte, hogy a lelkiség a tudományos képzés árnyékába került.

„A lelki nevelői munka végigkíséri és kiegészíti az oktatást, és arra néz, hogy a tudományt elsajátított hallgatók Isten Igéje által meghatározott, hívő keresztyén lelkipásztorokká legyenek. Annak megfelelően, hogy Krisztus úr és szolga volt, azoknak, akik elhagyják az egyetemet, és Krisztus követségében járnak, az ő Atyja iránti engedelmességét és méltóságát kell képviselniük. Tudjuk, hogy Isten ébreszti fel az akarást és a cselekvést. Tetszésének megfelelően az ő Lelke erősíthet meg a belső emberben. Ez azonban nem ment fel a lelki nevelés munkája alól, sőt kötelez, hogy ennek végzése hitből hitbe (Róm 1,17) történjék. Ezért az igehirdetést tartjuk a lelki nevelés elsőrendű eszközének.”³²²

Grethlein is a lutheri reformációra hivatkozva fogalmazza meg a véleményét: „A lelkipásztorképzés célja egyenlő mértékben a személyiségképzés, ill. spirituális képzés és a kognitív ismeretek közlése kell legyen.”³²³ Ugyanitt állapítja meg azt is, hogy a teológiai képzés gyakorlatilag csak az utóbbit nyújtja, ami csak egy része a lelkipásztori hivatáshoz szükséges feltételeknek. A teológiai ismeretátadáson túl a spirituális nevelés és képzés is ugyanolyan hangsúlyos kell legyen. A münsteri teológus szerint a Bonhoeffer által létrehozott Finkenwaldi Predigerseminar, a „közösségi élet” egy ilyen irányú kiváló próbálkozás volt.³²⁴

³²¹ Vö. BAUER, Karl-Adolf: Pfarrer-/Pfarrerinnenaus-und-weiterbildung. In: RGG VI., 2003, 1211–1216.

³²² Tájékoztató. A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, 26.

³²³ GRETHLEIN, Christian: *Pfarrer – ein theologischer Beruf!* 16.

³²⁴ Uo.

Az erdélyi református egyház foggal-körömmel ragaszkodott és ragaszkodik az önálló intézményi keretben történő lelkipásztorképzéshez, és ellenzi az állami egyetemi rendszerbe való beilleszkedést. Ennek oka elsősorban az, hogy létezik egy erőteljes bizalmatlanság az állammal szemben. Ugyanakkor az is fontos szempont, hogy a lelkiség az ige- és gyülekezeti irányultság ne kerüljön a tudományos képzés árnyékába. Azaz, az egyház őrizhesse meg a lehető legteljesebb szabadságát a lelkipásztorképzés módjának és jellegének a meghatározásában. Ez az utóbbi szempont egyre kevésbé érvényesül, amióta a teológiai intézet a tanügy-minisztérium fennhatósága alá került. Azt a tényt, hogy a kolozsvári teológia lelkészképző intézmény, erőteljesen jelzi a püspöki felségjog. A kánon a püspökre nézve állapítja meg, hogy ő: „a) az egyházkerület Teológiai Intézetének közvetlen felügyelője, azt bármikor meglátogathatja, életéről, ügyeiről a rektortól és a tanári kartól bármikor jelentést kérhet, fegyelmi ügyekben főfelügyeletet gyakorol. A megállapított tantervet és tanmenetet jóváhagyja. Az alapvizsgán, valamint a lelkészképesítő vizsgákon elnököl;”³²⁵ A kánonnak ez a paragrafusa a jelenlegi helyzetben nincs összhangban az intézeti szabályzattal. A püspök az alapvizsgán és a lelkészképesítő vizsgán nem vesz részt.

A teológiai intézetben minden lehetőség megadatik a tudományos teológiai képzésre, ugyanakkor az öt/hatéves képzés során számtalan olyan alkalom, foglalkozás, program áll a hallgatók rendelkezésére, amely a lelkiséget hivatott erősíteni. Ezekben a részvétel fakultatív. Nyilvánvaló, hogy így is egy nagyon jó lehetőség arra nézve, hogy a lelkipásztori szolgálatra készülő ifjú spirituálisan is fejlődjön. Az egyházkerület a teológiai hallgatók lelki (spirituális) nevelése érdekében hozta létre a teológiai ifjúsági lelkipásztori állást.³²⁶ Az ifjúsági lelkipásztori állás megszervezése és az a tény, hogy 6 éves gyakorlattal rendelkező (minősített állás) lelkipásztorral szándékozott az egyházkerület és a teológia az állást betölteni, azt jelzi, hogy teológiai képzésben résztvevő hallgatókat egy külön gyülekezetként – saját lelkipásztorral, presbitériummal, diakónusokkal – képzelték el. Ez a kezdeményezés is nagymértékben erősíti azt a szándékot, hogy a teológiai hallgatók nem pusztán a teológiai tudományok elsajátítása végett vannak az intézetben, hanem itt is, mint gyülekezeti közösség, a majdani lelkipásztori szolgálatra készülnek fel.

---

³²⁵ 2006. évi 1. jogszabály. *A Romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról*, 44.

³²⁶ A teológiai ifjúsági lelkipásztori állás. 1. *Isteniszteleti vonatkozásban*: a) Előkészíti és ellenőrzi a hallgatók reggeli szolgálatait (préces), megszervezi a bibliaórákat, az esti közös vagy hálónkénti áhítatokat. b) Irányítja az exmissziót és a diakóniát. c) A spirituális nevelő tanárral együtt előkészíti és értékeli a hallgatók legációi szolgálatait. 2. *Pásztori vonatkozásban*: végzi a hallgatók lelkigondozását a fogadóórák és a hálószobák látogatása alkalmával. Fegyelmi esetekben első fokon pásztorilag jár el négy szemközti dorgálással (Mt 18,15). Megbeszéli a hallgatókkal beadandó kéréseiket. 3. *Tanulmányi segítséget nyújt* a tanulás módszerének elsajátításához, a segédanyagok beszerzéséhez és a forrásmunkák használatára nézve. 4. *A kapcsolattartás vonatkozásában*: Joga és kötelessége az ifjúsági presbitéri gyűléseken részt venni. A szolgálati, nevelési, közigazgatási kérdésekben együttműködik az ifjúsági felelős hallgatóval, az exmissziós felelőssel, a kurzusfelelőssel és általában minden megbízott hallgatóval. b) Tanácskozási joggal részt vesz a tanári kar és az Intézeti Tanács gyűlésein, ahol bármelyik tanár vagy szenátusi tag kérésére köteles jelentést tenni. Kapcsolatot tart fenn a rektorral, dékánal, a spirituális nevelő tanárral, az internátusi felügyelő tanárral és általában minden tanárral. c) Köteles a két egyházkerület testületeinek és püspökeinek kérésére szóban vagy írásban jelentést tenni a munkaköréhez tartozó kérdésekről. Minden tanév végén hivatalos jelentést tesz a rektornak és a két református püspöknek. Ld. *Értesítő VIII.* (1992/3), 3.

A fenti programokkal kapcsolatban minden tanév végén egy részletes jelentést készít el az ifjúsági lelkipásztor. A továbbiakban a 2002/2003-as tanévről szóló beszámolóból emelek ki néhány fontos eseményt, amelyek a teológiai hallgatók spiritualitását hivatottak fejleszteni. Ebben a tanévben a diákság létszáma 200 fő, amely nagyon vegyes közösséget alkot. Az Erdély minden területéről érkező diákok különböző családi, szociális és kegyességi háttérrel rendelkeznek. Sok diák esetében rendezetlen a családi háttér és nagyon sok esetben problémát jelent a családban az alkoholizmus. Az ifjúsági lelkész szerint valószínűleg ezek a gondok is közrejátszanak a pályaválasztásban ill. abban, hogy fogékonyabbak a lelki élet rezdüléseire. Nehéz feladat egy ilyen nagy létszámú diákság esetében a közösségformálás. Annak ellenére így van ez, hogy a teológián szinte ideális lehetőségek vannak a közösségteremtésre, amire más egyetemek esetében nincs példa. Az ifjúsági lelkész szerint: „Sok diákból még hiányzik a hivatástudat, egyszerűen csak azért jött a Teológiára, mert szeretne továbbtanulni. Az *identitásdiffúzió* állapotában lévők nem is igen tudják, mit keresnek itt a Teológián. Nincs egy határozott elképzelésük, a tanulásban nem jeleskednek, kapcsolataik felszínesek. A *moratórium* állapotában lévőket már foglalkoztatják ezek a kérdések, mi a feladatom, hol a helyem ebben a világban, mit vár Isten tőlem. A keresés fázisában vannak. Elégedetlenkednek, ábrándoznak, csalódnak. A *kívívott identitás* állapotában lévő diákok azok, akik a legöntudatosabban készülnek a lelkipásztori szolgálatra, mindent ennek rendelnek alá, velük van a legkevesebb gond. A *korai zárás* állapotában lévők nem kérdőjelezik meg döntésüket, ők azok, akik esetleg családi hagyományból vagy még inkább nyomásra jöttek a Teológiára.”³²⁷ Az eredményesebb lelki formálódás érdekében kívánatos lenne mentor-diák, mester-tanítvány viszony felélénkítése, amely csak esetlegesen létezik. Egy-egy tapasztalt tanár segítségére lehetne a teológiai hallgatónak, akire nagy lelki teher nehezedik, hiszen nagyon fiatalon kikerülhetnek egy gyülekezetbe, ahol vezetői megbízásuk lesz, jóllehet még a maguk önazonosságával és küldetésével sincsenek tisztában. Az ifjúsági lelkipásztor javasolja, hogy csak 20 éves kortól lehessen felvételizni a teológiára, vagy legyen kötelező egy év önkéntesség vagy munka, a tapasztalatszerzés érdekében. „Jelenleg sokan az iskolapadból bekerülve, úgy rohannak végig az öt éven, hogy nem jut idejük elgondolkozni azon, mit is akarnak, mire vállalkoznak. Hiányoznak a harcok és a kudarcok az életükből. Sokan nem fogják fel, mekkora pszichikai megterheléssel jár lelkésznek lenni, csak kint a gyülekezetben szembesülnek ezzel, ezért nagyon sokan a kezdeti lelkesedés után megkeserednek, itálhoz nyúlnak, elválnak.”³²⁸ Ilyen értelemben akár egy nulladik év beiktatása is hasznos lehetne, amelynek során alkalma nyílna a lelkipásztori pályára készülőknek jobban megismerni a valóságos egyházi és társadalmi helyzetet. Mivel a közösségépítő programokban való részvétel fakultatív, az ifjúsági lelkipásztor azt javasolja, hogy tegyék kötelezővé minden teológiai hallgató számára az intézetben folyó közösségi munkában (diakónia, kórházi szolgálat, önképzőkör, sport, közmunka, stb.) való részvételt.

A teológiai hallgatók lelki élete szempontjából fontosak a vasárnap délelőtti tartott akadémiai istentiszteletek, ill. úrvacsorai alkalmak, amelyeken az intézet református-

---

³²⁷ SÓGOR Árpád: *Jelentés a teológiai intézet istentiszteleti életéről – 2002/2003-as tanév*. Kézirat. Kolozsvár, 2003, 2.

³²⁸ Uo. 3.

evangélikus tanárai és az egyházkerületek püspökei szolgálnak. Minden évben megszervezik az ökumenikus imahetet is vendég-igehirdetők szolgálatával. A bűnbánati heteken (reformáció, advent és böjtfő) az V. éves hallgatók, illetve pünkösöd előtt az Intézet lelkészjellegű alkalmazottai hirdették az Igét. Az istentiszteleti alkalmak perselyes adományait az ifjúsági kassza kezeli és diakóniára, kórházmissziós célokra, úrasztali kenyérre és borra, illetve úrasztali virágvásárlásra fordítja. A tanév során minden szombaton este is van istentisztelet. A naponkénti reggeli préceseken a III–V. éves református és evangélikus hallgatók szolgálnak, a rövid igemagyarázatokat a tanárok olvassák át és beszélnek meg a diákokkal. Vizsgaidőszakban sem szünetelnek a reggeli áhítatok. Ekkor tanárok, az ifjúsági lelkipásztor és a lelkipásztor-könyvtáros tartják a préceseket. Az istentiszteleti alkalmakon kívül heti rendszerességgel bibliaköri csoportok működnek a tanárok és lelkészjellegű alkalmazottak vezetésével. Mivel a teológiai hallgatók legációk szolgálatba mennek, a karácsonyi és húsvéti ünnepélyeket az intézetben is megtartják, ugyanakkor az önképzőkör szervezésében kerül sor az október 6-i, 23-i, 31-ei valamint a március 15-i ünnepélyekre. A fentiekén kívül vannak hallgatók által kezdeményezett istentiszteleti alkalmak is. Ide tartoznak az esti áhítatok (I. és II. évesek), a vasárnap délutáni ifjúsági bibliaórák és a hallgatók imaközössége (hetente kétszer).

A lelki élet és a gyülekezet-irányultság szempontjából fontos programok, tevékenységek, a csendesnapok, a legációk szolgálatok, a rendszeres szórványgondozás (tanév közben kislegációk) és nyári szórványmisszió, a kórházmisszió (három kolozsvári kórházban heti rendszerességgel látogatás), hallás- és látássérültek között végzett szolgálat, diakóniai szolgálat (betegek számára ebédkihordás), hajléktalanmisszió. *Vakációs szolgálat*. A nyári szünidőben egy hónapos *gyakorlati szolgálat* lehetőleg abban a gyülekezetben, amelyből az ifjú érkezett. *Szórvány*. A kevésbé ünnepi gyülekezeti arc azon teológiai hallgatók előtt tárult fel, akik a rendszerváltás után vállaltak *szórványmissziós* szolgálatot. Az elméleti teológiai képzés gyakorlati kiegészítője volt és ma is az. Ez azonban csak annak a szűk rétegnek az egyház- és gyülekezetlátását érinti, amely kisebb-nagyobb rendszerességgel részt vett és vesz ebben a szolgálatban. Gyakorlati gyülekezet-megismerési lehetőség az adventi és böjtfői *bűnbánati hetek* keretében megszervezett igehirdetői szolgálat a kolozsvári gyülekezetekben. Ezekkel kapcsolatban azonban hasznos lenne az igehirdetés kiértékelése és a visszajelzések tanulságainak a beépítése az igehirdetői gyakorlatba.

Összefoglalva megállapítható, hogy a kolozsvári protestáns teológián, erőteljesen jelen van a gyülekezet-irányultság. Elméletileg ennek azt kellene eredményeznie, hogy a hatéves képzés után, mindenre felkészített teológus-lelkipásztorok hagyják el az intézményt. A gyakorlat azonban, különösen a gyakornok továbbképzők tapasztalata alapján, az, hogy az ige- és a gyülekezet-irányultság ellenére, mégis egy jó adag *kompetencia deficittel* kezdik a szolgálatukat. Ennek az okát abban lehet megtalálni, hogy elsősorban az *igehirdetésre* (*prédikáció, katekézis, lelkigondozás*) és kevésbé az *intézményvezetői szolgálatra* készítik fel a teológiai hallgatókat. A gyülekezetbe kerülve azonban éppen az igehirdetési szolgálat (beleértve a prédikációt, lelkigondozást, katekézist) az, amelynek az eredményét csak hosszú távon lehet lemérni, a lelkipásztori szolgálat más munkaterületein – gyülekezetvezetéssel és szervezéssel kapcsolatos kérdésekben – azonban határidős

konkrét döntéseket kell hozni, amelynek az eredménye és következménye azonnal látható. Pl. presbiteri gyűlések, egyházközségi közgyűlés stb. Ezen a területen a legtöbb lelkipásztor képzési deficittel kezdi a szolgálatát.

Mivel az erdélyi református egyház a gyakorlatban „papi” egyház, ezért mindenért, ami a gyülekezetben történik, a lelkipásztor a felelős. Ezt a gyülekezetek is megszokták és mindent a lelkipásztortól várnak el. Amikor egy kezdő lelkipásztor a gyülekezetbe kerül, ezzel a papi egyházképpel és ennek megfelelő hivatásképpel szembesül. Ez a központi szerep egy ideig tökéletesen megfelelőnek tűnik. (Kevés olyan munkaterület van, ahol egy kezdő alkalmazott egy-két éven belül vezetői munkakört látna el). Csak később, az egyre sokasodó elvárások és esetleges rossz döntések után merül fel benne a felelősség megosztásának a gondolata és a munkatársak iránti igény.

A teológia az *ige- és gyülekezet-irányultságú* képzési hagyománnyal lépett a rendszerváltás utáni korba, és ezt az örökséget napjainkig igyekszik megőrizni, ápolni, erősíteni. Amikor azt vizsgáljuk, hogy milyen képzésben részesül a teológiára jelentkező ifjú, nem csak azt a kérdést kell tisztázni, hogy milyen ismereteket kell megszereznie egy leendő lelkipásztornak, hanem azt is, hogy milyen személyiséggé³²⁹ kellene válnia a képzés során. Gönczy Lajos már 1927-ben fontosnak tartotta megvizsgálni azokat a tényezőket, amelyek a képzés során a lelkipásztorképet alakítják. Sógor Árpád a kolozsvári teológia ifjúsági lelkésze ezzel kapcsolatban a következőket fogalmazta meg: „Sokkal jobban oda kellene figyelni a lelkipásztorok, teológiai hallgatók személyiségére. Szoktuk mondani, hogy a Szentírás tükörként áll előttünk, és mi megismerhetjük, felismerhetjük magunkat benne. Azt, hogy az ember teremtett lény és megváltásra szorult, mert a bűn behálózta életét. Úgy gondolom, hogy nem elégedhetünk meg ezzel a megállapítással, hanem sokkal komolyabban kellene vennünk önmagunk megismerését. Meg kell ismernünk adottságainkat, lehetőségeinket, hibáinkat.”³³⁰

A lelkipásztorképzés nem lehet csupán tudásalapú, amely bizonyos képességek elsajátítására teremt lehetőséget, sokkal inkább a lelkipásztori egzisztenciára kell hogy felkészítse a képzésben résztvevő, jövőbeli lelkipásztorokat. Ez nyilvánvalóan azt is jelenti, hogy a pasztorációs gyakorlathoz nem csak a nyelvi, hanem a pszichikai és szociális jelenségek is hozzátartoznak.

A protestáns teológiai képzésről – ez a kolozsvári lelkipásztorképzésre is érvényes – elmondható, hogy *szövegközpontú*.³³¹ Ezt igazolja a képzés felépítése, amelyben különös hangsúlyt kap a bibliai hagyomány, a rendszeres teológia, az egyháztörténet és a gyakorlati teológia. A 2009-ben bekövetkezett nagyobb méretű átszervezés, a kétlépcsős rendszer bevezetése azt eredményezte, hogy az alapképzés elsősorban az alapismeretekre fókuszál, a magiszterképzés pedig a lelkipásztori gyakorlatra készíti fel a hallgatót.

A képzés során bibliai, egyházi, és tudományos szövegekkel találkozik a hallgató. Ez elsősorban azt eredményezi, hogy a teológus a képzés során a hermeneutikai kompetenciát sajátítja el. Ez önmagában nem baj, hiszen a keresztyénség egy szövegvallás,³³² amely

³²⁹ GÖNCZY, Lajos: *A lelkészképzés és -képesítés reformja*, 418.

³³⁰ SÓGOR ÁRPÁD: Teológiai hallgatók pályaszocializációja. In: *Református Szemle* 2005, (617–643), 618.

³³¹ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 217.

³³² Uo.

nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a keresztyén kultúra írásos kultúra legyen. Az egyház és a lelkipásztor identitása meghatározott szövegek (ige) alapján fogalmazható meg. Maga a lelkipásztori tisztség a maga sajátosságaival együtt csak az áthagyományozott szövegek alapján meghatározható, írható körül. Az egyház önértelmezése és a lelkipásztor szolgálata szövegalapú (az írott ige által történik). Ennek megfelelően érthető, ha a lelkipásztorképzés során a szövegorientáltság megkapja az őt megillető helyet. A szövegekkel való foglalkozás során azonban figyelni és figyelmeztetni kell arra a veszélyre, hogy maga a szöveg eltűnhet a szövegvizsgálati elméletek mögött. Azaz, a különböző módszerek megismerése, elsajátítása és alkalmazása elhalványítja a szöveg jelentését. Egészen konkrétan az akadémiai képzés veszélye lehet, hogy exegetikai specialistákat, és nem gyülekezeti lelkipásztorokat nevel. Josuttis megállapítja, hogy exegetikai elméleteket úgy is lehet sajátítani, hogy maga a biblia eközben az ismeretlenség homályában marad.³³³ Márpedig a lelkipásztornak elsősorban a Szentírást kell ismernie. Nem elég az a bibliaismereti³³⁴ anyag, amely a sikeres felvételi vizsga előfeltétele. Önmagában még a bibliaismeret sem elegendő, ettől még üres és tartalmatlan maradhat a Szentírás a hallgató számára. A teológiai hallgatót abban kell segíteni, hogy belenőjön a Bibliával való életbe, hogy önmagát megtalálja a Szentírásban, hogy mindennapi kenyerévé váljon az ige.

Rudolf Bohren³³⁵ az első zsoltár magyarázata során a bibliához való személyes kötődésről ír, amikor a meditációval kapcsolatban, az Igére vágyakozó, éhező embert (olvasó) az ide-oda tipegő turbékoló galambhoz, az igét megtalálót pedig a zsákmánya birtokában elégedetten morgó oroszlánhoz hasonlítja. Nyilvánvaló, hogy a vágyakozás és az ige megtalálásának az öröme nem tanítható. Amit ezen a területen meg lehet tenni, az a Szentírással kapcsolatos személyes tapasztalatok megosztása és egymás ilyen irányú motiválása. A biblia jelentőségét (szükségyszerűségét) abban kell látnunk, hogy a biblia a keresztyén vallás, az egyház, valamint a lelkipásztor identitásának az alapja a más vallásokkal, a mindenkori társadalom különböző csoportjaival és a más segítő szolgálatot végzőkkel szemben. Josuttis provokatív módon állapítja meg, hogy a bibliaismeret szükséges, a bibliai nyelvek ismerete azonban a lelkigondozásban, igehirdetésben, vallástanításban nem lényegbevágó. „A bibliai nyelvek ismerete a lelkipásztori szolgálat szempontjából nem szükséges.”³³⁶ A német gyakorlati teológus Trillhaasra³³⁷ hivatkozva humanista illúzióknak nevezi azt a feltételezést, amely szerint azért fontos az eredeti bibliai nyelvek ismerete, mert a lelkipásztor ennek birtokában az exegetikai vélemények közötti vitában dönteni tud. Ez nem jelenti azt, hogy egyáltalán ne lenne szükség a bibliai nyelvek tanulmányozására, csupán a gyakorlati lelkipásztori szolgálat szempontjából nem lényegbevágó. Amiért egy teológus számára mégis szükséges, az inkább azért van, mert az Igének, amelyet hirdet, amelynek az erejéből él, története, múltja van. Ezért nem elegendő, ha a lelkipásztor csak a jelenkor nyelvét ismeri. Nyilvánvaló, hogy a fenti megállapítások

³³³ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 218.

³³⁴ A kolozsvári teológián Kozma Zsolt határozottan képviselte és gyakorlatba is ültette ezt a követelményt. Minden teológiai előadását egy rövid bibliai szakasz szakszerű magyarázatával kezdte.

³³⁵ BOHREN, Rudolf: *Predigtlehre*. München, 1971, 350.

³³⁶ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 220.

³³⁷ TRILLHAAS, Wolfgang: Die humanistische Illusion. Zur Reform des Theologiestudiums. In: Hess, H.-E. – Tödt, H. E. (hg.): *Reform der theologischen Ausbildung* 3. Stuttgart, 1969, 13.

csak egy szempontból közelítik meg a kérdést és csak egyes teológusok véleményét tükrözik. Az alaposabb vizsgálatra itt nincs hely és lehetőség.

A lelkipásztor szolgálata során nem csak szövegekkel találkozik/foglalkozik, hanem *emberekkel, csoportokkal és szervezetekkel*. A teológiai képzés rendszerét megvizsgálva kiderül, hogy a szövegirányultság domináns. A képzési folyamat második részéhez tartozik a gyakorlati teológia. Ennek a keretében van lehetőség az emberekkel való foglalkozásról beszélni; ugyanakkor helyet kap a képzésben vallás- és ifjúságszociológia is. Ha azt vesszük figyelembe, hogy konkrétan milyen feladatok ellátását várják el a gyülekezeti lelkipásztortól, különös hangsúllyal az intézményvezetői (hivatalnoki) szerepkörre, akkor nyilvánvaló, hogy a különböző társadalmi csoportokkal és intézményekkel való kapcsolattartás, a vezetés és menedzselés is ide tartozik. Erre pedig nem készíti fel a teológiai képzés. Természetesen örök dilemma marad, hogy mindenre a lelkipásztort kell felkészíteni, vagy az egészséges munkamegosztás elve alapján éppen le kellene venni a válláról mindazt, ami nem tartozik szorosan az igehirdetői (prédikáció, lelkigondozás, katekézis) feladatkörhöz.

A jelenlegi népegyházi helyzetben, és közegyházi gondolkodásban nincs lehetőség arra, hogy csak az igehirdetői feladatkörre összpontosítson a lelkipásztor. Éppen ezért meg kellene találni a *szövegorientált és társadalomtudományi* irányultságú képzés egyensúlyát. Nem az a cél, hogy a társadalomtudományok bevonásával egyre több ismeretre tegyen szert a teológiai hallgató. Egy ilyen jellegű képzés azt eredményezheti, hogy a hallgató megismerve a kommunikáció, retorika, nyelvészet, mélypszichológia, csoportdinamika, didaktika, módszertani kérdéseinek a sokaságát, egyre jobban elbizonytalanodik és a saját hivatására nézve elveszítheti az önbizalmát. Azonban kívánatos lenne olyan társadalomtudósok teológiai oktatásba való bevonása, akik maguk is rendelkeznek keresztyén lelkigondozói gyakorlattal vagy éppen teológiai képzéssel is, és ismerik az egyházi életet. Az ő feladatuk lenne kiválasztani és megtanítani azokat az elengedhetetlenül szükséges ismereteket, amelyek a lelkipásztori gyakorlat szempontjából alapvető fontosságúak. A szükséges társadalomtudományi ismeretek segíthetik a lelkipásztort a maga szolgálatában, és ezzel a saját hivatásával kapcsolatban növekszik, és nem gyengül a bizalma.

Az eddigiekben már volt szó arról, hogy a kolozsvári lelkipásztorképzés gyülekezeti irányultságú. Ez azonban nem merülhet ki csupán annyiban, hogy a képzés után gyülekezeti lelkipásztor lesz a teológiai hallgatóból. A gyülekezeti irányultság megerősítése érdekében kívánatos lenne olyan *gyakorló lelkipásztorokat* bevonni³³⁸ a gyakorlati képzés menetébe – lehetőleg már a teológiai oktatás kezdeti szakaszától –, akik a gyülekezeti élet területéről hozott aktuális tapasztalatokkal nagymértékben hozzájárulhatnak egy egészséges, valós gyülekezeti és lelkipásztori hivatáskép kialakításához.

A fentiek összefoglalásaként elmondható, hogy a lelkipásztor szövegekkel és emberekkel foglalkozik. A szövegek erőt, tartalmat, értelmet és célt adnak az emberekkel való találkozáshoz. Az emberek képezik a megértés alapját, ők fogalmazzák meg a

---

³³⁸ A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben ilyen irányú gyakorlat a Kelemen Attila teológiai tanár vezetésével az inaktelki gyülekezetben végzett gyakorlati szolgálat. Ugyancsak ilyen jellegű a Visky Béla teológiai tanár kezdeményezése, amely során gyülekezeti lelkipásztorok tartanak bibliaórákat a teológushallgatóknak, amelyek során lehetőség nyílik a valós gyülekezeti életről szóló párbeszédre.

kérdéseket, és ők alkotják a címzettek körét, ezáltal segítve a bibliai hagyománnyal való munkát.

A lelkipásztornak tudomásul kell vennie, hogy az élet egyetlen területén sem létezik teljesen magánszemélyként. Arra van ítélve, hogy egy többé-kevésbé nyilvános életet éljen.³³⁹ Erre utal az erdélyi mondás, amely szerint a parókia falai üvegből vannak. Elengedhetetlenül szükséges lenne a képzés során megtanulni, és később gyakorolni, hogy a lelkipásztor a maga emberi mivoltát minden ideologizálással szemben elfogadja és megvédi. A lelkipásztornak meg kell tanulnia a hivatásával kapcsolatos idealizáló elvárással és az elvárás ellenére élni. Amit szintén meg kell tanulnia a leendő lelkipásztornak, az arra vonatkozik, hogy minden valószínűség szerint, nem szabadúszóként, hanem egy *intézmény* (a református egyház) keretei között kell egész élete során szolgálnia. Ezzel kapcsolatban már a szolgálata kezdetén azzal kell szembesülnie, hogy a protestáns teológia egyházelmélete és a valós egyházi élet között mély ellentmondás van. Elsősorban a hierarchikus egyházi struktúra és az ezzel kapcsolatos jelenségek fogják emlékeztetni erre az ellentmondásra. Ezek a gyakorlati élmények (a szolgálata első hónapjaiban) már jelzik, hogy bizonyos területeken képzési deficittel indul. Ilyen terület lehet a gyülekezetvezetés, az egyházjog, munkatársképzés és munkatársvezetés, gyülekezetszervezés, időgazdálkodás, prioritás felállítás, eredményességvizsgálat. Ezek a kifejezések olyan képességekre emlékeztetnek, amelyeket általában a menedzserképzés során lehet elsajátítani. Bármennyire is idegenkedik a teológiai hallgató, illetve a lelkipásztor ezektől, az egyház intézményi keretei miatt olyan nélkülözhetetlen képességek, amelyekre a szolgálata adminisztratív, technikai területén szüksége lesz.

Josuttis szerint: „A lelkipásztornak azzal a tudattal kell gyakorolnia hivatását, hogy ő az egyház hivatalos tisztségviselője és a vallás reprezentánsa. Egy életen át csak úgy fog tudni kitartani ebben, ha az egyházi intézményhez és a valláshoz nem csak kritikusan viszonyul.”³⁴⁰ Az a tény, hogy a lelkipásztor egy intézmény alkalmazottja függőségi viszonyt jelent. Az egyházi alkalmazott (lelkipásztor) alapvető hozzáállása az intézményes egyházhoz azt jelenti, hogy sem nem eszményíti, sem nem veti meg az egyházi intézményt; az intézményhez való lojalitást és az ellentmondást nem alternatívaként fogja fel,³⁴¹ és ezzel a gyakran kérdéses intézménnyel nem csak szégyenkezve dolgozik együtt.

A lelkipásztornak a valláshoz való viszonyulása tekintetében is figyelnie kell néhány alapvető szempontra. A modern társadalomban a vallásnak, mint humán életvitelnek a jelentősége redukálódott és az egyházi keretek közé szorult. 25 évvel a kommunista ideológiától való „megszabadulás” után ismét a vallás térvesztésének vagyunk a tanúi.³⁴² A különbség csak abban van, hogy a jelenben a szekularizáció mindenre kiterjedő hatásának a határai elmosódtak. A rendszerváltás előtti negyven esztendő alatt ezek a határok annyira egyértelműek voltak, mint a kommunista ideológia egyház és vallásellenessége.

---

³³⁹ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 225.

³⁴⁰ Uo. 227.

³⁴¹ Uo.

³⁴² 2.6. fejezet.

3.2. A lelkipásztor-továbbképzés jelentősége a hivatásképzés alakításában

A dolgozatban vizsgált időszakban, amelyet a külső építkezések korának is nevezhetünk, elmaradt az ezzel párhuzamosan futó belső építkezés. Itt nem csupán a gyülekezetépítési hiányosságokra, a nem lelkész-jellegű munkatársak kinevelésének az elhanyagolására kell gondolnunk, hanem a lelkipásztor-továbbképzés 10 éves szüneteltetésére. Ennek a – még nem vizsgált – káros következményei kezdenek megmutatkozni. A rendszerváltás előtt és az azt követő néhány évben a lelkész-továbbképzés kötelező volt minden lelkipásztor számára, és évtizedeken át a kolozsvári protestáns teológiai intézetben került sor ezekre az alkalmakra. A tudományos képzés és szakosodás az egyházi jogszabály által biztosított joga minden lelkipásztornak. Ezek rendszerét az egyházkerületek igazgatótanácsának igényei és javaslatai, valamint a Protestáns Teológiai Intézet Tanári Karának javaslatai alapján kidolgozott és a zsinat által elfogadott rendelet szabályozza. Ennek ellenére az erdélyi református egyházkerületben majdnem egy évtizeden át nem működött a lelkipásztorok továbbképzése. Ez nonverbálisan azt üzenté a lelkipásztori közösség felé, hogy a szakmai továbbképzés az egyház számára nem prioritás.

3.2.1. A segédlelkipásztorok, illetve a gyakornokok továbbképzése

A rendszerváltás után néhány évvel (1996) került bevezetésre a segédlelkipásztorok továbbképzése. Ez derül ki abból a meghívólevélből, amelyet az Igazgatótanács Hivatalától küldtek ki a frissen végzett segédlelkipásztoroknak. „Református Anyaszentegyházunk igen nehéz kihívások előtt áll, amelynek horderejét és terhét mindannyian érezzük. [...] A gyülekezeteken belül jelentkező feszültség és erkölcsi bomlások, a szekták szívós támadásai és az elvilágiasodás egyszerre tépi-marcangolja egyházunkat. E nyilvánvaló sebek orvoslásához különös lelkigondozói érzékenységre, apologetikai képességre és a mai élet-és gondolkodásformákban mozgó embert megszólító igehirdetésre van szükség. A mindehhez szükséges talentumokat egyikünk sem birtokolja teljes mértékben. Ez kettős feladat elé állít bennünket: arra hív, hogy egymással való kapcsolatunkat szorosabbra fűzzük, és egymást különböző lelki ajándékainkkal segítsük; ugyanakkor szükségessé teszi, hogy tájékozódási képességünket a Biblia világában folytonosan fejlesszük. Egymás hite által, a gyakorlati segítségnyújtás és a teológiai ismeretek kiegészítése révén kívánunk lelkieken, szellemiekben gyarapodni. Ezt a kettős célt szolgálja az Erdélyi Református Egyházkerületben beinduló segédlelkész-továbbképző tanfolyam [...]”³⁴³

A segédlelkipásztorok továbbképzése két évre felosztva összesen négy hétre terjed ki és a gyülekezetépítéssel, katekézissel, igehirdetéssel és lelkigondozással foglalkozik. Egy-egy hetes program után közös kiértékelésre kerül sor, amelyen jelen vannak az egyházkerület és a teológiai intézet képviselői, valamint a továbbképzés szervezője. Az 1996-ban beindult segédlelkipásztor-továbbképzés működött a gyakornoki rendszer bevezetéséig, amikor gyakornok továbbképzőként működött tovább. Mindenképpen elmondható, hogy egy rendkívül szükséges és jó kezdeményezésnek bizonyult, hiszen a kezdő lelkipásztoroknak nagy

---

³⁴³ Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár, 1010/1996. I., május 22. Aláírta: D. Dr. Csiha Kálmán, püspök, Gyenge János, eladótanácsos, Kiss Jenő, lelkipásztor-szervező.

segítséget nyújtott a szerteágazó gyakorlati szolgálat megfelelő végzéséhez. 2007-ben került átalakításra a segéd-lelkipásztori rendszer. Ennek következtében bevezették az egy éves gyakornoki szolgálatot és az ezt követő kétszer két éves beosztott lelkészi státust. A jogszabály a következőképpen rendelkezik erről: „A gyakornok nem tölt be lelkipásztori állást, hanem a lelkészképesítő egyházi vizsga letétele előtt 1 évig a parókus lelkipásztor (mentor) irányítása és felügyelete alatt gyakorlatot szerez a lelkészi munka minden ágában, és teljesíti a Teológiai Intézet által kitűzött tanulmányi feladatokat.”³⁴⁴

A gyakornoki szolgálattal kapcsolatban két kérdéskörre kell kitérni. Egyik maga az egy éves *gyakornoki szolgálat*, a másik pedig a *gyakornok-továbbképzés*. Mindkettőt abból a szempontból vizsgálom, hogy mivel segíti a kezdő lelkipásztor hivatásképeinek alakulását.

Általános vallástörténeti megállapítás, hogy a vallási gyakorlatot általában egy mestertől lehet megtanulni. A református egyházban ilyen mester szerepe lehet a mentornak, aki mellett egy évig szolgálhat egy gyakornok. Ez az egy éves időszak talán csak arra elegendő, hogy egy gyakornok némiképpen megismerje a gyülekezetet és rálátása legyen az ott folyó szolgálatokra. A gyakorlati tapasztalatszerzés szempontjából mindenképpen kellene még egy év. Ez jó esetben megvalósulhat akkor, ha a gyakornok beosztott lelkipásztorként marad ugyanabban a gyülekezetben, a mentor-lelkipásztor mellett. Ha ez a kétszer-két évvel meghosszabbodik, akkor ténylegesen bőséges idő áll rendelkezésére egy kezdő lelkipásztornak ahhoz, hogy a gyakorlati szolgálat mezején, minden területen kipróbálja magát. Amennyiben a mentor-gyakornok viszony ez idő alatt jól alakul, meg van az esély arra, hogy alaposan felkészülve kezdje az önálló lelkipásztori szolgálatot.

Érdemes nagyobb figyelmet szentelni a *mentor-gyakornok* kapcsolatban esetlegesen felmerülő problémáknak. Pl. a *generációs* különbségek akadályozhatják a tanulási folyamatot. Egyáltalán hajlandó-e arra egy fiatal lelkész, hogy az idősebb kollegától elfogadja a jobbító szándékú kritikát, a szolgálatára nézve szükséges tanítást? Ugyanakkor az is kérdés, hogy a mentorban van-e elegendő nyitottság arra, hogy teret engedjen a fiatal lelkipásztor kollegának arra, hogy elképzeléseit megfogalmazza és gyakorlatba ültesse. Általában erre nézve is érvényes, hogy a mester-tanítvány kapcsolatban van erre lehetőség. Ennek a keretein belül lehet megtanulni a konfliktuskezelést is, amely a későbbi munkatársakkal való kapcsolat szempontjából meghatározó jelentőségű lehet.

Erdélyben a református egyházkormányzat felelőssége a lelkipásztorképzés. Ezért a gyakornok-mentor kapcsolat kérdéseinek a tisztázása is az ő hatáskörébe tartozik. A gyakornoki rendszer bevezetése óta eltelt néhány év nem volt elegendő a feladatkörök egyértelmű letisztulásához. Mindenekelőtt szükséges meghatározni a szakmai követelményeket, amelyek egy gyülekezeti lelkipásztort alkalmassá tehetnek a mentori szolgálatra. Az eredményesebb együttműködés érdekében elengedhetetlen a *mentorok felkészítése* is. A gyakornokot fogadó lelkipásztorok többsége a korábbi segédlelkipásztori gyakorlatra gondolva egyszerűen segítséget vár el a gyakornoktól és arra már kevésbé gondol, hogy a gyakornokság még a tanulmányok folytatását jelenti, ebben a folyamatban pedig nem a mentornak, hanem a gyakornoknak van szüksége a segítségre. Nagyon fontos lenne egyértelműen meghatározni a mentori kötelezettségeket. Ennek megfelelően képzésben

---

³⁴⁴ 2007. évi 1. jogszabály. A lelkipásztorok képzéséről és alkalmazásáról. (6.§.2.)

részesíteni a mentorokat és a gyakornoki év végén nem csak a gyakornokot vizsgáztatni, hanem a mentort is ellenőrizni, hogy az elvárásoknak megfelelően végezte-e a szolgálatát. Mivel a mentori szolgálat többlet feladatot jelent, ezért a gyülekezet presbitériuma előtt is világos kell legyen, hogy ez a lelkipásztor idejéből mennyit vesz igénybe. Ugyanakkor ennek ismeretében kell bejegyzését adnia ahhoz, hogy az általa választott és alkalmazott lelkipásztor mentori szolgálatot végezzen. A mentori munka értékelése anyagi vonatkozásban is látható kellene legyen, amint az más egyházaknál és szervezeteknél magától értetődő. Ez is kifejezné azt, hogy az egyházkormányzat szempontjából egy nagyon lényeges feladatról, a jövődöbéli lelkipásztorok gyakorlati képzéséről van szó, amelynek érdekében minden áldozatot érdemes meghozni. A gyakornoki szolgálat kezdetén egyértelműen kell tisztázni a feltételeket. Azokat a jogokat és kötelességeket, amelyekkel egy gyakornok – függetlenül attól, hogy melyik gyülekezetben szolgál – rendelkezik. Nem elegendő a gyakornok-továbbképzők keretében kitérni ezekre a kérdésekre, mert gyakran az már későnek bizonyul. A mentorok és gyakornokok felkészítése után kötelező módon ismertetni kell – ez az egyházkormányzat kötelessége – az összes mentor és összes gyakornok jelenlétében a gyakornoki szolgálat egyértelmű, mindenkire érvényes feltételeit és a szolgálati év folyamatát. Ugyanakkor elengedhetetlen a gyakornok továbbképző és a gyakornoki év végén esedékes vizsga menetének az egységes szabályozása. Ezekre azért van nagy szükség, mert a szolgálatát megkezdő lelkipásztor amúgy is rengeteg olyan új, meglepő kérdéssel találkozik, amelyre a teológiai képzés során nem készült fel, ezért legalább a gyakornok-továbbképzés és vizsga körüli bizonytalanságokkal nem kellene még jobban megnehezíteni a helyzetét.

Javaslatok

Jelenleg a gyakornok az egyházköztség alkalmazásában van. Javadalmát a gyülekezettől kapja. Amennyiben a gyülekezet fizeti a gyakornok-lelkipásztort, a presbitériumnak jogában áll a szolgálati kötelezettségét megállapítani és vele szemben a maga elvárásait érvényesíteni. Ha az egyházkormányzat tényleges szándéka az, hogy a gyakornokképzés az elméleti teológiai oktatás gyakorlati folytatása legyen, és ennek megfelelő súlyt is kapjon, megfelelőbb megoldás lenne, ha a gyakornokok az egyházkerületi közös alaphoz kapnák a fizetésüket, így elkerülve azt a veszélyt, hogy esetleg egyik-másik presbitérium a maga igényeivel akadályozza a gyakornokképzés menetét. Az is lehetséges megoldásnak tűnik, hogy a gyakornoki év a teológiai képzéshez kapcsolódó, annak folytatását jelentő időszak legyen. Harmadik javaslatként érdemes lenne azon is elgondolkozni, hogy a gyakornoki évet a hatéves képzés utolsó két évre arányosan elosztani³⁴⁵, világosan meghatározva erre az időszakra a jogok és kötelességek körét.

---

³⁴⁵ 2017/2018-as tanévtől részben bevezetésre került ez a gyakorlat. Ennek megfelelően a 6. éves gyakorló hallgató a KPTI-vel marad jogviszonyban. A gyakorló gyülekezetben egy mentor irányításával, meghatározott órarend szerint végez szakmai gyakorlatot. Ezzel párhuzamosan elméleti oktatásban is részt kell vennie a teológiai intézetben.

3.2.2. A lelkipásztorok továbbképzése

„5. §. A tudományos képzés és szakosodás a jelen jogszabály által biztosított joga minden lelkipásztornak. A szakmai továbbképzésen való részvétel kötelező, és minden egyes alkalommal minősítéssel jár. Ezek rendszerét az egyházkerületek Igazgatótanácsának és a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet tanári karának javaslatai alapján kidolgozott és a Zsinat által elfogadott rendelet szabályozza.”³⁴⁶ Ennek értelmében a lelkipásztorok továbbképzésére³⁴⁷ a rendszerváltást követő években is a Teológiai Intézetben került sor egyházmegyénként meghatározott számú résztvevővel. A továbbképzés igyekezett a lelkipásztori szolgálat teljes területét lefedni. E továbbképzési módszer eredményességét negatívan befolyásolta a nagyon magas (60 fölötti) részvételi létszám. A dolgozatban vizsgált időszakban – eltekintve a tíz éves szüneteltetéstől – így működött a lelkipásztorok továbbképzése, amelyen ötévente minden lelkipásztornak kötelezően részt kellett vennie.

Az eddig alkalmazott továbbképzési módszerben 2014-ben következett be változás, amikor létrejött a továbbképzéssel foglalkozó Országos Lelkésztovábbképző Testület (OLTT), valamint a továbbképzési szabályrendelet.³⁴⁸

Az alábbiakban röviden megvizsgálom az OLTT által akkreditált továbbképző programokat és ebből vonok le a lelkipásztori szolgálattal és hivatásképpel kapcsolatos következtetéseket. Az Erdély különböző helyszínein felkínált továbbképzési lehetőségek közül minden lelkipásztor szabadon választhatja ki azt, amiről úgy gondolja, hogy jobban segíti jelenlegi lelkipásztori szolgálatában. Az újjászervezett továbbképzés első programfüzetének a bevezetőjében olvasható: „A továbbképzés szükségességét a társadalomban és a gyülekezetekben tapasztalt változásokkal szoktuk alátámasztani. A továbbképzésre úgy

³⁴⁶ 2007. évi. I. jogszabály. *A lelkipásztorok képezéséről és alkalmazásáról.* (5.§.)

³⁴⁷ Lelkésztovábbképző tanfolyam 1995. július 10–15. között a Teológiai Intézet épületében. A tanfolyam előadásainak a tárgyát a lelkipásztorok szolgálatát érintő gyakorlati kérdések fogják képezni, különös tekintettel a misszióra, szeretetszolgálatra, presbiterképzésre, szórványgondozásra, ifjúság szervezésére, szekták elleni védekezésre stb. Ld. Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa - Kolozsvár, 1160/1995. I. június 12.

³⁴⁸ Szabályrendelet a Lelkésztovábbképzés egységes rendjére nézve a Romániai Református Egyházban: 1.§. Preambulum (1) Az Erdélyi Református Lelkészszerkezlet javaslatai alapján az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa és a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Igazgatótanácsa határozott a lelkésztovábbképzés egységes rendjének bevezetése és kialakítása tárgyában. Ezért a két Igazgatótanács létrehozta az Országos Lelkésztovábbképző Testületet (OLTT) a továbbképzés rendjének kialakítása és a képzés koordinálása érdekében. (2) Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa és a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Igazgatótanácsa felkérte az Erdélyi Református Egyházkerület jogtanácsosát, hogy vizsgálja meg: miként lehet a lelkésztovábbképzés kötelezettségét szabályozni a jelenleg hatályos jogszabályok és rendelkezések keretében.

2.§. Elvi szempontok (1) A lelkésztovábbképzés célja a lelkipásztorok szakmai alkalmasságának elmélyítése, a teológiai tudományok újabb eredményeinek megismerése, új szolgálati területekre való szakosodás, a gyakorlati szolgálat terén jelentkező kérdések és kihívások reflektálása, a hit- és hivatástudat elmélyítése. (2) A szervezett lelkésztovábbképzésben való részvétel a szolgálati alkalmasság feltétele /Lásd továbbá 8.§.(3)/. (3) A lelkipásztornak szolgálati/hivatali kötelessége részt venni a szervezett formában történő továbbképzésben, a lelkészképesítő oklevél megszerzésével kezdődően a 60. életéve betöltéséig. (4) A lelkipásztort megilleti évente 8 nap fizetett tanulmányi szabadság. Ebből 4 nap szervezett továbbképzés keretében vehető igénybe. A tanulmányi szabadság szolgálati ügyben történő eltávozásnak számít. (5) A lelkipásztor szervezett továbbképzés keretében 5 évenként legkevesebb 50 óra (=50 továbbképzési pont) megszerzésére kötelezett.

Részletesen: http://www.reformatus.ro/admin/data/file/20131223/lelkesztovabbkepzes_szabalyrendelet.pdf

tekintünk, mint ami segít a lelkipásztoroknak, hogy helytálljanak az állandó kihívások közepette. Ez a szemléletmód sok igazságot tartalmaz. De azáltal, hogy a továbbképzés elsődleges indítékát a környezetben keresi, komoly teológiai tévedéseket is sugall: mindenekelőtt azt, hogy a teológia tulajdonképpen reagálás az eseményekre, illetve, hogy az Isten szolgája a történések mögött jár. Kétségtelen, hogy a környezetünkben tapasztalt változások ösztönöznek arra, hogy elmélyüljünk egy-egy minket is érintő kérdésben. De a tulajdonképpeni, a legerősebb ösztönzés nem rajtunk kívül, hanem bennünk keresendő: abban a meggyőződésünkben, hogy mi elsősorban Mesterünk tanítványai vagyunk.[...] A tanítványság egész életre szól, a tanulás pedig olyan folyamat, amely soha sem ér véget.”³⁴⁹ A programfüzetben szereplő továbbképzési kínálat: *Mediátorképzés; A lelkipásztor erőforrásai; Bibliodráma saját élményű csoporttréning; XI. Györgyfalvi Holland–Magyar Lelkipásztor-továbbképző: Dietrich Bonhoeffer Etikája; Kicsoda a magyar református lelkipásztor?; Bevezetés a kontextuális lelkigondozásba; A lelkipásztor mint... A lelkipásztori egzisztencia kérdéseiről.*

A 2015-ös továbbképző programfüzet előszavában ezt olvassuk: „Egy éve indult be két kerületünk újjászervezett és összehangolt lelkipásztor-továbbképzése, és ez mindenféleképpen előrelépés a két és fél évtizedes, objektív és szubjektív okok miatt beállt szünet után.”³⁵⁰ Ebben az esztendőben a következő képzési programok szerepelnek a kínálatban: *Lelkigondozás sürgősségi helyzetekben; Az egyházi média és kommunikáció lehetőségei; Bibliodráma sajátélményű csoporttréning; XII. Györgyfalvi Holland–Magyar Lelkipásztor-továbbképző (Bonhoeffer); Szolgálatban és otthon; A reflexió szerepe az istentisztelet előkészítésében; Jeremiás próféta vallomásai; A gyülekezet, mint missziós terület. Gyülekezetépítés a misszió felől; Személyes evangelizáció. Posztmodern hitvédelem; Lelkigondozók eszköztára. Keresztyén lelkigondozói képzés; Liturgikai kerekasztal – szakmai napok I–II; Lámpással aktuális kérdéseink között; Segítő kapcsolatok elmélete és módszertana speciális területen szolgáló lelkészek számára; Építkezzünk közösen – közösségfejlesztő szolgálatok a gyülekezetben;*

Az újjászervezett továbbképzésről így ír Visky S. Béla a 2016-ra érvényes *Programfüzetben*: „Viseljetek gondot magatokra, és az egész nyájra! (ApCsel 20,28) – szól a jól ismert apostoli figyelmeztetés. Lelkipásztor-társadalmunk önmagától, saját nélkülözhetetlen megújulásáról való gondoskodásának egyik formája ez a továbbképző.”³⁵¹

A 2016-os programfüzetben a következő képzési lehetőségek szerepelnek: *Lelkigondozás sürgősségi helyzetekben, Timóteus vezetőképző, Az egyházi média és kommunikáció lehetőségei, A lelkipásztor missziói kihívásainak szempontjai egy szekularizálódó társadalomban, Palliatív alapképzés lelkipásztoroknak, Inspiratio 2.0. Ifjúsági munka a változó világban, A lelkipásztor erőforrásai, Spirituális kísérés, A bibliai házasság és házasság-gondozás keskeny útja, Gyermek az istentiszteleten, gyermek-istentisztelet sajátos módon, Temetés, temetési szokások Svájcban és Erdélyben, Keresztyén lelkigondozói képzés, Élménypedagógia, Építkezzünk közösen - közösségfejlesztő szolgálatok a gyülekezetben, Gyülekezetépítés tapasztalati tanulás által.*

³⁴⁹ KISS Jenő: Kedves Szolgatársak! *Lelkésztovábbképzés. Programfüzet 2014.* [h. n., é. n.], 1.

³⁵⁰ ADORJÁNI Zoltán: Kedves Szolgatársak! In: *Lelkésztovábbképzés. Programfüzet 2015.* [h. n., é. n.], 1.

³⁵¹ VISKY S. Béla: Kedves Szolgatársak! In: *Lelkésztovábbképzés. Programfüzet. 2016.* [h. n., é. n.], 1.

A három évben megszervezett 40-nél több továbbképző program közül egy foglalkozik kimondottan az igehirdetéssel. Túlsúlyban vannak a lelkigondozással, gyülekezetépítéssel kapcsolatos képzési programok. Anélkül, hogy ebből messzemenő következtetéseket vonnék le, hiányolom az igehirdetésre való fokozottabb odafigyelést. A továbbképzésben is tetten érhető a rendszerváltás utáni időszakra érvényes jelenség, hogy az igehirdetés (prédikáció) egyebeknek az árnyékába került. Itt nem csak arra gondolok, hogy a külső építkezés, az egyházi ingatlanok és intézmények helyzetének a rendezése, az adminisztratív kérdések sokasága elvonták a lelkipásztorok idejét és figyelmét az igehirdetéstől, hanem arra is, hogy a gyakorlati teológia területén a hangsúly a lelkigondozással kapcsolatos kérdésekre került.

Ennek több oka is van. Elsősorban az, hogy a teológiai képzés elsősorban igehirdetőképzés, tehát az erdélyi lelkipásztorok úgy gondolják, kellőképpen fel vannak készülve az igehirdetésre. Ezért azokon a területeken szeretnék többet tanulni, amelyeken úgy érzik, hogy hiányosságaik vannak. Másodsorban a lelkigondozással foglalkozó képzések túlsúlya azt jelzi, hogy az erdélyi lelkipásztorok a rendszerváltás után 25 évvel is még mindig keresik az identitásukat, szeretnék letisztázni hivatásuk lényegét. Egy másik ok – és ez elgondolkodtatóbb az előbbi kettőnél – az lehet, hogy annak ellenére, hogy szinte minden lelkipásztor az igehirdetést tartja a lelkipásztor legfontosabb szolgálatának,³⁵² mégis ennek a hatékonyságában hisz a legkevésbé. Minden bizonnyal ehhez az a tény is hozzájárul, hogy Erdélyben az istentiszteleten résztvevők aránya alig haladja meg a 10%-ot és folyamatos csökkenést mutat.

Ezen a területen az OLTT bizottság feladata szabályozni és egyensúlyban tartani a képzési kínálatot, oly módon, hogy a lelkipásztori szolgálat egyetlen vetülete se maradjon lefedetlen, legkevésbé az igehirdetés.

3.3. A lelkészértekezlet jelentősége a lelkipásztori hivatáskép formálásában

3.3.1. Egyházmegyei, egyházkerületi és országos lelkészértekezletek

A rendszerváltás utáni első hónapokból származik az espereseknek címzett levél: „Tisztelettel hozzuk Nagytiszteleted szíves tudomására, hogy az Igazgatótanács 9/1990.sz. határozatával kimondta a lelkészértekezleteknek a Statútum 113. §.-ában foglaltak szerinti szervezését és tartását.”³⁵³ Ez a levél igazolja azt, hogy a rendszerváltás előtt kerületi és országos értekezleteket nem lehetett tartani. Egy évvel később született a két romániai egyházkerület püspökének az országban szolgáló összes református lelkipásztorhoz címzett személyes hangú levele, amelyben egy országos lelkészértekezletre hívnak meg minden lelkipásztort. „[...] a kerületközi megbeszélések folyó év január 7-i alkalmán megegyezés született egy országos református lelkésztalálkozó megtartásáról. Ilyen összejövételre emberemlékezet óta nem került sor. Összehívását indokoltá teszik az 1989 decemberében végbement társadalmi változások, illetve a nyomukban kialakult új helyzet, másfelől annak szükségessége, hogy a diktatúra »egyiptomi fogságából« szabadult Anyaszentegyház Isten iránti hálaadással megkeresse a felemelkedés, kibontakozás és megújulás útját és

³⁵² Ld. felmérések a 3.3.1. fejezetben.

³⁵³ Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár, (305/1990. I. február 16.).

lehetőségeit.”³⁵⁴ A levélből az is kiderül, hogy az egyházkerületek megválasztott vezetői a lelkesi kartól várják az egyház megújulását. Ez áll a levélben: „[...] hitvallással felérő módon tehetne bizonyosságot Isten és népe iránti hűségéről és saját szolgálatának öntudatos vállalásáról. Másfelől irányt mutatna és mértéket adna a sokrétű válsággal küszködő, értékrendjében megingott társadalomnak, jelesen kisebbségben élő magyarságunknak illetve református népünknek.”³⁵⁵ Szinte ugyanazokat a kifejezéseket, lelkészek iránti elvárásokat találjuk meg ebben a levélben, mint amelyeket a Trianon utáni helyzetben Makkai Sándor fogalmazott meg.

Nyitott kérdés, hogy a református lelkesi kar mennyire tudott az egyház megújulásának az eszköze lenni a két háború közötti időszakban és a rendszerváltás utáni negyed évszázadban. A gyakorlati élet azt igazolta, hogy a társadalom más szereplőihez hasonlóan a lelkipásztorok sem voltak felkészülve a változásra és általában, akárcsak az egyház, az események nyomában haladtak. A püspökök a megújulás szellemében hívták meg a lelkipásztorokat: „Isten szerelmére és lelkiismeretetekre apellálva, szeretettel meghívunk a folyó év május 28–29. napjain, Nagyváradon sorra kerülő országos lelkészértekezletre [...]. Közben, ugyancsak ebben az esztendőben (április 3–4.) került sor a rendszerváltást követő első erdélyi egyházkerületi lelkészértekezletre (Kolozsváron és Brassóban), amelyen elkezdődött a lelkészértekezlet tisztikara megválasztásának az előkészítésére. Tizenhat évvel később, 2007-ben kerül elfogadásra a lelkészértekezlet szabályzat, egyelőre csak az országos értekezlet által. A lelkészértekezletnek minden lelkipásztor hivatalból tagja. „Az egyházkerület területén működő minden lelkipásztor és lelkészjellegű tisztviselő tagja az Egyházkerületi Lelkipásztori Értekezletnek. Működési szabályzatát maga határozza meg és az Egyházkerületi közgyűlés hagyja jóvá.”³⁵⁶

Ugyanez érvényes országos szinten is. A Romániai Országos Református Lelkészerkezkleti Szövetség (RORLÉSZ) működési szabályzatát maga készíti el, és a Zsinat hagyja jóvá.³⁵⁷ A lelkészértekezlet szabályzata³⁵⁸ alapján egyházmegyei szinten évi négy

---

³⁵⁴ Az Erdélyi és Királyhágómelléki Református Egyházkerület Püspöki Hivatalaitól. (65/1991.).

³⁵⁵ Uo.

³⁵⁶ 2006. évi 1. jogszabály. *A Romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról*, (138.§.).

³⁵⁷ Uo. 165. §.

³⁵⁸ 2007. április 12-én Szatmárnémetiben a Láncoz templomban került elfogadásra. Ez a változat van felterjesztve a zsinat elé, jóváhagyás végett. I. fejezet. Általános alapelvek: 1.§. A Jézus Krisztus anyaszent-egyházának szolgálatára elhívott és felhatalmazott magyar református lelkipásztorok testvéri közösségben élnek, szolgálnak és vallják meg hitüket. Ennek kifejezésére a közösségnek Romániában élő tagjai megalkotják az egyházmegyei, az egyházkerületi és az országos Lelkészerkezkleti Szövetségeket. Ez utóbbi neve: Romániai Országos Református Lelkészerkezkleti Szövetség (RORLÉSZ). A szövetség mindhárom szinten a Romániai Református Egyház keretén belül működik. 2.§. A szövetségek munkája minden szinten főleg három feladatkörre terjed ki: Lelki és hitbeli téren minden igyekezetükkel azon vannak, hogy támogassák az egyházmegyéket, egyházkerületek testületeit és a zsinatot a gyülekezetek és a lelkipásztorok érdekében tett fáradozásaikban. Számon tartják a lelkesi közösség gondjait, tanácskozásokat, értekezleteket szerveznek, amelyek fórumot biztosítanak az egyházat és a lelkesi kart érintő kérdések megbeszélésére. Igyekeznek megőrizni és erősíteni a lelkipásztori közösség lelki egységét, a bizalom és a szeretet légkörét. Vállalják a különböző egyházi körök, lelkesi csoportok, intézmények, kegyességi irányzatok (egyházkerületek és testületeik, Protestáns Teológiai Intézet és főiskolák, kollégiumok, CE-szövetség stb.) közötti közvetítést, munkálva ezzel reformátusságunk hitbeli- és szeretetközösségét. Szakmai-tudományos téren: értekezleteiken, valamint szakköri munkakülsőken ösztönzik a lelkipásztorok továbbtanulását és a folyamatos önképzést.

alkalommal van lelkészértekezlet az egyházmegye lelkipásztorai számára, amelyet a lelkésztovábbképzés szabályozása óta³⁵⁹ kredit pontos előadásokkal továbbképzéssé lehet minősíteni. Kerületi szinten egy évben egy alkalommal van kétnapos értekezlet, amelynek egyik része szakmai továbbképzés. Ezen teológiai, egyházi, lelkipásztorokat érintő kérdésekkel kapcsolatban hangzanak el előadások és történik fórumbeszélgetés. A program másik fele inkább adminisztratív kérdésekre, az egyházkerület püspöke által tartott beszámolóra és az ezzel kapcsolatos kérdésekre összpontosít. Az országos lelkészértekezlet kétevente egyszer ül össze, amikor mindkét romániai egyházkerület minden lelkipásztorra hivatalos, és mindkét egyházkerület püspöke beszámolót tart az egyházkerületének legégetőbb kérdéseiről. Az országos értekezlet az egyetlen olyan alkalom mindkét egyházkerület kolozsvári teológián tanult lelkipásztorai számára, amely találkozási lehetőséget kínál, és megbeszélési fórumot biztosít az országos lelkipásztori közösség számára.

Több országos lelkészértekezleten is, amelyen az átlagos részvétel 200 lelkipásztor, a lelkipásztor személye és szolgálata volt a középpontban. Az utóbbi évek értekezleteinek témája volt: *A lelkipásztor és az anyagiak.* (2003). *A lelkipásztor és a kommunikáció.* (2005). *A református lelkipásztor identitása.* (2007). *A lelkipásztori közösség.* (2009).

A 2009-ben Marosfőn megszervezett Országos Lelkészértekezletre, amelynek tematikája *A lelkipásztori közösség* volt, több lelkipásztor közös munkájaként készült egy kérdőív.³⁶⁰

Ennek a kiértékeléséből kiderül, hogy az erdélyi református egyházban szolgáló lelkipásztorok több mint fele a rendszerváltás után végezte el a teológiai tanulmányait. A rendszerváltás előtti lelkészhiány felszámolását megcélzó egyházi törekvést számszerűen igazolja a felmérés. Ugyanakkor a kérdőívből az is kiderül, hogy a teológiát végzett hallgatók 77,1%-a önálló gyülekezeti lelkipásztor, 3,8%-a helyettes gyülekezeti lelkipásztor és 5,7%-a gyülekezeti segédlelkész. Tehát a lelkipásztorok 86,6%-a gyülekezetben szolgál. Ez az adat is számszerűen igazolja a teológiai képzés célját, amely szerint a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet elsősorban gyülekezeti lelkipásztorokat képez. A gyülekezeti lelkipásztorok alig 20% -nak van más szakterületen szerzett képzettsége és 2%-nak van a teológiai tudományokban szerzett doktorátusa. Ezek az adatok jelzik, hogy az erdélyi lelkipásztorok többsége nem tartja fontosnak az önképzést. Ennek oka abban is keresendő, hogy amíg más szakterületeken a javadalmazás egyenes arányban növekszik a képzettséggel, addig a lelkipásztori szolgálat területén ez nincs így.

A lelkipásztorok 60%-a falusi és 40%-a városi gyülekezetben szolgál. A lelkipásztorok 55%-a egy gyülekezetben, a többi 2 vagy annál több gyülekezetben szolgál. A

Számontartják a lelkipásztorok tudományos munkásságát, lehetőségeket és feltételeket biztosítanak a tudományos vagy hitépítő munkák közzlésére. Az érdekvédelem és támogatás terén: a) Minden szinten képviselik a lelkipásztorok érdekeit és a bármely irányból jövő eljárás ellen érdekvédelmet biztosítanak. A különböző szintű fegyelmi bizottságok felé javasoló testületekként működnek. b) Segítik a nagycsaládos lelkipásztorokat. c) Számon tartják a nyugdíjas lelkipásztorok gondjait, figyelemmel kísérik nyugdíjazás utáni sorsváltozásait, ajánlkozásuknak megfelelően igénybe veszik szolgálataikat.

3.§. A lelkészértekezleti szövetségeknek hivatalból tagja minden, az országban élő református lelkészjellegű személy. A lelkipásztorok tagdíjat fizetnek, amelynek összegét az Országos Lelkészértekezlet állapítja meg.

³⁵⁹ 2014. január 1.

³⁶⁰ Ld. 1. számú melléklet.

kollegákkal való kapcsolattartási szokások vizsgálatánál érdekes adatnak számít az, hogy a lelkipásztorok mindössze 35%-a tart szorosabb kapcsolatot a szomszéd gyülekezetben szolgáló kollegájával. Arra a kérdésre, hogy van-e olyan lelkipásztor, akivel a lelkész meg tudja beszélni a magánéleti, hitbeli, lelki, egészségügyi bajait, a válaszadók 73%-a jelölte meg a lelkipásztor barátját.

Nagyon elgondolkoztató a *lelkiigazgatóra* vonatkozó kérdés. A lelkipásztorok alig 7%-nak van lelkiigazgatója. Ez a nagyon alacsony szám jelzi, hogy az erdélyi református egyházban a lelkipásztorok lelkiigazgatójára kevés figyelem irányult. Míg a római katolikus egyházban köztudottan minden papnak van gyóntató atyja, addig a református lelkipásztor személyes lelkiigazgató nélkül próbálja megoldani a szolgálatával és magánéletével kapcsolatos problémáit. A lelkészértekezlet ezt a helyzetet felismerve hozta létre és működteti a hivatásmegőrző szolgálatot (HISZ), ezzel is segítve a lelkipásztorok lelkiigazgatóját.

Egy másik érdekes következtetés vonható le abból, ahogyan a megkérdezettek a lelkipásztori közösséget hátráltató (akadályozó) kérdésekre válaszolva 50%-ban az anyagiakat és 42%-ban az egyházi hierarchiát nevezték meg. Az egyházi felettesekhez való viszonyulást jelzi, hogy a lelkipásztorok 27%-a kér tanácsot szolgálati kérdésekben egyházi feletteseitől.

A dolgozatban már történt utalás a gyakorlati materializmusra, mint a lelkipásztori szolgálatot befolyásoló tényezőre, a kérdőíves felmérés számszerűen igazolja az anyagi kérdésekkel való foglalkozás hivatásképre gyakorolt hatását. Az erdélyi református egyház hierarchikus szervezetének a lelkipásztori hivatásképre gyakorolt hatását a 2.4.1. fejezetben részletesebben elemeztem.

A dolgozatban vizsgált időszak végén *A lelkészkép változása* címmel került megszervezésre az egyházkerületi lelkészértekezlet. Erre az alkalomra is készült egy 50 lelkipásztor és 50 gyülekezeti tag által online kitöltött kérdőív,³⁶¹ amelynek a kiértékelésére és megbeszélésére a konferencián került sor.

A felmérésből levonható néhány, a lelkipásztori hivatásképre érvényes következtetés. A lelkipásztor tulajdonságaival kapcsolatos kérdés vizsgálatából az derül ki, hogy a lelkészek önmagukat barátságosnak és szolgálatkésznek gondolják. Ez nagyjából megegyezik a nem lelkészek véleményével is. Viszont amíg a lelkipásztorok tiszteletre méltónak, nyitottnak, közvetlennek, jó szervezőnek, sokoldalúnak és rugalmasnak tartják magukat, a kérdőívet kitöltő nem lelkészek ezt nem így gondolják. Minden valószínűség szerint a lelkipásztorok a tisztség tekintélyére gondolva vélik úgy, hogy tiszteletreméltóak. A nem lelkészek ezzel kapcsolatos negatív véleménye azt jelzi, hogy a tisztségnek, önmagában már nincs tekintélye; ha mégis van, az a tisztséget betöltő személyétől függ. A nyitott, közvetlen, sokoldalú, rugalmas lelkipásztorkép is inkább csak a lelkipásztorok vágyaiban, mint a gyülekezeti tagok valós tapasztalata alapján létezik. Egy másik érdekes észrevétel, hogy a lelkipásztorok aláztosnak ismerik magukat, a gyülekezeti tagok azonban inkább önhittnek, hangosnak és nagyképűnek tartják a lelkipásztorokat. Külön figyelmet érdemel a tudományossággal kapcsolatos vélekedés. Maguk a lelkészek sem tartják különösebben

---

³⁶¹ Ld. 2. számú melléklet.

tudományosnak önmagukat, a nem lelkész jellegűek pedig egyáltalán nem. Ebben az köszön vissza, hogy a legtöbb ember a lelkipásztornak a vallási reprezentánst látja, és a nem az akadémiai képzettségét, hanem a papi reprezentatív funkcióját tartja fontosnak.

A hivatásképzés szempontjából másik fontos terület a gyülekezetben végzett szolgálat. Itt messzemenően az igehirdetés (prédikáció) szerepel az első helyen a lelkipásztorok és gyülekezeti tagok szerint is. Ez a gyülekezeti tagok részéről érdekesnek is mondható jelzés, de elgondolkoztató a lelkészek ezzel kapcsolatos vélekedése is. A gyülekezeti tagok részéről azért érdekes, mert Erdélyben az egyháztagek mindössze 10 százaléka hallgatja rendszeresen a vasárnapi igehirdetéseket. A legtöbben csak az alkalmi szolgálatok rendjén találkoznak a lelkipásztorral. Ilyen esetekben pedig a lelkipásztor mindig, mint igehirdető jelenik meg. A lelkipásztorok körében az igehirdetés elsődlegessége minden valószínűség szerint a kellő lelkipásztori hivatásképpel kapcsolatos, mert a valós hivatásképzés alapján inkább az intézményvezető, hivatalnoki funkció a meghatározó. A hivatásképzés szempontjából a közéleti szerepvállalás kérdéskörének a vizsgálata is megfontolandó következtetésekre vezet. A kérdőív kiértékeléséből kiviláglik, hogy a gyülekezeti tagok a lelkipásztorokat nem látják szívesen a nem lelkészi feladatkörökben. Ez azért is érdekes, mert az elvárások szintjén viszont erőteljesen jelentkeznek az ilyen jellegű igények.

A fenti megállapítás, amely szerint a gyülekezeti tagok az egyházi teendők mezejére korlátoznák a lelkipásztor szolgálatát, egy olyan figyelmeztetés, amely a rendszerváltás után 25 évvel egyértelműen jelzi a társadalomban és az egyházban végbement változásokat. Közvetlenül a rendszerváltás után a lelkipásztorok azt gondolták, hogy meg kell jelenjenek a társadalom színpadán, és minden területen tevékenykedniük kell. Mára kiderült, hogy a társadalom erre nem tart igényt; ez nyilvánvalón azzal is összefüggésben van, hogy - mivel a lelkipásztort nem erre képezték ki -, nem is alkalmas e szerepkör betöltésére.

A fenti felmérés is figyelmezteti a lelkipásztorokat a legfontosabb teendőjükre, az igehirdetésre, és emlékezteti őket arra, hogy elsősorban erre kaptak meghatalmazást. Feladatuk tehát: ezen a területen teljes mértékben, hitelesen és felelősséggel szolgálni.

3.3.2. *Önkéntes Továbbképző Program (ÖTP)*

A dolgozatban vizsgált időszak második évtizedében, a lelkipásztor-továbbképzés szüneteltetése idején a RORLÉSZ³⁶² által kezdeményezett és szervezett Önkéntes Továbbképző Program (ÖTP)³⁶³ igyekezett továbbképzési lehetőséget biztosítani a lelkipásztor-

---

³⁶² RORLÉSZ: a Romániai Országos Lelkészerkezleti Szövetség rövidítése.

³⁶³ „A továbbképzés a lelkészerkezlet szakmai-tudományos téren végzett munkája. Köztudomású, hogy a RORLÉSZ kezdeményezésére és támogatásával alakultak munkacsoportok: mint pl. a *szórvány-lelkészek* munkacsoportja a *börtönpasztorációs* munkacsoport, a *kórházlelkészek* munkacsoportja. A kötelező továbbképzéssel párhuzamosan, amelyen 5 évenként kell részt vegyenek a lelkipásztorok, nagyon fontos lenne az ún. Önkéntes Továbbképzés megszervezése. Elsősorban ezt szeretném szorgalmazni és a RORLÉSZ anyagi lehetőségeinek függvényében, támogatni. Amint a beszámolómból is kiderül, a tavaly is volt néhány ilyen önkéntes továbbképző. Köztudomású, hogy sokak számára a teológiai könyvtár megközelíthetetlen. Szakkönyvekhez, teológiai irodalomhoz, nehezen juthat a lelkipásztor, ezért lenne nagyon fontos minél több továbbképző programot szervezni. Arról van szó, hogy 10–15 résztvevővel egy 2–3 napos továbbképzési lehetőséget teremteni, különböző helyszíneken. Természetesen ehhez arra van szükség, hogy egy lelkipásztor vállalja a pontos tervezést és szervezést. Amennyiben egy színvonalas továbbképzőt szervez valaki, a RORLÉSZ anyagilag is támogatja azt. Az ilyen jellegű kéréseket (pontos tervezettel) a RORLÉSZ elnök-

roknak. Ez egy magától értetődő kezdeményezés volt, hiszen a lelkészértekezlet alapszabályzatában szerepel a lelkipásztorok szakmai és tudományos képzésének a támogatása. A RORLÉSZ keretében és támogatásával 2001–2009 között több ilyen továbbképzés került megszervezésre. Ugyancsak a RORLÉSZ keretében működtek ebben az időszakban a különböző szakmai műhelyek: a börtön-, kórházlelkészek munkacsoportjai és továbbképző programjai. Ilyen kezdeményezés volt a Teológiai Intézettel közösen szervezett Györgyfalvi Teológus Találkozó,³⁶⁴ amelyre a külföldön továbbtanult lelkipásztorok kaptak meghívást. Ugyanebben az évben a *Hivatás és család* témakörben volt ÖTP képzés a RORLÉSZ és a tekei református gyülekezet közös szervezésében lelkipásztorcsaládok számára.

Ugyancsak az országos értekezlet ÖTP programja keretében zajlott négy egyházmegye lelkipásztorai számára, a Studium Academicum alapítvánnyal közösen szervezett képzés és találkozó Klauss Douglass-szal, az *Új reformáció* szerzőjével.

2001-től, kétévente szervezte meg a RORLÉSZ és a Holland Hydepark Holland Lelkipásztor-továbbképző Intézet a holland-magyar lelkipásztorok részvételével zajló továbbképzéseket. Ezek az alkalmakon előadásokat tartottak holland és magyar református teológiai tanárok. Minden alkalom egy négy napos intenzív teológiai képzést foglalt magába, amelyet megelőzött az erdélyi kollega gyülekezetében közösen eltöltött három nap, amikor a holland lelkipásztornak lehetősége nyílt betekinteni az erdélyi lelkipásztor és gyülekezet életébe. Minden ilyen közös továbbképző alkalom jó lehetőségnek bizonyult arra, hogy a lelkipásztori szolgálat kérdéseit szakszerűen át lehessen beszélni és a lelkipásztori hivatásképet, kívülállóknak meglátásainak a tükrében közösen tisztázni.

3.3.3. A lelkészértekezlet hivatásmegőrző szerepe

A rendszerváltás utáni második évtized kezdetétől éppen a lelkészértekezlet irányította a figyelmet a lelkipásztorok lelkigondozásának elhanyagolt kérdésére. Önmagában a lelkészértekezlet által nyújtott találkozási, közösségápolási és építési lehetőség is jelentős ebben a tekintetben. Ezen kívül az országos értekezlet évente megkereste és felkérte azokat a teológiai tanárokat és lelkipásztorokat, akik szívesen vállaltak előadásokat az egyházmegyei lelkészértekezleteken. Minden évben minden egyházmegye lelkészi közösségéhez eljutott egy-egy ilyen javaslat-lista,³⁶⁵ amely alapján a lelkészi közösség eldöntötte, hogy milyen jellegű előadást szeretne meghallgatni, és milyen kérdéstről óhajt beszélgetni. A ja-

---

ségéhez lehet eljuttatni a fejlődésben szereplő címre. Úgy gondolom, hogy ha szállás és étkezés költségeinek egy részét meg lehet oldani RORLÉSZ alapból, akit valóban érdekel egy téma, szívesen részt vesz egy ilyen alkalmon. Már most várom az idénre, vagy akár 2006-ra, esedékes ilyen rendezvények jelentését. Egy-egy ilyen továbbképző jó lehetőséget nyújt arra, hogy egy teológiai témával komolyabban foglalkozzunk, válaszokat keressünk és találjunk szerteágazó lelkipásztori szolgálatunk egyre sűrűsödő kérdéseire.” SZÉKELY József: *RORLÉSZ elnöki beszámoló*. Kolozsvár, 2005. március 30-31. RORLÉSZ irattára. Kolozsvár, 2005.

³⁶⁴ „A RORLÉSZ és a Protestáns Teológiai Intézet Református Kara szervezésében 2004. november 15–16-án (hétfőn, kedden), fog sor kerülni a »teológusok« értekezletére, amelyre szeretettel meghívunk. A továbbképző célja keretet nyújtani, lehetőséget teremteni a teológiával foglalkozók találkozására, valamint felmérni, hogy melyek azok a területek az erdélyi teológiában, amelyre fokozottabban oda kell figyelni, illetve mi az, amivel már lelkipásztorok alaposabban foglalkoztak, de még nem került nyilvánosságra.” RORLÉSZ irattára. Kolozsvár, 2004.

³⁶⁵ RORLÉSZ irattára. Kolozsvár.

vasolt előadások között az alábbi címek is szerepeltek: *A lelkipásztorok lelkigondozásának szükségessége és lehetőségei.* / „Olykor nemcsak a gyertyák, hanem a lelkipásztorok is csonkig égnek” / *A kiégés veszélye a lelkipásztor életében és munkájában.* / *Lelkipásztori identitás, hivatástudat.* / *Válás kérdése a Szentírásban – biblikai megalapozás lelkigondozáshoz.* / *A legkülönbek is megfáradhatnak, avagy a lelkipásztor is ember.* / *A vallás és lelki egészség összefüggései. A lelkipásztor saját lelki egészsége.* / *Üvegfalú parókiánk gyerekoszobája. (a lelkészgyermekes esetleges szorongásairól).* / *Felelősség a családomért./ Lelkipásztor és kompetenciái.* / *Lelkipásztor és hatalom.* / *Lelkipásztor és önismeret.*

A fenti tanulmány- és előadás címek jelzik, hogy a rendszerváltás utáni második évtizedben erőteljesen jelentkezett a lelkipásztorok lelkigondozásával, identitásával, hivatástudatával kapcsolatos kérdések napirendre tűzése iránti igény.

A rendszerváltás előtt csak bűvópatakként jelentkezett a kérdés. Ezt igazolja a *Református Szemle* repertórium, amelyben a gyakorlati teológiával foglalkozó tanulmányok túlnyomórészt a prédikációval, és kevésbé az igehirdetővel³⁶⁶ foglalkoztak. Ennek több oka is volt. Egyfelől az újreformátori teológia erdélyi térnyerése, másfelől az a szinte hermetikus zártság, amelybe a kommunista rendszer kényszerítette az erdélyi teológiát. Ennek következtében a nyugati protestáns teológiában végbement változások, többek között a pasztorál-pszichológia térnyerése, nem gyűrűzött be az erdélyi teológiai gondolkodásba.

A lelkipásztorok lelkigondozása iránti egyre erőteljesebben jelentkező igényre válaszként született meg 2014-ben a hivatásmegőrző szolgálat (HISZ), amely már szakszerűen kínál segítséget a hivatásukban megrekedt lelkipásztorok számára. „Az erdélyi református Hivatásmegőrző Szolgálat az Erdélyi Református Egyházkerület megbízásából az Erdélyi Református Lelkészerkezleti Szövetség (ERLÉSZ) által alapított, és főleg lelkipásztorok elhívásának bátorítására, hivatásuk erősítésére és lelkigondozásuk céljából fenntartott professzionális segítő szolgálat. A HISZ célja az Erdélyi Református Egyházkerület területéről és gyülekezeteiből hivatásgondozási, lelki- és életvezetési, általában bármiféle lelkigondozói segítségért hozzánk fordulókkal való törődés, és számukra lehetőség szerint a megfelelő segítségnyújtás felkínálása.”³⁶⁷

A hivatásmegőrző szolgálat honlapján arról is tájékozódhatunk, hogy olyan lelki-gondozó és támogató háló kíván lenni, amely segíteni szeretne a hivatásuk gondozásában és megőrzésében küszködő, elakadt vagy egyedül maradó egyházi szolgatársaknak. A lelkeszerkezlet fogalmazta meg azt, amiről az erdélyi református egyházban évtizedek óta kevés szó esett, hogy a lelkipásztor, a szolgálat és magánélet minden területén nem képes tökéletesen teljesíteni, és erre nincs is szükség.

A dolgozatban vizsgált időszak második felében kezdődött el és folyt le a lelkipásztorok *átvilágítása*. Erre ennek a dolgozatnak a keretei között nincs lehetőség kitérni.

---

³⁶⁶ Ez alól kivétel Imre Lajos *Szombatesték a parókián* című könyve, amelynek egyes fejezetei korábban a *Református Szemle* hasábjain és az *Útban* jelentek meg, és amellyel a szerző célja az volt, hogy vigasztalja és erősítse az Ige szolgáit. „Azt a nagy, igazi egyedüllétet, amely lenyűgözi az embert és megköti a kezét, a lelkipásztor érzi a legjobban. Egyedül van, amikor azt az ígét kell hirdetnie, amely távoli és idegen az emberi lélek előtt. Magányos harcosa egy olyan ügynek, amely távol áll a mindennapi élettől és a mindennapi embertől, amely érthetetlen, némelyek előtt pedig talán egyenesen feleslegesnek látszó dolog.” IMRE Lajos: *Szombatesték a parókián*. Kolozsvár, 2003, 45.

³⁶⁷ <https://hivatasmegorzoszolgalat.wordpress.com/about/>

Csak annyit szükséges megjegyezni, hogy az átvilágítási folyamat nem javított a lelkipásztorok közötti megromlott viszonyon, és nem erősítette a bizalmi légkört. Erre utal az a tény is, hogy az egyházkerület elnöksége nevében a püspök a lelkészértekezletet kérte fel az átvilágított lelkipásztorok lelkigondozására.

3.4. Összefoglalás

A teológiai képzés és a lelkésztovábbképzés összes formája, valamint a lelkipásztori közösség gyakorlása (különböző szintű lelkészértekezletek) közvetlenül vagy közvetett módon alakítja a lelkipásztori hivatásképet. Olyan lehetőségek ezek, amelyek segíthetik a lelkipásztort a hivatásértelmezésében és a szolgálatában, ugyanakkor ösztönözhetik arra, hogy őrizze és gondozza a hivatását. Idevágó Klessmann véleménye: „Azoknak, akik már lelkipásztori hivatást töltenek be, folyamatosan ki kell használniuk a továbbképzési lehetőségeket, a vezető (kísérő) szupervíziót és a lelkigondozást. Ezek segíthetik a lelkipásztort abban, hogy a maga erősségeivel és gyengeségeivel, hitével és kételkedésével, elképzeléseivel, valamint személyes és szakmai adottságaival foglalkozzon, ezeket fejlessze.”³⁶⁸

---

³⁶⁸ KLESSMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 545.

4. A LELKIPÁSZTORI HIVATÁS ÚJRAÉRTELMEZÉSE

Az előző fejezetben (3.1. és 3.2.) a lelkipásztor-képzés és továbbképzés hivatásképző szerepéről írtam. A lelkészképzés, a kellő hivatásképpel (1. fejezet) összhangban, az igehirdetésre, hangsúlyosan a prédikálásra készíti fel a teológiai hallgatókat. A lelkipásztor-továbbképzésben pedig, a rendszerváltás utáni években, túlnyomórészt a lelkigonozás került a figyelem középpontjába. A valós lelkipásztori hivatásképzés (2. fejezet) vizsgálata során kiderült, hogy a lelkipásztort nagymértékben meghatározza az intézményi keret és az a vezetői szerep, amelyet ebben betölt. Erre sem a teológiai képzés, sem a továbbképzés nem készíti fel kellőképpen a lelkipásztorokat. Szükséges lenne ennek a kérdésnek a vetületeit is megvizsgálni, és levonni a megfelelő következtetéseket, erre azonban e dolgozat kerete nem nyújt lehetőséget.

Ebben az összegző fejezetben az igehirdetés jelentőségének a hangsúlyozása mellett azt vizsgálom meg, hogy milyen lehetőségei vannak az igehirdető és az igehirdetés megújulásának. Mivel az erdélyi református egyházban a lelkipásztornak központi szerepe van, az ő életének és szolgálatának a megújulása nagymértékben segítheti az egyház megújulását is.

4.1. Az igehirdetés a lelkipásztori hivatás lényege

„A hívő olvasó nem kételkedhetik a felől, hogy a föld kerekiségén semmi egyéb nem olyan elsőrendű, hasznos és fölöttébb szükséges, mint az Ige prédikálása.” „Az Ige mindig [...] mindenkinél és mindenekben hathatós; hogy pedig nem mindenkinél a szívében terem gyümölcsöt, ez nem az Ige hibája, hanem [...] az emberé, akinek hirdettetik.” (Mt 13,18–22)³⁶⁹ A II. HH. megállapítása, ugyancsak a hitvallás szellemében (a hitvallásban szó van a haszontalan szolgákról is) kiegészíthető azzal, hogy nem csupán az igehallgató hibája lehet az, ha a hirdetett Ige nem terem gyümölcsöt, hanem az igehirdetőé is. Erre a kérdésre később még ki fogok térni. Az igehirdetés elsőrendűsége nem valamilyen emberi rendelésből következik, hanem a Jézus Krisztus missziói parancsán³⁷⁰ alapul. Ezt erősíti meg Pál apostol is a korinthusi levélben,³⁷¹ ahol az igehirdetést megtartó erőnek nevezi, valamint a római levélben,³⁷² ahol arról ír, hogy a hit hallás és prédikálás nélkül nem születhet meg.

Imre Lajos szerint: „[...] az Egyházban csak igehirdetés folyhat. Ez azt jelenti, hogy az Egyház minden tevékenységének az Ige mértéke alatt és annak szabálya szerint kell lefolynia. Még azok is, amelyek az Egyház külső, anyagi és szociális vonatkozású kérdéseit képezik, nem állhatnak más mérték, mint Isten Igéje alatt. Bizonyos, hogy az Egyház, mint földi keretek közt élő, bűn és gyarlóság alá vetett szervezet, ezt nem tudja maradéktalanul érvényesíteni, mégis mindannyiszor, amikor nem Isten Igéje szerint jár el,

---

³⁶⁹TÖKÉS István: *A Második helvét Hitvallás magyarázata*. Nagyvárada, Az erdélyi magyar nyelvű eklézsiák kiadásában, 2006, 100.

³⁷⁰ *Elmenvén e széles világra, hirdessétek az evangéliumot minden teremtsnek. Aki hiszen és megke-resztelkedik, idvezül, aki pedig nem hiszen, elkárhozik.* (Mk 16,15–16).

³⁷¹ *...tetszék az Istennek, hogy az igehirdetés bolondsága által tartsa meg a hívőket.* (1Kor 1,21b).

³⁷² *Azért a hit hallásból van, a hallás pedig Isten igéje által.* (Róm 10,17)

alázatos bűnbánattal kell ezt Isten elé vinnie, kérni bűnbocsánatot és kegyelmet, hogy híven szolgálhassa Istent, és igaz szívvel törekedni Isten Igéje szerinti döntésre.”³⁷³

Hans-Christoph Piper szerint a lelkipásztor a prédikációban találja meg hivatása lényegét³⁷⁴, valamint a lelkipásztori hivatásával való személyes összhangot. Ugyanakkor a prédikáció a hivatásában való kiteljesedés lehetősége is.

4.1.1. Az igehirdetés, mint a lelkipásztor legfontosabb feladata

Ha tetszett az Istennek, hogy az igehirdetés bolondsága által tartsa meg a hívőket, akkor a mindenkori igehirdetőnek (lelkipásztornak) nem lehet ennél fontosabb feladata. Még akkor is igaz ez, ha napjainkban a lelkipásztori szolgálat területén alapos hangsúlyeltolódásoknak lehetünk a tanúi. Ennek a következményeként egyre több lelkipásztor és gyülekezeti tag megkérdőjelezi az igehirdetés elsőrendűségét. Erről Kozma Zsolt a következőket írta: „A minket is érintő társadalmi, politikai, gazdasági, művelődési kérdések elvonják figyelmünket a legfontosabbról, hogy szolgálatunk lényege és értelme az igehirdetés.”³⁷⁵ A fenti kijelentés különösen érvényes az utóbbi negyed évszázadra. A hirtelen támadt, mintegy nyakunkba szakadt szabadság arra készítetett minket, hogy többet foglalkozunk a külső egyházépítéssel, mint a belső gyülekezetépítéssel és ennek alapvető eszközével, az igehirdetéssel. Az is elmondható, hogy nem csak a külső egyházépítés, hanem a társadalmi kérdésekbe való beleelegyedés is árnyékba kényszerítette az igehirdetést. Azáltal, hogy az egyház (a lelkipásztor) fellépett a társadalom színpadára és átvállalt oktatási, kulturális feladatokat, háttérbe szorult a lelkipásztor igehirdetési szolgálata. Mivel az erdélyi reformátusoknak mindössze 10 százaléka tart rendszeresen igényt a vasárnapi igehirdetésre, a lelkipásztor is egyre kevésbé tekinti szolgálatát legfontosabb részének a prédikációt.

A lelkipásztori hivatáskép kapcsán Josuttis *A lelkész más* című könyve előszavában a következőket írja: „A protestáns lelkipásztor egy érdekes korcsfigura. A képzettsége és az öltözete szerint tudós.”³⁷⁶ A szolgáltatásainak a jellege alapján a papok sorába tartozik. A teológiai önértelmezése szempontjából a legszívesebben prófétaként szeretne tevékenykedni. A legtöbb időt valószínűleg az egyházi adminisztrátor és a gyülekezeti szabadidős programok szervezőjének a szerepében tölti.”³⁷⁷

A dolgozat első fejezetéből a *kellő* lelkipásztori hivatáskép vizsgálatából egyértelműen kiderül, hogy az erdélyi református lelkipásztor elsősorban igehirdető. Igihirdetésen a prédikációt, katekézist, pasztorációt értjük. Ezekkel értelemszerűen együtt jár a diakónia. Ebben a fejezetben, az igehirdetés kifejezés elsősorban a prédikációra vonatkozik.

A lelkipásztort erre a szolgálatra készítették fel a teológiai képzés során. Amikor kibocsátották a szolgálatra, ezt kötötték a szívére, mint a legfontosabb feladatot. Ebben

³⁷³ IMRE Lajos: Az egyház igehirdető közösség. In: *Református Szemle* 1960, (95–99) 97.

³⁷⁴ PIPER, Hans-Christoph: *i.m.* 5.

³⁷⁵ KOZMA Zsolt: *Az igehirdetés prófétai jellege*, 191.

³⁷⁶ A Kolozsvári Teológiai Intézetben használt „Tiszteletes és tudós teológus ifjúság” megszólítás is ezt jelzi.

³⁷⁷ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders. Aspekte einer zeitgenössischen Pastoraltheologie*. München, Kaiser Verlag, 1982, 9.

erősítették meg, amikor ünnepélyesen felszentelték. A református egyház által elfogadott hitvallások valamint a reformátorok tisztségértelmező magyarázatai a Szentírás alapján azt hangsúlyozzák, hogy az igehirdetésnél nincs fontosabb feladata az egyháznak és a lelkipásztornak. A Jézus Krisztus missziói parancsának a teljesítése – *tegyetek tanítványokká minden népet* – az igehirdetés által történik. Tehát ha a lelkipásztor szeretne megmaradni a bibliai és hitvallásos alapokon, nem tehet mást, mint tudomásul veszi, hogy ez az elsőrendű feladata. Ebben a meggyőződésében nem ingathatja meg sem az egyházi intézményrendszer megcsontosodásából következő hivatalnoki kötelezettségek terhe, sem a népegyházi keretekben élő gyülekezet más jellegű elvárása, de a társadalom kihívásai és követelményei sem. Az utóbbiak azért nem, mert a lelkipásztornak nem a különböző irányból érkező kihívásoknak kell megfelelnie, hanem az isteni megbízatásnak eleget tennie.

Mindig és mindenki előtt bátran és méltósággal hivatkozhat arra, hogy ő inkább ennek az isteni megbízatásnak akar eleget tenni, mintsem emberi elvárásoknak megfelelni. Nyilvánvalóan ez nem jelenti azt, hogy a hivatalnoki kötelezettségeit nem kell hűséggel ellátnia, hiszen az egyházi intézmény keretei között élve, ez is a munkaköri leírásához tartozik. Csupán arról van szó, hogy tudatában van lelkipásztori hivatása prioritásának. A népegyházi jellegből fakadó gyülekezeti elvárásokkal szemben is érvényt kell szereznie hivatása lényegének. A lelkipásztor szolgálatának éppen ez az a területe, ahol a legnehezebb következetesen ragaszkodni letisztult hivatásképehez és egyértelműen képviselni azt. A gyülekezethez csak nagyon laza szálakkal kötődő »még egyháztagok« nem tudják, hogy mi történik a gyülekezetben; az egyház, mint intézmény már nem érdekli őket. A lelkipásztorral csak a nagy ünnepeken és az alkalmi szolgálatok során találkoznak, és azt gondolják, hogy az egyház tulajdonképpen egyenlő a lelkipásztorral. Szerintük az egyházfenntartói adomány »papadó.« Amikor a legkülönbözőbb elvárásokkal keresik fel a lelkipásztort, meg vannak győződve igényeik jogosságáról, hiszen ők azért fizették ki a »papadót«, hogy alkalomadtán részük lehessen a megfelelő egyházi szolgáltatásban. Általánosan elterjedt szóhasználat, hogy azért kell rendezni az egyházfenntartást, hogy majd eltemessen a pap.

Éppen ez az a terület, ahol a lelkipásztornak a legnehezebb a dolga, és a legnagyobb erőfeszítésbe kerül elhatárolódnia a neki szánt vallási reprezentáns vagy éppen »egyházi bohóc« szerepkörtől, és tudatosan képviselnie a letisztult hivatásképből fakadó meggyőződését, amely szerint ő igehirdető és minden szolgálatát ennek megfelelően végzi. A társadalom részéről jelentkező elvárásokkal szemben is határozottan kell képviselnie a fent leírtakat. A teológiai oktatás célja a társadalmi jelenségek és folyamatok iránt érzékeny lelkipásztorok, teológus szakemberek képzése, akik az egyházi és társadalmi élet megbecsült tagjaivá és lelki vezetőivé válhatnak.³⁷⁸ A társadalmi jelenségek és folyamatok iránti érzékenység nem jelentheti az ezeknek való megfelelési kényszert. A lelkipásztor bárhol és bármilyen társadalmi rendezvényen jelenik meg, hivatásának megfelelően, mint igehirdető, az ő Urának a megbízottjaként, azzal az üzenettel kell szolgálnia, amit rábízta.

Kozma Zsolt az egyházzal állapítja meg, ami az egyházi szolgákra nézve is érvényes, hogy a szolgálatukat méltósággal végezhetik. „Méltóságot jelent ez, amellyel az egyháznak

---

³⁷⁸ Tájékoztató. *Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet*, 2015, 36.

van bátorsága visszautasítani a világ igényeit, elvárásait vagy éppen parancsait, ha azok nem szolgálatot, hanem a világ kiszolgálását jelentik, »mert nem szolgálhattok két úrnak!« (Mt 6,24; Lk 16,13). Öntudatot és tartást jelent ez, aminek fedezete a Krisztus-tudat, s így jelenik meg a hatalmasságok előtt. Tekintélyt, amellyel Isten ügyét képviseli mindenki felé...»³⁷⁹ Gaál Botond a lelkészképzés alapelveiről szóló értekezésében az igehirdetés jelentőségét hangsúlyozza: „A lelkipásztor bizonyoságtevő szolgálatának leggyakoribb és leginkább látható formája az igehirdetés. Többségében liturgiai cselekményként jelenik meg az ünnepi, hétköznapi, a sákramentumos és a szimbolikus istentiszteletek közép-pontjában, akár csak a megáldási, felszentelési és beiktatási szertartásokban. De második megközelítésben igehirdetésnek tekinthető a lelkigondozás, az evangelizáció, a hitoktatás, a bibliaórák és az egyéb hitméllyítő alkalmak is. Ezért elvileg is és gyakorlatilag is az a helyes, ha a felkészítő tanulmányok során az elsajátítandó teológiai ismeretanyag törzsökös része az igehirdetés szempontjait veszi tekintetbe.»³⁸⁰

A fentiek alapján nem kétséges, hogy az igehirdetésnek még így is, az utóbbi 25 évben gyökeresen megváltozott egyházi és társadalmi körülmények között rendkívüli jelentősége van. Éppen ezért ez nem kerülhet semmi másnak az árnyékába. Ez az, amivel a lelkipásztornak a gyülekezetben és azon kívül minden szinten szolgálnia kell. Éppen azért, mert sokan csak nagyon ritkán hallanak prédikációt, az egyszeri alkalom meghatározó lehet a továbbiakban az egyházzal, keresztyénségről való gondolkozásuk és az ahhoz való viszonyulásuk szempontjából. Természetesen nem arról van szó, hogy minden prédikációtól elvárjuk, hogy megváltoztassa az igehallgatók életét – ezt csak a Szentlélek teheti meg –, de éppen azért, mert sokak számára az istentiszteleten való részvétel egyre inkább ritka alkalom (ünnepi vagy alkalmi istentiszteletek), emberi oldalról mindent meg kell tenni azért, hogy az ne csupán emberi bölcselkedés, hanem Istennek az embert megszólítani és megváltoztatni képes Igéje³⁸¹ legyen.

Bonhoeffer szerint a helyes igehirdetéshez³⁸² meg kell tanulni, hogyan kell a prédikációt a Szentíráshoz és a reformátori értelmezéshez szabni. Jóllehet a gyülekezet minden tagjára tartozik az igehirdetési szolgálat, mégis a lelkipásztor feladata azt helyesen végezni, mert a gyülekezet őt bízta meg ezzel.

4.1.2. A hivatalnoki szerep felerősödésének negatív hatásai az igehirdetésre nézve

Amikor a lelkipásztori hivatással kapcsolatban a *hivatalnok* kifejezést használom, a tisztség intézményvezetői vetületére gondolok. A valós lelkipásztori hivatáskép vizsgálata során láttuk, hogy több olyan tényező is van, amely a tisztségnek ezt a vetületét erősíti fel. Ez azt eredményezheti, hogy maga a lelkipásztor is elhiszi, hogy ez a legfontosabb feladata. Az intézményvezetői szerepkör és felelősség hangsúlyozása, különösen a népegyházi keretek között élő erdélyi református egyházban óhatatlanul az igehirdetési szolgálat

---

³⁷⁹ KOZMA Zsolt: Az egyház megújulásának teológiai alapjai. In: uő: *Hagyomány és időszerűség*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület kiadása, 2002, (138–143) 143.

³⁸⁰ GAÁL Botond: *i. m.* 433.

³⁸¹ *Mert nem szégyellem a Krisztus evangéliomát; mert Istennek hatalma az minden hívőnek idvességére...* (Róm 1,16a).

³⁸² BONHOEFFER, Dietrich: *Az egyház lényege*. Kolozsvár, Exit, 2013, 43.

jelentőségének a csökkenéséhez vezet. Ez konkrétan ott jelentkezik, ahol az adminisztratív feladatok maradéktalan ellátása, a reprezentáció, a társadalmi és kulturális élet elvárásainak való megfelelés felemészti a lelkipásztor minden idejét és erejét. A 2.5. fejezetben volt szó arról, hogy az egyházi vizitáció is elsősorban a hivatalnok munkáját és nem az igehirdető lelkipásztor szolgálatát ellenőrzi és minősíti.

Bohren egyenesen azt állítja, hogy a lelkipásztori tisztség hivatalnoki szerepének a túlhangsúlyozása negatív hatással van az igehirdetésre.³⁸³ A svájci születésű német gyakorlati teológus az igehirdető szociális státusából, hivatalnoki szerepéből fakadó hibás magatartásformákról ír. Ha nem is értünk minden megállapításával egyet, mégis érdemes komolyan venni a gondolatait. A hibás magatartásformáknak a következményei inkább az igehallgatót, mint a prédikátort terhelik meg, mert az igehirdető általában nem veszi észre a saját hibáit.

A hivatalnokok általában korrekt emberek. A lelkipásztor is az. Ennek azonban kihatása van az igehirdetésére. A korrekt lelkipásztor korrekt prédikációi nem szabadok és nincs felszabadító erejük, mindig egy kis börtönszaguk és fogságizük van. Az utóbbi kifejezés vonatkozhat az exegézis, a dogmatika, az emberi vélemények vagy a saját vélemények fogságára. A korrektséggel együtt jár a bátortalanság. Nem nevezi néven a dolgokat. A hivatalnok prédikáció bátortalan és ártalmatlan, egyben haszontalan is. A hivatalnoki stílus száraz és unalmas. Bohren szerint, ha valaki nem mer önmaga lenni, hanem a hivatalnok beszél belőle, a prédikációja 20 perc unalom lesz. Az unalmassággal szemben jogos a keresztyén intolerancia. Az unalmas prédikációval az igehirdető azt jelzi, hogy nincs semmi mondanivalója, de mégis beszélnie kell.

Kozma az egyik tanulmányában prédikációs kényszerről³⁸⁴ ír. Szerinte gyakran csak azért prédikálunk, mert nem tudunk nem prédikálni. „Van egy ilyen érzésünk: megkezdjük a prédikációs szolgálatot és tehetetlenségünk miatt nem tudjuk abbahagyni.”³⁸⁵ Ugyanitt állapítja meg a szerző, hogy a gyülekezet előbb vagy utóbb megérzi a lelkipásztor igehirdetésén, ha azt csak a beindított mechanizmus vagy a lelkiismereti kényszer³⁸⁶ működteti. Ez azt jelenti, hogy akár van mit mondani, akár nincs, a lelkipásztor hirdeti az igét, mert fizetést kap. Ez pedig arra kötelezi, hogy szolgálatát becsületesen végezze. Ugyanitt állapítja meg, hogy a próféták és az apostolok nem külső vagy belső, hanem felső kényszerből hirdették az Igét.

Bohren szerint a hivatalnokra jellemző, hogy – ha az szerény is –, de rendszeresen megkapja a fizetését. Annak a ténynek, hogy a templom üres, vagy tele van, nincs semmiféle következménye a lelkipásztor havi jövedelmére nézve. Ebből egyenesen következik egyfajta hivatalnoki kényelmesség, amely nem csak a korrupt államok hivatalaiban van jelen, hanem a parókiák dolgozószobájában és a lelkészi hivatalokban is. Ezt akár lustaságnak is lehet nevezni.

---

³⁸³ Vö. BOHREN, Rudolf: Lasterkatalog für Prediger. In: uő: *Predigtlehre*. München, Kaiser, 1986, 402–422.

³⁸⁴ KOZMA Zsolt: A kommunikáció, mint gyakorlati teológiai kérdés. In: *Hagyomány és időszerűség*, (190–208) 206.

³⁸⁵ Uo.

³⁸⁶ Uo.

Erdélyben több olyan, nagyon kis lélekszámú (száznál kevesebb) gyülekezet van, ahol nem lehet a heti 40 órás munkaidőt lelkipásztori teendőkkel kitölteni. A vasárnapi istentiszteleteken és az adminisztratív feladatok ellátásán kívül nincs más dolga a lelkipásztornak. Nyilván ez nem a lelkipásztor hibájából alakult így, hanem az a kényszerhelyzet vezetett ide, amelyben a gyülekezet önálló lelkipásztort kíván, az egyházkormányzat pedig teljesíti ezt a kívánságot. Egyértelműen szükséges lenne egy ilyen kis gyülekezetben szolgáló lelkipásztorra még más teológiai munkát bízni, amely kiegészítené a gyülekezeti szolgálatát, és így nem csak a fizetése, hanem a lelki elégtétele is biztosítva lenne.

Erdélyben nemzedékeken át szokás volt azt emlegetni, hogy a lelkipásztornak nincs ideje és lehetősége arra, hogy kivegye a pihenőszabadságát. Sokakban ez a hamis elképzelés (önámítás) ma is él. Jóllehet minden csak szervezési kérdés. Az új román munkaügyi törvény értelmében, minden alkalmazottnak kötelező módon szabadságra kell mennie.

Bohren szerint a hivatalnok lelkipásztorra az öntudatosság helyett az önelégültség jellemző. Az öntudatos igehirdető alázatos; tudatában van a kegyelemnek és hálás az eredményekért. Az önelégültség gyümölcse a büszkeség és a tetszeni akarás (hiúság). A hiúság mindenképpen meg akarja nyerni magának az igehallgatókat. A populizmus célja minden áron megtartani a fizető egyháztagokat. Ennek nagyon nyilvánvaló jelei mutatkoznak meg Erdély-szerte abban, ahogyan lelkipásztorok igyekeznek minden emberi elvárásnak és egyéni igénynek eleget tenni, attól féltve, hogy ellenkező esetben az illető személy vagy család eltávolodik a gyülekezettől. Jóllehet az ilyen jellegű igényekkel jelentkezők már eleve távol vannak a közösségtől, nem ismerik a gyülekezeti élet rendjét és ez nem is érdekli őket.

A felső kényszer alatt szolgáló lelkipásztor ismeri és komolyan veszi az Ige figyelemztetését: *Ha embereknek tetszenék, Krisztus szolgája nem lennék.* (Gal 1,10). *Nem azért beszélünk, hogy embereknek tetszünk, hanem Istennek, aki a szívünket vizsgálja.* (1Thesz 2,4).

4.2. Az igehirdetői kompetenciák

Az eddigiek alapján megállapítható, hogy a lelkipásztor *kulcsszerepet* tölt be az erdélyi református egyház életében, ugyanakkor az is egyértelmű, hogy rendkívül szerteágazó a szolgálati területe. Nyilvánvaló, hogy ez nem csupán az erdélyi lelkipásztorra érvényes. Grethlein a következőket írja erről: „Az egyháznak a felvázolt marginalizálódása következtében a lelkipásztor személye kiemelt jelentőséget nyer. Nem a tisztsége, hanem a személyisége határozza meg az emberekkel való kapcsolatát, ami így döntő feltétele a szakmai sikerének.”³⁸⁷ A lelkipásztort meghatározza az isteni megbízatás, valamint a személye iránt támasztott elvárások és igények sokfélesége. Az első állandóan emlékezteti őt hivatása lényegére, az igehirdetésre, a második pedig az intézményes egyházban betöltött hivatalnoki szerepére. Grethlein szerint a lelkipásztor központi szerepéből fakadóan kimagasló jelentősége van annak, hogy miként viszonyul a saját hivatásához.³⁸⁸ Pontosabban: rendkívüli jelentőséggel bír a lelkipásztor önértelmezése. Ugyanakkor annak

³⁸⁷ GRETHLEIN, Christian: *Pfarrer- ein theologischer Beruf!* 88.

³⁸⁸ Uo. 89.

érdekében, hogy a szolgálatát mindenki meglegedésére (lehetőség?) végezze, több területen kompetensnek kell lennie.

Az előző pontnál összegzésként állapítottam meg, hogy az igehirdetés a lelkipásztori hivatás lényege. Ezért szükséges megvizsgálni, hogy milyen kompetenciákra van szükség ahhoz, hogy ezt a szolgálatát megfelelően végezhesse. Egyfelől beszélni kell a szakmai kompetenciákról, másfelől pedig tudatosítani kell a személyes kompetenciák meglétének a szükségességét. Fazakas Sándor szerint³⁸⁹ a gazdasági élet egyes szektoraiban természetes követelmény a magánélet és a szakmai kompetencia elválasztása, más esetekben ez lehetetlen. „Bizonyos szellemi foglalkozások és hivatásgyakorlás esetén viszont éppen ellenkezőleg, elképzelhetetlen a *tisztség* és a *személyiség* elválasztása – ilyen a lelkipásztori hivatás is. A kettő megkülönböztetendő, de el nem választható egymástól; [...] megszerzett szakmai kompetenciája kiegészül személyes hitelességével, megbízhatóságával, intuíciónak készségével, kreativitásával, egész egyéniségével. Mindez az evangélium címzettjeivel való interakcióban fejlődik ki, mélyül el – vagy éppen lehetetlenül el. De ha ellehetetlenül, akkor nemcsak személyi alkalmassága válik kérdésessé – hanem, az előbbi összefüggések miatt, az igehirdetése is hiteltelenné válik.”³⁹⁰

A szakmai kompetenciák taníthatóak és tanulhatóak a teológiai képzés, valamint a lelkipásztor-továbbképzés során. Ugyanitt szükséges azonban egyre fokozottabban odafigyelni a személyes kompetenciákra. Ezek nem taníthatóak, legfennebb rá lehet vezetni a lelkipásztori szolgálatra készülő hallgatót, hogy odafigyeljen önmagára; a teológiai tárgyak elsajátítása mellett szánjon időt az *önmaga megismerésére*, mert ez nagyban segítheti az igehirdetői szolgálatát. Ugyanakkor a tudományos képzés mellett, amely elsősorban a teológiai ismereteit gyarapítja, növekednie kell az *Isten-ismeretben*. Ehhez szükség van a spiritualitás jelentőségének a felismerésére és annak a fejlesztésére. Nem kevésbé fontos az *emberismeretben* gyarapodni és a kapcsolati képességeket fejleszteni. Ez nyilvánvalóan a gyülekezetben teljesebben ki. A fenti megállapítások nem csupán teológiai hallgatókra érvényesek. A személyes kompetenciák fejlesztésére a gyakorló lelkipásztornak is folyamatosan szüksége van.

4.2.1. Szakmai kompetencia

A szakmai kompetencia az „általános” erdélyi lelkipásztor esetében nagyon széleskörű kellene legyen. Fazakas megállapítása nem csak a magyarországi helyzetre érvényes: „[...] az utóbbi évtizedekben a teológiai oktatás iránti elvárások végtelenül széles skálája alakult ki: szervezetirányítási és igazgatási, kommunikatív és szociális, gazdálkodási és jogi kompetenciák stb. követelménye a lelkésszel szemben szinte természetesnek mondható, a tudományos teológia művelése és eszköztárának alkalmazása pedig már-már a képzés nemkívánatos melléktermékének minősül.”³⁹¹

---

³⁸⁹ FAZAKAS Sándor: *Bármilyen elhangozhat? Az igehirdetés felelőssége*, 53–67.

³⁹⁰ Uo. 61.

³⁹¹ FAZAKAS Sándor: *Az egyház nevében? A reprezentáció történelmi változásai és jelenkori kérdései*, 453.

Ha a kompetencián az illetékességet értjük, akkor megállapítható, hogy éppen a népegyházi helyzetből adódóan a lelkipásztor egy gyülekezetben minden szolgálati területen illetékes. Ha viszont a kompetencia kifejezést olyan értelemben használjuk, hogy valakinek bizonyos feladatokat nagyon jól kellene elvégezni (kompetens módon), akkor már tudomásul kell vennünk, hogy a lelkipásztor minden területen nem lehet kompetens. Több feladatot is elláthat egy átlagos szinten, de nagyon jól bizonyosan nem végezhet mindent.

Most nem vizsgálom a lelkipásztor hivatalnoki szerepéhez szükséges kompetenciákat, mint a vezetés, gyülekezetépítés, menedzselés stb. hanem az igehirdetői kompetenciára összpontosítok. Ezzel kapcsolatban Fazakas Sándor a következőt állapítja meg: „Elengedhetetlen, hogy az igehirdető jó teológus legyen! Nem elég az igehirdetői rutin, a retorikai készség, még a tehetség és a karizma sem (ez mind fontos). Itt ugyanis a gyakorlat és az elmélet kiegyensúlyozott, de elengedhetetlen kapcsolatára van szükség.”³⁹² Ugyancsak ő fogalmazza meg: „Végső konklúzióként az igehirdetés minőségi, tartalmi követelményeire nézve azt kell megállapítanunk, hogy az igehirdetőnek olyan teológiai kompetenciára van szüksége, amely egy integrált teológiai tudás birtokában, hermeneutikai készség szerint, és az életkérdések evangéliumi üzenetnek való megfeleltetése alapján, nem utolsó sorban személyes hitelességével képes úgy hirdetni az Igét, hogy aki őt hallja, annak ne legyen kétsége afelől, hogy Krisztus üzenetét hallgatja!”³⁹³

Dingemans holland gyakorlati teológus, részletesen tárgyalja a lelkipásztori kompetencia³⁹⁴ kérdéseit. Szerinte az igehirdetőtől mindenek előtt elvárható a *teológiai kompetencia*. Aki ezt a tisztséget betölti, annak kell tudnia, hogy miről van szó a Bibliában és a keresztyén hagyományokban. Ismernie kell a keresztyén egyház múltját (egyháztörténet) és a jelenét. Emellett azonban alapos ember- és társadalomismerettel kell rendelkeznie. Ennek része egy általános kulturális és politikai helyzetismeret. Az alapos akadémiai képzés³⁹⁵ ezt szolgálja.

Isolde Karle a teológiai kompetencia kérdéskörének a vizsgálatánál visszamegy a Reformáció koráig, és azt állapítja meg, hogy a képzés a lelkipásztori tisztség betöltése szempontjából hangsúlyosan a középpontba került.³⁹⁶ Ugyanitt említi meg, hogy mivel a lelkipásztorok képzettsége alacsony volt, a reformáció egyházai a lelkipásztorok alkalmasságának a megvizsgálása végett bevezették a vizitáció gyakorlatát.³⁹⁷ Ennek során jelentős hibákra és »hajmeresztő tudatlanságra« derült fény.³⁹⁸ Karle szerint intenzív írástanulmányozás, történeti tudás, és tudományos képességek egész sora nélkül lehetetlen

---

³⁹² FAZAKAS Sándor: *Bármilyen elhangozhat? Az igehirdetés felelőssége*, 65.

³⁹³ Uo.

³⁹⁴ Vö. DINGEMANS, G. D. J: De persoon van de communicator. In: *uő: Als hoorder onder de hoorders... Een hermeneutische homiletiek*. Kampen, Kok, 1995, 152–158.

³⁹⁵ A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben a képzés végén teológiai kompetenciára figyelmezteti a rektor a hallgatókat: „[...] Ez új fogalomtétel alkalmából is arra kérünk titeket, hogy a *teológus* nevet, amelyet itt, e falak között öt esztendőn át viseltetek, soha le ne tegyétek. Ez a név állandó kötelezettséget rótt reátok. Álljatok azért erősen, bátran Isten Igéjének bizonyossága mellett. Naponként tusakodjatok az Ige kérdései és a meg nem szűnő feltételei előtt. Mert amelyik napon megszűntök teológusnak lenni, elvesztettétek a belső hivatást a lelkipásztori szolgálatra [...]”³⁹⁵

³⁹⁶ KARLE, Isolde: *Der Pfarrberuf als profession. Eine Berufstheorie im Kontext der modernen Gesellschaft*. Freiburg im Breisgau, Kreuz Verlag, 2008, 192.

³⁹⁷ Uo. 192.

³⁹⁸ Uo.

ellátni az Ige szolgálatát, valamint a konkurens tanításokkal és világnézetekkel szemben képviselni és megvédeni Isten Igéjének az igazságát. A lelkipásztori tisztséget betöltő személynek éppen ezért tudományosan képzettnek kell lennie. Az akadémiai képzettség igénye kapcsolatban áll a teológiai kompetencia kérdésével. Ha a lelkipásztorok szeretnének megfelelni a modern és pluralizált társadalom sokoldalú elvárásainak, erre van szükségük. A keresztyén hit eredet-hagyományával való differenciált foglalkozás és az aktuális kulturális irányzatokkal való vita megköveteli a lelkipásztortól a teológiai kompetenciát.³⁹⁹

„A teológiai képzés alkalmassá kellene tegye a leendő lelkipásztort arra, hogy az egyház és társadalom jelenlegi helyzetét kritikusan diagnosztizálja, a vallásnak és az egyháznak a modern társadalomban betöltött szerepét világosan lássa, valamint a keresztyén bibliai üzenet élő gazdagságát és komplexitását szakszerűen és differenciáltan feltárja.”⁴⁰⁰ Karle szerint a tudományos képzés jelentőségének a megállapításával egy időben fontos azt is hangsúlyozni, hogy a teológiai ismeret csak korlátozottan képes tájékozódást és biztonságot nyújtani a lelkipásztori hivatás számára. Azok a helyzetek, amelyekben a lelkipásztornak tevékenykednie kell, túl bonyolultak.⁴⁰¹ Ennek a tudomásul vétele tehermentesítheti a lelkipásztort és megőrizheti attól, hogy a túlterhelést csak az önmaga számlájára írja. Ugyanakkor elősegítheti annak a megértését, hogy a túl bonyolultság problematikája alapvetően nem győzhető le, vagy oldható meg még több ismerettel, még több képzéssel, vagy másodlagos és harmadlagos kiegészítő képesítésekkel. A lelkipásztor teológiai kompetenciájához tartozik, hogy megtanuljon együtt élni a hivatásával szükségszerűen együtt járó bizonytalansági tényezőkkel, a korlátozott cselekvési biztonsággal és a hivatásában jelentkező többértelműséggel; ugyanakkor egy ilyen háttérrel is képesnek kell lennie arra, hogy érzékeny felelősségtudattal hozza meg a maga döntéseit.⁴⁰² Karle arra is figyelmeztet, hogy a lelkipásztor elővigyázatosan kell kezelje a saját bizonytalanságait. Szükségtelen ezeknek a gyülekezet előtti demonstratív kitergetése; inkább oly módon kell feldolgozni, hogy az ne rengesse meg fölöslegesen a gyülekezeti tagok bizalmát.⁴⁰³

4.2.2. Személyes kompetenciák

Bullinger szerint: „A rossz egyházi szolgákat is meg kell hallgatni. Egyébként elvetjük ebben a kérdésben a donatisták tévelygését, akik az igehirdetést és a sákramentumok kiszolgáltatását az egyházi szolgák jó vagy gonosz élete szerint tartják hatékonynak vagy hatástalannak. Tudjuk ugyanis, hogy Krisztus szavát még a gonosz szolgák szájából is meg kell hallgatnunk, hiszen maga az Úr mondta: Amit parancsolnak néktek, megcselekedjétek, de az ő cselekedeteik szerint ne cselekedjétek (Mt 23,3). Tudjuk, hogy a sákramentumokat szerzettetésük és Krisztus igéje szenteli meg, és hogy azok hathatósak a kegyesek számára

---

³⁹⁹ KARLE, Isolde: *i. m.* 192.

⁴⁰⁰ Uo. 194.

⁴⁰¹ Uo. 201. Karle itt az *Überkomplexität* kifejezést használja.

⁴⁰² Uo. 207.

⁴⁰³ Uo.

még akkor is, ha méltatlan szolgák szolgáltatták ki őket.”⁴⁰⁴ Nyilvánvalóan ez nem vezethet oda, hogy a tényeket tudomásul véve, ne is foglalkozzunk az igehirdető szolgák személyével.

Az igehirdető személyes kompetenciáit három kérdéskör mentén vizsgálom meg. Ezek: *önismeret, istenismeret, emberismeret*. Mindhárom esetben a *kapcsolat* a kulcsszó. Az igehirdetőnek az önmagával való kapcsolatát elemzem az önismereti-kompetencia tárgyalásánál. A spirituális-kompetencia vizsgálata során az Istennel való kapcsolatra összpontosítok. Az emberismeretnél pedig a gyülekezeti kapcsolati-kompetenciára összpontosítok. Ezen vizsgálódás alapján vonok le következtetéseket az igehirdetésre nézve. Az igehirdető emberi struktúrájának és a személyiségének a vizsgálata csak egy vetülete a lelkipásztori kompetenciáknak. Ezen kívül szükségesek a szakmai kompetenciák is, amelyekről már korábban volt szó. Engemann összefoglalóan állapítja meg: „A személyes kompetencia nem egy a sok közül, amely jól áll egy igehirdetőnek, mint pl. az exegetikai, retorikai vagy gyülekezetpedagógiai, hanem egy »kulcskompetencia«.”⁴⁰⁵

Az igehirdető személyes kompetenciáját Otto Haendler emelte homiletikai kategóriává. Ő tervszerűen és módszeresen integrálta az igehirdető személyét a homiletikába.⁴⁰⁶

Ilyen értelemben írja Winkler,⁴⁰⁷ hogy a prédikáció azáltal lesz aktuális, hogy az igehirdető a Biblia és az evangéliumi hit aktualitását személyesen átéli. E személyes élmény kimeríthetetlen gazdagságban kínál időszerű igehirdetési anyagot. Az aktualitás nem azt jelenti, hogy tartalmilag újat mondunk, hanem, hogy a régi bibliai üzenet ma is érvényesnek és hatékonyak bizonyul.

4.2.2.1. Önismereti kompetencia

Az önismereti kompetencia vizsgálata nem a lelkipásztort, mint tisztségviselőt, hanem a személyt állítja előtérbe. A kolozsvári teológiai intézetben a rendszerváltás előtti évtizedekben, de az azt követő időszakban is, a homiletikai képzésben kevés szó esett az igehirdető személyéről. A rendszerváltás előtt a teológiai képzést, és különösen a homiletikát, az újreformátori teológia határozta meg. Ez azt jelentette, hogy az igehirdető személye a textusserűség árnyékába került. Borbáth Dániel a következőket írja erről: „Az igehirdetést így nem a lelkipásztor tanulmányozása, meditációja, szolgáló készsége szüli, bár ezeknek is igen fontos eszközi szerepük van, hanem Isten kijelentése, az élő Úr megjeleni kívánó akarata, és titkait, ígéreteit, törvényeit, evangéliumát ma is tudtul adó szeretete.”⁴⁰⁸ A második világháború és a rendszerváltás közötti időszakban 192 homiletika tárgyú tanulmány⁴⁰⁹ jelent meg a Református Szemlében, de ezek közül alig néhány foglalkozott kimondottan az igehirdető személyével.

⁴⁰⁴ II. HH. XVIII. A rossz egyházi szolgákat is meg kell hallgatni.

⁴⁰⁵ ENGEMANN, Wilfried: *Einführung in die Homiletik*. Tübingen und Basel, A. Francke Verlag, 2011, 43.

⁴⁰⁶ Vö. HAENDLER, Otto: *Die Predigt. Tiefenpsychologische Grundlagen und Grundfragen*. Berlin, Verlag Alfred Töpelmann, 1960, 15–29.

⁴⁰⁷ WINKLER, Eberhard: *Praktische Theologie Elementar. Predigtlehre*. Neukirchener, 1997, 107.

⁴⁰⁸ BORBÁTH Dániel: Az igehirdetés – találkozás. In: *Református Szemle* 1970, (3–11) 3.

⁴⁰⁹ KOZMA Zsolt: *A Református Szemle repertórium 1908–2012*, 79–86.

Kiss Jenő 2010-ben megjelent homiletikai írásának a bevezetőjében múlt időben ír az az újreformátori teológia által az igehirdetőnek szánt eszközi szerepről: „Az igehirdetőt hosszú időn keresztül olyan csatornának tekintettük, amelyen egyszerűen áthalad az üzenet. A csatornán áthaladó üzenet áthatja a csatornát, de a csatorna nem befolyásolja az üzenetet. Állítottuk, hogy az igehirdetőnek el kell tűnnie az ige, az üzenet mögött. Majd azt láttuk, hogy az igehirdető a legváratlanabb pillanatokban megjelenik a prédikációban, sőt sokszor eluralkodik az üzenet fölött. Ezért szükséges, hogy odafigyeljünk a prédikálás eseményének eme második elemére, mint személyre.”⁴¹⁰ A kolozsvári homiletikus megállapításából az derül ki, hogy az erdélyi református homiletikai gondolkozásban a rendszerváltás után húsz évvel kezd nagyobb szerepet kapni az igehirdető, mint személy.

Ezzel szemben a nyugati homiletikai irodalomban a második világháborút követő időszakban ismét a figyelem középpontjába került az igehirdető személye. Ennek az irányzatnak a meghatározó képviselője Otto Haendler, aki tervszerűen és módszeresen vizsgálta az igehirdetői szubjektumot. Szerinte tévedés lenne azt gondolni, hogy az igehirdető szubjektum valamilyen módon kikapcsolható a prédikációból. Az igehirdető személye kiinduló- és állandó tájékozódási pont kell hogy legyen.⁴¹¹ Ezáltal az igehirdető személyes kompetenciáját homiletikai kategóriává emelte. Haendler szerint „Ha valaki vasárnapról-vasárnapra, a saját szavaival, tapasztalatai és ismeretei segítségével az evangéliumot hirdeti, az ő személye az ügy szempontjából annyira fontos, hogy megilleti a legnagyobb figyelem.”⁴¹² Az ügy pedig nyilvánvalóan az evangélium hirdetése. Az igehirdető szubjektumra terelődő figyelem oka abban keresendő, hogy az evangéliumot nem lehet kommunikálni egy azt előadó alany nélkül, ugyanakkor az igehallgatók az evangélium megértésében rá vannak utalva a prédikációra.⁴¹³ A prédikáció háttérben pedig felismerhető egy – a hallgatókkal együtt küzdő – személy, akinek a beszéde a saját helyzetére is utal. Haendler⁴¹⁴ szerint nem az a kérdés, hogy az igehirdető a maga szubjektivitásának a prédikációban megjelenő szerepét és hatását elismeri, vagy elutasítja, hanem az, hogy miként veszi figyelembe; integrálja vagy ignorálja azt. Haendler ismételtelen figyelmeztetett a teológiai és a pszichológiai munka összefüggéseire. Ezt azzal indokolta, hogy egy olyan bonyolult lényt, mint az ember, nem lehetséges csak egy szempontból vizsgálva megérteni és nem lehet kizárólagosan csak az Istenhez való viszonyában szemlélni.⁴¹⁵ Más tényezők is belenyúlnak az igehirdetési folyamatba, mint pl. a gyülekezet aktuális valósága, valamint az igehirdető életrajzi valósága és pszichikai alkata.

Engemannak⁴¹⁶ ezzel kapcsolatban az a véleménye, hogy rendkívül fontos az igehirdető számra *ismerni a saját személyiség-profilját*, mert az a mód, ahogyan ő jelen van az

---

⁴¹⁰ KISS Jenő: *Hármasban Isten színe előtt. Az ige, az igehirdető és az igehallgató gyülekezet*. Kolozsvár, Exit Kiadó, 2010, 10–11.

⁴¹¹ HAENDLER, Otto: *Die Predigt. Tiefenpsychologische Grundlagen und Grundfragen*, 15.

⁴¹² Uo. 17.

⁴¹³ Ez összhangban van a Pál apostol tanításával: *Mert minden, aki segítségül hívja az Úr nevét, megtartatik. Mimódon hívják azért segítségül azt, akiben nem hisznek? Mimódon hisznek pedig abban, aki felől nem hallottak? Mimódon hallának pedig prédikáló nélkül? Mimódon prédikálnak pedig, ha el nem küldetnek?* (Róm10,13–15a).

⁴¹⁴ HAENDLER, Otto: *Die Predigt. Tiefenpsychologische Grundlagen und Grundfragen*, 48.

⁴¹⁵ Uo. 26.

⁴¹⁶ ENGEMANN, Wilfried: *i. m.* 40.

igehirdetési folyamatban, meghatározó jelentőségű a hallgatókkal való kapcsolatára nézve. A fentiek alapján elmondható, hogy: „[...] a személyi kompetencia, mint homiletikai kategória az igehirdetőnek azt a képességét jelenti, amely alapján a személyiség-struktúrájának a korlátai és lehetőségei figyelembevételével dolgozza ki a prédikációt (készül a prédikációra) ugyanakkor az evangélium kommunikálásának, ily módon, egy személyes jelleget ad.”⁴¹⁷

A személyes prédikációval foglalkozó standard homiletika szerzője, Axel Denecke szemléletesen írja le a dialektika-teológia által meghatározott korszak utáni teológiai és homiletikai helyzetet. „Az utóbbi években jutottunk el oda, hogy – a tapasztalati homiletika jelszó alatt összefoglalva – a Barth és Thurneysen előtti idők elfelejtett hagyományait újra felfedezzük. Hosszú ideig a Thurneysen homiletikai tarvágása nem hagyott életben egyetlen – a személyes kegyességnek a természeti és liberális teológia mezején nyíló – törékeny virágocskát sem. Most kezdtünk el ismét különböző oldalokról virágokat ültetni, még zsenge növényeket, amelyek azonban már meghozták az első hajtásokat.”⁴¹⁸

A Denecke által említett hajtásokhoz tartozik a kommunikációtudomány, amely a figyelmet a hallgatóra irányította, a pedagógiapszichológia, amely felhívta a figyelmet a beszéd (prédikáció) felépítésére. Ezeknek köszönhetően konkrétabb lett az igehirdetés és jobban tekintetbe veszi a hallgatók mindennapjait. A prédikáció megbeszélése (értékelése) során egyaránt komolyan veszik az igehirdetőt és az igehallgatót. A nyelvtudományt (nyelvészet) igyekeznek hasznosítani a prédikációkban annak érdekében, hogy sokoldalúbb, változatosabb, egyértelműbb és igazabb legyen az igehirdetés. Azt is megállapítja a szerző, hogy segítségül hívják a szociálpszichológiai megfontolásokat, hogy az igehirdetési gyakorlatot jobban megértsék. Denecke megfogalmazza a következő tételt: „A keresztyén prédikáció, a személyes prédikáció.”⁴¹⁹ Személyesen prédikálni nem csupán egy lehetőség a sok közül, hanem tulajdonképpen a keresztyén prédikáció szükségszerűsége. Állítását azzal indokolja, hogy az Ige visszafordíthatatlanul befészkelte magát ebbe a tökéletlen világba. „A testtétele konkrét helye a prédikációban maga az igehirdető.”⁴²⁰ Az Ige inkarnálódott, összekeveredett (összeházasodott) a mi valóságunkkal, megbékélt vele; amit pedig Isten egybeszerkesztett – idézi a szerző az Igét –, azt az ember szét ne válassza. Ez az egység homiletikailag az igehirdető személyében nyilvánul és valósul meg, aki a maga személyén keresztül – akár akarja, akár nem – tanúságot tesz az utópisztikus valóságról: Isten az emberekhez kapcsolta magát, és mindaddig, amíg az Isten Országáa még nem jön el, teológiailag, homiletikailag, szekulárisan, bárhogyan is az emberekben, és csakis itt található meg.

Engemann szerint gyakran előfordul, hogy lelkipásztorok jobban ismerik a teológiai tanítást, mint önmagukat.⁴²¹ A német gyakorlati teológus a személyes prédikációról⁴²² értekezve fontosnak tartja a lelkipásztori *önképet*, mint a belső kongruencia alapját. A

---

⁴¹⁷ ENGEMANN, Wilfried: *i. m.* 40.

⁴¹⁸ DENECKE, Axel: *Persönlich predigen. Anleitungen und Modelle für die Praxis*. Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1979, 39.

⁴¹⁹ Uo. 40.

⁴²⁰ Uo.

⁴²¹ ENGEMANN, Wilfried: *i. m.* 46.

⁴²² Uo. 84.

prédikációra való készülés során az igehirdetőt nem csak a szöveg és a hallgatók helyzete állítja kihívások elé, hanem az intraperszonális párbeszéd is. Az önvizsgálat nem csupán receptív, hanem inkább identitásformáló aktus, amelynek során önmagáról gondolkodik el a lelkipásztor, a vágyairól, akaratáról. Ilyenként ez egy állandóan változó folyamat. „A személyes prédikáció elsősorban nem az akarat vagy a különböző identifikációs kínálat közüli választás kérdése, hanem annak a következménye, hogy egy igehirdető tisztában van azzal, ami őt foglalkoztatja, bátorítja, nyugtalanítja vagy éppen aggasztja.”⁴²³

Engemann⁴²⁴ a 19. századtól kezdve napjainkig vizsgálja az igehirdető személyiségének a jelentőségét. Szerinte a 19. századi homiletikában az igehirdető személyiségének a pozitív értékelése abban nyilvánult meg, hogy általánosságban nem látott szakadékot a biblikus és a személyes színezetű tanúságtétel között. Sőt a textus, a személy és a hirdetett evangélium egymást kiegészítő harmonikus összefüggésben vannak egymással. Ilyenformán az igehirdető személyisége úgy jelenik meg, mint lehetőség. A szerző Christian Palmert idézi: „Az örök igazság a prédikációban nem elvontan jelentkezik, nem úgy jut el az emberhez, mint egy sürgöny [...] –, amelyet egy teljesen közömbös küldönc ad át, akinek a szolgálatát egy távirat vagy egy postagalamb ugyanúgy elvégezhetné; – hanem egy olyan személy által, akivel az ige a legbensőségesebben összeolvadt, és akinek a személye az evangéliumhoz vonzza a hallgatót.”⁴²⁵ Az igehirdetőnek tehát nem herold szerepe van. A személyesen érintett *tanú* a homileतिकai identifikációs figura. A prédikátor a maga prédikációjával saját személyében kell megjelenjen a gyülekezet előtt.

Ilyen értelemben fogalmazott Schleiermacher is, akinek a homiletikai jelentősége egyáltalán nem mellékes az igehirdető tematizálásában.⁴²⁶ Az ő véleménye szerint a homiletikai hármas (Ige, gyülekezet, igehirdető) minden tagja egyenrangú és egyaránt fontos. Engemann szerint ma azt mondanánk, hogy az igehirdető teljes valójával jelen kell legyen a prédikációban. Ugyanakkor az igehirdetésének a hitelessége elválaszthatatlanul összefügg a saját személyre szabott hitvallásával.⁴²⁷ Ami elhangzik az igehirdetésben, csak olyan mértékben kommunikálható, amilyen mértékben az a prédikátort, mint személyt megérintette és saját meggyőződésének a része lett.

A 19. század vége felé annyira felerősödött az igehirdető központi szerepe, hogy az iránta támasztott elvárások standard követelményekké fokozódtak. Ennek a homiletikának a tanítása szerint a „hatásos személyiség”⁴²⁸ a jó prédikáció mércéje. A lelkipásztor személye iránt támasztott maximális elvárások – minden az ő személyétől függ – elviselhetetlen teherként nehezedtek az igehirdetőre. Ha nem „sikerült” a prédikáció, egyedül az igehirdetőt terhelte a felelősség.

Ezt a korszakot a világháború utáni időszak követte, amikor az igehirdető személye fő *akadályként* jelent meg a homiletikában. „A gyülekezetek tapasztalatához, a két világháború után, hozzátartozott azoknak a kudarcra, akik az Isten nevében, és az egyház, mint

---

⁴²³ ENGEMANN, Wilfried: *i. m.* 84.

⁴²⁴ Vö. uo. 29–37.

⁴²⁵ ENGEMANN, Wilfried: *i. m.* 30.

⁴²⁶ Uo. 31.

⁴²⁷ Uo.

⁴²⁸ Uo. 33.

intézmény megbízásából cselekedtek és prédikáltak.”⁴²⁹ Ebből érthető az igehirdető személyével és pozitív szerepével kapcsolatos szkepszis,⁴³⁰ amely az első világháború utáni homiletikában csapódott le. Kizárólagosan az üzenetre való eszmélés teológiai kifejeződése a legradikálisabban Thurneysennél jelentkezett. „Az igehirdető szava és Isten Igéje között mély szakadék van. Csakis azzal a mély belátással lehet prédikálni, hogy tulajdonképpen nem lehet prédikálni. Csak annak adatik Isten Igéje az ajkára, aki tudja, hogy Isten Igéje nem jelenhet meg emberi ajkakon.”⁴³¹ Ezek szerint az igehirdetésre való készülés mindenekelőtt egy receptív, a prédikáció maga pedig egy instrumentális jellegű cselekmény, amelyet maga Isten végez. Az igehirdető, mint személy és individuum, mint kreatív szubjektum, semmi lényegessel sem tud hozzájárulni a prédikációhoz.

Hans Urner⁴³² arról értekezik, hogy az igehirdetőnek csak azt kell mondania, amit hallott, és nem azt, amit gondol vagy tapasztalt. Csak így őrizhető meg az Ige tisztasága. Szerinte az igehirdető személye egyenesen akadály, mert minden, amit ő magával hoz, az Ige útjában akadálnak bizonyul. Csakis a kijelentett Ige továbbmondása által lesz valaki igehirdető. A textus, mint Isten Igéje győzi le az elkerülhetetlen akadályokat.

Engemann szerint ez a vélemény teológiailag nem meggyőző és homiletikailag tarthatatlan. Az Isten Igéjére való egyoldalú és sztereotip utalással összekapcsolódott utasítást –, amely szerint az igehirdetőnek vissza kell lépnie a tanúságtétele mögé, hogy ne álljon az Ige útjába⁴³³ – egyenesen gonosznak nevezi. A 19. századi liberális teológia homiletikája mindent az igehirdető személyétől tett függővé, a 20. századi dialektika-teológia pedig semmit sem bízott az igehirdetőre; a „nem lehet” megszegőítő és tehetetlen állapotában tartotta azt, akire az evangélium hirdetése bízott. Az újreformátori teológia elvárta az igehirdetőtől, hogy Isten Országáról tanúskodjon, arról azonban nem beszélt, hogy ezt miként lehet „személytelenül” végezni.⁴³⁴

Jos Douma, holland teológus szerint az a tény, hogy a második világháború után az igehirdető személye ennyire fontos homiletikai téma⁴³⁵ lett, annak köszönhető, hogy az újreformátori teológia észre sem vette a létezését. Barth és más Ige-teológusok szerint a prédikációban kizárólagosan Isten üzenetéről van szó, olyan üzenetről, amelyet csakis ő szólaltathat meg. „Az igehirdető szubjektivitása teljesen az üzenet objektivitásának az árnyékába került.”⁴³⁶

Ciska Stark holland homiletikus az Isten és ember közötti kapcsolat vizsgálata során hangsúlyozza az emberi tapasztalat jelentőségét: „A teológiai vizsgálat tárgya csakis az Istennel és hittel kapcsolatos emberi ismeret és cselekvés lehet, mert Isten kinyilatkoztatása csak közvetett módon, az emberi tapasztalat által ismerhető meg. Mi nem tudunk az emberi tapasztalat megkerülésével Istenről beszélni. [...] Mert minden kinyilatkoztatási forma, vagy az Isten beszédének a megértése emberi nyelv vagy jel közvetítésével lehetséges, oly

---

⁴²⁹ ENGEMANN, Wilfried: *i. m.* 34.

⁴³⁰ Uo.

⁴³¹ THURNEYSSEN, Eduard: *Die Aufgabe der Predigt* (1921), In: Hummel, G. (Hg.): *Aufgabe der Predigt*, a. a. O., 1971, 105–118.

⁴³² URNER, Hans: *Gottes Wort und unsere Predigt*. Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1961, 95.

⁴³³ ENGEMANN, Wilfried: *i. m.* 36.

⁴³⁴ Uo.

⁴³⁵ DOUMA, Jos: *Veni Creator Spiritus. De meditatie en het preekproces*. Kampen, Kok, 2000, 186.

⁴³⁶ Uo. 187.

módon, hogy kommunikációs szempontból vizsgálható legyen. Ez a prédikációra is érvényes.”⁴³⁷ Teológiailag a kijelentést úgy lehet értelmezni, mint Isten participációját az emberi nyelv- és tapasztalati világban. Ez tulajdonképpen az Isten részéről jövő alkalmazkodás, akkomodáció, alászállás. Egy másik értelmezési lehetőség a pneumatológiai, amely szerint Isten Szentlelke embereket a maga szolgálatába állít, annak érdekében, hogy az ő Igéjét és cselekedeteit képviseljék a világban. „A Szentlélek hatása nem mellőzi, hanem bekapcsolja az embert, mint szubjektumot, abba folyamatba, amelynek során érthetővé válik az Isten Igéje ebben a világban.”⁴³⁸

Bohren is foglalkozik az igehirdető személyével.⁴³⁹ Amikor arról értekeznek, hogy mennyire nehéz feladat egy szótlán világban Istenről beszélni, akkor azt is megállapítja, hogy a megszólalás nehézsége elsősorban az *igehirdető szubjektum* zavarodottságával kapcsolatos. Szerinte, ha a vasárnapi igehirdetés intézménye problematikussá válik, akkor elsősorban a vasárnaponként megszólaló személy a probléma. A prédikátor maga is az igehirdetés útjában állhat a maga prédikációjával, így önmaga számára lesz a legközelebbi zavaró tényező. Nem csak az igehirdető személyére, hanem a képességeire is rákérdez. Ezzel az igehirdető identitásának a nagyon összetett kérdését feszegeti. Szerinte sok prédikációból kihallatszik az igehirdető identitáskrizise. A beszéd elárulja, hogy az egzisztencia és az Ige között nincs összhang.

Dingemans szerint a lelkipásztori hivatásnak elengedhetetlen feltétele az *önismereti kompetencia*⁴⁴⁰; az a képesség, amelynek a birtokában valaki hitelesen tudja kezelni önmagát. Erre vonatkozik az amerikai pasztorálpszichológus, Friedman véleménye, aki szerint egy csapat, csoport sikeressége attól függ, hogy a csúcson levő vezető személy hogyan tud bánni önmagával. „[...] bármilyen szervezet általános egészségi állapota és működése alapvetően a csúcson levő egy vagy két személyen múlik, és ez egyformán igaz a személyes család kapcsolatrendszerében, vagy sportcsapatban, zenekarban, gyülekezetben, vallási hierarchiában, vagy egy egész nemzet esetében.[...] Ezért a sikeres lelki vezetés kulcsa [...] a vezető öndefiniáló-képessége, nem pedig az, hogy mennyire tudja motiválni a többieket.”⁴⁴¹

Dingemans szerint mindenkinek az életében vegyesen jelentkeznek a hit és kételkedés, a hatalom és tehetetlenség, a szeretet és gyűlölet érzése. Ez alól a lelkipásztorok sem kivételek. Aki vasárnapról-vasárnapra ígét hirdet, az óhatatlanul is sokat megmutat magából.⁴⁴² Az igehirdető nem kerülheti el, hogy a prédikáció rendjén felfedje önmagát. Ez azonban egy különleges kompetenciát igényel. Meg kell tanulnia, hogy *önmaga* legyen. Ne szerepeljen, mert az képmutatás. A lelkipásztornak meg kell tanulnia úgy kezelni az érzéseit, hogy azok a gyülekezeti tagokkal való kapcsolatában és az igehirdetésében funkcionálisak legyenek. Ehhez önismeretre van szükség, arra, hogy a lelkipásztor tisztában legyen az erős és gyenge pontjaival, és el tudja fogadni önmagát. Ez a személyi

---

⁴³⁷ STARK, Ciska: *Proeven van de preek. Een praktisch-theologisch onderzoek naar de preek als Woord van God*. Zoetermeer, Boekencentrum, 2005, 19.

⁴³⁸ Uo. 20.

⁴³⁹ Vö. BOHREN, Rudolf: *Predigtlehre*, 28–47 (Verlegenheiten).

⁴⁴⁰ DINGEMANS, G. D. J.: *Als hoorder onder de hoorders*, 153.

⁴⁴¹ FRIEDMANN, H. Edwin: *Nemzedékről nemzedékre*. Kolozsvár, Exit, 2008, 243.

⁴⁴² DINGEMANS, G. D. J.: *Als hoorder onder de hoorders*, 153.

kompetencia alapvető feltétele. A lelkipásztorral, éppen azért, mert hivatásszerűen mindig másokkal foglalkozik, könnyen megtörténhet, hogy az önmegismerési és önelfogadási feladatát elhanyagolja.

Douma szerint az igehirdető személyének a vizsgálata során ma már nem elegendő csupán a teológiai megközelítés; szükség van az empirikus és antropológiai szempontokra is.⁴⁴³ Az igehirdető nem csak tisztségviselő (hivatalnok), hanem személy is. Ezért szükséges a pszichológia és kommunikáció szemszögéből is megvizsgálni az igehirdető személyiség-profilját. Mélypszichológiai szempontból négyféle személyiségtípust különböztetünk meg: szkizoid, depresszív, kényszeres és hisztérikus személyiség. Denecke⁴⁴⁴ ezeknek kommunikációs szempontból a következő kategóriákat feleltette meg: a távolsgártartó igehirdető, az együttérző szeretet-prédikátor, a rend felelős prédikátora, az alkalmazkodó szabadság-prédikátor. Engemann⁴⁴⁵ továbbgondolta és táblázatba foglalta ezeket a kategóriákat nem csupán kommunikációs szempontból, hanem az igehirdető élethelyzete, alapvető félelme, létértelmezése, hitértelmezése, önképe, Isten-képe, igehallgató-képe, prédikációtémái és megmagyarázandó (megoldandó) problémái szempontjából.

Ez egy olyan segédeszköz az igehirdető számára, amely nagymértékben hozzájárulhat ahhoz, hogy helyesen reflektáljon a saját személyiségstruktúrájára (megismerje önmagát) és annak az igehirdetésre való hatására.

Josuttis az igehirdető személyével⁴⁴⁶ foglalkozó tanulmányában azt állapítja meg, hogy a legtöbb prédikációban az igehirdető egyáltalán nem jelenik meg. Vagy pontosabban fogalmazva: a mindentudó távoli helyzetéből fentről és kívülről beszél Istenről és Jézusról, a bűnről és az üdvösségről; mintha ezek mind objektív tények lennének, és mintha őt magát, a saját kívánságaival és félelmeivel, tapasztalatával és bizonytalanságaival ezek nem érintenék meg. Önvizsgálatra és önismeretre segítő Josuttisnak *A lelkész más* című műve, amelyben alaposan foglalkozik a lelkipásztor személyiségével és néven nevezi azokat a jelenségeket, amelyekről az egyházban és a lelkipásztori közösségekben nem szokás beszélni. Könyvében ilyen fejezetcímek szerepelnek: *A lelkipásztor és a tisztség*, a lelkipásztor és a *gyülekezet*, a lelkipásztor és a *hatalom*, a lelkipásztor és a *szó*, a lelkipásztor és a *halál*, a lelkipásztor és *az idő*, a lelkipásztor és a *pénz*, a lelkipásztor és a *szexualitás*, a lelkipásztor és a *kegyesség* és legvégül *a lelkészképzés*. Ebben a könyvében írja: „A lelkipásztor egy különleges, szociálisan jól körülhatárolható térben él, amely nagyban különbözik a gyülekezeti tagok társadalmi életkörülményeitől.”⁴⁴⁷ Szerinte a lelkipásztor *akadémikus, szellemi munkát végező hivatalnok*. Nála a vallás egybeesik a hivatással, és a munkaidő a szabadidővel. Neki nehezen, vagy egyáltalán nem sikerül a hivatás és a család különválasztása. A lelkipásztor más, állapítja meg a szerző. De bizonyos területeken más is akar lenni! Ezt már a hivatásválasztással is jelezte. Ezáltal elhatárolta magát más hivatásoktól és céloktól. Nála nem a pénz a fontos, hanem Isten,

---

⁴⁴³ DOUMA, Jos: *i. m.* 187.

⁴⁴⁴ DENECKE, Axel: *i. m.* 64.

⁴⁴⁵ ENGEMANN, Wilfried: *i. m.* 73.

⁴⁴⁶ JOSUTTIS, Manfred: *Der Prediger in der Predigt. Sündiger Mensch oder mündiger Zeuge? In: Praxis des Evangeliums zwischen Politik und Religion. Grundprobleme der Praktischen Theologie.* München, Kaiser Verlag, 1988, 70–94.

⁴⁴⁷ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 12.

nem a hatalom, hanem a szeretet, nem az érvényesülés, hanem a szolgálat. Ennek megfelelően a rábízottakat egy új, igazibb, jobb életre akarja vezetni. Ő maga más akar lenni, és másokat is meg akar változtatni. Ez azért nehezíti a helyzetét, mert az önmagával szemben támasztott elvárásainak nem tud mindig megfelelni, és ugyanakkor azt kell tapasztalnia, hogy a gyülekezet megjobbítását célzó tervei is kudarcot vallanak. Ennek általában csalódás, harag, sőt agresszió a következménye. Ez jelentkezhethet önmagával és a gyülekezettel szemben. A lelkipásztor legyen *más*, ezt várja el a gyülekezet, az egyházi vezetés és a társadalom is. Azt várják el tőle, hogy olyan értékeket képviseljen, és olyan szabályoknak feleljen meg, amelyeket általában fontosnak és helyesnek tart mindenki még akkor is, ha a saját életében nem sikerül megvalósítani vagy betartani. Ezek az elvárások veszélyesek lehetnek, sőt azok is, a lelkipásztor számára, mert figyelmen kívül hagyják a lelkipásztor emberi mivoltát, törekénységét, megkísérthetőségét. Amennyiben a lelkipásztor igyekszik megfelelni ezeknek az elvárásoknak, nehezen tud szabadulni a ránehezedő nyomás alól. Ez lehet annyira súlyos, hogy már nehezen találja meg igazi önmagát is. Adott esetben ez az állandó teher identitászavarhoz és ebből fakadó krízishez vezethet.

Josuttis szerint a lelkipásztorok meg kell tanulják a saját másságukat megkülönböztetni az Isten másságától.⁴⁴⁸ Ez Klessmann szerint konkrétan azt jelenti, hogy meg kell tanuljanak kritikát elfogadni; egy konkrét viselkedés esetén kinyilvánított részkritikát nem úgy kell értelmezniük, mint a teljes személyük és szakmai képességük megkérdőjelezését, meg kell tanuljanak különbséget tenni a jogos és illő, valamint a rosszindulatú kritika között. Azok a lelkészek, akik nem tudják elfogadni a kritikát, elveszítik az emberekkel való kapcsolatukat, akikkel dolgozniuk kellene.

Douma szerint az igehirdető személyes érintettsége a prédikációban teológiai követelmény.⁴⁴⁹ Az igehirdető tanú, és ilyenként az ő személyi mivolta, egzisztenciális érintettsége nélkülözhetetlen előfeltétele⁴⁵⁰ a prédikációnak. Nem véletlen, hogy a görög tanú (*martüsz*) és mártír (*martír*) szavak szorosan összetartoznak: a tanúskodás egy teljes elkötelezettséget (odaadást) követel a tanútól, aki nem egy semleges szemlélődőként beszél, hanem egész élete bevetésével.⁴⁵¹ Ha a bibliai kifejezéseket vizsgáljuk meg, akkor többet is találunk, amelyek az igehirdetői (lelkipásztori) lét különböző aspektusait erősítik fel: szolga, hírnök, pásztor, tanító, felvigyázó. Az újreformatori teológia előszeretettel használta a *hírnök* és az *ige szolgája* kifejezéseket. Az ígét átnyújtó prédikátor személye teljességgel a háttérben marad az üzenet és a hallgatók (befogadók) mellett. Douma szerint ezek a kifejezések nem képesek pontosan visszaadni a teljes lelkipásztori hivatás lényegét. Elsősorban a tisztségre irányítják a figyelmet, és nem a személyre. A szolga mindig a háttérben marad, a hírnök az őt küldőre mutat. Mindkettő háttérbe szorítja az igehirdetőt, mint személyt. Douma szerint a szolga és hírnök megnevezések mellett a *tanú* kifejezés használata lényegesen hozzájárulhat az igehirdető teológiai identitásáról való gondolkozáshoz. A tanú személyes érintettségét nem lehet kizárni. Az igazságról van szó. És ezt csakis a tanúk által lehet kideríteni. Meg-

---

⁴⁴⁸ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 17.

⁴⁴⁹ DOUMA, Jos: *i. m.* 189.

⁴⁵⁰ Uo. 190.

⁴⁵¹ Uo. 191.

bízható, hiteles a tanú? Az igehirdető nem olyan, mint egy hírbeolvasó, akit érintetlenül hagy mindaz, amit a szűkre szabott időkeretben semlegesen előad. „Az igehirdető, mint tanú, saját személyével ki kell álljon az igazság mellett és azzal kell azonosulnia. [...] Ő egzisztenciálisan érintett abban, amiről beszél, az üzenet át kell menjen rajta. Tanúságtétele mögött meggyőződés kell legyen.”⁴⁵² Ha úgy tekintünk az igehirdetőre, mint tanúra, akkor megállapítható, hogy valamit látnia és hallania kellett. Máskülönben nincs miről tanúskodnia. A prédikációra készülő igehirdető nem csupán információkat, objektív igazságokat gyűjt a textusról, hanem arra törekszik, hogy az Igéből Isten hangját hallja ki és az Ő jelenlétét tapasztalja meg. Ha ez elmarad, nincs miről tanúskodnia. „Az igehirdető mielőtt tanúskodna, az Igét látó, halló és cselekvő személy kell legyen.”⁴⁵³ Az igehirdető tapasztalásáról, Isten-élményéről is beszélnünk kell. Csak az olyan igehirdető lesz képes arra, hogy az Isten Igéjét megszólaltassa és így a Krisztus tanúságtévője legyen, aki ismeri Istent és megtapasztalta a vele való közösséget. Itt már az igehirdető spiritualitásáról (lelkiségéről) van szó. Ennek a hiánya nagymértékben befolyásolja az élő igehirdetést.

4.2.2.2. *Spirituális kompetencia (Isten-ismeret)*

Amikor lelkiségről beszélek, az Istennel való kapcsolat megélésére, az Isten-élmény átélésére, személyes hittapasztalatokra gondolok. Bohren szerint az igehirdetőnek tudnia kell, hogy minden prédikációjának az első hallgatója maga Isten: „Az, hogy az emberek eljönnek-e, ha pedig eljönnek, odafigyelnek-e a prédikációra vagy csendesen elszenderednek, kétséges. Azonban egy valaki megígérte, hogy eljön, aki nem alszik, és nem szunnyad el. Aki az ember fülét teremtette, figyel. Aki már itt volt és el fog jönni, itt van; ő az egyedüli hallgató, akire lehet számítani, akivel minden esetben számolni kell, akit ismerni és tisztelni illik. Mielőtt a prédikáció megérkezne az emberekhez, azelőtt üzente az embert teremtő, megváltó és újjáteremtő Isten fülébe jut el.”⁴⁵⁴

Bodó Sára egyik tanulmányában⁴⁵⁵ figyelmeztet arra, hogy a spiritualitás fogalmát olyan szellemi irányzatok is használják, amelyek nem a felfelé-irányultságot, hanem a befelé fordulást, a belső béke és egyensúly megteremtését értik rajta. Szerinte: „[...] a keresztyén értelmezés mindenképpen a Szentháromság Istenhez kapcsolja, az Istenkapcsolat megélését értve rajta.[...] a Lélek jelenlétében, uralma alatt éleést jelent. Kegyességet, hitmegélést, lelkiséget, az Isten-szükséglet és Isten-hiány betöltöttségét.”⁴⁵⁶

A spiritualitás a homiletikai kompetencia alapvető előfeltétele. Lehetséges, hogy idegenül hangzik a lelkiség és a kompetencia kifejezés-társítás. Mégis szükségesnek látom, mert meg vagyok győződve arról, hogy az igehirdető lelkisége nagymértékben befolyásolja a prédikálást. Dingemans szerint a legmeghatározóbb igehirdetői kompetencia az evan-

---

⁴⁵² DOUMA, Jos: *i. m.* 192.

⁴⁵³ Uo.

⁴⁵⁴ BOHREN, Rudolf: *Predigtlehre*, 454.

⁴⁵⁵ Vö. Bodó Sára: Lelkipásztori hivatás és spiritualitás. In: FAZAKAS Sándor – FERENCZ Árpád (szerk.): „Krisztusért járva követségben...” *Tanulmánykötet a 60 éves Bölskei Gusztáv születésnapjára.* Debrecen, DRHE, 2012, 303-320.

⁴⁵⁶ Uo. 303.

gélium ügyében való *személyes hit*.⁴⁵⁷ Érdekes, hogy a holland teológus a hitet a kompetenciák kategóriájába sorolja. Azt állítja, hogy az igehirdetőnek kisugárzása kell legyen, látható kell legyen rajta, hogy érintett abban, amit végez. A gyülekezetnek látnia kell a lelkipásztor személyes hit-harcát. A lelkipásztori spiritualitást – a Szentírással és a keresztyén hagyománnyal való egyéni foglalkozást – a személyes imaélet és a meditáció táplálja. Douma szerint: „Csak az olyan igehirdető lesz képes arra, hogy az Isten Igéjét megszólaltassa és így a Krisztus tanúságtevője legyen, aki ismeri Istent és megtapasztalta a vele való közösséget.”⁴⁵⁸ Itt már az igehirdető lelkiségéről van szó, aminek a hiánya ellehetetleníti az élő igehirdetést.

Az igehirdető lelkiségének meghatározó szerepe van már a prédikációra való készüléskor. Erről a különleges spiritualitásról ír Miskotte, amikor a prédikációra készülő lelkipásztort – és magát a készüléskor folyamatát – a Vulgatát fordító Hieronymushoz hasonlítja. A holland teológus Dürer ismert metszetének *Hieronymus a cellában* a bemutatásával kezdi az összehasonlítást. Ez a világtól elkülönült⁴⁵⁹ fordítót jeleníti meg. A szuggesztív összetevők ott vannak a képen: a koponya és a homokóra; de a szellemi munkában elmélyült embernek semmi kapcsolata nincs ezekkel a szimbólumokkal. Nem néz rájuk, és valószínűleg a nap folyamán sem fog figyelmet szentelni nekik. A késő gótikus ablakok nem a palesztinai dombokra néznek és nem egy festői kolostorkertre, hanem egy csendes piactérre. Nincs más táj, mint a reggeli nap sugarai az ablakkereten és az ólmozott ablaküveg által megszűrt napfoltok. A szobát a felfedezés lelki-szellemi öröme tölti be. Miskotte, miközben elmélyülten szemléli a metszetet és az ezen szereplő embert, különleges hálát érez annak a munkájára iránt. Így ír erről: „[...] ebben a látszólagos társadalmunkívüliségben felismerünk és elismerünk egy társadalmi funkciót; és felfogjuk, hogy itt egy sokak javára végzett szolgálatról van szó. Aki arról beszél, hogy az intellektuális tevékenységgel foglalkozó egyház elmegy a világ nyomorúsága mellett, az félrebeszél. Semmi a világon nincs nagyobb szükségben, mint az Ige; és semmilyen szeretetszolgálat nem hatásosabb, mint amely népeket köt össze egymással, amely az embert a felebarátjához közelíti. Ezért a fordítás egy »isteni hivatás«.”⁴⁶⁰ Szent Jeromos, a teológus a »vulgus«, a nép érdekében van elkülönülve, hogy számára elkészítse a Vulgatát; a minden nép számára érvényes öröme fordításán fáradozik; hogy minden nemzet ugyanabból az írásból taníttassék és egy világ mondhassa: »A saját nyelvünkön halljuk amint szólják az Istennek nagyságos dolgait«. Ezzel a fordítói munkával kapcsolatban állapítja meg Miskotte, hogy a fizetés nem más, mint maga a munka öröme; az a tudat, hogy az Isten országának megerősödésén és terjedésén munkálkodhat az ember. A holland teológus szerint a prédikációra készülő igehirdető is így különül el egy időre a világtól a nép érdekében. „Ehhez hasonlóan ülünk mi is a dolgozószobánkban, mint egy cellában, legkésőbb szombaton reggel korán, és nem akarjuk, hogy megzavarjanak. Ez az időszakos elkülönülés napfényes reménységben és józan lelkesedésben történik. Magányosak akarunk lenni. Az írott Ige által Istennel szeretnénk közösségbe kerülni. Ebben az Igével való elkülönülésünkben, az

⁴⁵⁷ DINGEMANS, G. D. J.: *Als hoorder onder de hoorders*, 154.

⁴⁵⁸ DOUMA, Jos: *i. m.* 193.

⁴⁵⁹ Vö. MISKOTTE, H. K.: *i. m.* 117–170.

⁴⁶⁰ MISKOTTE, H. K.: *i. m.* 118.

idő, az egyház és a világ kérdéseivel kommunikálunk. Itt *fordítás* és *alkalmazás* történik. A fordítás tartalmazza az exegézist és az exegézis alkalmazásra vágyik. Olyan szeretetszolgálatról van szó, amely soha nem szabad elkeserítsen. Íme, az ablakunk alatt elmenő emberek árnyéka, a »mi« embereink. Érettük történik a munka ebben az elkülönülésben. Az ő érdekükben nem szeretnénk, ha zavarnának, amikor a »könyv« lapjai fölé hajlunk. [...] Holnap az egész prédikáció alkalmazás kell legyen, amelyben a történet aktuálisává válik, és a múlt illatát legyőzi »a nagy és erős szél, amely betölti az egész házat«. [...] A cellánkban, közvetlenül szembesülve a »könyvvel«, és másodlagosan összekapcsolva az emberekkel, olyan helyzetben találjuk magunkat, amely lelkinak nevezhető.”⁴⁶¹

Bohren homiletikájának a bevezetőjében a szenvedélyes⁴⁶² prédikálásról ír. Szerinte a prédikálás nemcsak szép, hanem örömszerző tevékenység. Ez az első, amit egy homiletikában meg kell tanulni. Az örömben éri el az Istenről való beszéd a maga célját. A prédikációra való készülés öröme való előkészületet jelent. Ezt pedig nem lehet besavanyodottan, félig-meddig lelkülettel végezni, csakis szívesen és szenvedélyesen. Így már a készülés során az eljövendő öröm hatáskörébe kerül az igehirdető.

Douma az igehirdető spiritualitásával kapcsolatban a következő veszélyekre⁴⁶³ hívja fel a figyelmet. Egyfelől az a veszély, hogy az igehirdető a Szentírást hivatalból olvassa és ezt általában mindig másokra nézve teszi. Azáltal, hogy a gyülekezet számára készíti elő a prédikációt és magyarázza az Igét, könnyen elfelejti, hogy az Írás neki és hozzá is szól. A másik veszély az igehirdető spiritualitására nézve az a sok más elvégzendő munka, ami az intézményvezetői szerepéből fakad. Ez néha egy menedzseri habitust követel meg, amely mellett alig marad idő az elcsendesedésre és az imádságra. Az előző fejezetben volt szó a hivatalnoki szerepkör negatív hatásáról az igehirdetésre nézve. Douma szerint a professzionizmus a lelkipáztornak területén azt eredményezte, hogy a lelkipásztor gyakran a segítségnyújtó, szociális munkás vagy a tűzoltó szerepében találja magát, és közben megfélekedezik a hivatása sajátosságáról és maga identitásáról. A másik veszély, amire jó odafigyelni, abban rejlik, hogy az egóját simogató emberi elvárások (kérések) következtében a lelkipásztor egyre többet figyel önmagára, és közben elfelejti, hogy a feladata: Istenhez vezetni az embereket. A lelkiségre nézve az is veszélyforrásnak számít, hogy a lelkipásztort elsősorban tudományosan képezték ki, és az akadémiai képzés kevésbé figyelt oda a spiritualitásra. A tudományos képzésnek köszönhetően hangsúlyos nála a racionalitás, a dolgok és jelenségek megvizsgálása és elemzése.

Douma szerint a spiritualitásra nem úgy kell gondolni, mint amire a számtalan teendője mellett a lelkipásztornak még időt kellene szakítani, hanem úgy, mint a lelkipásztori identitás lényegére, magjára. „A spiritualitás (imádság és meditáció) képezi a kezdetét, a középpontját és a végét a lelkipásztori szolgálatnak. Ez abban áll, hogy arról az Istenről beszél, aki kinyilatkoztatja magát és kapcsolatot keres az emberrel.”⁴⁶⁴ A lelkipásztor spiritualitásával kapcsolatban használható kifejezések: *meგრადottság* (rácsonálkozás az evangéliumra), amiből következik az igehirdetés vágya. A másik kifejezés az

---

⁴⁶¹ MISKOTTE, H. K.: *i. m.* 121.

⁴⁶² BOHREN, Rudolf: *Predigtlehre*, 17–27.

⁴⁶³ DOUMA, Jos: *i. m.* 193.

⁴⁶⁴ Uo. 194.

elhívás. Az igehirdető tudatában van annak, hogy ki és mire hívta el. Semmiképpen nem egy intézmény leadministrálása, hanem az élő Istenre mutató az elsőrendű feladata. A másik kulcsszó a *participáció*. Az igehirdető feladata az üzenetet kapcsolatba hozni azokkal az emberekkel, akiknek éppen ő a pásztora. Ezt csak úgy teheti meg, ha ő maga is közvetlen kapcsolatban van azokkal, akiknek az evangéliumot hirdeti. „Közösség nélkül nincs kommunikáció.”⁴⁶⁵ A lelkipásztori spiritualitás másik jellemzője a *nyugalom*. Ez egyfelől azt jelenti, hogy tudatában van emberi mivoltának, gyengeségeinek és hibáinak. Azt is tudja, hogy amikor ő pihen, Isten végzi a maga munkáját. A lelkipásztor éppen a nyugalom és a csend által készíti elő a teret a Szentléleknek. A lelkipásztor tudja, hogy nem ő kell megváltsa a világot, valaki más megtette. A lelkipásztor spiritualitására az egészség jellemző. Egy töredékes világban a gyógyulás és az egészség üzenetét hozza, amely az egy forrásból táplálkozik. A spiritualitás egy életforma, amint az igehirdetés is az.

Luther szerint az igazi teológust az *imádság*, a *meditáció* és a *kísértések* alakítják. Az imádság – pontosabban a Szentlélekért való könyörgés – a lelkipásztor lelkiségének a középpontja kell legyen. Ennek a megújító erejét kell kérnie a maga számára, hogy alkalmas lehessen a hivatását betölteni, ugyanakkor Szentlélekért kell könyörögnie, amikor megnyitja a Szentírást és a holt betű alapján készül az élő Igét hirdetni. Ugyancsak a Szentlélek gyülekezetben, igehallgatókban való munkálkodásáért kell könyörögnie, hogy az helyet készítsen bennük az Ige számára. Az imádság őrzi meg az igehirdetőt attól a kísértéstől, hogy az Írást alávesse a maga büntől megtámadott racionalitásának⁴⁶⁶ és így hatalmába kerítse azt. Éppen ellenkezőleg, az Írás kell megragadja az igehirdetőt. A másokért, a gyülekezetért, a világért való könyörgés is része a lelkipásztori spiritualitásnak.

A *meditáció* elsősorban azt jelenti, hogy a Szentírást úgy olvassa a lelkipásztor, hogy azt mindenekelőtt önmagára alkalmazza. Erről a hallgatva figyelésről olvasunk Ézsaiásnál: „Az Úr Isten bölcs nyelvet adott én nékem, hogy tudjam erősíteni a megfáradtat beszéddel, fölserkenti minden reggel, fölserkenti fületem, hogy hallgassak, miként a tanítványok.” (Ézs50,4). Mielőtt megszólalna, bármit is mondana, gyakorolja magát a hallgatásban, az Istenre figyelésben.

A kísértésnek számtalan formája teszi próbára a lelkipásztort is. Douma elsőként a *szekularizációt*⁴⁶⁷ említi, amely azt eredményezte, hogy többé már nem természetes Istenről beszélni egy olyan világban, amely már nem számol az Ő létezésével. Kísértés lehet a hagyományban való *kétkedés*, az a mód, ahogyan a múltban az egyház és teológia válaszokat adtak bizonyos kérdésekre. Kétkedés az Ige erejében, a prédikáció eredményességében, az önmaga alkalmasságában. Kísértésként jelentkezhet az Ige irrelevanciája a világban lévő szenvedés, a bűn, a meg nem hallgatott imádság, a lelki elhagyatottság tekintetében. Douma szerint : „A kísértések az igehirdető spiritualitásának nélkülözhetetlen komponensei.”⁴⁶⁸ Azért is igaz ez az állítás, mert az igehallgatók életében is jelen vannak a kísértés legkülönbözőbb formái. Az olyan prédikáció, amelyben a kísértés semmiféle szerepet nem kap, nem teremt kapcsolatot az igehallgatókkal.

---

⁴⁶⁵ DOUMA, Jos: *i. m.* 195.

⁴⁶⁶ Uo. 196.

⁴⁶⁷ Uo. 197.

⁴⁶⁸ Uo. 198.

Borbáth Dániel a következőket írja erről: „A felelős igehirdető hűsége az Istennel való közösségben nyilvánul meg. Ez többek közt naponkénti csendes órája gondos megtartásában jut kifejezésre. A csendes óra magános áhítata az Úrhoz tért lélek Isten színe előtti elcsendesedése a magános ének, ima, igeolvasás, önvizsgálat és meditáció által. A hű sáfár ilyenkor veszi át az Igéből a javakat. [...] Ugyanakkor azonban ez az óra az igehirdető igazi erőforrása is. Önmaga hitélete számára, de hívei szolgálatára is meríti az Ige világosságát, erejét.”⁴⁶⁹ Imre Lajos szerint a lelkipásztor egyetlen erőforrása⁴⁷⁰ Isten.

4.2.2.3. Kapcsolati kompetencia (emberismeret, gyülekezetismeret)

Az igehirdető és az igehallgatók közötti kapcsolat meghatározó az eredményes igehirdetés szempontjából, mert közösség nélkül nincs sikeres kommunikáció. A kapcsolat-teremtési és ápolási kompetencia megszerzése nem szerepel az akadémiai képzési programban, jóllehet gyakran ezen áll vagy bukik egy-egy lelkipásztor és gyülekezet gyümölcsöző együttműködése.

Ilyen értelemben írja Bohren: „Ahol a gyülekezet nem válik az igehirdető egyfajta második énjévé, ott valószínűleg hiányozni fog az igehirdető én számára a megbízatás, és egészen bizonyosan elmarad az elismerés (megerősítés); a gyülekezettel való hiányos kapcsolat a saját szolgálatban bizonytalanságot szül.”⁴⁷¹

Klessmann a személyes kompetenciák⁴⁷² vizsgálata során azt állapítja meg, hogy maga a kompetencia kifejezés ellentmondásos, hiszen egyfelől egy formális illetékeséget jelent („ez az én kompetenciám, azaz az én illetékeségi területemhez tartozik”), másfelől a kompetencia egy bizonyos tevékenységnek a megfelelő módon és hiba nélküli gyakorlását jelenti. A lelkipásztorokkal kapcsolatban megállapítja, hogy ők illetékesek az evangélium továbbadásában, ugyanakkor azt kérdezi, hogy vajon alkalmasak-e erre? Képesek-e úgy hirdetni az evangéliumot, hogy ez a hallgatók számára jelentős és fontos legyen? A teológiai képzés során megszerezhető a teológiai kompetencia, amely képessé teszi a lelkipásztort arra, hogy a bibliai szövegeket a mai élethelyzetre érvényesen tolmácsolja. Azonban a teológiai képzés jellegéből fakadóan ez a kompetencia egy túlnyomórészt történeti és elméleti-intellektuális kompetencia; annak ellenére, hogy a képzés során folyamatosan elhangzik a figyelmeztetés, hogy ennek az elméleti ismeretnek személyessé kell válnia. A gyakorlati lelkipásztori szolgálat során derül ki, hogy az intellektuális teológiai kompetencia nem elegendő, szükség van a *személyi kompetenciákra*. Ezekkel kapcsolatban mondja Klessmann, hogy ezek a *kapcsolatteremtési képességről* szólnak, arról az adottságról, amely képessé tesz valakit arra, hogy kapcsolatba kerüljön emberekkel. Ez magába foglalja a szövetségre, kapcsolódásra való készséget. Egy olyan esemény, amelynek során két különálló individuum kölcsönösen észleli egymást, és érzelmileg érintkezésbe kerül. Ez

⁴⁶⁹ BORBÁTH Dániel: Az igehirdető felelőssége és erőforrása. In: *Református Szemle* 1959, (97–99) 97.

⁴⁷⁰ IMRE Lajos: *Szombatesték a parókián. Ötvenkét meditáció ifjú lelkipásztoroknak*. Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 12. Sajtó alá rendezte Adorjáni Zoltán. Kolozsvár, Kolozsvári Református Teológiai Akadémia – Protestáns Egyháztörténeti Tanszék, 2003, 126.

⁴⁷¹ BOHREN, Rudolf: *Predigtlehre*, 44.

⁴⁷² Vö. KLESSMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 540–546.

egy mélyreható, nyitott és közvetlen érintkezést jelent, amely alkalomadtán fájdalmas is lehet, de ugyanakkor felszabadító, megkönnyebbülést hozó, továbbvezető.⁴⁷³

Dingemans hermeneutikai homiletikájának⁴⁷⁴ a bevezetőjében a lelkipásztort egy hallgatónak nevezi az többi igehallgató között. Szerinte az igehirdető nem a Szentírás tekintélyes magyarázója vagy az üdvösséget hirdető tisztségviselő, hanem egy hallgató a hallgatók között. Első hallásra szimpatikusnak tűnik ez a megközelítés, mégis kiegészítésre szorul: a lelkipásztor csak bizonyos értelemben egy hallgató az igehallgatók között. Dingemans kijelentése ellentmond a missziói parancsnak, amely szerint Jézus a tanítványokat az evangélium (üdvösség) hirdetésére küldte ki. Tehát az igehirdetés isteni meghatalmazás alapján történik. Ugyanakkor a fenti megállapítás ellentétes a reformátorok lelkipásztori tisztségéről vallott felfogásával is, amely szerint a gyülekezet megbízza a lelkipásztort az igehirdetéssel, mint az egyháznak a Szentírásból megértett legfontosabb feladatával. Christian Möller ezzel kapcsolatos véleménye is megfontolandó: „Nem új keletű úgy beszélni az igehirdetőről, mint az első hallgatóról. A kérdés azonban az, hogy ezzel mit akarunk mondani. Jelezni szeretnénk, hogy az igehirdető nem emelkedhetik a hallgatói fölé, nem helyezkedhetik velük szembe, hanem az ő oldalukon kell álljon? Ebben az esetben nem lehet elkerülni a következő kérdést, amely arra vonatkozik, hogy miként lehet egy igehirdető az igehallgatók pártján (oldalán), amennyiben nem csupán a hallgatói tapasztalatait képviseli, hanem a bibliai hagyományt is?”⁴⁷⁵ Dingemans szerint a lelkipásztor „A Szentírás Igéit pontosan úgy hallja, mint a vasárnapi igehallgatók: mint hívő, bűnös és kereső ember.”⁴⁷⁶ A holland teológus a következő mondatban önmagának mond ellent, amikor a lelkipásztort az *első* hallgatónak nevezi. Ezzel kapcsolatban fejti ki, hogy a lelkész, mint szakember és egyházi vezető egész életében spirituálisan és hivatásszerűen foglalkozik a Bibliával és a keresztyén hagyománnyal. Azt is megállapítja, hogy a lelkipásztort külön felkészítették arra, hogy behatoljon az Ige rejtelmeibe. Szerintem éppen ezért lehetetlen, hogy a lelkipásztor „pontosan úgy” hallgassa az Igét, mint bármelyik gyülekezeti tag. Az nyilvánvaló, hogy ugyanolyan bűnös, kereső vagy hívő, mint az igehallgatók, de éppen az akadémiai képzettsége miatt másként hallja az Igét, és nem egy hallgató a hallgatók között, hanem az a személy, akire az evangélium hirdetése bízott. Talán éppen az segítheti az aktuális igehirdetésben, ha tudomásul veszi azt, hogy a gyülekezet tagjai, a vasárnapi igehallgatók teljesen más környezetben és körülmények között élnek, egész héten mással vannak elfoglalva, és vasárnap egy órára „alakulnak át” igehallgatókká. Ezzel szemben a lelkipásztor hét közben is, különböző szolgálatokra készülve, az Igével foglalkozik. Ezt támasztja alá Josuttisnak a már korábban idézett megállapítása, amely szerint a lelkipásztor egy olyan elkülönített térben (külön világban) él, amely alapvetően eltér attól az életmódtól, amely a gyülekezeti tagokra jellemző.

Megkerülhetetlen kérdés a lelkipásztor személyi kompetenciáinak a vizsgálata rendjén, hogy miként sikerül áthidalni e két, egymástól eléggé távoli világot. Milyen *kapcsolati kompetenciával* kell rendelkeznie a lelkipásztornak?

⁴⁷³ KLESSMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 542.

⁴⁷⁴ DINGEMANS, G. D. J.: *Als hoorder onder de hoorders*, 14.

⁴⁷⁵ MÖLLER, Christian: *Seelsorglich predigen. Die parakletische Dimension von Predigt, Seelsorge, Gottesdienst und Gemeinde*. Dritte, erweiterte Auflage. Waltrop, Hartmut Spenner Verlag, 2003, 43.

⁴⁷⁶ DINGEMANS, G. D. J.: *Als hoorder onder de hoorders*, 14.

Klessmann szerint a lelkipásztori szolgálat túlnyomórészt „kapcsolati munka.”⁴⁷⁷ A lelkipásztor elsődleges feladata az evangélium hirdetése, amelynek a sikere az eredményes kommunikációban és a sikeres kapcsolatokban van. Isolde Karle⁴⁷⁸ szerint a professzionális kommunikációhoz tapintatra, udvariasságra, tisztelet tudásra és megfelelő magaviseletre van szükség. Klessmann véleménye⁴⁷⁹ az, hogy a lelkipásztornak ezeket meghaladó képességekkel is kell rendelkeznie. Amennyiben a kapcsolatok csupán a kölcsönös udvariasság és társadalmi konvenciók szintjén maradnak, akár a személyes lelkigondozás területén, akár a különböző csoportokkal való munkában (pl. presbitérium, katekézis stb.), nem lehet elkerülni a felületesség veszélyét. A lelkipásztori szolgálatban a tapintatosság nem lehet célravezető. Sőt éppen azt eredményezi, hogy a tapintatból ignorált konfliktusok, a zavaró nézeteltérések egy másik szinten és más formában ismét megjelennek. A sikeres kommunikációhoz olyan képességre van szükség, amely a zavaró tényezők ignorálása helyett, azokat tematizálni és felfedni képes. A tapasztalat azt mutatja, hogy a figyelembe nem vett zavarok közvetett módon erőteljesebben akadályozzák a kommunikációt, mint abban az esetben, amikor ezek átmenetileg tematizálásra kerülnek. Ez nem csak a személyes lelkigondozói beszélgetésekre érvényes, hanem a prédikációra is. Maga az Ige „kényszeríti” az igehirdetőt arra, hogy a kényes kérdéseket is tematizálja, és éppen az Ige alapján keressen és találjon megoldást ezekre.

A kapcsolati kompetencia jelentősége nem lebecsülendő, hiszen a legtöbb esetben, amikor a lelkipásztor nem találja meg a hangot⁴⁸⁰ a gyülekezetben, éppen ennek a kompetenciának a hiánya, vagy elégtelensége a meghatározó ok. Ezt példázza a városi környezetben szocializálódott teológiai hallgató, aki a képzés után vidékre kerül, és ezen az új terepen sok esetben rendkívül nehezen találja meg a kapcsolatépítés és kommunikálás megfelelő módozatait. A dolgozatban vizsgált időszak kezdeti éveiben a legtöbb fiatal lelkipásztor a teológia padjaiból egyenesen a falusi környezetbe került. Az exmissziós⁴⁸¹ gyakorlat következtében ez már a teológiai képzés befejezése előtt elkezdődött. Amennyiben a teológiai hallgató nem rendelkezett veleszületett kapcsolati kompetenciával, már a szolgálata kezdetén bebiztosította magát állandó konfliktushelyzetekkel, amelyek

---

⁴⁷⁷ KLESSMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 539.

⁴⁷⁸ Vö. KARLE, Isolde: *Der Pfarrberuf als Profession*, 118-122.

⁴⁷⁹ KLESSMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 540.

⁴⁸⁰ Ez vonatkozik a mindennapi kapcsolattartásra, de az igehirdetés hangjára is; a kettő összefügg.

⁴⁸¹ A rendszerváltás után, a korábbi numerus clausus miatt, olyan nagyfokú volt a lelkipásztorhiány, hogy sok gyülekezet évekig nem tudta betölteni a lelkipásztori állást. Ennek enyhítésére az akkori egyházkezelő, a teológiai tanárok tiltakozása ellenére, bevezette az exmissziós szolgálatot. Ez konkrétan azt jelentette, hogy a teológiai hallgató - gyakorlati képzés hiányában (erre hangsúlyosabban a 4. és 5. évben került sor) - akár már harmadévtől szolgálatot vállalt egy gyülekezetben. Ez azonban nem szorítkozott csupán a vasárnapi szolgálatok elvégzésére. Több esetben a hallgató kiköltözött a gyülekezetbe és csak a vizsgaidőszakban jelent meg a teológiai intézetben. Az egyházkezelőnek ez a döntése a rövid távú gyülekezeti érdeket szolgálta és nem segítette elő az alapos teológiai képzést. Azokkal az esetleges következményekkel sem számolt, amelyek nagymértékben befolyásolták a lelkipásztori hivatásképet. Ez a gyakorlat a gyülekezetekben felerősítette a már létező téves véleményt, amely szerint a lelkipásztor eleget tanult a teológián; akár 2-3 éves képzés is elégséges lehet. Az ifjú teológiai hallgatóban pedig hamis önbizalmat keltett. Sok esetben az exmittált teológiai hallgató a gyülekezetben eltöltött időt arra is felhasználta, hogy a maga számára előkészítse a megüresedett lelkipásztori állást. Az exmissziós szolgálat – pozitív hozadéka mellett (gyülekezetekben elvégzett szolgálatok) – a rendetlenség és a törvénytelenység melegágya lett az erdélyi református egyházban. (Ld. bővebben a 3.1.2.1. pontnál: *A numerus clausus következményeinek a felszámolása.*)

rövid idő alatt kiegészéshez vezettek. Nyilván elsősorban a szakképzésben részesült lelkipásztor feladata, hogy a kapcsolati kompetenciáját fejlessze.

Véleményem szerint a kapcsolati kompetenciához tartozik a *vezetői kompetencia is*. Erre itt csak röviden térek ki. Minden lelkipásztor egy intézmény vezetőjeként jelenik meg a gyülekezetben. A lelkipásztor beiktatásáról szóló részben ez hangsúlyosan előjött. A legtöbb kezdő lelkipásztor számára éppen a vezetéssel kapcsolatos kérdések megoldása jelenti a legnagyobb gondot. Ha a lelkipásztorképzés felépítését vizsgáljuk meg, kiderül, hogy nem alaptalan a kezdő lelkészek ilyen jellegű aggodalma, hiszen erre a szolgálati területre (intézményvezető) nem képezték ki őket. A vezetőképzést a társadalom minden szintjén komolyan veszik, az egyház azonban minden szinten szükségtelennek tartja. Ebben az a mentalitás tükröződik, amely szerint: „Ha Isten valakinek hivatalt ad, eszet is ad majd hozzá.” A gyakorlat már igazolta, hogy ez a népi bölcsesség nem minden esetben igaz.

Klessmann szerint⁴⁸² a pszichoszociális mezőben megvalósuló professzionális kapcsolat olyan személyes képességeket feltételez, amelyeket a mindennapi találkozásokban nem lehet előfeltételezni. Ilyen személyes képesség és készség a kapcsolatokat *célmentesen* alakítani, azaz a másikat a maga helyzetében elfogadni és engedni érvényesülni. Ez azt jelenti, hogy nem kényszerítem őt egy bizonyos irányba egyéni vagy idegen célok (akár vallási) érdekében, és nem akarom megváltoztatni. Ez feltétel nélküli elfogadást jelent.

Érdekes lenne megvizsgálni, hogy mennyire érvényesülhet a célmentesség abban az esetben, ha csak a prédikációra gondolunk. Miként lehet hirdetni a megtérésre való felszólítást, amely egyértelműen a másik ember életének a gyökeres változását eredményezné, úgy, hogy közben az igehirdető, aki célmentes kapcsolatokra törekszik, nem akarja, hogy az igehallgató élete megváltozzék.

A másik összetevője a kapcsolati kompetenciának a *meghallgatás* képessége. Ez mindeneke előtt abban nyilvánul meg, ahogyan a lelkipásztor egy közlésnek az érzelmi dimenzióját érzékeli és engedi, hogy az megérintse őt. Az ilyen jellegű finom hallás valószínűleg a legfontosabb előfeltétele annak, hogy egy kapcsolat ne csupán ügy-és célirányos (célszerű), hanem „személyes” is legyen. Ez azt feltételezi, hogy a lelkipásztor egy kapcsolatban nemcsak mint szakember, hanem mint *személy* őszintén és hitelesen legyen jelen. Jóllehet nem egyszerű ezt az elvárást a professzionalizmussal összhangba hozni, mégis csak ez járulhat hozzá ahhoz, hogy a másik, mint egyén (személy) úgy érezze, hogy komolyan veszik őt.

Itt jegyzem meg, hogy a kapcsolati kompetenciához tartozik, még ha furcsán is hangozhat, a nemet mondás képessége is. Adott esetben, az egyházi és lelkipásztori közgondolkodással ellentétben, ez az egyén és a közösség érdekét szolgálhatja. Csak az képes nemet mondani saját maga vagy mások elvárásainak, akiben letisztultak a saját kompetenciái, és a lelkipásztori szolgálatában megtanult prioritásokat felállítani. Erdélyben általános elvárás a lelkipásztorral szemben, hogy az üvegfalú parókia ajtaja mindig, mindenki előtt legyen nyitva. Sokan el is hiszik, hogy ez a közösség érdekét szolgálja. Ha például valaki éppen akkor lép be egy személyes kérdésével a lelkipásztori hivatalba, amikor a lelkipásztor temetési szolgálatra készül, a fenti elgondolás értelmében nem illik elutasítani, meg kell

---

⁴⁸² KLESSMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 543.

hallgatni és lehetőség szerint segíteni kell rajta. Jóllehet ebben az esetben mindenki jobban jár, ha a lelkipásztor határozottan nemet mond, nyilvánvalóan megjelölve egy alkalmas időpontot a beszélgetésre. Amennyiben a lelkész nem mer nemet mondani, elhanyagolja a készülést, de az illető személyre sem tud kellőképpen odafigyelni, mert miközben meghallgatja, folyamatosan a temetésre gondol. A legtöbb esetben a másik észreveszi, ha nem veszik őt komolyan és egy következő alkalommal nem fogja zavarni a lelkipásztort.

Ha a kapcsolati kompetenciához tartozó képességeket összefoglalva egy szóval kellene kifejezni, akkor ez a *szeretetkészség* lehetne. Bustya Dezső a Jézus prédikáló szolgálatával kapcsolatban állapítja meg: „Három dolgot szeretnék elmondani Urunk prédikáló szolgálatáról (bizonyosan többet is lehetne), mindeniket egy-egy szóba foglalva: szeretet, ráfigyelés, segítségnyújtás.”⁴⁸³ Ez nem csak a Jézus prédikációit, hanem a kapcsolatait is jellemezte.

A kapcsolatteremtés a helyi körülmények és az igehallgatók személyes érdeklődésének az ismeretében történik. A gyülekezeti tagokkal való személyes kapcsolatépítés és ápolás, a gyülekezetben való jelenlét, az őszinte érdeklődés által lehet ezeket az ismereteket gyarapítani. Más szóval a lelkipásztornak meg kell tanulnia együtt örülni az örülőkkel és sírni a sírókkal. Ugyanakkor be kell látnia a színpalak mögé. Nem csak azt észrevenni, ami a szeme előtt van, hanem azt is látni, hogy az eseményeknek, történéseknek – akár egyének, akár a gyülekezet élteről legyen szó – mi a mozgatórugója. Tudnia kell, hogy a gyülekezeti tagok milyen nehézségekkel, frusztrációkkal élnek. Azt is meg kell tanulnia, hogy miként lehet hitelesen foglalkozni az emberekkel és problémáikkal. Ezt a kompetenciát azonban nem lehet könyvekből megtanulni. Ehhez a gyakorlati képzésen és szakmai gyakorlaton túl, mindenekelőtt a gyülekezetben való jelenlétre van szükség.

A mai erdélyi helyzetben nem lehet eléggé hangsúlyozni a lelkipásztori jelenlét szükségességét. A dolgozatban vizsgált időszak utolsó éveiben beindult és egyre erőteljesebben érvényesül az a tendencia, amely szerint a falusi környezetben szolgáló lelkipásztorok nem laknak a gyülekezetben. A közeli vagy éppen távoli városból látják el a gyülekezeti szolgálatot, amely gyakran csak heti egy-két napi jelenlétet feltételez. Annak ellenére így van ez, hogy a református egyház jogszabálya szerint: „A lelkipásztornak állandó jelleggel az egyházközségben kell laknia.”⁴⁸⁴

Fentebb a kapcsolati kompetenciát szeretetkészségnek neveztem. Ennek a gyümölcse, következménye a *lelkigondozói jelenlét*, amely nem csupán a személyes kapcsolatokat, hanem az igehirdetési szolgálatot is alapvetően meghatározza.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a személyes kompetencia sohasem tökéletes. Mint mindenre, ami emberi, erre is érvényes a töredékesség; ezért egy életen át tanulni és fejleszteni kell. Ebben nagy segítség lehet a továbbképzés, a lelkipásztori közösség és minden kölcsönösségen alapuló személyes kapcsolat a családtagokkal, barátokkal és a gyülekezet tagjaival.

⁴⁸³ BUSTYA Dezső: Lelkigondozó prédikálás. In: *Református Szemle* 2006, (512–521) 514.

⁴⁸⁴ 2006. évi 1. jogszabály. *A Romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról*, (20.§.a).

4.3. Az igehirdetés megújulásának a lehetőségei

A dolgozat utolsó fejezetében az igehirdetés megújulásának lehetőségeit vizsgálom. Ez kapcsolatban van az előzőekben (1. és 2. fejezet) tárgyalt lelkipásztori hivatásképpel és szoros összefüggésben áll a lelkipásztor személyi kompetenciáiról leírtakkal (4.2. fejezet). A lelkipásztori hivatáskép újraértelmezésének nem csupán az a célja, hogy felismerjük az igehirdetésnek, mint szolgálatunk lényegének a jelentőségét és minden más szolgálati területtel szembeni elsőbbségét, hanem az is, hogy ennek a nagyon fontos szolgálatnak a megújulási lehetőségeit keressük és felmutassuk.

4.3.1. Az igehirdetés helyzete

Nyilvánvaló, hogy amikor megújulásról beszélünk, mindenekelőtt ismerni kell az igehirdetés jelenlegi helyzetét. A dolgozatban vizsgált negyed évszázad erdélyi református igehirdetésének – minden lelkipásztorra kiterjedő – elemzése lehetetlen vállalkozás lenne. Ezért objektíven nem lehet megállapítani, hogy ebben az időszakban milyen volt az igehirdetés. Ilyen jellegű átfogó vizsgálat Erdélyben nem jelent meg. Magyarországon Fekete Károly az 1989-2009 közötti református és evangélikus prédikációs kötetek megvizsgálása alapján (62 szerző 120 kiadványa) vont le következtetéseket ezen időszak igehirdetési irányai és tendenciái tekintetében.⁴⁸⁵ Azok az erdélyi református teológusok, akik foglalkoztak a kérdéssel, általában kiemelték bizonyos vonásokat. A következőkben ezekből idézek.

Közvetlenül a rendszerváltást megelőző időszak igehirdetésével kapcsolatban Tőkés István azt állapítja meg, hogy annak ellenére, hogy sokan sokat írtak róla, mégis *elhanyagolt és mellőzött szolgálat*: „[...] az igehirdetés sohasem részesült akkora tisztességben és nagybecsülésben, mint épp napjainkban. Az újreformátusi teológia világszerte magasra emelte a hirdetett Ige zászlaját, s ez a magasra emelés hazai viszonylatban is megtörtént és történik az állandó jelenben mindmáig. Kevés olyan teológiai problémánk van, amely annyira előtérbe került volna például a Református Szemle hasábjain, mint épp az igehirdetés. [...] Ám az elmélet látszata csal. Ugyanis elméletileg és a szólamok síkján valóban kiemelkedő helyen található az igehirdetés. [...] Ha azonban lényegbevágóan közeledünk az igehirdetés helyzetének fölméréséhez, úgy kikerülhetetlenül a hamupipóke-sors rajzolódik szemünk elé. Más szóval a prédikálás és a prédikáció a református egyházi tevékenységek között az »agyondolgoztatott« és agyonhangsúlyozott, de ugyanakkor a »mellőzött« és »elhanyagolt« műfaj képét mutatja.»⁴⁸⁶ A fent megfogalmazottakból következik, hogy elengedhetetlenül fontos az igehirdetés megújulása. Erre a korszakra vonatkozik a Bustya Dezső megállapítása is: „A legtöbb teológiai jellegű cikk, tanulmány, elmélkedés éppen az igehirdetés válságával és a gyógyulás lehetőségével foglalkozik.»⁴⁸⁷

A rendszerváltást követő években is aktuális kérdés maradt az igehirdetés megújulása. Kozma szerint az igehirdetés egyebeknek az *árnyékába került*, és így maguk az

⁴⁸⁵ Vö. FEKETE Károly: Kortárs igehirdetési irányok és tendenciák a jelenkori magyar protestáns igehirdetésben. Különös tekintettel a rendszerváltás után nyomtatásban megjelent igehirdetés-kötetekre. In: *Lelkipásztor* 84. (2009/8–9), 292–305.

⁴⁸⁶ TÖKÉS István: Igehirdetői felelősség. In: *Református Szemle* 1982, (244–247) 245.

⁴⁸⁷ BUSTYA Dezső: *Lelkigondozó prédikálás*, 512.

igehirdetők is elfelejtették, hogy ez a lelkipásztori szolgálat lényege. „Az egyháznak, mint élő szervezetnek a megújítását a Szentháromság egy Isten munkálja, tagjain, mint élő sejteken és közösségén, mint Krisztus testén.”⁴⁸⁸ Ugyanitt azt állapítja meg, hogy a rendszerváltás után „[...] Sietve megkezdjük az egyház szerkezetének a megváltoztatását [...], közben a belső és lelki megújulás elmaradt.”⁴⁸⁹ „Isten Szentlelke nem a rendet és a törvényt, hanem az embert akarja megújítani.”⁴⁹⁰ A prédikációval kapcsolatban megállapítja: „[...] minden korban újból és újból kell beszélnünk (az igehirdetésről), mert állandó kísértésünk, hogy valaminek az árnyékába kerül. A minket is érintő társadalmi, politikai, gazdasági, művelődési kérdések elvonják figyelmünket a legfontosabbról, hogy szolgálatunk lényege és értelme az igehirdetés.”⁴⁹¹ Ugyanakkor megfogalmazza, hogy a rendszerváltás után minden másra lehetőség nyílt, ebből pedig az következik, hogy kérdésessé vált az igehirdetés elsőbbsége mind az egyházon belül, mind azon kívül.

Az igehirdetés kérdésének az elhanyagolt állapotára már utaltam a lelkipásztor-továbbképzésről és a lelkészértekezletről szóló 3. fejezetben. Annak ellenére, hogy a lelkipásztorok – a lelkészértekezlet által készített felmérés⁴⁹² alapján is – szolgálatuk legfontosabb részének tekintik az igehirdetést, a teológiai képzés után ezzel foglalkoznak a legkevesebbet. A továbbképzési kínálatban alig szerepel a prédikációval foglalkozó program.

Ugyancsak Kozma állapítja meg, hogy *baj van* az erdélyi református igehirdetéssel. „Mostanában⁴⁹³ időnként elhangzik, hogy baj van igehirdetésünkkel. Bizonyára azok, akik sok református prédikációt hallgattak, tudják, hogy miért mondják. Bármilyen legyen is a helyzet, igehirdetésünknek meg kell újulnia, s ez azt jelenti, hogy egyfelől vissza kell térni ahhoz, ahogyan elődeink prédikáltak, másfelől új, korszerű formákat kell találnunk.”⁴⁹⁴ A szerző nem részletezi, hogy mire gondol, amikor arra utal, hogy vissza kellene térni ahhoz, ahogyan elődeink prédikáltak. Szerintem ez nem lehetséges és nem is szükséges. Jóllehet Isten Igéje ugyanaz, a korhoz kötött gyülekezeti valóság, amelyben a mai igehirdető is él, különbözik attól, amelyben az elődök éltek. Kozma szerint az erdélyi református igehirdetés egyik baja az, hogy *nem prófétai*. „A sok homiletikai gondunk közül az egyik, hogy nem prófétai az igehirdetésünk [...]”⁴⁹⁵ Bustya Dezső az erdélyi református igehirdetést vizsgálva általános érvennyel fogalmazza meg, hogy a prédikálás *felszínes*.⁴⁹⁶ Ő több tanulmányban⁴⁹⁷ foglalkozott az igehirdetés válságával és a megújulás lehetőségeivel.

Ezek a megállapítások – egy minden erdélyi igehirdetőre kiterjedő felmérés hiányában – szubjektívek, és nem lehet általános érvényességigényük. Ugyanez érvényes Boross

---

⁴⁸⁸ KOZMA Zsolt: *Az egyház megújulásának teológiai alapjai*, 138.

⁴⁸⁹ Uo.

⁴⁹⁰ Uo. 139.

⁴⁹¹ KOZMA Zsolt: *Az igehirdetés prófétai jellege*, 191.

⁴⁹² Ld. 1. számú melléklet.

⁴⁹³ Az előadás 2010. június 9-én hangzott el Mályiban, a Tiszáninneni Egyházkerület Lelkészertekezletén.

⁴⁹⁴ KOZMA Zsolt: *Az igehirdetés prófétai jellege*, 191.

⁴⁹⁵ Uo. 191.

⁴⁹⁶ BUSTYA Dezső: Prédikálásunk felszínessége. In: *Református Szemle* 1997, (472–474) 472.

⁴⁹⁷ BUSTYA Dezső: Alkalmi istentiszteleti szolgálataink igehirdetése. In: *Református Szemle* 2002, 346–357. BUSTYA Dezső: Lelkigondozó prédikálás. In: *Református Szemle* 2006, 512–521. BUSTYA Dezső: Prédikációs problémáink. In: *Református Szemle* 2008, 254–261.

Géza tanulmányára⁴⁹⁸ is, amely a magyar református igehirdetésről állítja, hogy hermeneutikus, krisztocentrikus, parakletikus, prófétikus-kritikus, ökumenikus igényű és gyülekezet-építő. Mivel e kijelentések mögött nem áll egy a Kárpát-medence református egyházaira kiterjedő prédikáció-elemzés, inkább kíváncságról, mintsem a valós helyzetről van szó.

Fekete Károly korábban idézett dolgozatában megállapítja, hogy a protestáns egyházak elvi-homiletikai felfogásának alapvető jellegzetessége a következetes *textusszerűség*. Ugyanitt arra utal, hogy a protestáns prédikáció hermeneutikus, írásmagyarázó igehirdetés.⁴⁹⁹ Szerinte a kortárs igehirdetés másik meghatározó jellemzője a *hitvallásosság*, jóllehet ezen a területen már elmozdulás tapasztalható: „Egyrészt a protestáns igehirdetés még jelenleg is erősen intellektuális, szárazon dogmatizáló, moralizálásra hajlamos, hűvös, információ jellegű. Gyenge az inspiráló ereje és akadozik benne az indukció. Próbálja megcélozni az ember értelmét és akaratát, de elhanyagolja az emocionális szférát. [...] Másrészt mégis hiányzik az igehirdetés életesen tanító jellege és a gyülekezet identifikációs szükségének kielégítése. Ezért az élni tanító igehirdetés és az életszerű hitvallásosság komolyan vételére kell intenünk egymást.”⁵⁰⁰ Ugyanitt a szerző arra hívja fel a figyelmet, hogy nem szabad unalmassá tenni a reformátori örökségünk meghatározó elemét, a tanító igehirdetést. Egyfelől azért fontos ennek hangsúlyozása és gyakorlása, mert napjainkban az egyház egy szinkretista vallás- és világfelfogás által meghatározott környezetben él. Másfelől sekélyes a felnőtt nemzedékek keresztyén hitismerete, ami könnyen vezethet identitáskrízishez. A tanító igehirdetés hozzájárulhat az igaz hit megszilárdításához, amely védelmet biztosíthat a keresztyén ember számára.

A Fekete következtetései elsősorban a magyarországi helyzet⁵⁰¹ vizsgálatán alapulnak, de az erdélyi református igehirdetésre is érvényesek.

4.3.2. Milyennek kellene lennie az igehirdetésnek

Ennek a dolgozatnak nem az a célja, hogy kielemezze a rendszerváltás utáni negyed évszázad erdélyi református igehirdetését, hanem inkább az, hogy a prédikáció elsőbbségének és a megújulás szükségességének a hangsúlyozása mellett tisztázza azt, hogy a mai egyházi és társadalmi körülmények között *milyen kellene legyen* az igehirdetés. A mindenkori igehirdető a koroktól független bibliai igazság és a korhoz kötött gyülekezeti valóság között élve erre keresi a feleletet.⁵⁰² A fenti kérdésre válaszolva azt állapítom meg, hogy a mai erdélyi református igehirdetés *prófétai, személyes és lelkigondozói* kellene hogy legyen. Az igehirdető személyi kompetenciáinak a vizsgálata során az *istenismereti, önismereti és emberismereti (kapcsolati)* képességek kerültek nagyító alá. Az Istennel való kapcsolat megélése, az ő akaratának a megismerése és komolyan vétele felerősíti a prédikáció prófétai jellegét. Az önismereti kompetencia, az igehirdető személyére irányuló figyelem, az igehirdetés személyes jellegét segíti elő. Az emberismereti (kapcsolati)

⁴⁹⁸ Vö. BOROSS Géza: A magyar református egyház igehirdetése. In: *Református Szemle* 1997, 171–172.

⁴⁹⁹ FEKETE, Károly: *Kortárs igehirdetési irányok és tendenciák a jelenkori magyar protestáns igehirdetésben*, 293–296.

⁵⁰⁰ Uo. 296.

⁵⁰¹ A Fekete által megvizsgált prédikációs kötetek között 21 határon túli kiadvány is szerepel.

⁵⁰² KOZMA Zsolt: *Igehirdetési szolgálatunk mai kérdései*. In: uő: *Lekötelezetten*, (126–132) 126.

kompetencia, a gyülekezetre való odafigyelés pedig a prédikáció lelkigondozói jellegét hangsúlyozza.

4.3.2.1. Az igehirdetés prófétai jellege

Amikor a prédikálás prófétai jellegére irányítom a figyelmet, akkor utalok a társadalomban és az egyházban az utóbbi 25 évben végbement változásokra (2. fejezet) és ezek következményeire. Nyilvánvaló, hogy egyre kevesebben hallgatják az igehirdetést, és növekszik azoknak a tábora, akik úgy tekintenek az egyházra, mint bizonyos szolgáltatásokat nyújtó intézményre; ennek megfelelően pedig a lelkipásztornak elsősorban az intézményvezetőt, jobb esetben a papot és kevésbé az igehirdetőt látják. Ez nincs összhangban a protestáns lelkipásztornak hivatásképével, hiszen ennek alapján az igehirdetés a legszükségesebb feladata. Josuttis szerint a protestáns lelkipásztornak teológiai önértelmezése szempontjából a legszívesebben prófétaként szeretne tevékenykedni.⁵⁰³

Nem csupán azért kell érvényesülnie a prófétai jellegnek az igehirdetésben, mert a lelkipásztornak teológiai önértelmezése alapján szeretne prófétaként tevékenykedni, hanem elsősorban azért, mert a Krisztus kenetének a részeseként nem tehet mást, minthogy megvallja az ő nevét. Erről a következőket írja Fekete Károly: „Ha valóban Krisztushoz tartozik az őt hűségesen követő ember, akkor ma is Krisztus hármastiszteiben részesülve kell helytállnia a keresztyén embernek, és követnie kell Krisztust a papi, prófétai és királyi tiszt betöltésében.”⁵⁰⁴ A keresztyén ember és értelemszerűen az igehirdető lelkipásztornak prófétai tisztet gyakorol, amikor Krisztus nevével vallást tesz. „Jézus Krisztus, a mi legfőbb prófétánk és tanítónk az ige szabadságával ajándékoz meg minket, mi pedig tisztán hirdetjük az evangéliumot az egyházban, és engedelmesen teszünk vallást az ő nevével a társadalomban.”⁵⁰⁵ A prófétai tisztekből következik, hogy az egyháznak és a lelkipásztornak komolyan kell vennie az igehirdetés szolgálatát; készségesen és bátran kell bizonyosságot tennie az ő Uráról. Fekete szerint: „Prófétai tisztet gyakorlok és megvalósítom a Krisztus nevével való vallástételt akkor, amikor döntéseimet a *Sola Scriptura* elv alapján mérlegetem, amikor nem igazodom a világhoz, de nem is válok világkerülővé, hanem vallást teszek szóval és élettel.”⁵⁰⁶

Kozma szerint „Látszólag egyértelmű, de mégsem az, szolgálatunk *prófétai és papi* jellege. A reformátori tanítás szerint Jézus Krisztus főpapságával megszűnik a papi hivatal, s magunkat nem papi, hanem igehirdetői egyházként határozzuk meg. Ennek ellenére úgy látjuk, hogy egyházunk elpaposodott, illetve azt, hogy a Lélek szabadságát (prófétai jelleg) korlátozza a liturgizmus (papi jelleg). [...] A lelkipásztornak számára egyetlen papi cselekmény van, ami egyébként mindenkire érvényes, hogy »magamat Istennek élő hálaáldozatul adjam«, ahogyan a *HK* 32. fejeletéből ismeretes.”⁵⁰⁷ A papi jelleg szerintem nem csak a liturgizmusban jelenik meg, hanem ott is, ahol a lelkipásztornak tisztség szolgálati jellege felerősödik. A népegyházi keretek között élő, az egyháztól eltávolodott embert nem az

⁵⁰³ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 9.

⁵⁰⁴ FEKETE Károly: *A Heidelbergi káté magyarázata*, 143.

⁵⁰⁵ Uo.

⁵⁰⁶ Uo. 146.

⁵⁰⁷ KOZMA Zsolt: *Az igehirdetés prófétai jellege*, 195.

igehirdetés (prófétai szolgálat) érdekli, hanem az egyház által nyújtott szolgáltatás (alkalmi, papi szolgálatok).

Az igehirdető profétai öntudata

Az igehirdetés profétai jellegének a vizsgálata során nem csak azt lehet megállapítani, hogy a társadalomnak és a népegyházban élő református keresztyénnek nincs szüksége a profétai igehirdetésre, hanem észre kell vennünk azt a *zavarodottságot* is, amely az igehirdető lelkipásztor teológiai önértelmezése körül jelentkezik. Ezt általában a gyülekezeti, közegyházi és társadalmi elvárások sokfélesége idézi elő, aminek egyenes következménye az igehirdetés hangjának az elbizonytalanodása. Fennáll annak a veszélye, hogy a lelkipásztor nem az isteni megbízatásának, hanem az emberi elvárásoknak igyekszik megfelelni, és ennek következtében gondolkozásában és a szolgálatában másodlagos lesz a prédikáció kérdése. Kozma ilyen értelemben fogalmaz: „Sokszor az a nyomorúságunk, hogy mi magunk nem hiszünk az igehirdetés hatékonyságában, nem számolunk azzal, hogy az általunk ismeretlen lélek mélyén milyen reakciók mennek végbe.”⁵⁰⁸

Möller szerint ma sok gyülekezet éppen attól szenved, hogy rezignált, megkeseredett, fantáziálgató pásztor van, aki nem a gyülekezetet, hanem önmagát legelteti. Ma sokan megkérdőjelezzik egyházi berkekben is, a prédikációnak, mint egyirányú kommunikációnak a szükségességét. Gyakran a kezdő lelkipásztorok eleve azzal a hozzáállással prédikálnak, hogy ez amúgy is egy szükségtelen és eredménytelen próbálkozás. Eleve szárnyaszegetten mennek a szószékre, ami nyilván még jobban elkedvetleníti a gyülekezetet is. Ezt látva pedig a kezdő lelkipásztor igazoltnak véli a feltételezést, miszerint eredménytelen, hatástalan és már-már szükségtelen a prédikáció. Ebből vagy rezignáció, vagy akció születik. Ugyanannak a szimptomának a két vetülete.⁵⁰⁹ A rezignáció következménye az örömtelen, gépies igehirdetés. Az akció pedig azt eredményezi, hogy az igehirdető valami mással, érdekes liturgiával, különböző rendezvényekkel próbálja helyettesíteni a prédikációt, remélve, hogy ily módon hatásosan éri el a gyülekezetet. A gyülekezet előtt azonban nem marad rejtve, ha az igehirdető semmit sem vár a prédikációtól. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a gyülekezetnek ne lenne szüksége bátorító, vigasztaló, felszabadító prédikációkra. Ehhez azonban mindenekelőtt arra van szükség, hogy az igehirdetőnek rendezett legyen az Istennel való kapcsolata; hogy tudatában legyen a küldetésének, annak, amit Isten éppen reá, mint igehirdetőre bízott.

Amikor az igehirdetés profétai jellegét hangsúlyozom, akkor az *igehirdetői (prófétai) öntudat*⁵¹⁰ jelentőségére szeretném felhívni a figyelmet. Klessmann szerint a *prófétai*

⁵⁰⁸ KOZMA Zsolt: A kommunikáció mint gyakorlati teológiai kérdés. In: uő: *Hagyomány és időszerűség*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2002, (190-208) 203.

⁵⁰⁹ MÖLLER, Christian: *i. m.* 16.

⁵¹⁰ VERESS Gábor: Próféta. In: KOZMA Zsolt (szerk.): *Bibliai fogalmi szókönyv*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 1992, (275–277) 276. „A profétai lelki alkat és a proféta szolgálata az elhívás és küldetés vonalán érthető meg. Az elhívás alapja Isten megelőző, független és szubjektív akarata (5Móz 18,15; Jer 1,5), amelyet feltétel nélkül (Ézs 6,8) nem tud bármelyik proféta elfogadni (Jer 1,6), de mégsem vonhatja ki magát alóla (Jer 20,7; Ám 3,8). [...] Központi szolgálatuk az igehirdetés, mely egyszerre horizontális: személyek (Jer 27,9), népek (Jer 2,4) felé szól, és vertikális, azaz múltat, jelent, jövőt felölelő. Mint a kultusz

*önértelmezés*⁵¹¹ egy megkérdőjelezhetetlen autoritással erősíti meg az öntudatot, egyben kiküszöbölve minden bizonytalanságot. Ebből születik a bátorság a társadalmi diskurzusból kiszoruló kényelmetlen és leleplező igazságok kimondásához. Kozma szerint a lelkipásztori (prófétai) tisztség és az ezzel asszociált elképzelések ilyen értelemben megalapozhatják és támogathatják a lelkipásztornak a néppel és minden hatalmassággal szembeni függetlenségét.⁵¹² A mai szekularizált társadalomban és egyházban egyre nagyobb szükség van erre az igehirdetői, profétai öntudatra. Ugyanakkor nem szabad elhallgatni ennek az önértelmezésnek a veszélyét⁵¹³ sem, amely abban rejlik, hogy az erős profétai öntudattal rendelkező prédikátor úgy gondolhatja, hogy ő mentesülhet minden kritika alól és semmiért sem vonható kérdőre. „Ezáltal, öntudatlanul létrejön egy szakadék közte és a gyülekezet között; visszajelzések nélkül kiéli a hatalmi vágyait és az isteni megbízatás palástja alatt – az evangélium ügyére való hivatkozással – a saját érdekeit érvényesíti.”⁵¹⁴ Erről a következőket írja Kozma: „A proféták meg voltak győződve arról, hogy az igazságot szólják. Ennek a bizonyosságnak ez az alapja: *így szól az Úr*. Ezt azért érthették meg, mert a Lélek jelentette ki nekik. Isten közölt Igéje és a Szentlélek hívta elő a profétai lelkületet, amellyel szóltak.”⁵¹⁵ Kozma a mai prédikátort a profétához hasonlítva állapítja meg, hogy míg a proféták bizonyosak voltak abban, hogy az Isten által nekik kijelentett igazságot szólják, addig az igehirdető a Szentírásban ismerheti fel ezt az igazságot. Aki kéri, hogy Szentlélek világosítsa meg az Igét, ugyanolyan bátran mehet fel a szószékre, mint a valamikori proféták, abban a biztos tudatban, hogy Isten akaratát fogja tolmácsolni.⁵¹⁶ A prédikatori öntudat alapja tehát az, hogy Istennek igaza van.

Ugyancsak az idézett szerző állapítja meg egy másik tanulmányában: „A lelkipásztornak mindig tudnia kell, hogy Isten Igéjének a tengelyére mérve közte és a gyülekezet között nem szimmetrikus a helyzet. Ő Isten Igéjének a tolmácsolója. Profétai tisztét tekintve azt szólja és csak azt szólja, amit Isten előre (pro-) mondott, apostoli feladatára nézve Urának küldötte. Ez nem (mindig) jelent hitbeli többletet, de a szent tudományokban való jártasság tekintetében igenis azt jelenti, hogy ő tudja, hogy mit akar Isten mondani. Olyan tudatot jelent, amelyből bizonyosság származik.”⁵¹⁷

---

bíráló, »revízió« alatt tartják a templomot (Hós 8,14; Mik 3,9–12), az áldozatot (Ám 2,8), a papot (Hós 4,4–11). A bírálat központi gondolata: az Istentől elidegenedett istentisztelet nem szolgálhatja JHVH dicsőségét, üdvtervét. (Ézs 1,10 sk; Ám 4,4 sk).” KLEIN, Wassilios: Propheten/Prophetie I. In: TRE 27, 476: Összefoglalva elmondható, hogy a próféta szolgálati bátorsága és méltósága. Ők Isten helyes és igaz akaratának karizmatikus hirdetői, és egy látomás során kapott isteni kinyilatkoztatás és megbízatás alapján végzik szolgálatukat. A kinyilatkoztatott dolgok vonatkozhatnak a múltra, jelenre vagy jövőre. A próféta személye háttérben marad az általa hirdetett üzenettel szemben. Az üzenet általában Isten üdvözítő akaratát tartalmazza: a törvényeskedő kegyességből való megtérésre és az ennek megfelelő erkölcsösségre buzdítja a hallgatókat. A próféta nem rendelkezik hivatali legitimációval, csak a személyes karizmájára hivatkozhat. A megtérésre és megújulásra való felhívásával, az uralkodó állapotok és a papság elleni protestálásával nagyon közel áll a reformátorhoz.

⁵¹¹ KLESMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 560.

⁵¹² KOZMA Zsolt: *Az igehirdetés profétai jellege*, 196.

⁵¹³ KLESMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 560.

⁵¹⁴ Uo.

⁵¹⁵ KOZMA Zsolt: *Az igehirdetés profétai jellege*, 195.

⁵¹⁶ Uo. 195.

⁵¹⁷ KOZMA Zsolt: *A kommunikáció mint gyakorlati teológiai kérdés*, 207.

A prófétai igehirdetés jellemzői

Az igehirdetés prófétai jellegének a vizsgálata nem szorítkozhat csupán a lelkipásztor önértelmezésének a kérdésére; ki kell terjednie a prófétai igehirdetés jellemzőire (*hiteles, bátor és érthető*) is.

A prófétai igehirdetésre elsősorban a *hitelesség* a jellemző. Kozma szerint⁵¹⁸ a próféták átérték az Igét, nem kívülről beszéltek, hanem »belső ellenzékiként« leplezték le a bűnt és hirdették az ítéletet. Ostorcsapásuk úgy csattant a népen, a hatalmasságokon, hogy saját hátuk vérzett bele. Ugyanez jellemezte a Jézus igehirdetését is.⁵¹⁹ A prófétai igehirdetés csak tökéletlen előképe a Jézus prófétai szolgálatának. Az ő szavai mögött prófétai lelkület volt. „Hirdette az alázatosságot és megmosta a tanítványai lábát, hirdette a könyörületet, és lehajolt a szenvedőkhöz, hirdette az ítéletet, és sírt Jeruzsálem fölött, imádkozni tanított, és imádkozó életével tartotta a kapcsolatot Atyjával.”⁵²⁰

A mindenkori próféták beszéde *bátor* és leleplező volt. Ennek az a magyarázata, hogy a maguk oldalukon tudták Istent, szemben a néppel és a hatalmasságokkal.⁵²¹ A prófétai bátorság alapja tehát az Istennel való közvetlen kapcsolat, az erős elhívás és küldetésstudat. Napjaink igehirdetésére egyre kevésbé jellemző a bűnt leleplező bátorság. Ennek nem csak az igehallgatók elvárása az oka, hanem az igehirdető hivatástudatának a meggyengülése is.

A prófétai igehirdetés nem csak hiteles és bátor, hanem *érthető* beszéd. Erről az érthető beszédéről írja Kozma, hogy a néptől távol álló üzenetet a próféta lehozta a képek szintjére és érdekeltté tette a hallgatókat.⁵²² A próféta soha sem beszélt el a hallgatók feje fölött, amint az gyakran előfordul a mai igehirdetőkkel. A prédikáció nem lehet tanulmány, esszé vagy fogalmakkal telezsúfolt tudományos értekezés, hanem a képes nyelv eszközeivel megszólító beszéd.⁵²³ Jézus tanítói beszédei és próféciai láthatóvá tették a hallható Igét.⁵²⁴ Amit Pál apostol az 1Kor 14-ben a prófétálással kapcsolatban megfogalmazott az a mai igehirdetésre is érvényes kell legyen: Lélektől indított, értelmes és érthető beszéd, amely egyben személyes átélésből fakadó bizonyágtétel is.⁵²⁵

Jóllehet a prófétai tisztség teljesen eltűnt a keresztyénségből, mint karizmának meg kell maradnia az igehirdető egyházban.⁵²⁶ Erre azért is szükség van, mert a prófétai igehirdetés lehet bátor kritikája⁵²⁷ az egyházi és társadalmi helyzetnek.

A népegyházi keretek között élő erdélyi református egyházban – ahol a gyülekezeti tagokat a legkülönbözőbb irányból érkező hatások érik – ma is szükség van a hiteles, bátor és érthető prófétai igehirdetésre. Erről így írt Péter apostol: *És igen biztos nálunk a prófétai*

⁵¹⁸ KOZMA Zsolt: *Az igehirdetés prófétai jellege*, 195.

⁵¹⁹ Uo. 196.

⁵²⁰ Uo. 197.

⁵²¹ Uo. 196.

⁵²² Uo. 197.

⁵²³ Uo.

⁵²⁴ Uo.

⁵²⁵ Uo. 199.

⁵²⁶ Uo. 194.

⁵²⁷ BOROSS Géza: *A magyar református egyház igehirdetése*. In: *Református Szemle* 1997, (171–172)

beszéd is, amelyre jól teszitek, ha figyelmeztetek, mint sötét helyen világító szövetnekre, míg nappal virrad, és hajnalcsillag kél fel szívetekben; Tudván először azt, hogy az írásban egy prófétai szó sem támad saját magyarázatból. Mert sohasem ember akaratából származott a prófétai szó; hanem a Szent Lélektől indítatva szólottak az Istennek szent emberei. (2Pt 1,19–21).

4.3.2.2. Az igehirdetés személyes jellege

A prófétai igehirdetés sem személytelen, jóllehet „a próféta személyisége háttérben marad az általa hirdetett üzenettel szemben.”⁵²⁸ Mivel a próféta soha sem volt hivatal,⁵²⁹ hanem személyes elhívás alapján működött, inkább érvényes rá a személyesség, mint a papi szolgálatra. A próféta nem rendelkezik hivatali legitimációval,⁵³⁰ csak a személyes karizmájára hivatkozhat. Ugyanakkor tudunk arról, hogy a prófétai igehirdetés nem csak közösséget, hanem alkalmanként személyeket is megszólított. Erre példa az Illés és Akháb párbeszéde vagy a Nátán Dávidhoz szóló személyes prófétai beszéde. Ezeket Kozma kihelyezett vagy lelkigondozói⁵³¹ prófétai igehirdetésnek nevezi.

Amikor azonban a prédikáció személyes jellegét hangsúlyozom, nem csak arra gondolok, hogy az igehirdető személyesen megszólít valakit, hanem azt is vizsgálom, hogy miként jelenik meg az igehirdető személye a prédikációban. (4.2.2.1.fejezet). Nyilvánvaló, hogy a lelkipásztor igehirdetése szoros összefüggésben van a teológiai önértelmezésével és a lelkipásztori hivatásképével. Ugyanakkor azzal is, hogy az igehirdető, elsősorban, mint tisztségviselő, vagy mint személy van jelen a gyülekezetben és a prédikációban.

Albrecht Grözinger, a bázeli egyetem homiletikusa a személyes prédikációt tartja a posztmodern korban még alkalmas igehirdetési formának. „Egy olyan korban, amikor a hagyományokhoz való kötődés meglazulásának, az intézményekkel szembeni távolságtartásnak és egy váltakozó vallásosságnak vagyunk a tanúi, már nem is lehet másként, mint *személyesen prédikálni*. Nem olyan értelemben, hogy az igehirdető a hitnek a példaképe és az evangéliumnak a kezeze lenne, hiszen ez egy embertelen túlterhelést jelentene. Sokkal inkább arról van szó, hogy az igehirdető a szószéken abban ismerhető fel, hogy az egyéni életében hogyan alakul (formálódik) a hit; mi táplálja, és mi kérdőjelezi meg azt.”⁵³² A svájci teológus szerint Istenről nem lehet úgy beszélni, mint „valamiről”, hanem csakis a személyes érintettség⁵³³ jogán, amely magán hordozza az egyéni egzisztencia és tapasztalat jegyeit. Az ilyen jellegű prédikáláshoz bátorságra, őszinteségre és alázatra van szükség. Az ighallgatók általában megérik, hogy az igehirdető mennyire vállalja fel ennek a kockázatát.

Ciska Stark holland homiletikus – az Írás-szerűség, katekétikai irányultság, közösségi jelleg és sakramentális hatás mellett – a protestáns igehirdetés jellegzetességeihez sorolja a személyes megszólítást is. Amíg a középkorban az istentisztelettel kapcsolatos

⁵²⁸ KLEIN, Wassilios: Propheten/Prophetie I. In: *TRE XXVII.*, 1997, 473.

⁵²⁹ KOZMA Zsolt: *Az igehirdetés prófétai jellege*, 192.

⁵³⁰ KLEIN, Wassilios: *i. m.* 476.

⁵³¹ KOZMA Zsolt: *Az igehirdetés prófétai jellege*, 198.

⁵³² GRÖZINGER, Albrecht: *Homiletik*. Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2008, 135.

⁵³³ Uo.

gondolkodás mágikus és sakramentális meghatározottságú volt, addig a reformációval megjelent a logikusan érvelő igehirdetés, amelynek a célja a hallgató meggyőzése. „Az anyanyelven elhangzó, érthető prédikáció meggyőzően kell megszólítsa az embert. A meggyőző prédikáció alkotóelemei a teológiai ismeret, jó előadás és a személyes kegyesség. Az Ige a teljes gyülekezethez szól, de mindenkit személyesen érint. A prédikáció célja nem csupán az értelem megszólítása, hanem az is, hogy az igehallgató személyes megtérését és az Istennek való önátadását (a szív, lélek és értelem átadása) elérje. Stark is utal arra, hogy a nyugati kultúrában hangsúlyos emancipáció és szubjektivitás eredményeként mind az igehirdetők, mind az igehallgatók arra eszméltek rá, hogy a prédikáció megértése több személyes és helyzeti tényező függvénye. „Már alig beszélhetünk egy közös teológiai vagy bibliai referenciakeretről, amelyre az igehirdető hivatkozhat. Az igehirdetés elveszítette – a korábban létező? – általános érvényességigényét.”⁵³⁴ A mai igehirdető helyzetét azonban nem csak ez nehezíti, hanem az is, hogy miközben egyre inkább látja, hogy kommunikációs szempontból szükséges a hallgatókat a maguk helyzetében, személyesen megszólítani; ugyanakkor azt is érzékeli, hogy a hallgatók helyzete annyira különböző, hogy arra gyakorlatilag nincs és nem is lehet megfelelő rálátása. A modern igehallgató, maga dönti el, hogy mit hisz, és a prédikációt is az alapján ítéli meg, hogy számára személyesen mennyire lényeges; a prédikáció társadalmi relevanciája nem igazán érdekli. „Az igehirdetés hatósugara alig terjed a templom falain és az igehallgató spirituális kedélyállapotán túl.”⁵³⁵

Grethlein is ilyen értelemben írja: „Figyelembe véve a kifejezett keresztyén szocializáció visszaszorulását a családokban és az ezzel egy időben megnövekedett tapasztalatigényt; a spirituális képzés, amely az idők során messzemenően háttérbe szorult, most ismét az érdeklődés középpontjába került. Ennek kettős oka van: az evangélium kommunikálása szempontjából – az intézményi autoritás általános meggyengülése mellett – szemmel láthatóan megnövekedett a személyes kapcsolatok jelentősége. Ugyanakkor az elvont és gépiesített mindennapi életfeltételekkel ellentétben szembetűnő az emberi törődés és megbízhatóság utáni vágy.”⁵³⁶ A német teológus azt vizsgálja, hogy ez a személyesség utáni vágy mennyire elégíthető ki, ha az egy lelkipásztorra jutó gyülekezeti tagok számát⁵³⁷ vesszük figyelembe. Grethlein szerint ezek a számok korábban rendben voltak, amikor még létezett a tisztség autoritása és tekintélye, a társadalomban pedig egy viszonylagosan stabil értékrend uralkodott. Ma azonban a pluralizáció és individualizáció korában, egyre fontosabbá válik a személyes kapcsolatokra épülő, életrajzi vonatkozású kommunikáció.⁵³⁸

---

⁵³⁴ STARK, Ciska: *i. m.* 8.

⁵³⁵ Uo. 14.

⁵³⁶ GRETHLEIN, Christian: *Pfarrer-ein theologischer Beruf!* 114.

⁵³⁷ A szerző összehasonlítja a németországi és az AEÁ-beli adatokat, amelyből az derül ki, hogy amíg az államokban egy lelkipásztorra 300 gyülekezeti tag jut, addig Németországban ez a szám 1110. Ezzel összehasonlítva az erdélyi helyzet akár pozitívnak is mondható, hiszen a gyülekezetek több mint felének 300 alatti a lélekszáma. Sőt olyan gyülekezetéről is tudunk, ahol egy lelkipásztorra 37 lélek jut (Magyarigen). Természetesen nem lehet elhallgatni azt a valós helyzetet sem, hogy az erdélyi reformátusság több mint fele a nagyvárosi gyülekezetekben él, ahol az egy lelkipásztorra jutó egyháztagok száma akár meg is haladja a Németországit.

⁵³⁸ GRETHLEIN, Christian: *Pfarrer – ein theologischer Beruf!* 115.

Engemann a homiletikájában külön teret szentel a személyes prédikáció kérdéskörének. Véleménye szerint: „Az igehirdető csak személyesen tud a gyülekezete elé állni, mindig szubjektumként beszél, mint egy meghatározott személyiségstruktúrával rendelkező személy.”⁵³⁹ Még akkor is személyes, amikor személytelen a hatása – és ezt a gyülekezet távolságtartónak és hidegnek érzi –, mert ezt az érzést személyes megjelenésével váltotta ki.

Az igehirdető személyes jelenlétével kapcsolatban Bodó Sára elutasítja a hideg távolságtartást és a lelkipásztor elköteleződését tartja kívánatosnak. „Ha a hallgatók részéről az elköteleződés iránti vonzás vagy megerősítés a cél, akkor a prédikátor sem maradhat hűvös kívülálló. Neki is elkötelezettnek kell lennie, de nem elsősorban a szavak, hanem a krisztusi esemény iránt.”⁵⁴⁰

A rendszerváltás utáni társadalmi változások (2.6. fejezet) Erdélyben is nagymértékben befolyásolták a református egyházat és a lelkipásztori hivatásképet. Az egyháznak, mint intézménynek és a lelkipásztori tisztségnek a tekintélye már nem magától értetődő és egy stabil értékrendről Erdélyben sem lehet beszélni. Éppen ezért a személyes kommunikáció, az igehirdetést is beleértve, egyre fontosabbá válik.

A személyes prédikáció jellemzői

Engemann szerint a személyes prédikációt két szempontból is tematizálni⁵⁴¹ kell. Először azért, hogy eloszlassuk azt a benyomást, amely szerint egyáltalán lehetséges a személyesen színezett igehirdetés helyett teológiailag objektíven prédikálni. Másodszor azért, hogy cáfoljuk azt a vélekedést, amely szerint egy prédikáció csak azért lenne homiletikailag felelős és jó, mert valamiképpen személyes. Ha a személyes igehirdetésről, mint homiletikai kategóriáról beszélünk, akkor olyan prédikációra gondolunk, amelyben kifejezésre jut a személyes, kommunikatív és hitvallásos kompetencia. A személyes prédikáció nem alternatíva más prédikáció-típussal szemben, hanem az igehirdetésnek a minőségét jelzi.⁵⁴²

A személyes prédikáció elengedhetetlen feltétele az egészséges *igehirdetői önkép*, amely a belső összhang alapja.⁵⁴³ Ez annak a tudomásulvétele, hogy az igehirdető személye a prédikáció folyamatának egy különleges tényezője. Nem csak a szöveggel és a hallgatók helyzetével való foglalkozás követelményének kell megfelelnie, hanem az intraperszonális párbeszédnek is. Itt egy belső összhangról van szó az érzékelés, fellépés és argumentálás tekintetében. Az önészlelés nem csupán egy receptív, hanem egy identitásformáló aktus, amelynek során az igehirdető tudatában van a rejtett félelmeinek, feltárja a rejtett motivációit, elgondolkozik önmagáról, tisztázza a saját vágyait és akaratát. Ez egy állandó folyamat, amelynek az a következménye, hogy egy igehirdető tudja, mi mozgatja,

---

⁵³⁹ ENGEMANN Wilfried: *i. m.* 82.

⁵⁴⁰ BODÓ Sára: Illusztrációs lehetőségek a prédikációban. In: HANULA Gergely (szerk.) *Logos és akeós – Az Ige megszólalása és megszólaltatása. Tanulmányok a 60 éves Vladár Gábor tiszteletére*. Pápa, Református Teológiai Akadémia, 2012, (179–186), 181.

⁵⁴¹ ENGEMANN Wilfried: *i. m.* 82.

⁵⁴² Uo.

⁵⁴³ Uo. 84.

bátorítja, nyugtalanítja, vagy aggasztja őt. Ebben a folyamatban elengedhetetlenül szükség van a közösségre, hiszen a személy a saját helyzetét mindig a másokkal való viszonyában észleli. A személyiség az évek során a bibliai szövegekkel, hagyománnyal, emberekkel való állandó kapcsolat során alakul, fejlődik és válik egyéniséggé. Mindig van valami, amit csak ő tud úgy mondani, ahogyan az elhangzik. Ez azonban nem vezethet nagyképűséghez. A személyes prédikációra az alázat jellemző. Ha valaki felvállalja, hogy rendszeresen önvizsgálatot tartson és az erényei, képességei mellett a hibáit és korlátait is felismerje, az tudja, hogy ugyanolyan kegyelemre szorult személy, mint az igehallgatók. Az egészséges igehirdetői önképet szolgálja a személyesen igénybevett lelkigondozás, a prédikáció-elemzések és a hivatásgondozás (szupervízió).

Denecke felsorolja a személyes prédikáció ismertető jegyeit.⁵⁴⁴ 1. Az én személyes névmás használata. 2. Félelem nélkül prédikálni. 3. Egyértelműen beszélni. 4. Szabadon, nyitottan, előítélet-mentesen prédikálni. 5. Kézzelfoghatóan és megragadóan prédikálni. 6. Demokratikusan prédikálni. 7. Az igehallgatókkal szolidárisan prédikálni. 8. Párbeszédben maradni az igehallgatókkal. 9. Az igehallgatókat bátorítani arra, hogy ők is én-t mondjanak. 10. Adva, ajándékozva beszélni. 11. Szerényen prédikálni.

Engemann szerint ez a felsorolás különleges személyi kompetenciát feltételez. Ugyanakkor megállapítható, hogy a fenti feltételek illenek más prédikáció-típusokra is. Nem egy elvárás-lista összeállítására van szükség, hanem annak a vizsgálatára, hogy az igehirdető szubjektivitása és személyisége tekintetében melyek az alapfeltételek.

Klessmann szerint a személyesség szoros kapcsolatban áll a hitelességgel.⁵⁴⁵ Szerinte tehát a személyes prédikáció egyik jellemzője a *hitelesség*. A német teológus ugyanakkor azt is megállapítja: „Az igehirdető hitelességének a fogalma teológiai szempontból megkérdőjelezhető, hiszen ezáltal az evangélium közlése az igehirdető személyéhez és erkölcsi minőségéhez kapcsolódik.”⁵⁴⁶ Ennek ellenére érvényes, hogy a társadalmi elvárások és pasztorál-teológiai elméletek mindig újra a hiteles és meggyőző lelkipásztori fellépést, egy példaértékű életformát és identitást várnak el.⁵⁴⁷ A teológiai mély és homiletikailag

---

⁵⁴⁴ DENECKE, Axel: *i. m.* 47-50.

⁵⁴⁵ KLESSMANN, Michael: *Pastoral-psychologie. Ein Lehrbuch*, 549.

⁵⁴⁶ Uo. 550.

⁵⁴⁷ KLESSMANN szerint egy 1998-as németországi felmérés alapján a laikusok nagy hangsúlyt fektetnek a lelkipásztor példaértékű életvitelére. „A lelkipásztorok hitelesek kell legyenek, cselekedeteik legyenek összhangban az igehirdetésükkel. Álljanak ki a keresztyén értékrend mellett, és egyéni életükben is tartsák ahhoz magukat.” A fentebb említett közvélemény-kutatás megerősíti azt a feltételezést, hogy sokan egy olyan egészséges kapcsolatrendszerre és integrált életformára vágnak, amit ők már nem tudnak megvalósítani, és a környezetükben sem tapasztalják; ezt pedig a lelkipásztorokra vetítik ki. Tőlük várják az egyre erőteljesebben töredezett és pluralizált világban, hogy változatlanul képviseljének egy sikeres és teljes életet, valami olyat, ami már elveszett. Klessmann szerint érthetőek az ilyenszerű projekciók, hiszen a lelkipásztori tisztség szerkezete egy totális rendszer, amelyben nehezen lehet különbséget tenni a magán és a szakmai élet között. A lelkipásztor mindig szolgálatban van és generalistaként mindenért felelős. Könnyen megtörténhet, hogy ő maga is így kezd gondolkozni a hivatásáról. Ennek azonban megvannak a nagyon egyértelmű veszélyei is. Ilyen veszély az, amikor nem a személy, hanem a *tisztség* kerül a középpontba. A lelkipásztori tisztség nem csak egy társadalmilag elismert szakma, hanem egy isteni meghatalmazáson alapuló hivatás. Ilyenként különösen is alkalmasnak kínálkozik a nagyravágyás kifejlődéséhez és

minőségi személyes prédikáció szoros kapcsolatban áll a személy-specifikus hitvallással. Itt arról van szó, hogy az igehirdetőnek le kell tisztáznia, és a maga számára meg kell fogalmaznia, a személyes hitvallását, mert tanúságtétele képezi a prédikációja hitelességének az alapját. A hitelesség önmagában még nem garantálja a személyes prédikációt. „Egy hanyagul előkészített vagy cinikus hangnemben elmondott prédikáció is hitelesen fejezi ki, hogy egy igehirdető mit gondol a hitről, Istenről, önmagáról vagy a gyülekezetéről.”⁵⁴⁸ A személyes hit csak úgy áll az igehirdetés szolgálatában, ha az megtapasztalt és reflektált hit. Ez teszi lehetővé az igehirdetőnek a saját önképével való vitát és vezethet az önmaga elfogadásához.

Karle szerint egyes esetekben lehetséges, hogy az igehirdető az igehallgatók előtt is megfogalmazza kételkedését, bizonytalanságát vagy spontán érzéseit. Különösen a hitre vonatkozó kérdésekkel és kételyekkel kapcsolatban segítségére lehet a gyülekezetnek, ha az egyébként magabiztosan fellépő lelkipásztor, kivételesen egyszer a gyülekezet értésére adja, hogy neki is vannak egzisztenciális kérdései, amelyekre nem talál választ, és az ő személyes hite is ismeri a kísértést. Ugyanakkor ügyelnie kell arra, hogy a maga bizonytalanságával és kételyeivel ne terhelje le a gyülekezetet, mert alapjában véve a lelkipásztor van a gyülekezetért és nem fordítva.⁵⁴⁹

A lelkipásztori hivatás komplexitása fájdalmasan, de egyben felszabadító módon figyelmezteti az igehirdetőt a személyes lehetőségek hatáira. Ez tehermentesítő lehet olyan szempontból, hogy képessé teszi az igehirdetőt az önreflexióra és arra, hogy dolgokat elengedjen, az eseményeket higgadtan fogadja, és minden helyzetben a Lélek hatásában és Isten hűségében bízson. Fájdalmas lehet olyan szempontból, hogy a nagyfokú elkötelezettség, egy teológiailag kompetens és szakmailag igényes hivatásgyakorlás nem feltétlenül vezet a remélt és kívánatos eredményre.⁵⁵⁰

Bohrennek ezzel kapcsolatban a következő a véleménye: „Az egyház- és teológiatörténetben a donatista vita óta létezik egy tendencia, amely az üzenetet függetleníteni szeretné az embertől. Ennek annyiban van létjoga, hogy az üzenet az igehirdető előtt már megvolt és utána is létezni fog. Ennek a tendenciának a teológiai igazsága abban áll, hogy a prédikációt Isten Igéjeként érti. Kérdéses azonban, hogy az ember méltóságát megőrzi e? Nem tiszteli az istenit, ha megveti az emberit, és ha nem veszi azt kellőképpen figyelembe.”⁵⁵¹ Ugyancsak Bohren állapítja meg, hogy az igehirdetés több mint csupán a szószéki beszéd: „A példaszerűség fogalma megtiltja az igehirdetés leszűkítését a szószéken elhangzó verbális aktusra. Sokkal inkább implikálja a verbális aktus beágyazódását a személy teljességébe és szolgálatába. Itt megvalósul az Ige és az egzisztencia, a prédikáció és a lelkigondozás összekapcsolódása.”⁵⁵²

Bodó Sára az igehirdető érintettsége, személyessége kapcsán a kisugárzásáról beszél: „[...] a prédikátornak magának is illusztrációs hatása van, átsugárzik beszédén a tanítványosság, szavain érződik a »bennevalóság« élménye. Tudja miről beszél, mert kimondat-

---

megerősödéséhez. A tisztség olyan tekintélyt kínál, amelyet szubjektív-személyes eszközökkel soha sem lehetne elérni.

⁵⁴⁸ ENGEMANN, Wilfried: *i. m.* 86.

⁵⁴⁹ KARLE, Isolde: *i. m.* 208.

⁵⁵⁰ Uo.

⁵⁵¹ BOHREN, Rudolf: *Predigtlehre*, 393.

⁵⁵² Uo. 394.

lanul ő maga is benne van a történetben. [...] Önmagában jeleníti meg azt, amiről a textus szól. Mindenevel prédikál: felkészültségének mélysége átsugárzik megjelenésén, történetlátásán, szavain és megfogalmazásán.”⁵⁵³

A személyesség veszélyei

Amikor az igehirdető személye túlságosan is a középpontba kerül, homiletikai narcizmusról beszélhetünk. Ennek a határát súrolja a Denecke megállapítása: „A prédikáció legszemléletesebb része én magam vagyok.”⁵⁵⁴ Ez a megállapítás elfogadható, amennyiben az igehirdető konkrét fizikai jelenlétére vonatkozik. Ha azonban többre utal, akkor ellentmondásban van a Pál apostol tanításával: „Nem magunkat prédikáljuk, hanem az Úr Jézus Krisztust; magunkat pedig, mint a ti szolgálókat, a Jézusért.” (2Kor 4,5). Az olyan igehirdető, aki önmagát annyira érdekesnek és öntudatosnak tartja, hogy saját félelmével és kételkedésével szinte kérkedik, akadályozza a lelkigondozó igehirdetést. Ugyanez a tendencia jelenik meg az olyan személyes bizonyágtételben, amelyben az igehirdető a valamikori bűneinek a mélységét és a jelenlegi hite szilárdságát hangsúlyozza. Möller bizonyos szinten egyetért Denecke fenti megállapításával. Azt elfogadja, hogy az igehallgatók nem csak a prédikáció tartalmára, hanem az igehirdető személyére is reagálnak. Azzal azonban már nem ért egyet, hogy az igehirdető lenne a prédikáció leglátványosabb része. „Pontosan azoknak a prédikációknak az esetében, amelyek engem, mint hallgatót megérintenek, annyira intenzíven megragadja a figyelmemet egy kép vagy egy gondolat, hogy számomra az igehirdető személye közömbös marad.”⁵⁵⁵ Möller ugyanígy vitába száll Denecke további megállapításával: „Bízom abban, hogy az én hitem van annyira értékes, hogy mások megismerjék”.⁵⁵⁶ Nyilvánvalóan helye van a szószeiken annak is, hogy az igehirdető a saját hitéről beszéljen, de ilyenkor nagy alázatra van szükség. Denecke szerint az igehirdető és az igehallgató ugyanazon a szinten állnak, ezért nevezi a személyes prédikálást demokratikusnak.⁵⁵⁷ Dingemans is, aki homiletikájának az *Als horder onder de horders* címet adta, ilyen értelemben nevezi az igehirdetőt egy hallgatónak az igehallgatók között. Möller szerint nyilvánvaló, hogy az igehirdető nem emelkedhetik az igehallgatók fölé, a szószeiket nem használhatja saját vélemény-monopóliumként; belsőleg a hallgatók oldalán tudja magát, és tudatosul benne, hogy ő a prédikációjának az első hallgatója. Ugyanakkor az igehirdető narcisztikus jelenlétének ellensúlyozására hangsúlyozni kell az igehirdetői tisztség jelentőségét. „[...] nem szabad elfeledkezni a Luther által annyira fontosnak tartott igehirdetői tisztségről, amely megőrzi az igehirdetőt a hallgatóknak való hízélgés veszélyétől és biztosítja számára a hallgatókkal szembeni helyzetet.”⁵⁵⁸ Ezt részletesen fejti ki de Leede és Stark a protestáns igehirdető tisztségének és szolgálatának a vizsgálata

---

⁵⁵³ BODÓ Sára, *i. m.* 182.

⁵⁵⁴ DENECKE, Axel: *i. m.* 12.

⁵⁵⁵ MÖLLER, Christian: *i. m.* 81.

⁵⁵⁶ DENECKE, Axel: *i. m.* 47.

⁵⁵⁷ Uo. 48.

⁵⁵⁸ MÖLLER, Christian: *i. m.* 83.

során.⁵⁵⁹ Szerintük az igehirdetőnek arra van megbízatása, hogy kapcsolatokat teremtsen Isten Igéje és az emberi szavak között. Ez a tisztségének a lényege. Az igehirdető tehát arra kapott meghatalmazást, hogy a gyülekezetből, a gyülekezettel együtt és vele szemben hallhatóvá tegye a megértett Ige üzenetét. Ebben a megállapításban megtaláljuk az egyetemes papság reformátori elvét, amely szerint a gyülekezet bízza meg az arra alkalmas személyt az igehirdetéssel, ugyanakkor a gyülekezet is megvallja a maga hitét. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne fogadná el a prédikációban vele szemben megszólaló Ige üzenetét.

Az igehirdetői tisztség a lelkipásztor számára „a világhoz való specifikus hozzáférési lehetőség.”⁵⁶⁰ Aki ezt szégyelli, az nevetséges figurává válik, mert egyre inkább hasonulni próbál a világhoz és az emberekhez, ami nyilván nem jár sikerrel.

A hivatásuk komplexitásának a tudatában a lelkipásztorok feladata az evangéliumot annak szabályai szerint hirdetni, a maga teljesítménykompetenciájának és személyes kisugárzásának a határait realisztikusan felbecsülni, és minden tevékenységében higgadtan a Lélek munkájára⁵⁶¹ hagyatkozni.⁵⁶²

Összefoglalva elmondható, hogy a személyes prédikáció feltétele az, hogy az igehirdető rendelkezzen helyes önismerettel, legyen tisztában a kommunikációs repertoárjával és lássa világosan a saját élethelyzetét.

4.3.2.3. Az igehirdetés lelkigondozói jellege

Az újreformátori teológia által hangsúlyozott steril textusprédikáció igemagyarázóvá degradálta az igehirdetőt, és szakadékot teremtett a bibliai hagyomány és az igehallgatók között. Ezt a szakadékot etikai követelmények által nem lehet áthidalni. A követelmények pedig beárnyékolják a kegyelem hangját az igehirdetésben. Az újreformátori teológia által meghatározott homiletika textusorientáltsága bizonyos értelemben nem csak az igehirdetőt, de az igehallgatókat is árnyékban tartotta, és passzív befogadó szerepet szánt nekik. A tiszta textusprédikáció a „makulátlan exegézissel” halálhelyes és halálunalmas prédikációkhoz vezetett, amelyekben a segélykérő gyülekezet nem jelent meg.⁵⁶³ Barth prédikációértelmezése⁵⁶⁴ szerint az igehirdetés a Keresztelő János kinyújtott mutatójára, prófétai és tanítói bizonyágtétel, amely szigorúan a tiszta bibliai textus alapján történik. Bohrennél sem találunk utalást a lelkigondozó igehirdetésre, pedig ő – a barthi perfekt krisztocentrizmussal szakítva – a prédikációban teret biztosított a Szentlélek sokoldalúságának. Jóllehet a Szentlélek a vigasztaló, Bohren mégsem beszélt az igehirdetés lelkigondozói jellegéről. Ernst Lange azon fáradozott, hogy érzékennyé tegye az igehirdetőt az igehall-

⁵⁵⁹ Vö. LEEDE, Bert de – STARK, Ciska: *Ontvouwen. Protestantse prediking in de praktijk*. Zoetermeer, Boekencentrum, 2017, 57–60.

⁵⁶⁰ MÖLLER, Christian: *i. m.* 83.

⁵⁶¹ Luther is ezt gyakorolta, egyfelől a lehető legtöbbet megtenni az Ige hirdetéséért, másfelől pedig higgadt ráhagyatkozás annak a Lélek általi hatására: „[...] ich hab allein gottes wort getrieben, geprediget und geschrieben, sonst hab ich nichts gethan. Das hat, wenn ich geschlafen han, wenn ich wittenbergisch bier mit meynem Philipo und Amßdorff getruncken hab, also vil gethan [...]. Ich hab nichts gethan, das wort hatt es alles gehandelt und außgerichtet.” Martin Luther: *Predigten des Jahres 1522* (Invocavitpredigten). WA 10/3, 18 f.

⁵⁶² KARLE, Isolde: *Der Pfarrberuf als profession*, 208.

⁵⁶³ MÖLLER, Christian: *i. m.* 79.

⁵⁶⁴ Uo. 69.

gatók helyzetére, ennek ellenére egyetlen sort sem írt a lelkigondozó igehirdetésről.⁵⁶⁵ Haendler és Thurneysen szerint a lelkigondozás egyedüli helye a személyes (négy szemközti) beszélgetés; tehát nem a prédikáció. A nyugati homiletikában Ernst Lange hívta fel a figyelmet az igehallgató gyülekezetre, anélkül, hogy hangsúlyozta volna a lelkigondozó prédikálás szükségességét.

Grözinger szerint az igehallgató gyülekezet jelentősége nem maradhat el az ige és az igehirdető mögött. Homiletikájában *A prédikáció három világa* című fejezetben⁵⁶⁶ elsőként az igehallgatókat említi, és csak azután foglalkozik az igehirdető, valamint az ige világgal. Ugyanakkor megállapítja, hogy ez a három tényező nem statikus pontként jelentkezik; annyira komplex világot képviselnek, hogy minden prédikációban más-más teret alkotnak. Grözinger szerint az igehallgatók a homiletika horizontján az elveszettek kategóriáját képezik. Feljüket és rájuk kell irányulnia a pásztori figyelemnek és szeretetnek.

„Ahol magától értetődő, hogy az emberek vasárnapról-vasárnapra a szószék alatt ülnek, az igehirdetők nem kell elgondolkozzanak azon, hogy kik ezek az emberek és miért ülnek ott.”⁵⁶⁷

A társadalomban és az egyházban bekövetkezett változások Erdélyben is megszüntették a gyülekezet magától értetődő jelenlétét. Éppen ezért nagyon fontos alaposan megvizsgálni az igehallgatók helyzetét és szerepét is. Nyilvánvaló, hogy egy ilyen vizsgálatot több szempont szerint és több szinten lehet elvégezni. Ebből kiderülnek a vidék és város, szórvány- és tömbreformátusság helyzete közötti nagyfokú különbségek.

Ebben a fejezetben egyetlen szempontból közelítem meg az igehallgatókat, bárhol is éljenek, és pedig *lelkigondozói* szempontból. Erre biztat elsősorban az, hogy maga Jézus is lelkigondozói, segítői szándékkal fordult az emberekhez: *Mikor pedig látta a sokaságot, könyörületességre indula rajtuk, mert el voltak gyötörve és szétszórva, mint a pásztor nélkül való juhok.* (Mt 9,36)

A mai gyülekezet éppen úgy rá van utalva a lelkigondozói figyelemre, mint a Jézus korabeli sokaság. Ez azonban nem csak a személyes, négy szemközti beszélgetések során valósulhat meg, hanem az igehirdetésben is. Az igehirdetés lelkigondozói jellegének az elemzése során ennek a mikéntjét vizsgálom meg. Az igazi vigasztaláshoz két dolog szükséges: a vigasztaló maga is megvigasztalt legyen, és ismerje az Írásokat. Erről ír Pál a 2Kor 1,4-ben: „[...] hogy mi is megvigasztalhassunk azzal a vigasztalással, amellyel ő vigasztal bennünket [...]” Az Írások ismerete is elengedhetetlen feltétel, hiszen ennek a hiányában az unalomig ismételt jól ismert ígéresek nem a friss forrásvízhez, hanem a pocsolya poshadt vizéhez fognak inkább hasonlítani, és nem nyújtanak vigasztalást.

Imre Lajos az igehirdetés és a lelkigondozás szoros kapcsolatáról írva arra figyelmeztet, hogy az igehirdetés legyen gyülekezetszerű, mert Isten éppen annak a gyülekezetnek a sajátos lelki helyzetében akar valamit mondani. A gyülekezetszerűség azonban csak úgy valósul meg, ha az igehirdető a gyülekezet lelki helyzetének megismerése érdekében arra törekszik, hogy minél jobban megismerje a tagokat. Másfelől az igehirdetés hatását csak a lelkigondozás munkája közben lehet felismerni. Imre szerint az igehirdető

---

⁵⁶⁵ MÖLLER, Christian: *i. m.* 70.

⁵⁶⁶ Vö. GRÖTZINGER, Albrecht: *Homiletik*, 99-122.

⁵⁶⁷ Uo. 99.

nem lehet felelős azért, hogy az egyes igehallgatók hogyan fogadják az Igét, de azért felelős, hogy figyelemmel kísérje az ige útját a lélekben. „Amíg tehát az első kapcsolat a lelkipondozásból indul ki s a lelkek és a gyülekezet ismeretével segíti az igehirdetést, ez a második momentum az igehirdetésből kiindulva jut el a lelkipondozás útján a lelkekhez. Így segít abban, hogy az igehirdetés személyessé, a lelkipondozás igeszerűvé váljék.”⁵⁶⁸

Gönczy Lajos így írt erről: „Amiként az Ige, a testté lett Ige az időnek teljességében azért jött e világra, hogy megkeresse és megtartsa, ami elveszett, úgy ma is és minden időben, amikor és ahol csak jő, ezért lép a világba. Ezért bátran mondhatjuk, hogy az egyháznak minden munkája pásztori, lelkipondozói jellegű. Nemcsak az a pásztorlás, amikor az egyes lélekkel külön foglalkozik az egyház [...] hanem pasztoráció az is, amikor az egész nyáját együttesen gondozza, vagyis a gyülekezeti közösségben, a gyülekezeti istentiszteleten az egész nyájjal együttesen foglalkozik. [...] Minél jobb, minél gondosabb a pásztor, annál kevesebb a lehetősége annak, hogy a nyáj tagjai közül egy vagy több eltévelyedjen; annál több a valószínűsége, hogy a gyülekezeti igehirdetésben feleletet nyerjenek azok a kérdések, amelyek az egyes lelkeket foglalkoztatják, nyugtalanítják.”⁵⁶⁹ Gönczy ugyanakkor azt is megállapítja, hogy a gyülekezetszerű prédikáció feltétele a pásztori munka,⁵⁷⁰ mert ez segíthet abban, hogy szószerűre jussanak azok a kérdések, amelyek a gyülekezetet meghatározzák. Ahol ezt elhanyagolják, ott az igehirdetés elszáll az igehallgatók feje fölé. „A gyülekezeti igehirdetés nem csak előkészíti, hanem kíséri is a lelkipondozást, amennyiben állandóan szorgalmazza, készíteti a lelkeket arra, hogy egyfelől a meghallott evangéliumot továbbmondják, másfelől az evangélium hallása nyomán felvetődő kérdéseikkel a gyülekezetbe jöjjenek.”⁵⁷¹ A lelkipondozó igehirdetés gyakorlati megvalósulása azonban nem egyszerű feladat, hiszen az igehirdető soha sem ismerheti meg a maguk teljességében a gyülekezet tagjait. A prédikációra készülve azt sem tudhatja, hogy kik jönnek el a templomba és kik maradnak távol. Gönczy a kényes és nehéz feladat megoldását abban látja, hogy a prédikáció legyen textusszerű. „Csak a textusszerűség biztosítja azt az emberileg elérhetetlen csodát, hogy a prédikáció az egész gyülekezethez, annak minden egyes tagjához szóljon, s azt a maga sajátos helyzetében személyesen megszólítsa: intse, vigasztalja, vagy egyszerre intésben és vigasztalásban részesítse.”⁵⁷² Gönczy szerint tehát ha a lelkipásztor az igének való engedelmisséggel prédikál, igehirdetésében szükségszerűen érvényesül a pásztori elem.

A német gyakorlati teológiában Christian Möller nevéhez kapcsolható a lelkipondozó-igehirdetés⁵⁷³ lehetőségeinek a vizsgálata. A *lelkipondozó-prédikálás* harmadik kiadásának előszavában azt állapítja meg a szerző, hogy általában a prédikáció a nyilvános istentisztelethez tartozik, a lelkipondozás pedig az egyének magánbeszélgetésének a szférájába. Ennek megfelelően alakult ki a gyakorlati teológia két ága: a homiletika és a pasztoráció.

⁵⁶⁸ IMRE Lajos: Az igehirdetés és a lelkipondozás. In: *Református Szemle* 1958, (9–14) 12.

⁵⁶⁹ GÖNCZY Lajos: Az igehirdetés és a lelkipondozás. In: *Református Szemle* 1982, (101–104) 101.

⁵⁷⁰ Uo. 103.

⁵⁷¹ GÖNCZY Lajos: *Az igehirdetés és a lelkipondozás*, 102.

⁵⁷² Uo. 103.

⁵⁷³ MÖLLER, Christian: *Seelsorglich predigen. Die Parakletische Dimension von Predigt, Seelsorge, Gottesdienst und Gemeinde*. Dritte, erweiterte Auflage. Waltrop, Hartmut Spenner, 2003.

Möller nem titkolt szándéka az, hogy ami alapvetően különvált⁵⁷⁴ azt most ismét összekapcsolja. A szerzőnek az a véleménye, hogy egy prédikáció alkalomadtán lelkipondozóbb lehet, mint egy magánbeszélgetés. Ez abban az esetben valósulhat meg, ha egy vigasztalásra vágyó igehallgató a gyülekezetben „elrejtőzve,” reménykedve várja, hogy őt az Ige a lelke mélyén megérintse, és a hirdetett ige által Isten őt személyesen megszólítja. Nem feltétlenül szükséges, hogy az igehallgató azonnal reagáljon az őt megérintő igére. Magában hordozhatja mindaddig, amíg az arra kényszeríti, hogy megnyíljon és megszólaljon.

Itt azonban nem csak az igehirdető és az igehallgató személyén van a hangsúly, hanem a vigasztalás eseményén; azon, ahogyan a prédikációban a lelkipondozás és a gyülekezet összetartozik, és valami olyasmi történik, amiről Jeremiás vallott: *Ha szavaidat hallattad, én élveztem azokat; a te szavaid örömömre váltak nékem és szívemnek vigasságára; mert a te nevedről neveztetem oh Uram, Seregeknek Istene!* (Jer 15,16). Möller szerint a lelkipondozó prédikálás nem annyira módszertani, mint inkább az Igében való bizalom kérdése. Az Ige nem marad hatás nélkül (Ézs 55,11), az ember szívében elvégzi a maga munkáját és nem tér vissza üresen. Az igehirdető meg kell tanuljon bízni, még akkor is, amikor az Ige teljesen más utakat választ és más mélységeket ér el, mint ahogyan azt ő elgondolta.

A lelkipondozó igehirdetés egy olyan *kifinomult hallást* feltételez, amelynek a segítségével az igehirdető meghallja a gyülekezetből jövő segélykérést. Ennek eredményeképpen nem rápredikál a gyülekezetre – válaszolva minden fel nem tett kérdésre –, hanem már a készülés során a gyülekezetben élő kérdések fényében hallja meg az alapigét.

Fekete a gyülekezetszerűség és az időszerűség definíciójában az igehirdetés lelkipondozó jellegét hangsúlyozza: „[...] a gyülekezetszerűség a folyamatba ágyazott problémaérzékenységből, az elmélyedés igyekezetéből, az érthetőségre törekvésből és a helyzetérzékeny megszólalásból tevődik össze.”⁵⁷⁵ Ugyanitt állapítja meg: „Az prédikál gyülekezetszerűen, aki tisztában van kortársai és sorstársai gondolkodásmódjával, iránykeresésével, bizonytalankodásaival és lapszusaival, a szellemi hatások fogásaival és célpontjaival.”⁵⁷⁶ Az említett feltételek érvényesek a lelkipondozó prédikálásra is. A gyülekezetben élő kérdésekre való odafigyelés nem jelenti azt, hogy a prédikációt a gyülekezeti elvárások kell meghatározzák, hanem azt, hogy az igehirdető a prédikációra készülve ezeket is figyelembe veszi. Annak érdekében, hogy ez a gyülekezeti hang az igehirdető számára tisztán hallható legyen, szükséges, hogy a lelkipásztor a gyülekezetben éljen, és rendszeresen látogassa a családokat. Ez azért is nagyon fontos, mert Josuttis szerint: „A lelkipásztor egy jól körülhatárolható, elkülönített térben (világban) él, amely nagymértékben különbözik a gyülekezeti tagok életkörülményeitől.”⁵⁷⁷ Éppen ez a

---

⁵⁷⁴ Ennek a különválásnak az egyértelmű következménye látható abban a különleges érdeklődésben, amellyel az erdélyi lelkipásztorok a pasztoráció felé fordultak (a továbbképzések nagy részének ez a tematikája). Ennek az erőteljes érdeklődésnek az igehirdetésre gyakorolt hatását érdemes lenne egy külön dolgozat keretében alaposabban megvizsgálni.

⁵⁷⁵ FEKETE Károly: *Kortárs igehirdetési irányok és tendenciák a jelenkori magyar protestáns igehirdetésben*, 297.

⁵⁷⁶ Uo.

⁵⁷⁷ JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders*, 12.

bizonyos értelemben elkülönült létforma teszi szükségessé a gyülekezettel való személyes kapcsolatot.

A lelkiprendező igehirdetés másik jellemzője az, hogy a szószéki prédikálást hitelesíti az *élettel* való igehirdetés, a hiteles jelenlét. Ez együttérző, szolidáris jelenlétet feltételez. Möller szerint jó példa lehet a lelkiprendező igehirdetésre a temetési prédikáció, amikor egy textus alapján lehetőség nyílik a vigasztalásra és egyben olyan dolgok kimondására, amelyre a temetés előkészítése során, a gyászolókkal való személyes találkozás rendjén nem volt lehetőség. Lehetséges, hogy az első találkozáskor csak a meghallgatásra volt szükség és lehetőség.

Bustya Dezső a kolozsvári teológiai hallgatók csendes napjain megtartott előadásában foglalkozott a lelkiprendező-prédikálás kérdésével. Ebben elhangzott, hogy az erdélyi református egyházban folyamatosan gond van a prédikálással. Ugyanitt megállapítja, hogy az igehirdetés mindig kritikus helyzetben van, ennek pedig az a fő oka, hogy az igehirdetők és igehallgatók egyaránt krízisben élő emberek⁵⁷⁸. Ezzel indokolja a szerző a lelkiprendező prédikálás szükségességét, és úgy beszél arról, mint lelkiprendezői tevékenységről. Azt is megállapítja, hogy a prédikáció Isten és ember közös műve: „[...] a prédikáció a Szentlélektől fogantatik és az igehirdetőtől születik.”⁵⁷⁹ A szerző elsősorban a Jézus szolgálatát megvizsgálva állítja, hogy az lelkiprendező igehirdetés volt, mert a szeretet, az emberekre való ráfigyelés és segítségnyújtás jellemezte. A mai igehirdetőkre gondolva fogalmazza meg a kérdést, hogy vajon van-e Isten- és emberek iránti *szeretet* bennük. Szerinte e nélkül nem lehet ígét hirdetni. „A leggondosabb felkészülés, a legprecízebb exegetikai munka, a prédikáció gondos felépítése (tétel, céltétel, jó diszpozíció, stb.) mind nem pótolja a pásztori szeretetet.”⁵⁸⁰ Ez pedig azt jelenti, hogy a lelkipásztor benne él a gyülekezetben, mint a méhkasban az anyaméh. Csakis a szeretettel való jelenlét eredményezi azt, hogy az igehirdető odafigyel a gyülekezeti tagok szükségére. A Jézus lelkiprendezői igehirdetése mindig a teljes emberre irányult, és ilyen ráfigyelő szeretettel kellene szolgálnia a mai igehirdetőnek is a gyülekezetben.

A lelkiprendező igehirdetés a Krisztus-test közösségében történik, amelyben nem a szupervizorok expertokráciája⁵⁸¹ érvényesül, hanem azoknak a karizmája, akiknek az Istenben való öröm által megnyílt a szemük felebarátjuk szenvedésének a meglátására. Az egyetemes papaság elvének megfelelően az egész gyülekezet végzi a lelkiprendezést. A gyülekezet az a közeg, ahol megvalósulhat a lelkiprendezés, ahol a megfáradt és megterhelt ember felszusszanhat.⁵⁸² Minél inkább a lelkiprendezői prédikációból él egy gyülekezet, annál nyitottabb lesz a személyes lelkiprendezésre. Möller nem vitatja a különböző típusú prédikációk (törvény, prófétai, tanítói stb.) létjogosultságát, de szerinte ma a lelkiprendező igehirdetés által nyújtott vigasztalásra és megerősítésre van a legnagyobb szükség; különösen a népegyházban, ahol együtt vannak a hívők és kételkedők, a szolgák és a szabadok, a nevetők és a sírók.

---

⁵⁷⁸ BUSTYA Dezső: *Lelkiprendező prédikálás*, 512.

⁵⁷⁹ Uo. 513.

⁵⁸⁰ Uo. 515.

⁵⁸¹ MÖLLER, Christian: *i. m.* 11.

⁵⁸² Uo. 12.

Imre Lajos a személyes bizonyágtétel hangján ír a lelkipásztor és a gyülekezet kapcsolatáról: „[...] a lelkipásztor akkor lesz igazán áldássá a gyülekezetben, ha Isten kegyelmének áldó és felemelő ereje már áthatotta életét. Amíg hiányzik ez, munkája csak rutin, csak tevékenység, sőt szemfényvesztés. A lelkipásztornak azt az életet kell hirdetnie, amelyet, ha gyarló módon is, de maga is él, amelyet már megnyert hitben és reménységben. Amikor azt hirdeti, hogy az ige megerősít, neki is az igéből kell erőt merítenie; onnan, ahonnan már sok rendben merített a leveretései idején. Ha pedig maga is látta Isten szabadító karját, nem teheti, hogy meg ne mutassa azt a fájdalomtól lesújtottaknak. Ha Istentől erőt nyert az élet ezernyi feladatához, a gyülekezeti tagok rajta keresztül láthatják meg, hogy kinél kaphatnak igazi segítséget. Rajta keresztül ismerhetik meg Isten kegyelmét; hite és reménysége Istenre mutató jellé lesz. S akik általa jutnak hitre, reménységre és feltöltekeznek Isten szeretetével, most már a maguk hitével, reménységével és szeretetével állnak a lelkipásztor mellé; és ez az Istennel való szent közösség boldog öröme létesít igazi kapcsolatot közöttük és a gyülekezet között. Így lesz a gyülekezet is áldássá a lelkipásztor számára. [...] Ezt a köteléket megzavarhatják félreértések, de elszakítani a halál sem képes, mert gyökere nem a földön vagy földi érzelmekben van. Hiszen Istenben találkozott és ismert magára és egymásra a lelkipásztor és a gyülekezeti tagok lelke.”⁵⁸³

A Krisztus-test közösségében nincs helye a tisztség tekintélyéből fakadó felsőbbrendűségnek, a képmutató paposkodásnak; csakis a megtapasztalt kegyelem hangján megszólaló lelkigondozó igehirdetésnek. Ez nem csak a közösséget, hanem a gyülekezetet alkotó egyént is megszólítja a maga személyes mivoltában. Amiként az istentisztelet végén elhangzó ároni áldás is egyénként szólítja meg a gyülekezeti tagokat: *Az Úr áldjon meg és őrizzen meg téged...* Az igehirdetőnek minden gyülekezeti tagról tudnia kell, hogy a prédikáció előtt Istennek már volt kapcsolata vele és a prédikáció elhangzása után is lesz.

4.4. Összefoglalás

A rendszerváltás utáni negyedik század során az erdélyi református egyházban olyan folyamatok indultak be, amelyek nagymértékben megváltoztatták a korábbi egyházi helyzetet. Ezen folyamatok egyike az erőteljes szórványosodás jelensége. Ez nem csak a hagyományosan szórványvidéknek számító régiókban jelentkezik, hanem az erdélyi nagyvárosokban is, ahol a többségi nemzetbe való beolvadás folyamatát már nem lehet feltartóztatni. Ehhez a jelenséghez tartozik az egyre fokozódó emigrálás is, amelynek következtében erdélyi fiatalok ezrei válnak gyökértelemné és szülők, nagyszülők tízezrei magányossá. Ilyen körülmények között egyre nagyobb szükség van a prófétai bátorsággal, személyes közvetlenséggel és lelkigondozói szeretettel megszólaló igehirdetésre. Az ilyen igehirdetés egy olyan kapunyitás lehet a gyülekezet felé, amely lehetővé teszi az Istentől származó csodát, hogy a kimondott Ige nem tér vissza üresen, hanem megcselekszi azt, amit Isten akar. Ehhez olyan igehirdetőkre van szükség, akik szilárd hivatástudattal vannak jelen a gyülekezetben; örömmel és reménységgel szolgálnak Isten dicsőségére és a közösség javára.

---

⁵⁸³ IMRE Lajos: *Szombatesték a parókián*, 166.

5. ÖSSZEGZÉS, ZÁRÓ GONDOLATOK

A rendszerváltás óta eltelt 25 év különleges időszak az erdélyi református egyház és lelkipásztor életében. A dolgozatban nem egyháztörténeti szempontból vizsgálom ezt az időszakot – a történelmi távlat és az objektivitás feltételének a hiányában ez nem lehetséges –, csupán annak járok utána, hogy ebben a kaotikus időszakban milyen tényezők alakították a lelkipásztori hivatásképet, és ennek változása milyen hatással volt/van az igehirdetésre.

Kiindulási pontként a dolgozat első fejezetében a *kellő* hivatásképet vizsgálom, amellyel minden leendő lelkipásztor a teológiai képzés befejezésekor elvárásként szembeesül. Az erdélyi református egyház által elfogadott hitvallások, valamint a reformátori tisztségértelmezés alapján felvázolt lelkipásztori hivatás lényege az igehirdetés (prédikáció, lelkigondozás, katekézis) és a sákramentumok kiszolgáltatása. E *kellő* hivatáskép megrajzolása során szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy ez egy öt évszázaddal korábbi egyházi és társadalmi helyzetben kristályosodott ki. Ennek ellenére, mivel ezek a hitvallások (*II. HH* és *HK*) az egyházalkotmányban, a teológiai képzésben és a gyülekezeti gyakorlatban megjelennek, nem lehet figyelmen kívül hagyni az általuk meghatározott hivatásképet. Ugyanakkor, éppen a reformátori örökségre hivatkozva, ebben is keresni kell az Isten Igéjéhez igazított állandó megújulást.

A második fejezetben a *valós* lelkipásztori hivatáskép megrajzolására teszek kísérletet, azzal a céllal, hogy a *kellő* és *valós* párhuzamba állítása során világossá váljanak a különbségek, hangsúlyeltolódások. A *valós* hivatásképet a *lelkipásztor* helyzetéből kiindulva és konkrét feladatainak a figyelembevételével vizsgálom, szem előtt tartva, hogy a lelkipásztor helyzetét, szerepét és feladatát meghatározza a református *egyház* szervezete, jellege, helyzete és érvényben lévő jogszabálya. Ebben a fejezetben három kérdéskörnek nagyobb teret szentelek: az egyházi struktúra hatásának, a nemzeti kisebbségi helyzetből eredő következményeknek és az egyházi vizitáció hivatásképfőmáló hatásának. A református egyház intézményrendszere meghatározza a lelkipásztor helyét és szerepét. A nemzeti kisebbségi helyzet ugyancsak erőteljesen hat a lelkipásztori hivatásképre. A lehetséges hivatáskép-torzulások elkerülése végett a nemzeti kérdést is az Ige fényében kell értelmeznünk. Az egyházi vizitáció lelkipásztori hivatásképre gyakorolt hatása sem elhanyagolható; ezért érdemes megvizsgálni az egyházlátogatás megújulásának a lehetőségeit.

A *valós* lelkipásztori hivatáskép alakulásához jelentős mértékben hozzájárulnak az egyházat és a lelkipásztort is érintő társadalmi változások és az ennek következtében jelentkező általános értékrend-változás (válság). Ez teszi indokolttá ennek a kérdésnek a tisztázását.

A harmadik fejezetben a *lelkészképzés*, *továbbképzés* valamint a *lelkipásztori közönség* (a különböző szinteken működő lelkészértekezlet) hivatásképre gyakorolt hatását vizsgálom meg. A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben folyó *képzés* elsősorban gyülekezeti lelkipásztori szolgálatra készíti fel a teológiai hallgatókat. Ez a képzés céljából és jellegéből is kiderül. Jóllehet a teológiai képzésre jellemző a gyülekezet-irányultság, mégis erőteljesebb az Ige- és szövegközpontúság, amely inkább a *kellő* hivatásképet (igehirdetés, sákramentumok kiszolgáltatása) erősíti és kevésbé a *valós* gyülekezeti helyzetre

készíti fel a hallgatót. Ebből adódik az intézményvezetői, kapcsolatteremtési és -ápolási kompetencia-deficit, amely általában a gyülekezeti szolgálat kezdetén jelentkezik.

A *lelkésztovábbképzés* az egyház és a lelkipásztor valós helyzetéből kiindulva ösztönzi a hivatáskép tisztázását és segíti a szerteágazó lelkipásztori szolgálatot. Ezzel kapcsolatban szükséges megjegyezni, hogy a lelkésztovábbképző programok túlnyomó része a lelkigondozói, önvizsgálati kérdésekkel foglalkozik, és kevésbé az igehirdetői valamint az intézményvezetési (emberekkel való foglalkozás) kompetencia szakszerű fejlesztésével. A vizsgált időszakban nem elhanyagolható a *lelkészértekezlet* (a különböző szinteken gyakorolt lelkipásztori közösség) szerepe a lelkipásztori hivatáskép tisztázásában. A lelkészértekezlet által szervezett képzések, konferenciák, fórumbeszélgetések és a hivatásmegőrző szolgálat, a lelkipásztori hivatás lényegére irányítva a figyelmet segítik a hivatásértelmezést.

A fentiek értelmében megállapítható, hogy a lelkészképzésnek, továbbképzésnek és a lelkészértekezletnek hangsúlyos szerepe van (lehet) a lelkipásztori hivatáskép újraértelmezésében, a valós hivatásképnek a kellőhöz való közelítésében. Ez azonban nem elegendő. Annak érdekében, hogy szolgálatát örömmel és reménységgel végezze, minden lelkipásztornak tudatosan foglalkoznia kell a hivatásával és a hivatásképe letisztázásával.

A dolgozat negyedik fejezetében a lelkipásztori hivatás *újraértelmezése* során az igehirdető és az igehirdetés megújulásának a lehetőségeit kereselem. Minden nemzedék számára szükségszerű a lelkipásztori hivatás újraértelmezése. A rendszerváltás utáni negyed évszázad alatt végbement egyházi és társadalmi változások, az egyház és a lelkipásztor megváltozott helyzete különösképpen is szükségszerűvé teszi a lelkipásztori tiszt újraértelmezését. Ezt az is indokolja, hogy a lelkipásztor kulcsszereplő az erdélyi református egyházban. A lelkipásztori hivatás újraértelmezése segítheti a lelkipásztor életének és igehirdetésének a megújulását, amely nagymértékben hozzájárulhat az egyház megújulásához is.

Negyedszázaddal a rendszerváltás után Erdélyben is az egyház térvesztésének vagyunk a tanúi. Az istentisztelet-látogatás, az aktív egyháztagság látványosan visszaesett, az értelmiség eltávolodott az egyháztól, az ifjúságot egyre nehezebben lehet megszólítani és bevonni a gyülekezeti élet vérkeringésébe. Az egyház és a lelkipásztor ismét a társadalom peremére és a templom falai közé szorult; véleményükre nem kíváncsi társadalom, sőt már a gyülekezethez még kötődő református hívek többsége számára sem mérvadó az egyház hitvallásos tanítása.

Mégis az egyház összes tevékenysége közül az igehirdetés az, amellyel a legtöbb embert elérheti. A vasárnapi istentiszteletekkel elsősorban a gyülekezeti tagokat, az ünnepi és alkalmi szolgálatok rendjén olyanokat is, akik csak nagyon lazán vagy egyáltalán nem kötődnek az egyházhoz. Éppen ezért a jelenben is érvényes a reformátori megállapítás, hogy nincs szentebb és nagyobb feladata az egyháznak, mint az igehirdetés. Ezért bármilyen fokú és jellegű változás következzen is be az egyházban és a társadalomban, az igehirdetés nem kerülhet egyebeknek az árnyékába. Nyilvánvalóan nem elhanyagolható a kérdés, hogy a jelenlegi egyházi és társadalmi helyzetben milyen kellene legyen az igehirdetés. Éppen azért, mert sokan csak ritkán hallanak prédikációt, az egyszeri alkalom meghatározó lehet az Istenről, keresztyénségről, egyházzal való gondolkodásuk szempontjából.

Elsősorban a Szentlélek munkájától függ az, hogy az Ige üzenete megérkezik-e a hallgatókhoz vagy sem. Emberi oldalról azonban mindent meg kell tenni azért, hogy az Ige ne térjen vissza üresen, hanem megcselekedje, amit Isten akar⁵⁸⁴. Az igehirdető bízhat abban, hogy prófétai küldetéstudatát, személyes és szakmai kompetenciáit valamint lelkigondozói habitusát a Szentlélek felhasználhatja az igehirdetés és az egyház megújulásában.

---

⁵⁸⁴ Ézs 55,10–11: *Mert mint leszáll az eső és a hó az égből, és oda vissza nem tér, hanem megöntözi a földet, és termővé, gyümölcsözővé teszi azt, és magot ad a magvetőnek és kenyeret az éhezőknek: Így lesz az én beszédem, amely számból kimegy, nem tér hozzám üresen, hanem megcselekszi, amit akarok, és szerencsés lesz ott, ahová küldöttem.*

6. SUMMARY

The 25 years following the change of regime was a special period in the history of the Transylvanian Reformed Church. In this dissertation, I do not investigate this period from a church-historical point of view - in the absence of the historical perspective and the objective criteria – I rather focus on the factors that have shaped the pastoral profession in this chaotic period and how these factors influenced the preaching.

As a starting point, in the first chapter of the dissertation, I examine the “desired professional” image projected in the theological training, an image that every prospective pastor is expected to comply with at the completion of the theological training. The confessions adopted by the Transylvanian Reformed Church and the pastoral duties defined in the Canon Law outline the preaching, catechism and deliverance of the sacraments as the main functions of the reformed pastor. Examining this professional image, one cannot ignore the fact that this image was crystallized during the last five centuries in a very different ecclesiastic and social context.

Nevertheless, since these creeds (Second Helvetic Confession and The Heidelberg Catechism) play a substantial role in the church and its theological education, we cannot ignore the pastoral image they define.

In the second chapter, I attempt to draw a realistic picture of the pastoral work, with the aim to clarify the differences and contradictions between the desired image projected by the theological education and the reality of the pastoral work in the contemporary context. The duties of the reformed pastor in Transylvania are determined not only by the creeds and the Canon Law of the church but also by the national minority status and context in which the pastoral work is performed. In this chapter I examine the impact of the church structure, the consequences of the minority status, and the influence of the ecclesiastical hierarchy on the reformed pastoral work in Transylvania. The institutional system of the Reformed Church determines the place and role of the pastor. The ethnic minority status also has a strong influence on the pastoral profession. We must also scrutinize the effects of the ecclesiastical (episcopal) visits on the pastoral profession in order to find new meanings for this traditional practice. Further, we must also pay attention to the contemporary value crisis and the current socio-political changes shaping the role of the church and its ministers.

In the third chapter, I examine the effects of the further professional development courses and the pastoral community (the pastoral conferences at various levels) on the professional image. The training at the Protestant Theological Institute in Cluj-Napoca prepares the theological student primarily for pastoral ministry. This is evident from the purpose and nature of the training. Although the theological training is church-oriented the strong emphasis on the Word of God and its preaching often remains in the realm of theory. Consequently, when the newly consecrated minister begins its service, it inevitably faces new and unexpected challenges in managing church institutions or performing pastoral care in real life context. Therefore, I argue that the further professional development of the ministers should be based on the real situation of the church and should encourage the necessary clarifications of the ministerial vocation in the contemporary context. In this

regard, it is important to note that the overwhelming majority of the educational programs offered to the ministers in the last twenty-five years dealt with the psychological issues of the profession and were less concerned with the management competences. During the period under review, the role of the pastoral communities at various levels was substantial in the further education and professional development of the clergy. The trainings, conferences and the various meetings all contributed to clarify and manage the ever-new issues faced by the profession. However, this is not enough. To fulfil our service with joy and hope we must do more to give clear guidance and support for our clergy in a challenging environment.

In the fourth chapter of the dissertation I scrutinize the possibilities of renewing the preaching and the pastoral profession. For every generation it is necessary to reinterpret the pastoral profession. The ecclesiastical and social transformations that took place within a quarter of a century after the fall of communism substantially altered the situation of the church and the clergy, making this reinterpretation particularly necessary. This is also justified by the fact that the pastor is a key player in the Transylvanian Reformed Church. The reinterpretation of the pastoral profession may help to revive the life and preaching of the Transylvanian clergy, which in turn can greatly contribute to the renewal of the church.

25 years after the regime change in Transylvania we are witnessing the loss of the influence of the church. The church has lost its voice, the active membership of the church has fallen dramatically, the intellectuals deserted the church and the younger generations are increasingly difficult to address and engage. The pastor is once again at the edge of the society and confined by the thick walls of the church. The society does not pay attention to the preaching and even most Calvinist believers don't adhere strictly to the teaching of the church.

Nevertheless, preaching is still the most potent way of reaching the society. While Sunday's worships are primarily for church members, the special occasions and celebrations are precious opportunities to reach those who are only loosely connected or even unrelated to the church. Thus, preaching is the most valuable and sacred mission of the church. Consequently, neither the socio-political changes, nor the challenges fronting the church are to put the preaching in the shadow of other pastoral duties. It is apparent that the format and language of the preaching must be re-evaluated according to the actual social and cultural context, but the gospel should be the Gospel of our Lord preached prophetically, faithfully and with pastoral tact. While in this task much of the success is the work of the Holy Spirit, the failures are our own and we are responsible for them. I do hope that my thesis will contribute to our ongoing discussion on this ever-challenging topic.

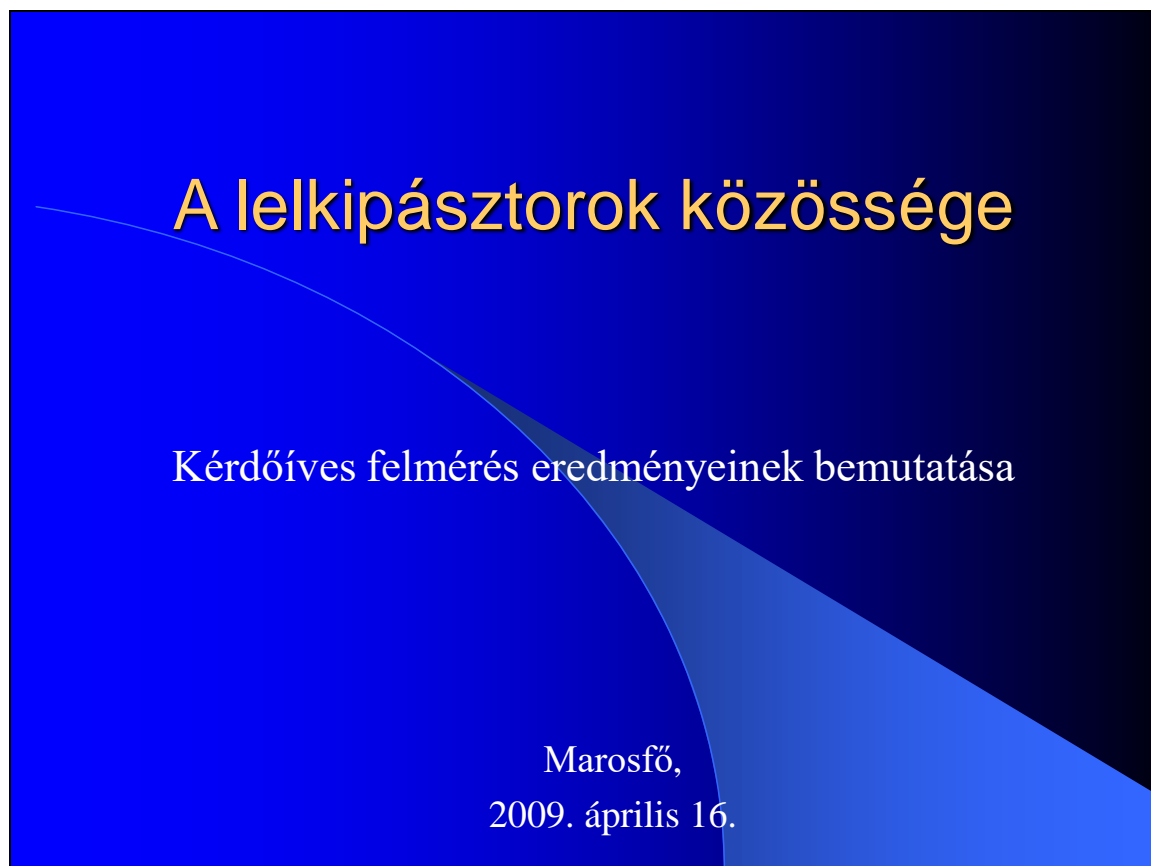
The Reformed Pastor can contribute to the renewal of the church by performing with dignity, obedient humility and hope the most important task of preaching; knowing that the Word of God shall not return void, but it shall accomplish what God wants⁵⁸⁵.

---

⁵⁸⁵ Isaiah 55,10-11: *For as the rain cometh down, and the snow from heaven, and returneth not thither, but watereth the earth, and maketh it bring forth and bud, that it may give seed to the sower, and bread to the eater: So shall my word be that goeth forth out of my mouth: it shall not return unto me void, but it shall accomplish that which I please, and it shall prosper in the thing whereto I sent it.*

MELLÉKLETEK

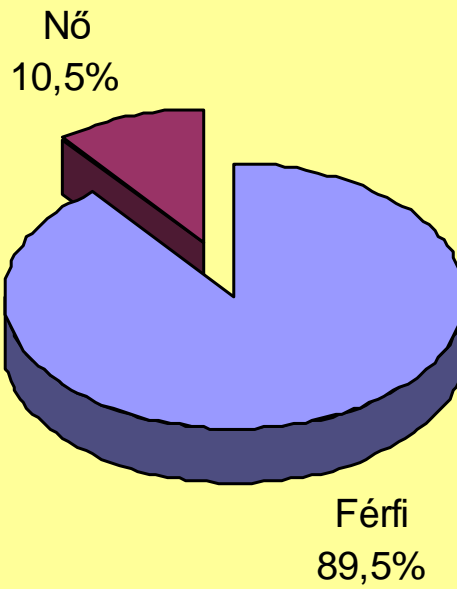
*1. Melléklet*⁵⁸⁶

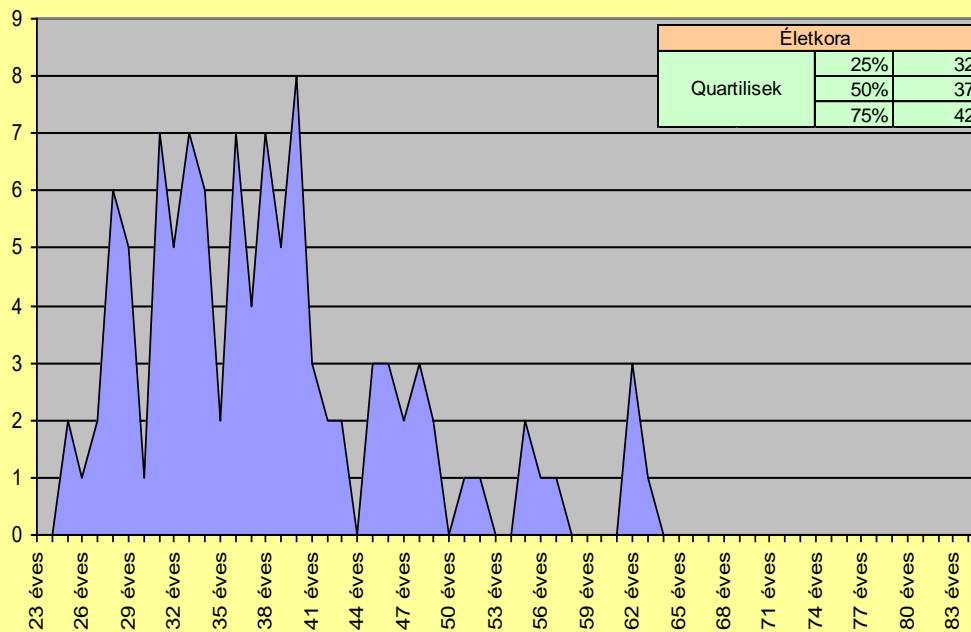
---

⁵⁸⁶ Ez az önkitöltős internetes kérdőív több lekipásztor (Beke Boróka, Roth Levente, Székely József, Tamás Ernő) közös munkájaként született meg és Szabó Mihály, lekipásztor-szociológus által került feldolgozásra és kiértékelésre a konferencián. Az adatgyűjtés 2009. március 10. – 2009. április 8. között történt. A kiértékelés 105 eset feldolgozása alapján készült el.

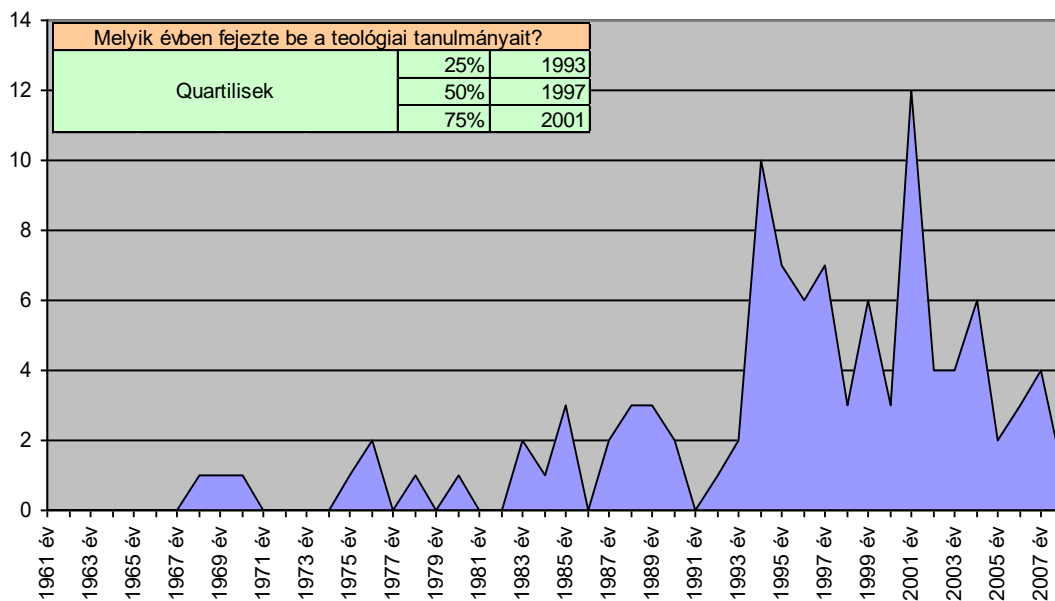
Nemek szerinti eloszlás

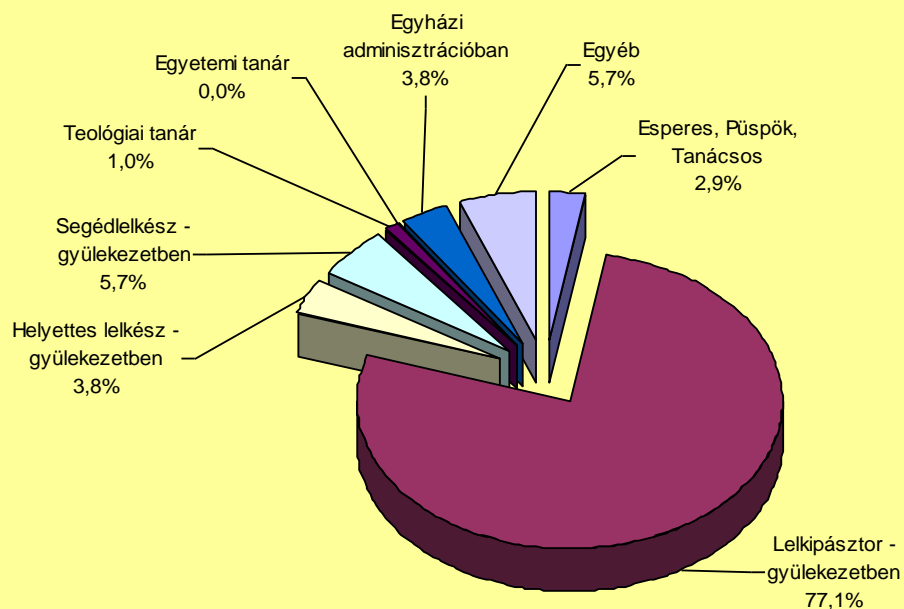
Lelkipásztorok életkora

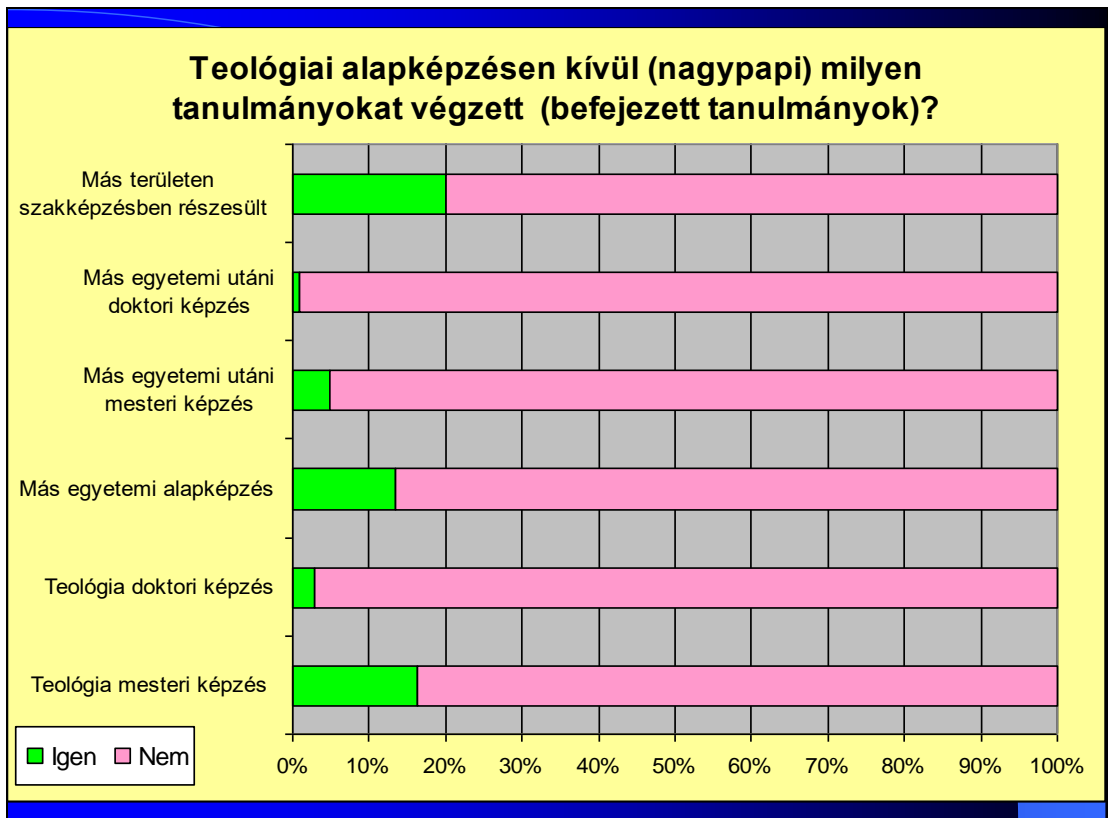
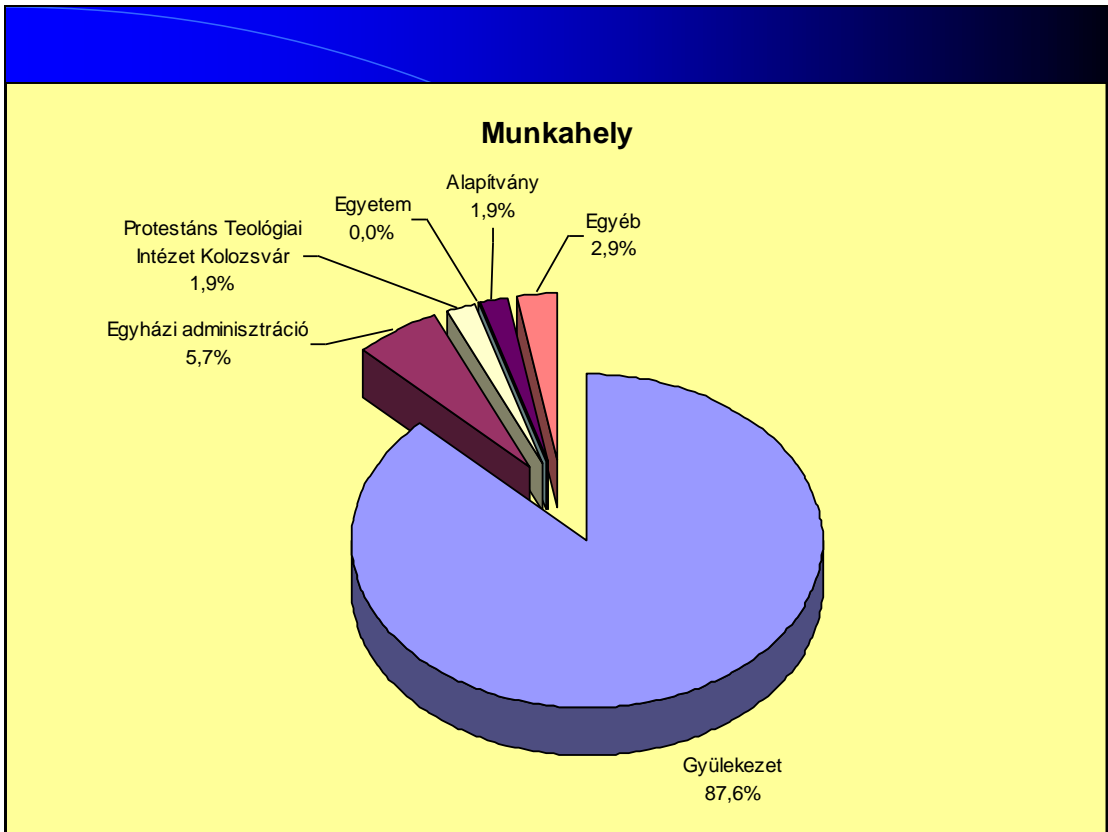

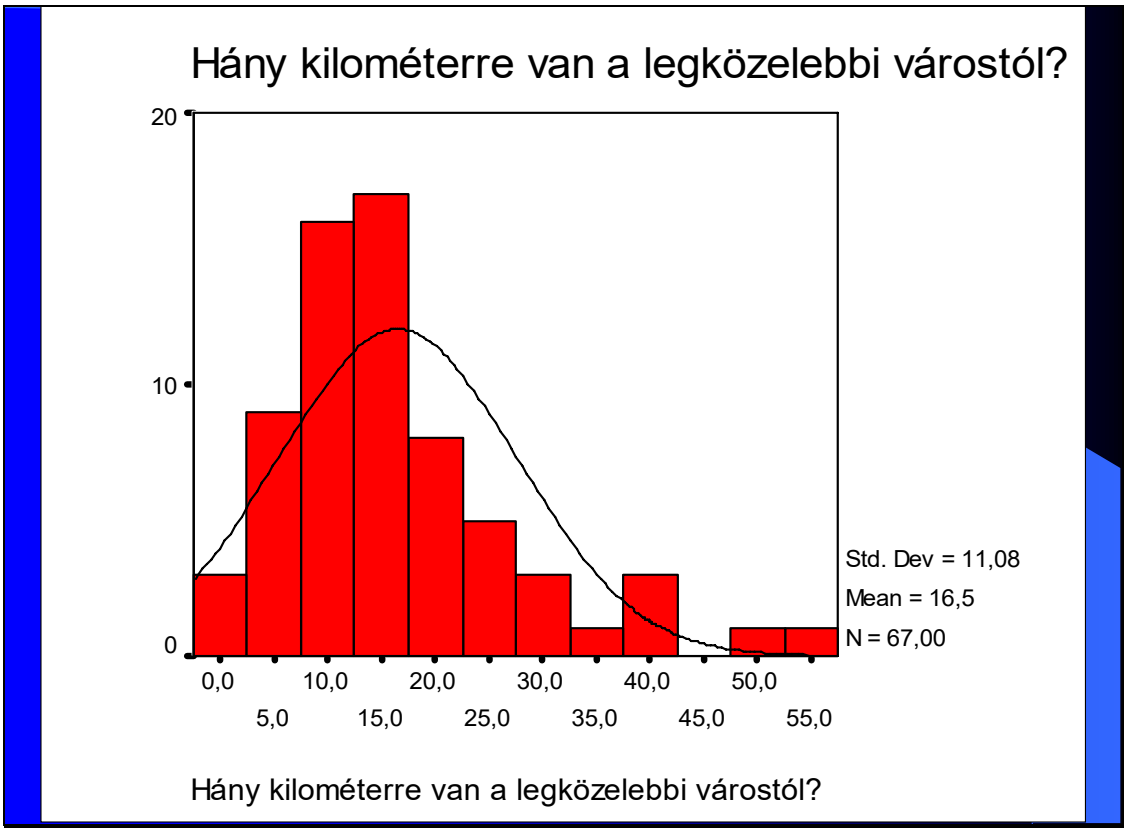
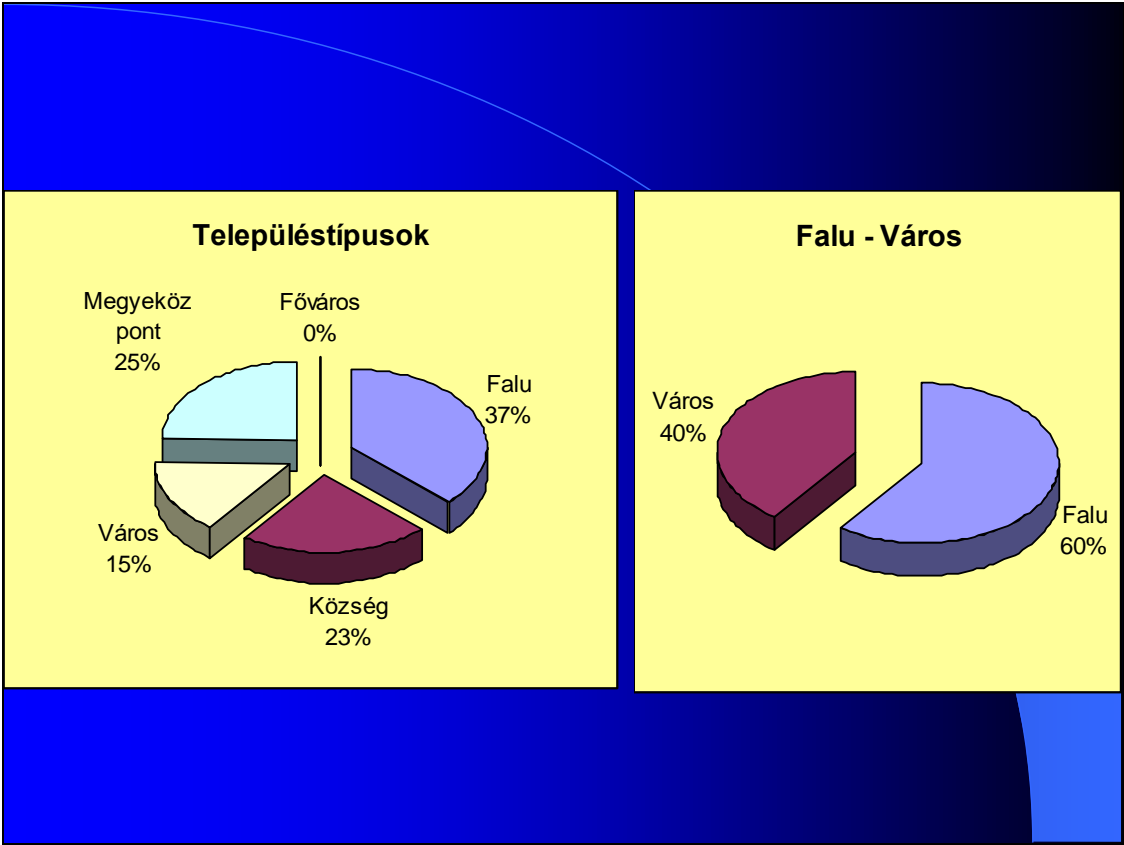
Melyik évben fejezte be a teológiai tanulmányait?

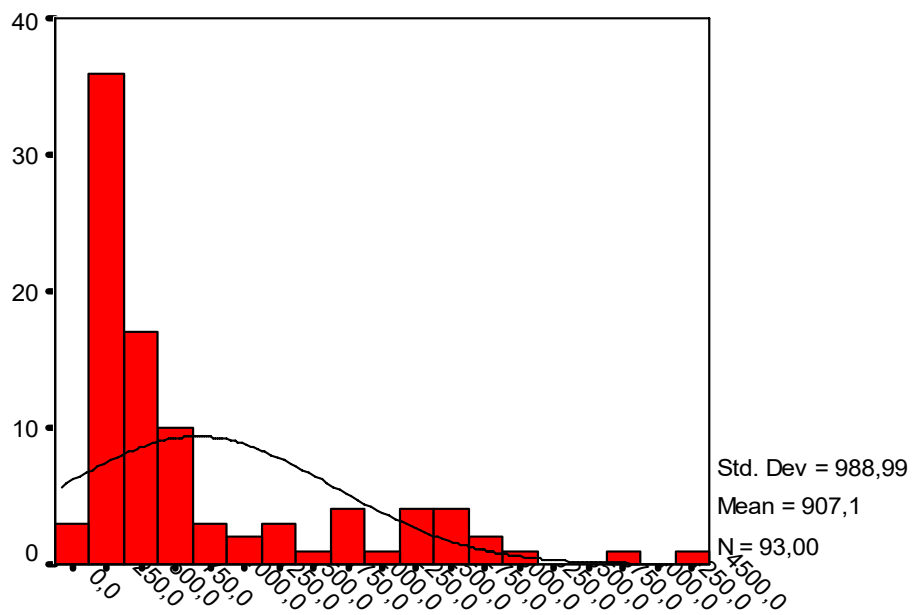
Beosztása

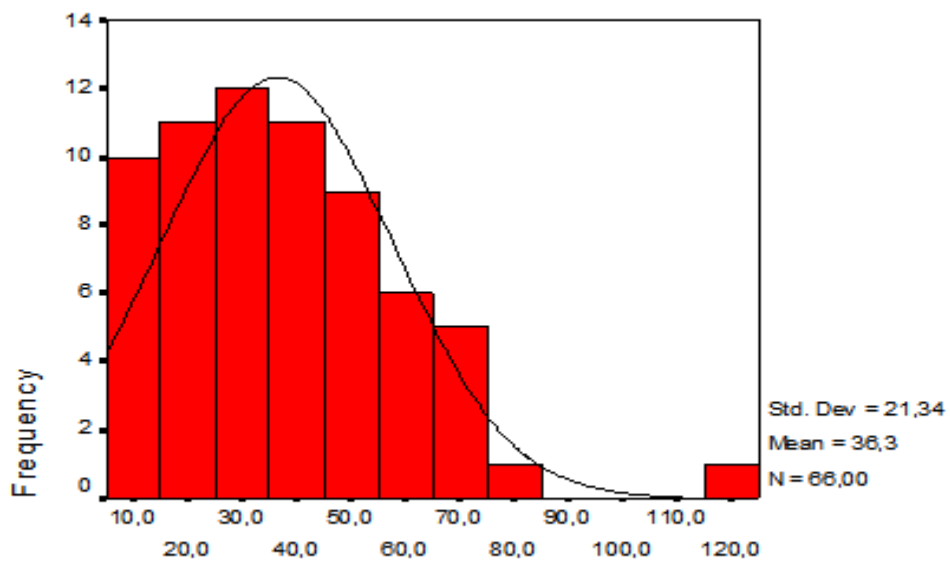

Gyülekezet lélekszáma

Gyülekezet lélekszáma (ha gyülekezetben dolgozik)

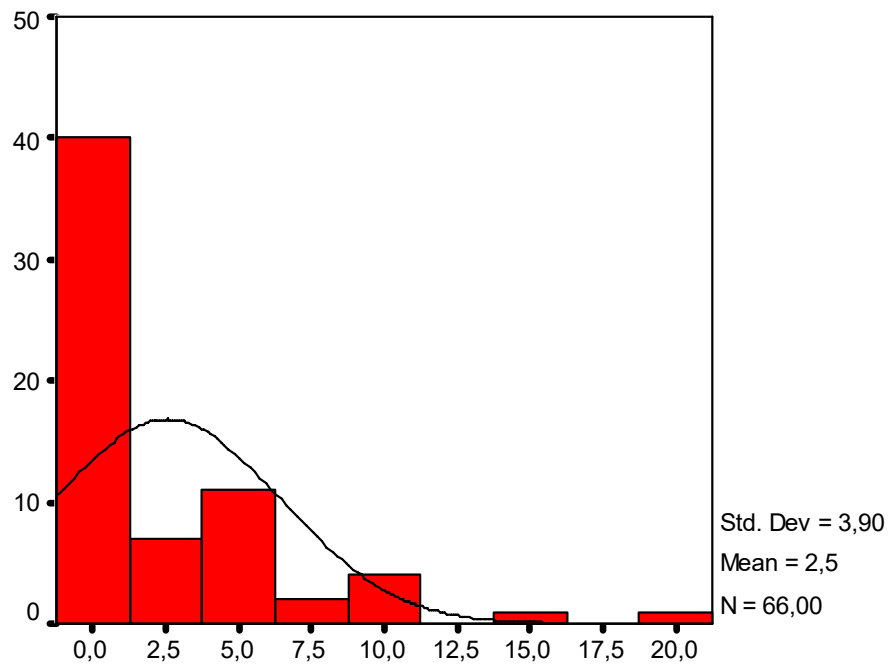
Hány kilométerre van a megyeközponttól?

Hány kilométerre van a megyeközponttól?

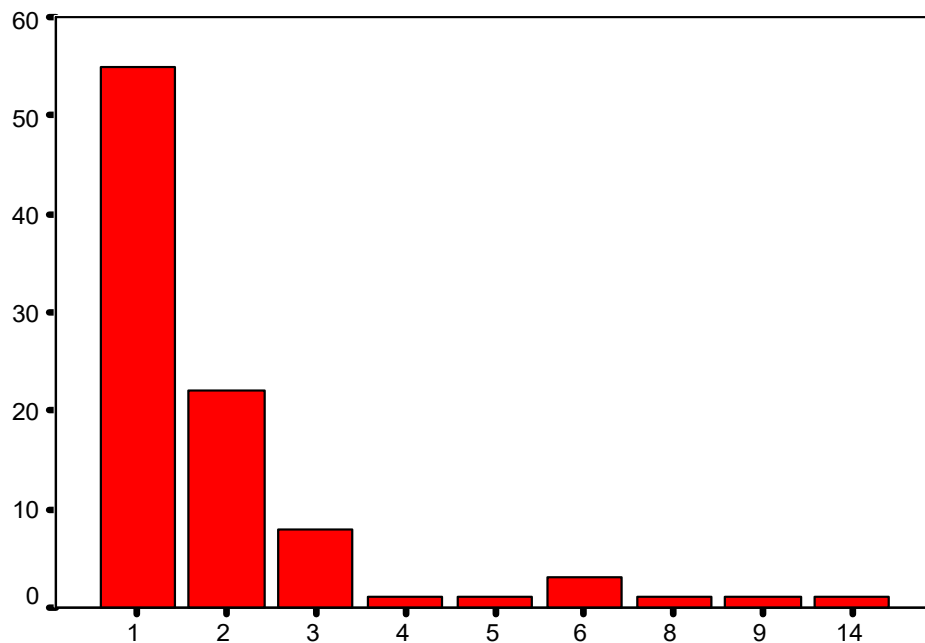

Hány kilométerre van az "aszfaltozott" úttól?

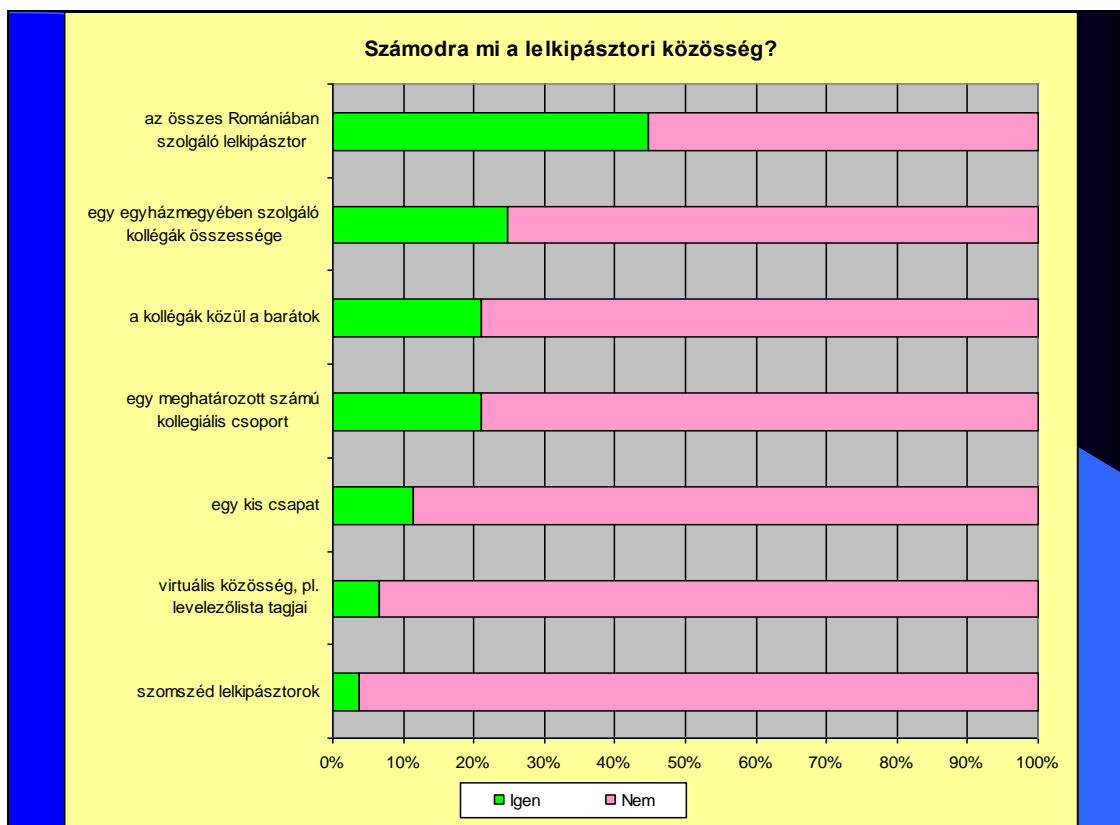
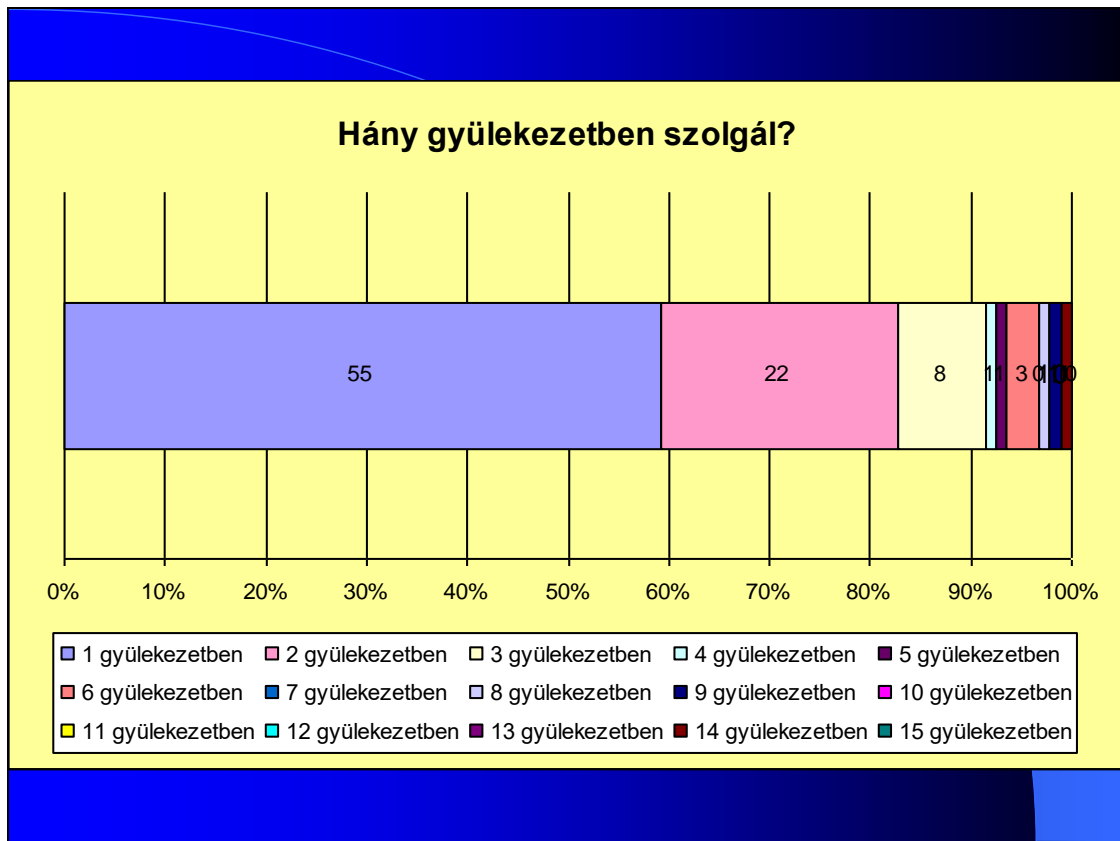

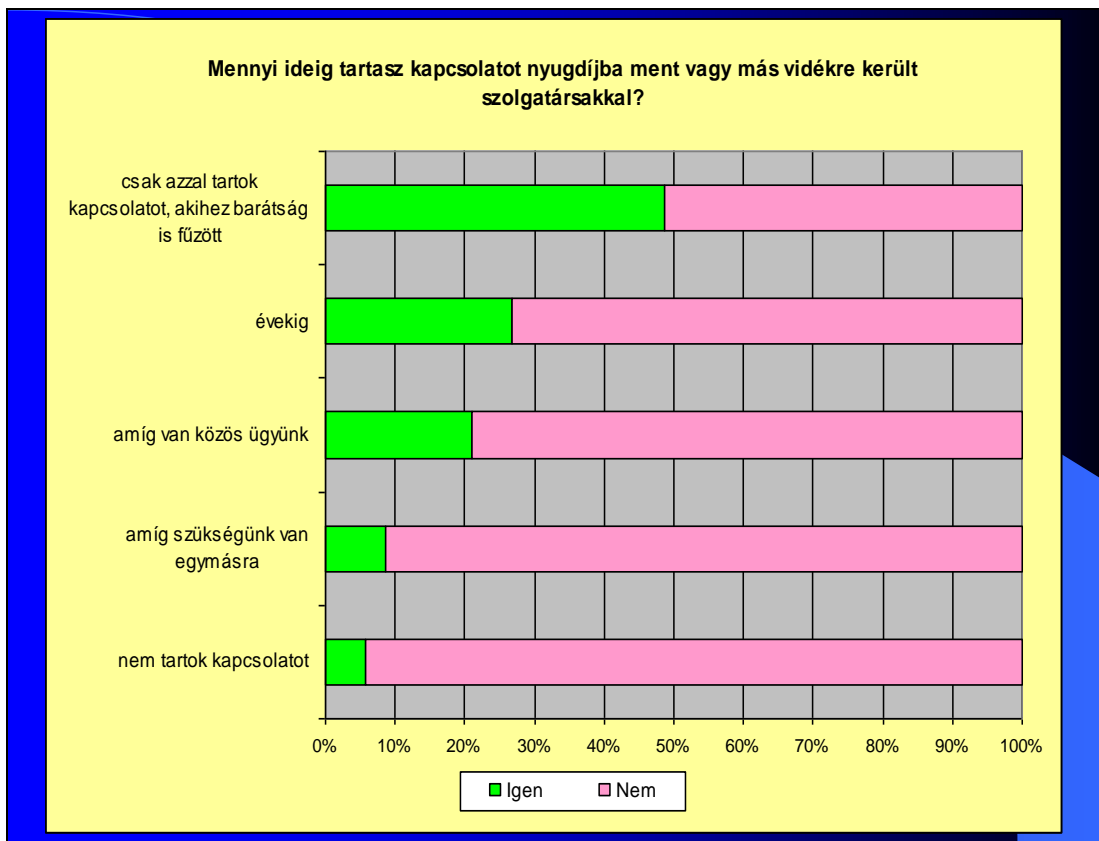
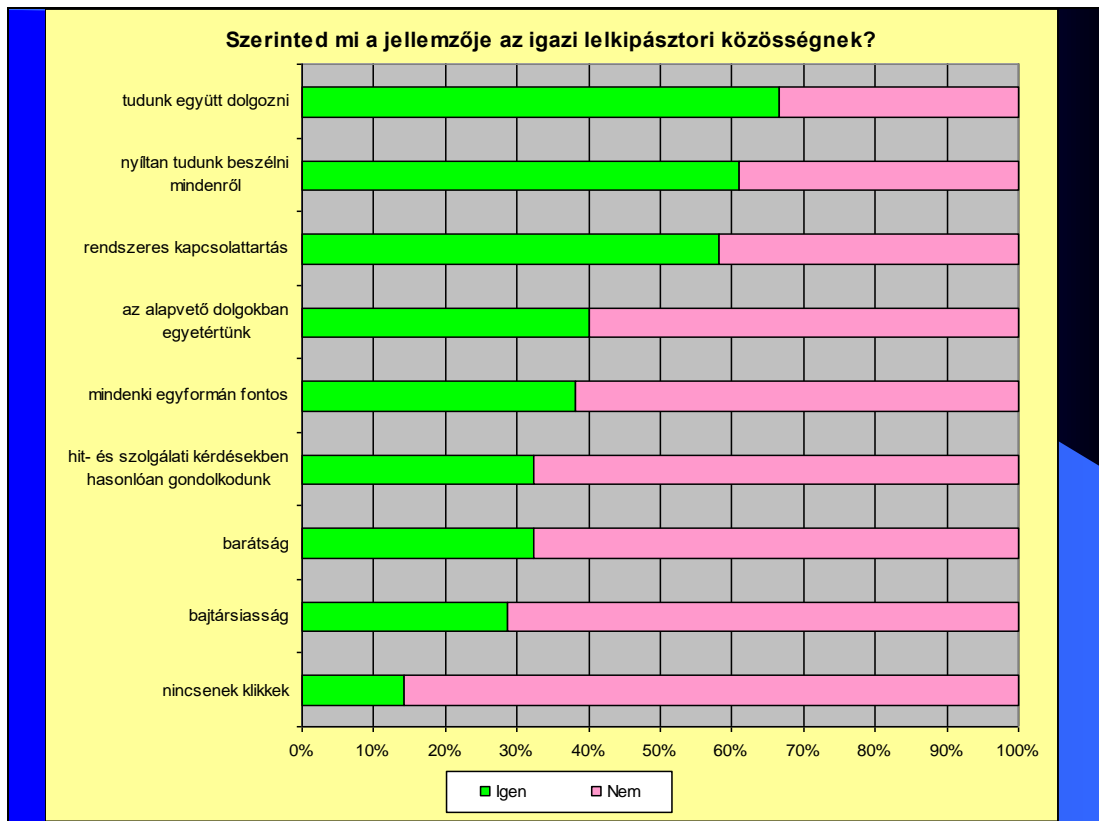
Hány kilométerre van az "aszfaltozott" úttól?

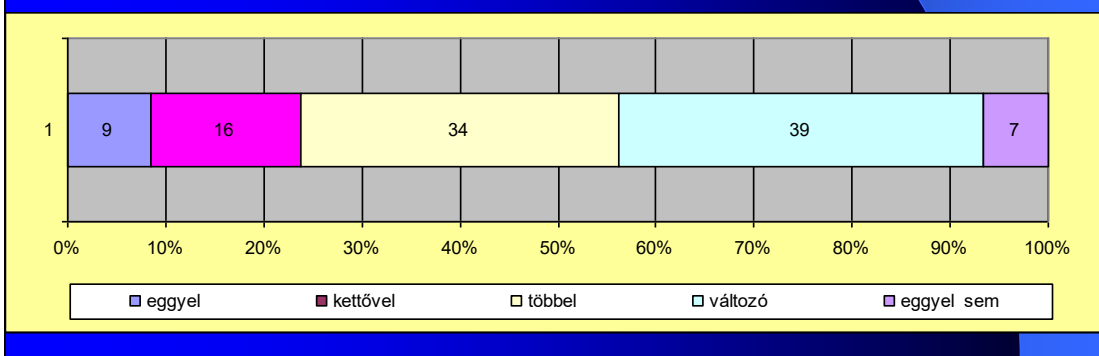
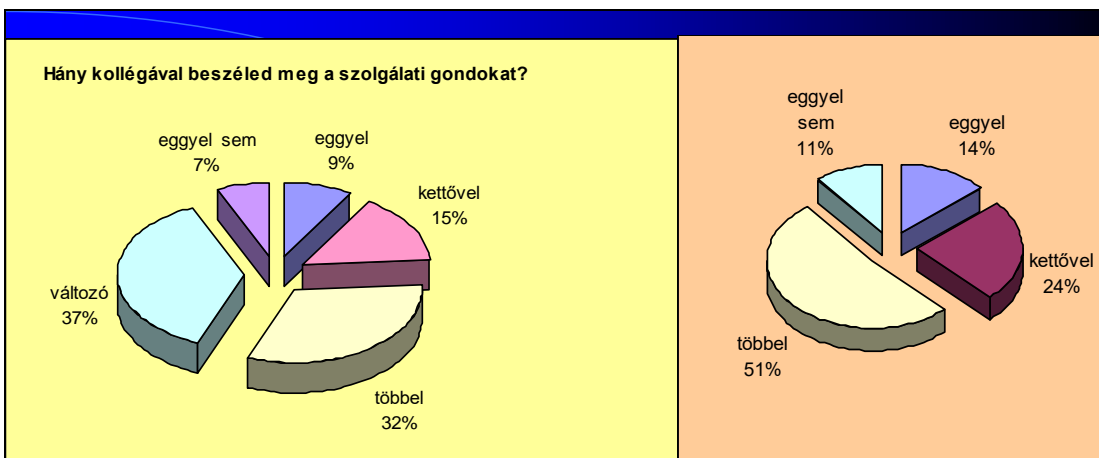
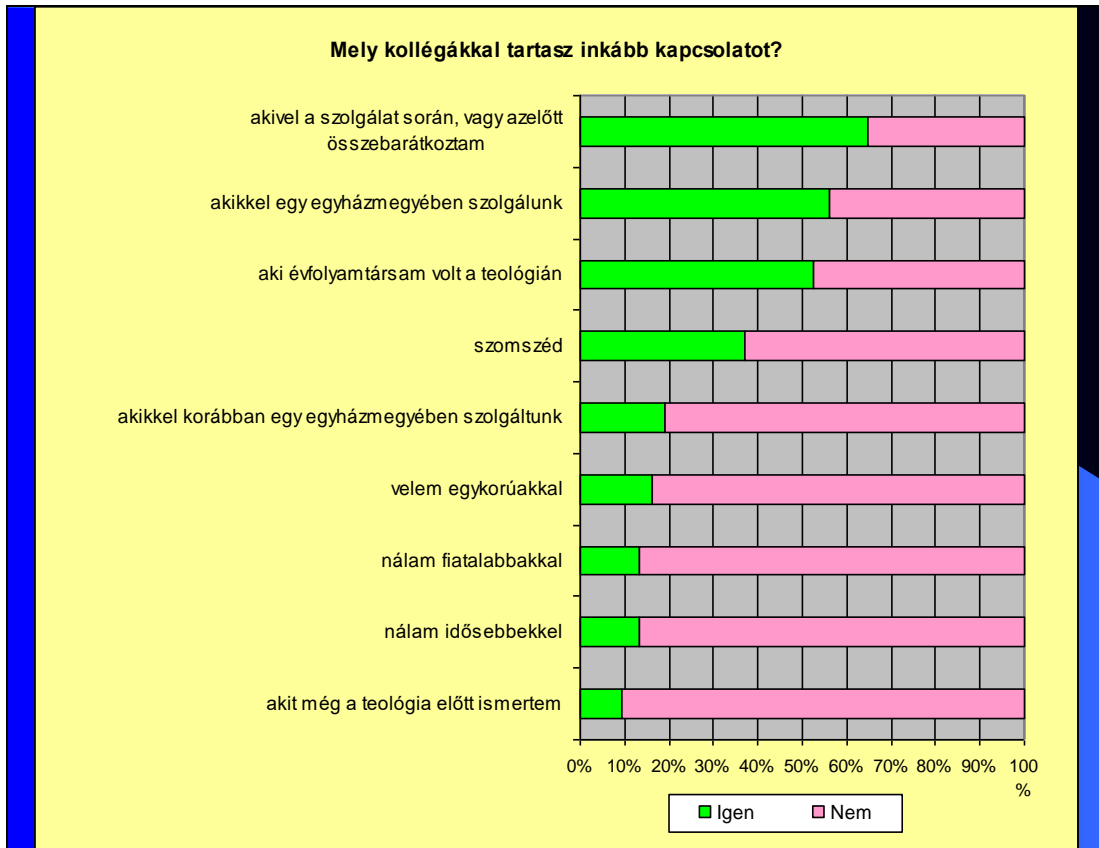
Hány gyülekezetben szolgál?

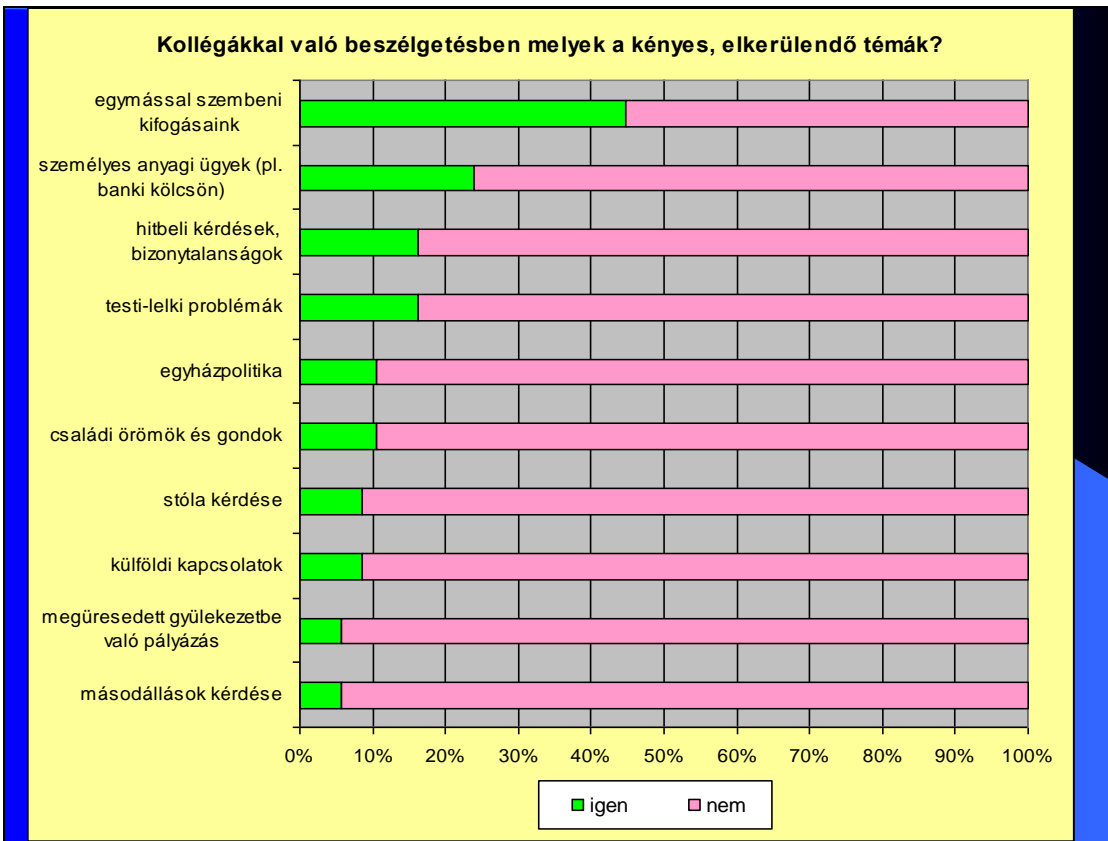
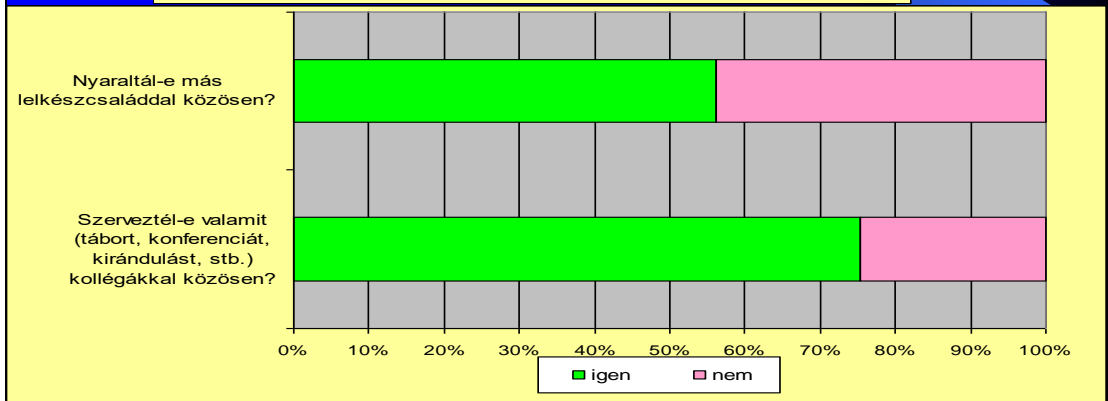
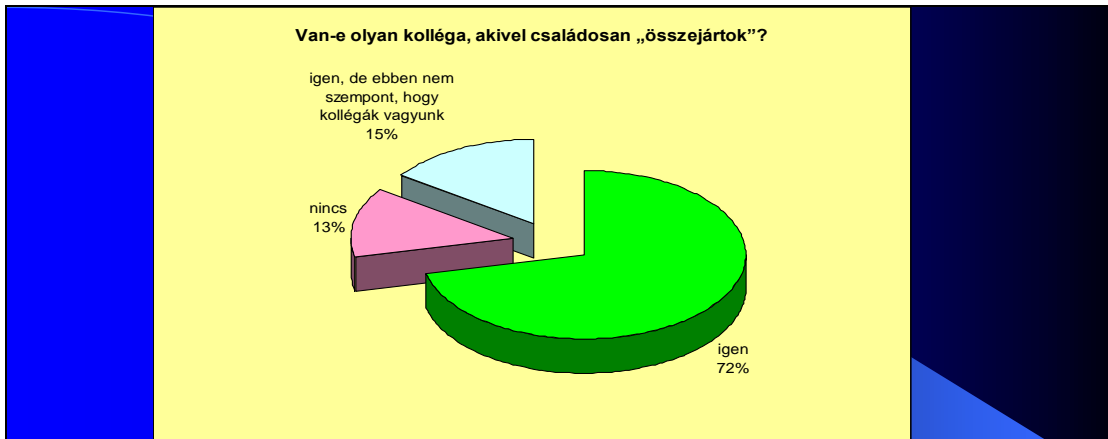

Hány gyülekezetben szolgál?

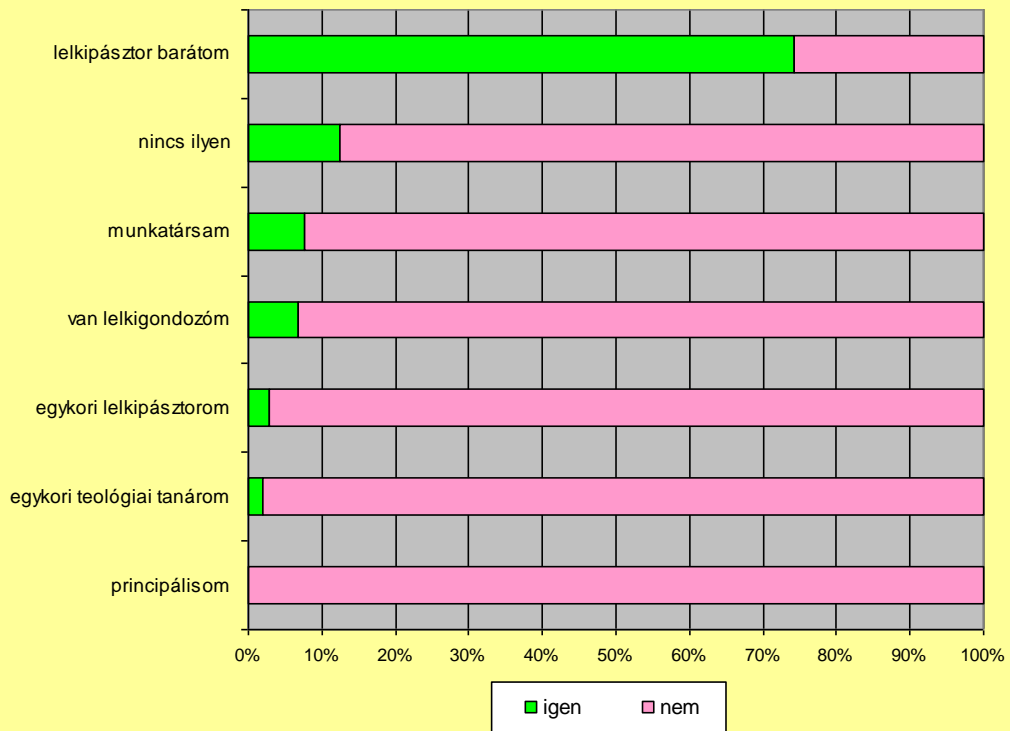

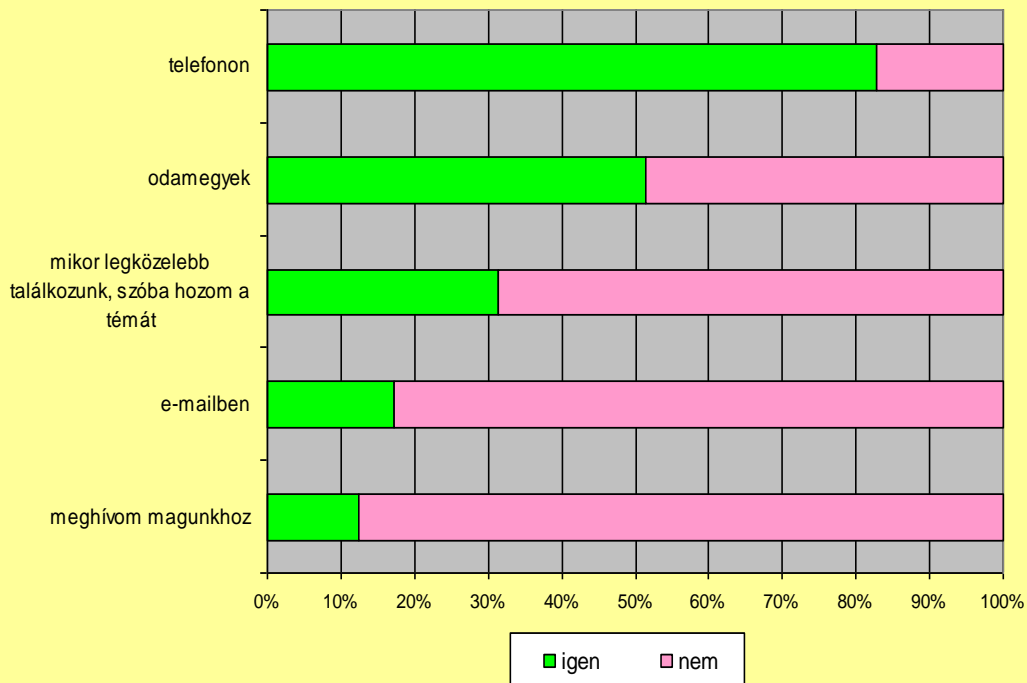

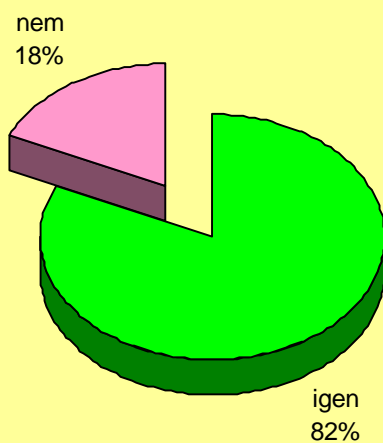
Van-e olyan lelkipásztor, akivel meg tudod beszélni a magánéleti, hitbeli, lelki, egészségügyi, stb. bajaidat?

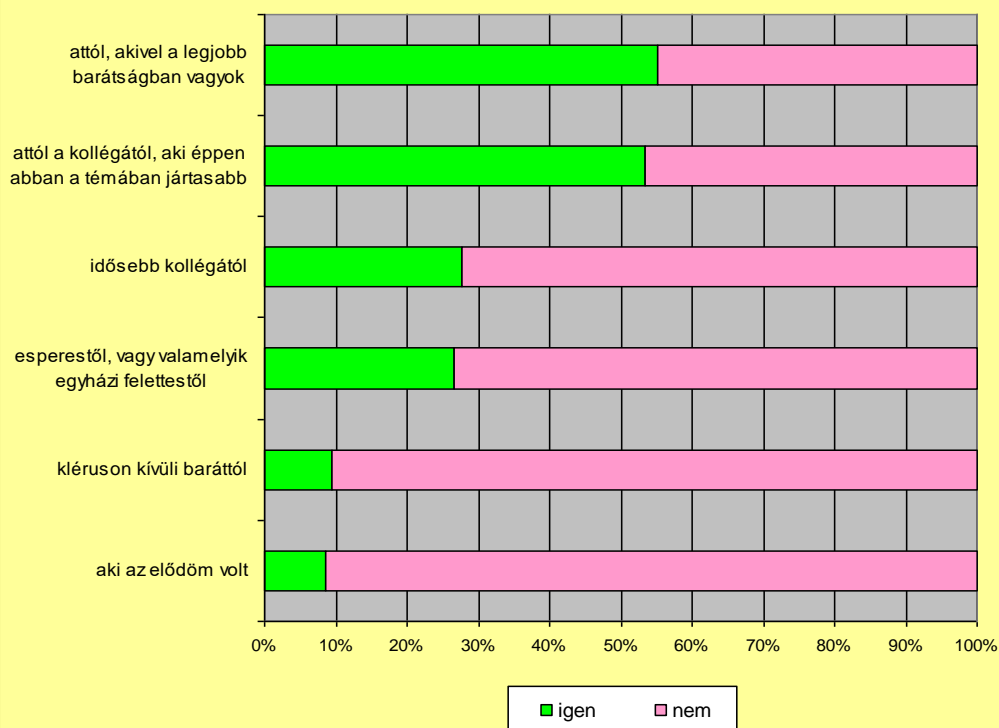
Ha a szomszéd lelkipásztorral van megbeszélni valód, hogyan veszed fel vele a kapcsolatot?

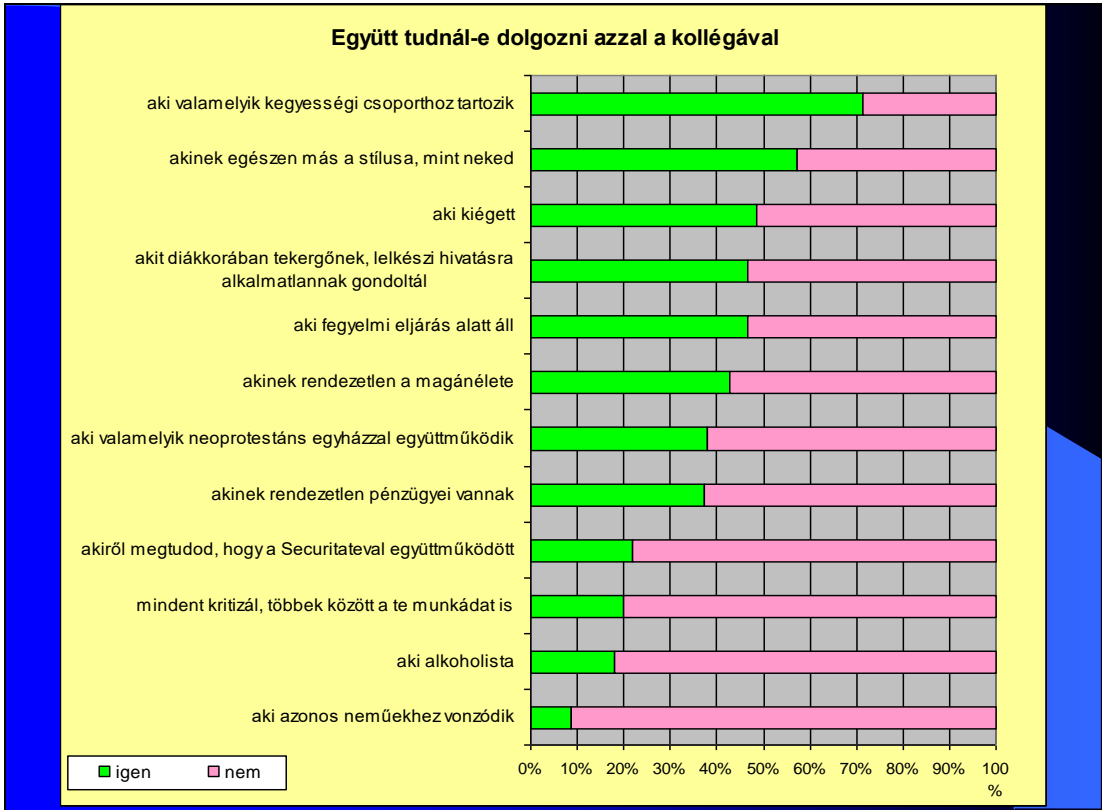
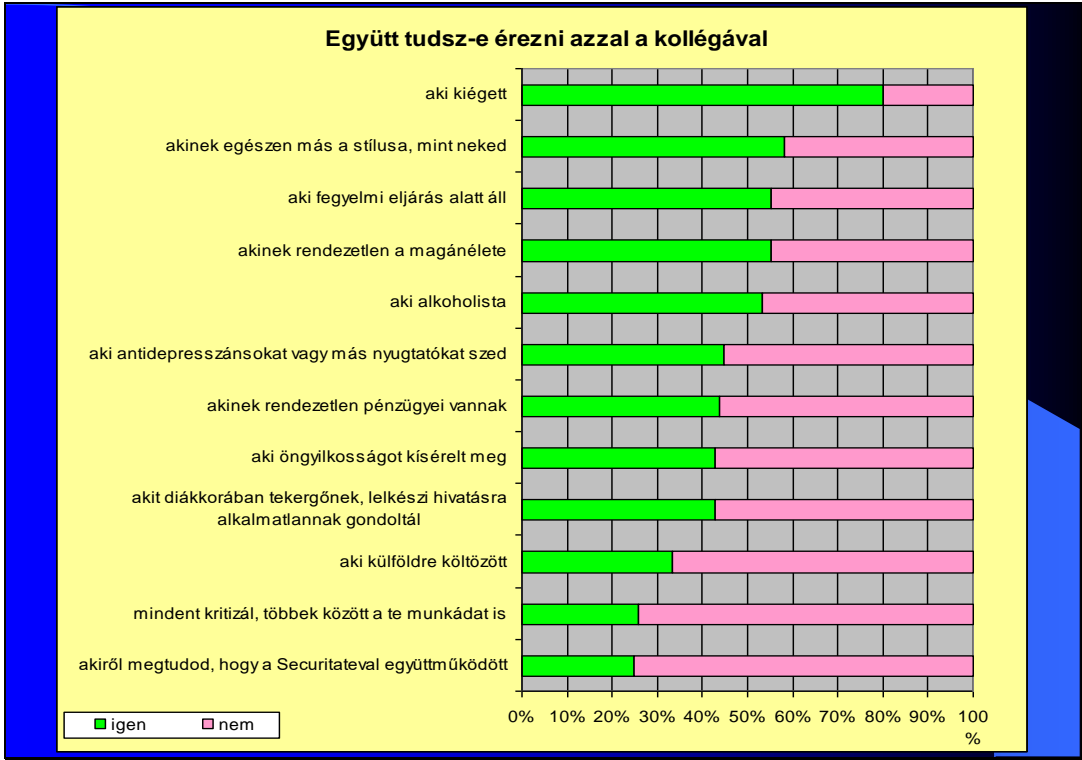

Kért-e tőled kolléga tanácsot valamilyen szolgálati kérdésben?

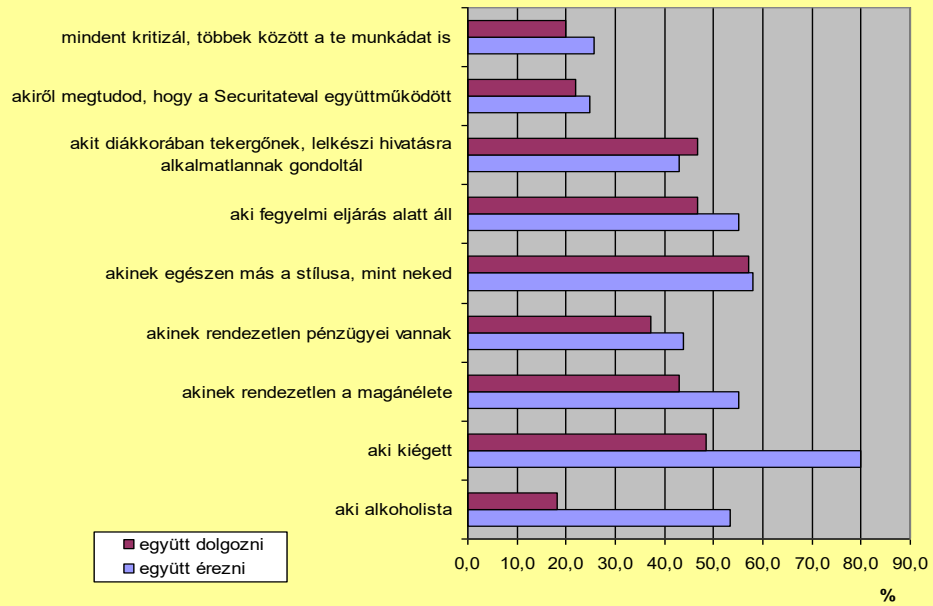
Te kitől kérsz tanácsot ilyen esetben?

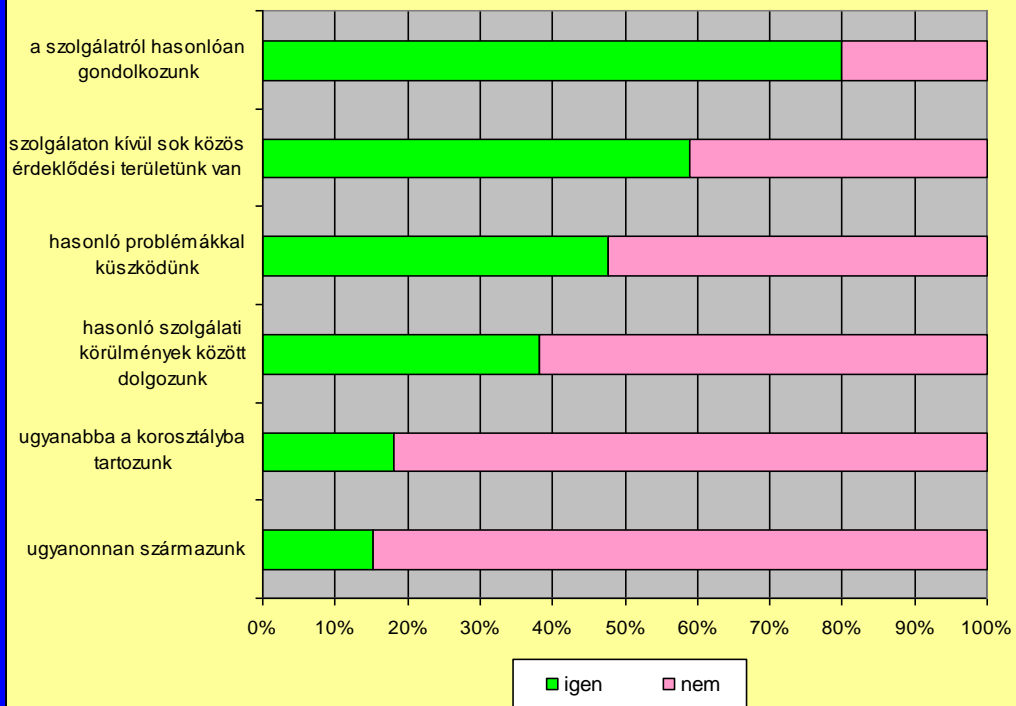

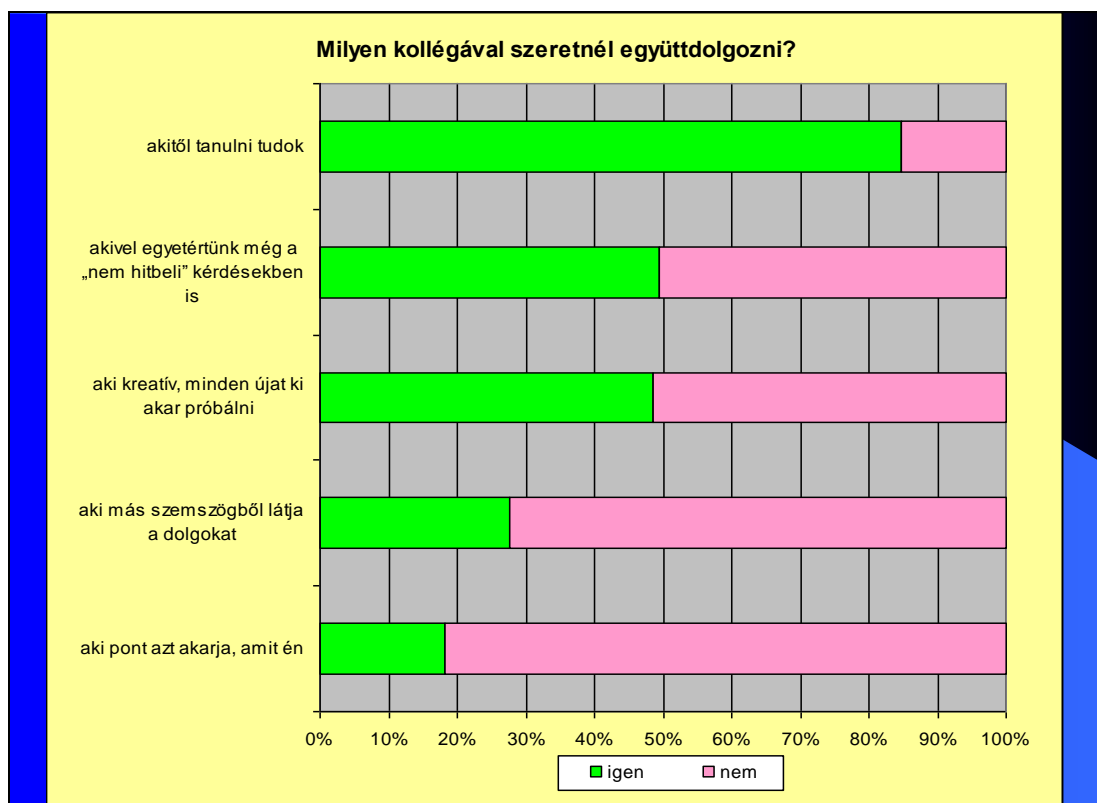
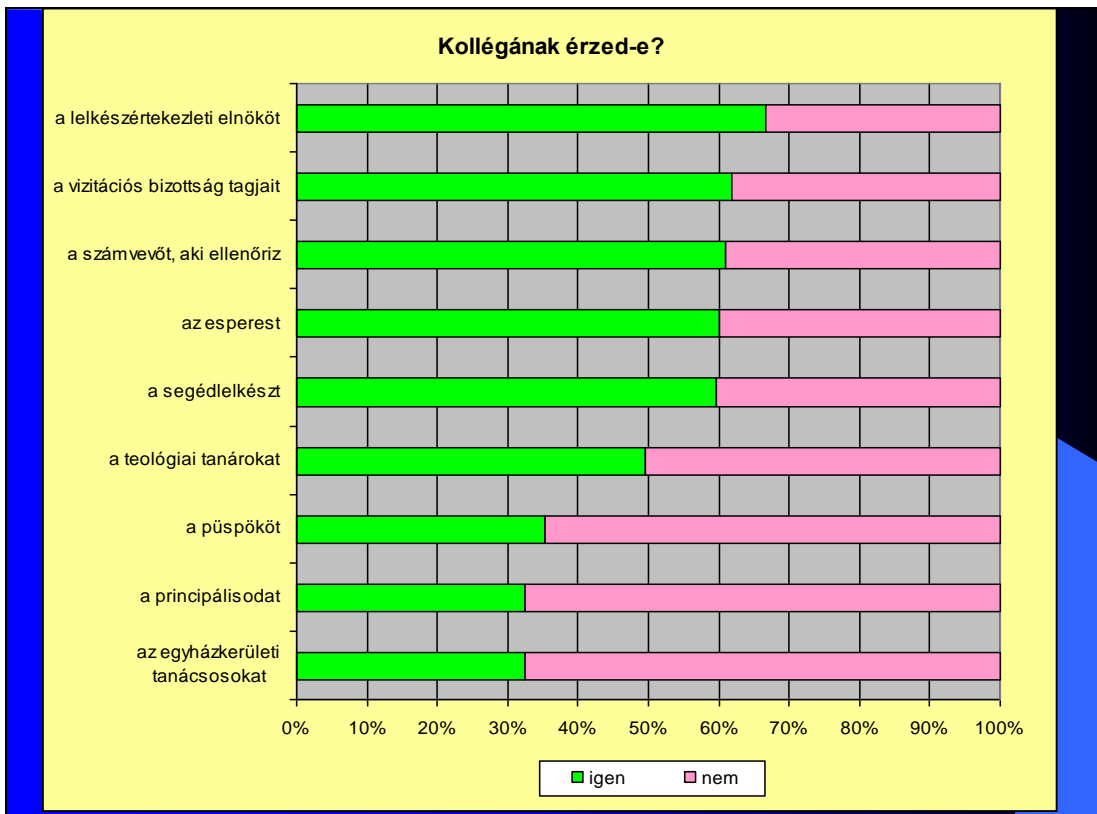

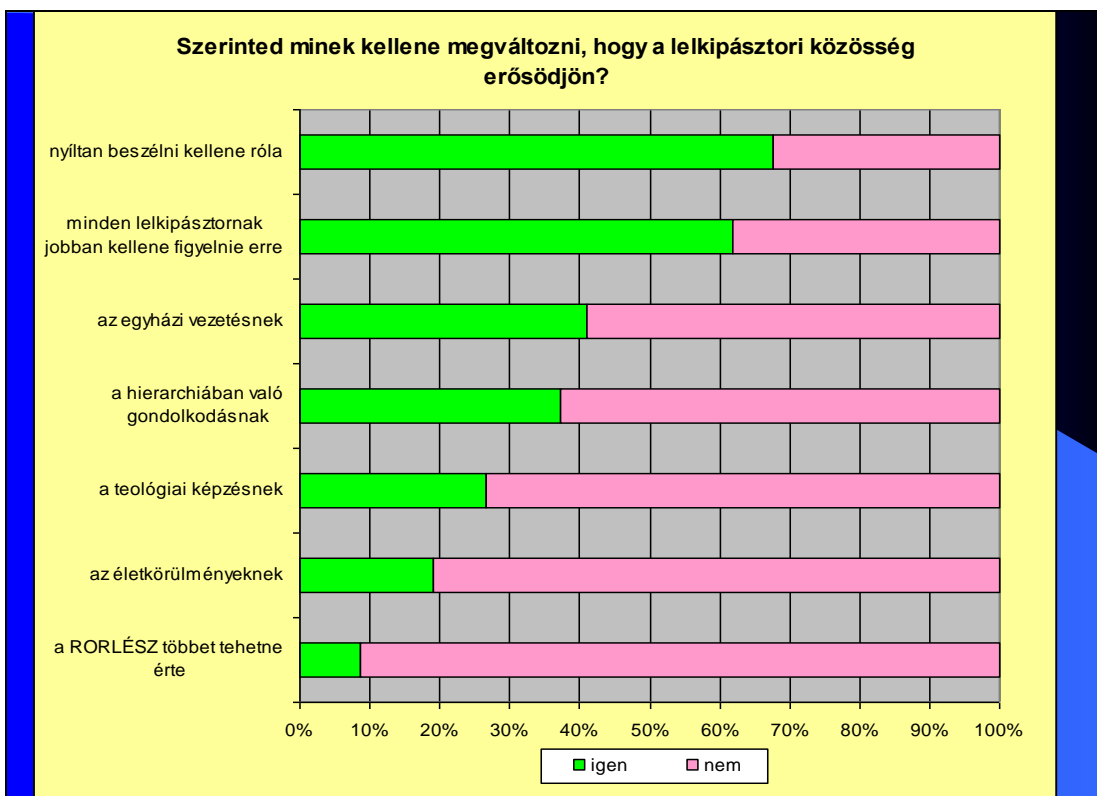
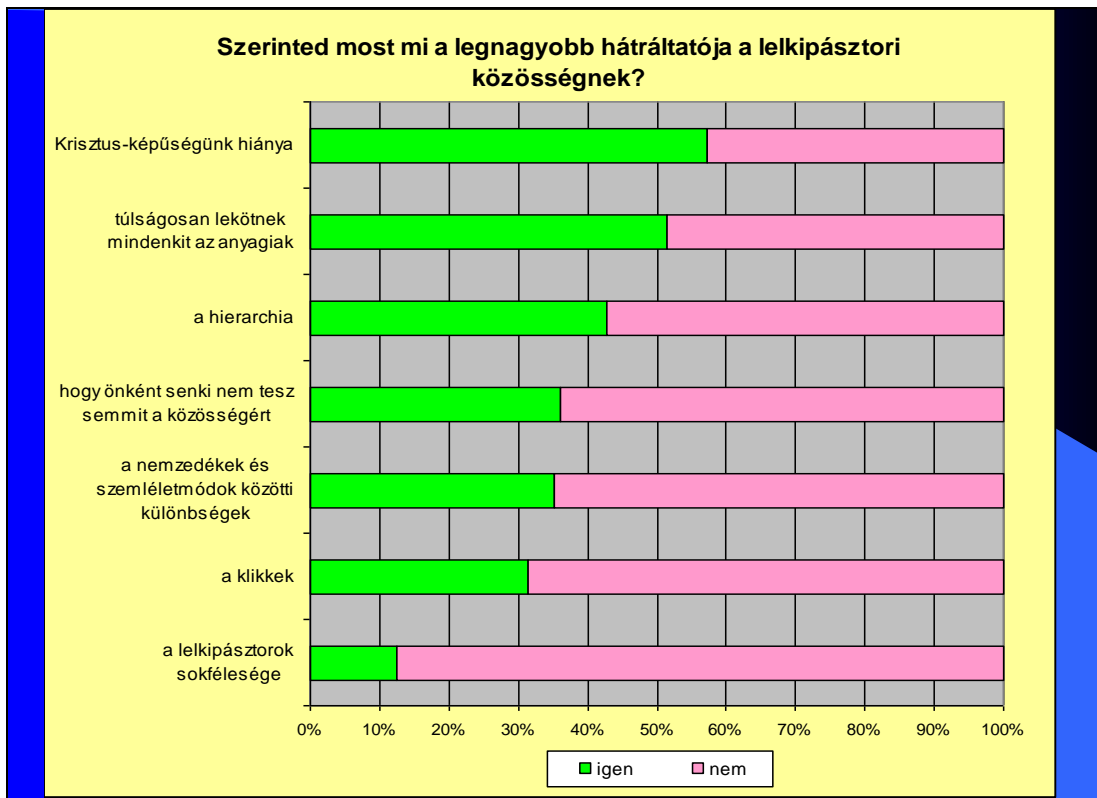
Együtt tud érezni - együtt tud dolgozni

Milyen az a kolléga, akit azonnal magadhoz közeleink érzel?

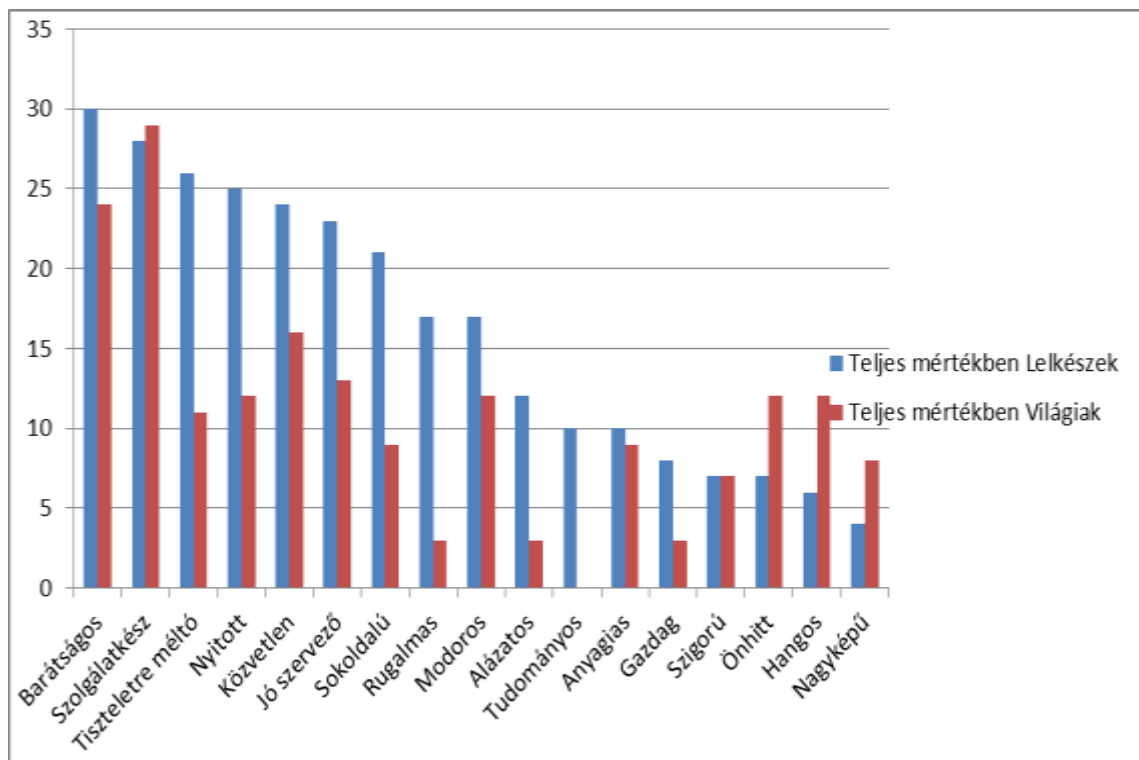

2. Melléklet⁵⁸⁷

Jelölje meg, hogy az alábbi *tulajdonságokat* mennyire tartja jellemzőnek az ön által ismert lelkipásztorokra:

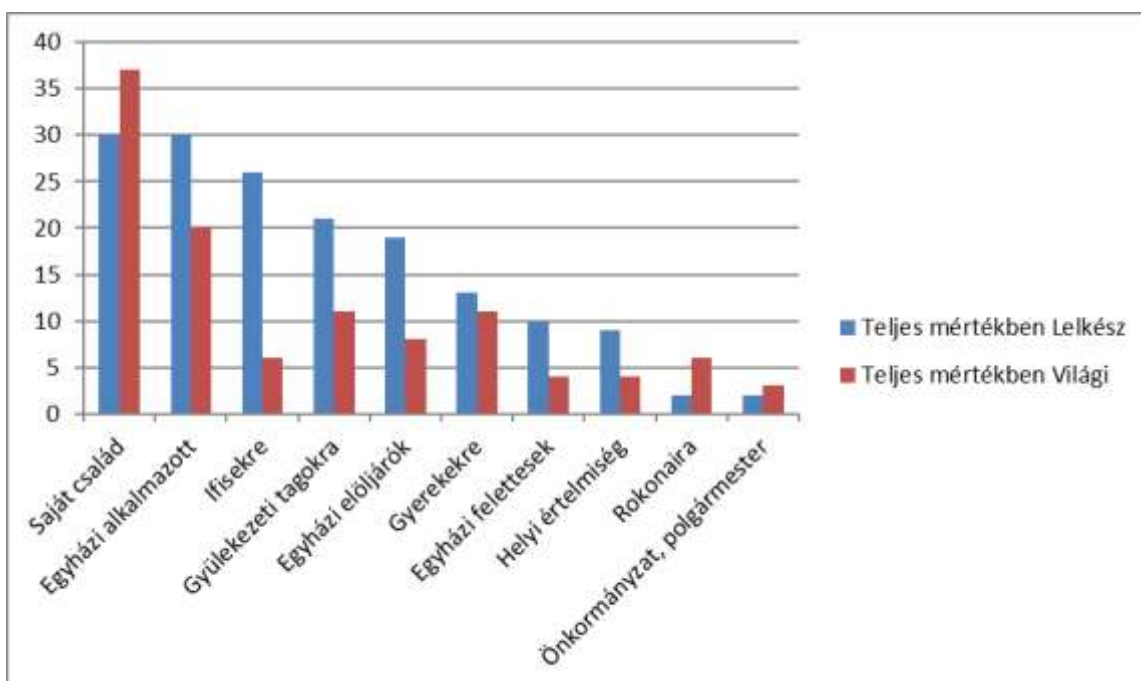
	Egyáltalán nem	Inkább nem	Nem	Inkább jellemző	Teljesen mértékben	NT/NV
Szolgálatkész						
Nyitott						
Rugalmas						
Közvetlen						
Gazdag						
Sokoldalú						
Tiszteletre méltó						
Nagyképű						
Modoros						
Tudományos						
Hangos						
Alázatos						
Szigorú						
Anyagias						
Jó szervező						
Barátságos						
Önhitt						

⁵⁸⁷ A kérdőív *A lelkészkép változása* címmel megtartott Egyházkerületi Lelkészerőkezeletre készült (Szováta, 2013.okt.15-16.). Az online kérdőívet 50 lelkipásztor és 50 nem lelkész jellegű személy töltötte ki. A kérdőívet és a grafikonokat Beke Boróka lelkészerőkezeleti elnök készítette, a konferencián Máté István magyarlétai lelkipásztor értékelte az eredményeket.

Ön szerint **kire számíthat** a lelkész egyházi teendőinek végzésében? Jelölje X-el!

	Egyáltalán nem számíthat	Inkább nem számíthat	Nem számíthat	Inkább számíthat	Teljes mértékben számíthat	NT/NV
Saját családjára						
Rokonaira						
Gyülekezeti tagokra						
Gyerekekre						
Ifjúságra						
Egyházi elöljárókra						
Egyházi alkalmazottakra						
Egyházmegyei szervekre						
Egyházkerületi szervekre						
Helyi értelmiségre						
Helyi önkormányzati tanácsosokra, polgármesterre						

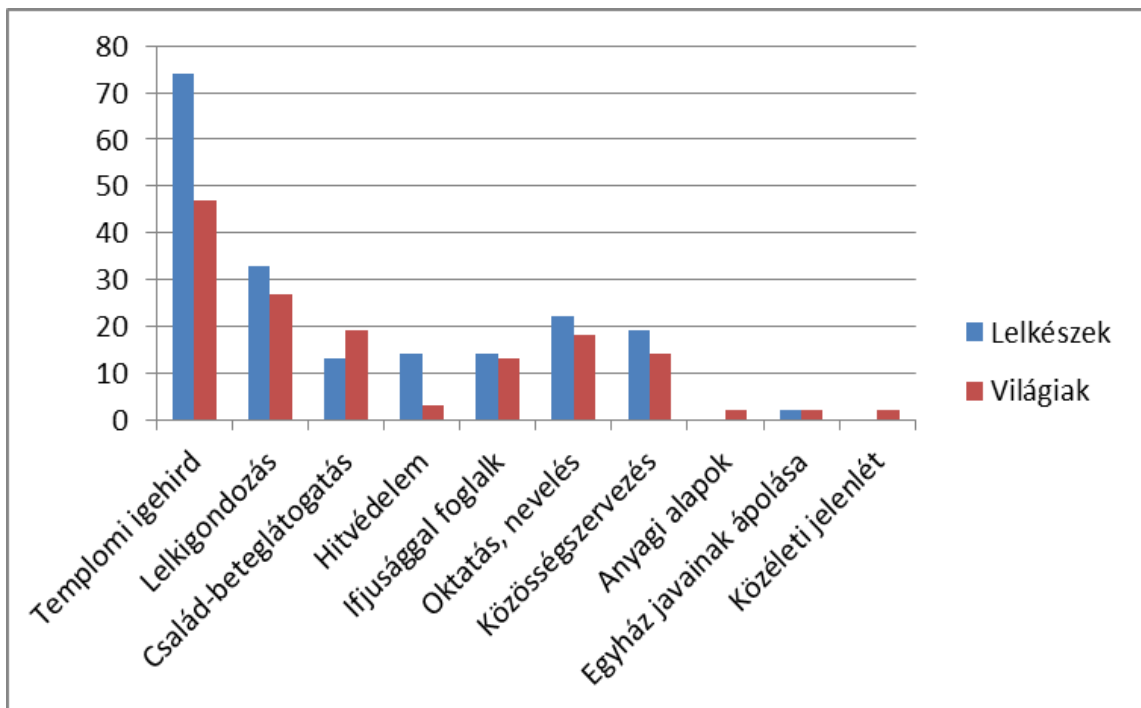
Mit tart a lelkészek legfontosabb teendőjének?

1-től 10-ig jelölje fontossági sorrendben, ahol az 1. a leginkább fontos, a 10. a legkevésbé fontos.

Oktatás, nevelés	
Templomi Igehirdetés	
Közösségszervezés	
Anyagi alapok előteremtése, pályázatírás	
Az egyház javainak ápolása, fejlesztése	
Lelkigondozás	
Család – beteglátogatás	
Ifjúsággal való foglalkozás	
Közéleti jelenlét	
Hitvédelem	

Egyéb fontosnak vélt teendő:

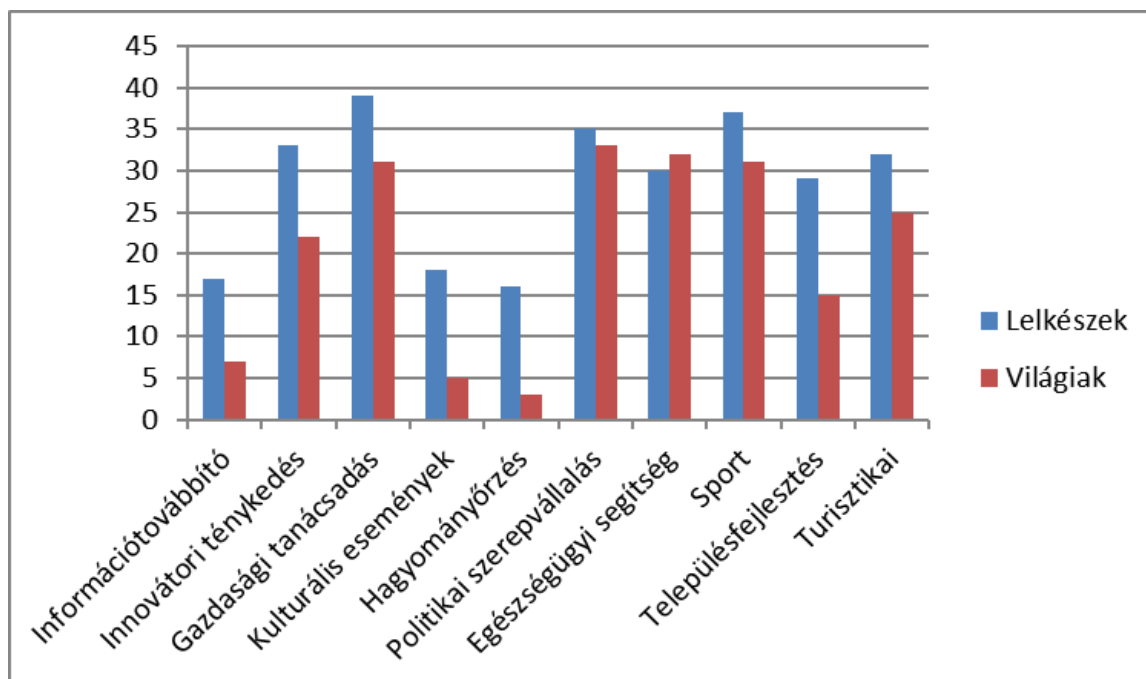

A lelkész közéleti szerepvállalása

Ön szerint milyen tevékenységet vállal magára a lelképásztor az egyházi teendői mellett? Pontozza 1-10-ig, ahol a 10. a maximális jelenlétet jelöli a tevékenységben.

Információtovábbító																				
Innovátori ténykedés																				
Gazdasági tanácsadás																				
Kulturális események szervezése																				
Hagyományőrzés																				
Politikai szerepvállalás																				
Egészségügyi segítség																				
Sport																				
Településfejlesztés																				
Turisztikai																				

FELHASZNÁLT IRODALOM

2006. évi I. jogszabály. *A Romániai Református Egyház szervezetéről és kormányzásáról.* Hatályba lépett 2006. június 1-én. Kolozsvár, 2006.
- ADORJÁNI Zoltán: Kedves Szolgatársak! In: *Lelkésztovábbképzés. Programfüzet.* 2015. [h. n., é. n.], 1.
- A Magyar Református Egyház istentiszteleti rendtartása.* Összeállította a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának Liturgiai Bizottsága D. Dr. Csiha Kálmán püspök elnöke alatt. Budapest 1997; [Kolozsvár], a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának kiadása, 1998.
- A Második Helvét Hitvallás.* Budapest, A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2008.
- A Román Népköztársaságban levő Református Egyház Statútuma.* Alkotta az 1948. évi október hónap 24-én megnyílt Kolozsvári Zsinat. Kolozsvár, Kiadja a Kolozsvári és Nagyvárad Református Egyházkerület, 1949.
- A Romániai Református Egyház Alkotmánya (Statútuma).* Hatályba lépett 2006. június 1-én. Kolozsvár, 2006.
- A Romániai Református Egyház Kánonja. Első Főrész.* Kolozsvár, Kiadja az Erdélyi és Királyhágómelléki Református Egyházkerület, 1996.
- BARTH, Karl: *A keresztyén tanítás a Heidelbergi Káté alapján. A bonni egyetem 1947 tavaszi félévében tartott előadások.* Budapest, Kálvin Kiadó, 2013.
- BAUER, Karl-Adolf: Pfarrer-/Pfarrerinnenausbildung. In: *RGG. Vierte, völlig neu bearbeitete Auflage.* Tübingen, Mohr Siebeck, 6/2003, 1211-1216.
- BODÓ Sára: Illusztrációs lehetőségek a prédikációban. In: HANULA Gergely (szerk.) *Logos és akoés - Az Ige megszólalása és megszólaltatása. Tanulmányok a 60 éves Vladár Gábor tiszteletére.* Pápa, Református Teológiai Akadémia, 2012, 179–186.
- BODÓ Sára: Lelkipásztori hivatás és spiritualitás. In: FAZAKAS Sándor – FERENCZ Árpád (szerk.): „Krisztusért járva követségben...” *Tanulmánykötet a 60 éves Bölcskei Gusztáv születésnapjára.* Debrecen, DRHE, 2012, 303-320.
- BOGÁRDI Szabó István: Hitvallásos irataink az igehirdetésről. In: *Theologiai Szemle XXV.* (1982/1), 24–28.
- BOHREN, Rudolf: Lasterkatalog für Prediger. In: uő: *Predigtlehre.* München, Kaiser, 1986, 402–422.
- BOHREN, Rudolf: *Predigtlehre.* München, 1971.
- BONHOEFFER, Dietrich: *Az egyház lényege.* Kolozsvár, Exit Kiadó, 2013.
- BOROSS Géza: A magyar református egyház igehirdetése. In: *Református Szemle* 1997, 171–172.
- BUSTYA Dezső: Alkalmi istentiszteleti szolgálataink igehirdetése. In: *Református Szemle* 2002, 346–357.
- BUSTYA Dezső: Lelkigondozó prédikálás. In: *Református Szemle* 2006, 512–521.
- BUSTYA Dezső: Prédikálásunk felszíniessége. In: *Református Szemle* 1997, 472–474.
- BUSTYA Dezső: Prédikációs problémáink. In: *Református Szemle* 2008, 254–261.

- BORBÁTH Dániel: Az igehirdetés – találkozás. In: *Református Szemle* 1970, 3–11.
- BORBÁTH Dániel: Az igehirdető felelőssége és erőforrása. In: *Református Szemle* 1959, 97–99.
- CSIHA Kálmán: Püspöki jelentés a Romániai Református Egyházban folyó lelkészképzésről. Elhangzott a Református Világszövetség teológiai képzéssel foglalkozó konferenciáján. Balatonfüreden, 1994. okt. 4-én. In: *Értesítő* III. (1994/ 9-10), 1 és 2.
- DÁVID Gyula (szerk.): Önvizsgálat-szolgálat. Ne félj, mert megváltottalak...[Gondolatok Ézs 43,1. alapján.] Útkeresés. Theologiai irodalom. Kanonika vizitáció. Az igehirdetés ellenőrzése. In: *Református Szemle* 1972, 250–254.
- DENECKE, Axel: *Persönlich predigen. Anleitungen und Modelle für die Praxis*. Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1979.
- DINGEMANS, G. D. J: De persoon van de communicator. In: *uó: Als hoorder onder de hoorders... Een hermeneutische homiletiek*. Kampen, Kok, 1995, 152–158.
- DOUGLASS, Klaus: *Az új reformáció. 96 tétel az egyház jövőjéről*. Budapest, Kálvin János Kiadó, 2002.
- DOUMA, Jos: *Veni Creator Spiritus. De meditatie en het preekproces*. Kampen, Kok, 2000
- ENGEMANN, Wilfried: *Einführung in die Homiletik*. Tübingen und Basel, A. Francke Verlag, 2011.
- Értesítő* II. (1993/2).
- Értesítő* II. (1993/4).
- Értesítő* II. (1993/ 12).
- Értesítő* III. (1994/1).
- Értesítő* III. (1994/5–6).
- Értesítő* III. (1994/9–10).
- Értesítő* III. (1994/1).
- Értesítő* IV. (1995/8–9).
- Értesítő* IV. (1995/1).
- Értesítő* IV. (1995/12).
- Értesítő* VIII. (1992/3).
- Értesítő* IX. (2000/5–6–7).
- Értesítő* IX. (2000/12).
- Értesítő*. XVII. (2008/2).
- FAZAKAS Sándor: Az egyház nevében? A reprezentáció történelmi változásai és jelenkori kérdései. In: FAZAKAS Sándor – FERENCZ Árpád (szerk.): „Krisztusért járva követésben...” *Tanulmánykötet a 60 éves Bölcseki Gusztáv születésnapjára*. Debrecen, DRHE, 2012, 445–472.
- FAZAKAS Sándor: Bármilyen elhangozhat? Az igehirdetés felelőssége. In: SZABÓ Lajos (szerk.): *Homiletika ökumenikus palettán – Együttgondolkodó előadások az igehirdetésről*. Budapest, Luther Kiadó, 2013, 53–67.
- FAZAKAS Sándor: Hivatásértelmezésünk a küldetés és az elvárások feszültségében. In: *Református Egyház* 58. (2006/9), 203–206.
- FAZAKAS Sándor: *Új egyház felé? – a második világháború utáni református egyházi megújulás ekkleziológiai konzekvenciái*. Dissertationes Theologicae 4. Debrecen, Debreceni Református Kollégium, 2000.

- FAGERBERG, Holsten: Amt/Ämter/Amtverständnis. In: *Theologische Realenzyklopädie*. Band II. Berlin, New York, Walter de Gruyter, 1978, 553–574.
- FEKETE Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2013.
- FEKETE Károly: A kor és az igehirdetés kapcsolata. In: SZABÓ Lajos (szerk.) *Homiletika ökumenikus palettán. Együttgondolkodó előadások az igehirdetésről*. Budapest, Luther kiadó, 2013, 91–114.
- FEKETE Károly: Az anyaszentegyház szolgálói, azok rendeltetése és kötelességei (a II. Helvét Hitvallás XVII–XVIII. fejezetének magyarázata). In: *Református Presbiteri Füzetek* 1–24. Előadások a II. Helvét Hitvallásról Tahiban, 1996. szept. 2–6 között tartott V. nemzetközi presbiteri konferencián elhangzott előadások. Budapest, Kiadja a Magyar Református Presbiteri Szövetség, 1996, 86–105.
- FEKETE Károly: Kortárs igehirdetési irányok és tendenciák a jelenkori magyar protestáns igehirdetésben. Különös tekintettel a rendszerváltás után nyomtatásban megjelent igehirdetés-kötetekre. In: *Lelkipásztor* 84. (2009/8–9), 292–305.
- FRIEDMANN, H. Edwin: *Nemzedékről nemzedékre*. Kolozsvár, Exit Kiadó, 2008.
- GAÁL Botond: A lelkészképzés általános és igei alapelvei. In: *Református Szemle* 1997, 426–434.
- GERÉB Zsolt: Az Egyház építése a szolgálatok által az Efézus 4,7–16 tükrében. In: Fazakas Sándor-Ferencz Árpád (szerk.): „Krisztusért járva követségben...” *Tanulmánykötet a 60 éves Bölcskei Gusztáv születésnapjára*. Debrecen, DRHE, 2012, 359–376.
- GOG, Sorin: Az ateizmus után. Románia a vallási újjászületés és szekularizáció között. In: *Erdélyi társadalom (Összpont)*, 5 (2007/1), 51–63.
- GOSKER, Margriet: *Het ambt in de oecumenische discussie*. Budapest-Amstelveen, Uitgeverij Eburon, 2000.
- GÖNCZY Lajos: A lelkészképzés és -képesítés reformja. In: *Református Szemle* 1927, 417–418.
- GÖNCZY Lajos: Az igehirdetés és a lelkigondozás. In: *Református Szemle* 1982, 101–104.
- GRETHLEIN, Christian: *Pfarrer – ein theologischer Beruf!* Frankfurt am Main, Edition Chrismon, 2009.
- GRÖZINGER, Albrecht: *Homiletik*. Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2008.
- HAENDLER, Otto: *Die Predigt. Tiefenpsychologische Grundlagen und Grundfragen*. Berlin, Verlag Alfred Töpelmann, 1960.
- HALASKI, Karl: Wegweisung für die Leitung unserer Gemeinden. In: HERRENBRÜCK, Walter – SCHMIDT, Udo (Hg.): *Warum wirst du ein Christ genannt? Vorträge und Aufsätze zum Heidelberger Katechismus im Jubiläumsjahr 1963*. Neukirchen, Neukirchener Verlag, 1965, 189–200.
- Heidelbergi Káté. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása. A történelmi bevezetést írta: Juhász Tamás. A szöveget gondozta: Juhász Tamás és Tonk István. Kolozsvár, 2003.*
- HEITINK, Gerben: *Biografie van de dominee*. Baarn, Uitgeverij Ten Have, 2001.
- HENDRIKS, J.: Visitation: geleidingsmiddel voor gemeenteopbouw. In: *Praktische Theologie. Nederlands tijdschrift voor pastorale wetenschappen*, 25 (1998/2), 140–158.
- IMRE Lajos: Az egyház igehirdető közösség. In: *Református Szemle* 1960, 95–99.
- IMRE Lajos: Az igehirdetés és a lelkigondozás. In: *Református Szemle* 1958, 9–14.

- IMRE Lajos: *Szombatesték a parókián. Ötvenkét meditáció ifjú lelkipásztoroknak*. Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 12. Sajtó alá rendezte Adorjáni Zoltán. Kolozsvár, Kolozsvári Református Teológiai Akadémia – Protestáns Egyháztörténeti Tan-szék, 2003.
- JOSUTTIS, Manfred: *Praxis des Evangeliums zwischen Politik und Religion. Grundprobleme der Praktischen Theologie*. München, Kaiser Verlag, 1988.
- JOSUTTIS, Manfred: *Der Pfarrer ist anders. Aspekte einer zeitgenössischen Pastoraltheologie*. München, Kaiser Verlag, 1982.
- KÁLVIN János: *Institutio Christianae Religionis. A keresztyén vallás rendszere. 1559. II.* Fordította és jegyzetekkel ellátta Buzogány Dezső. Református Egyházi Könyvtár, Új folyam 7/2. Sorozatszerkesztő Bogárdi Szabó István. Budapest, A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2014.
- KARLE, Isolde: *Der Pfarrberuf als profession. Eine Berufstheorie im Kontext der modernen Gesellschaft*. Freiburg im Breisgau, Kreuz Verlag, 2008.
- KISS Dénes István: A CE Szövetség és a református egyház. In: *Erdélyi társadalom*, 1. évf. (2003/2), 55–66.
- KISS Dénes: *Szocioblog. A Babeş-Bolyai Tudomány Egyetem Szociológiai Tanszékének Blogja*. <http://bbteszocioblog.blogspot.ro/2012/09/felekezeti-adatok-nepszamlalas-2011.html>.
- KISS Jenő: *Hármasban Isten színe előtt. Az ige, az igehirdető és az igehallgató gyülekezet*. Kolozsvár, Exit Kiadó, 2010.
- KISS Jenő: Kedves Szolgatársak! *Lelkésztovábbképzés. Programfüzet 2014*. [h. n., é. n.], 1.
- KLEIN, Wassilios: Propheten/Prophetie I. In: *TRE* 27/1997, 473-476.
- KLESSMANN, Michael: *Pastoralpsychologie. Ein Lehrbuch*. 2. Auflage. Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2004.
- KOCSEV Miklós: *Impulzusok a holland református (gereformeerd/hervormd) gyakorlati teológiából az ezredforduló körül. Különös tekintettel hazai református egyházi életünkre*. Theológiai doktori értekezés. DRHE, Gyakorlati teológiai tanszék. Témavezető neve: ifj. Dr. Fekete Károly professzor. Balatonszárszó, 2002.
- KOZMA Zsolt: A kálvinizmus időszerűsége. In: uő: *Önazonosság és küldetés*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2001, 15–23.
- KOZMA Zsolt: A kolozsvári református teológia lelki-szellemi arcéle. In: uő: *Önazonosság és küldetés*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2001, 115–130.
- KOZMA Zsolt: A kommunikáció mint gyakorlati teológiai kérdés. In: uő: *Hagyomány és időszerűség*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2002, 190-208.
- KOZMA Zsolt: *A Református Szemle repertórium. 1908–2012*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 2015.
- KOZMA Zsolt: Az egyház megújulásának teológiai alapjai. In: uő: *Hagyomány és időszerűség*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2002, 138–143.
- KOZMA Zsolt: Az egyház nemzetfenntartó szerepe Erdélyben. In: uő: *Önazonosság és küldetés*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2001, 149–157.
- KOZMA Zsolt: Az igehirdetés prófétai jellege. In: uő: *Tegnap, ma és örökké*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2010, 191–199.
- KOZMA Zsolt: Egyház a jelen és a jövő társadalmában. In: uő: *Önazonosság és küldetés*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2001, 158–162.

- KOZMA Zsolt: Hit, egyház, nemzet, Makkai Sándor látásában. In: uő: *Önazonosság és küldetés*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2001, 105–114.
- KOZMA Zsolt: Igehirdetési szolgálatunk mai kérdései. In: uő: *Lekötelezetten*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2012, 126–132.
- KOZMA Zsolt: Kálvin örökösei vagyunk. In: uő: *Tegnap, ma és örökké*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2010, 149–156.
- KOZMA Zsolt: Mit jelent ma Közép-Kelet-Európában lelkipásztornak lenni? In: uő: *Önazonosság és küldetés*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2001, 84–90.
- KOZMA Zsolt: Nyitott templomajtók egyháza. In: uő: *Tegnap, ma és örökké*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2010, 2010, 91–99.
- KOZMA Zsolt: Szolgálat és hatalom. Kormányzás a magyar református egyházban. In: uő: *Lekötelezetten*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2012, 71–83.
- KOZMA Zsolt: *Teológiai idegen szavak, kifejezések, szólások szótára*. Kolozsvár, 2005.
- LÁSZLÓ Dezső: *A kisebbségi élet ajándékai*. Minerva könyvek 6. Kolozsvár, 1977.
- LÁSZLÓ Dezső: *A magyar református lelkipásztor a történelemben. I. Szemle Füzetek 9.* Előszó: Nagy László. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa, 1991, 251–319.
- LÁSZLÓ Dezső: *Az anyaszentegyház élete és szolgálata*. Kolozsvár, 1938.
- LEEDE, Bert de – STARK, Ciska: *Ontvowen. Protestantse prediking in de praktijk*. Zoetermeer, Boekencentrum, 2017.
- LOCHER, Wilhelm Gottfried: Református egyházkormányzat. Alapvetés kilenc tételben. In: *Confessio* 2008/3, (108–122) 112. Ford. Ódor Balázs a *Theologische Zeitschrift* 2/64, 2008, 151–168.
- LOCHER, Wilhelm Gottfried: Zwingli, Ulrich (1484–1531). In: *RGG. VI./1962, 1952–1969*
- LUTHER, Martin: *Predigten des Jahres 1522* (Invocavitpredigten). WA 10/3, 18 f.
- MAKKAI Sándor: Három év. Igazgatói évváró beszéd a ref. theol. fakultáson jún. 22-én. In: *Az Út*, VI. (1924), 131–136.
- MISKOTTE, H. K.: *Om het levende woord. Opstellen over de praktijk der exegete*. Kampen, Kok, 1973.
- MÖLLER, Christian: *Seelsorglich predigen. Die Parakletische Dimension von Predigt, Seelsorge, Gottesdienst und Gemeinde*. Dritte, erweiterte Auflage. Waltrop, Hartmut Spenner, 2003.
- MÜLLER, Hans Martin: Ordination. In: *TRE XXV.*, 347–365.
- NIESEL, Wilhelm: A II. Helvét Hitvallás jelentősége a reformáció egyházai számára. In: *Theologiai Szemle* X évf. (1967/3–4), 132–136.
- REZI Elek: „Örhelyemre állok, odaállok a bástyára!” (Habakuk 2,1). In: uő: *Visszatekintés rektori szolgálatom tíz esztendejére a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben*. Kézirat. Kolozsvár 2017, 1–22.
- SCHMIDT, M.: Visitation. In: *RGG, VI. 1962, 1412–1413.*
- SÓGOR Árpád: Teológiai hallgatók pályaszocializációja. In: *Református Szemle*, Kolozsvár, 2005, 617–643.
- STARK, Ciska: *Proeven van de preek. Een praktisch-theologisch onderzoek naar de preek als Woord van God*. Zoetermeer, Uitgeverij Boekencentrum, 2005.

- STOLLBERG, Dietrich: Seelsorge. In: Heymann, D.von (Hg.): *Handwörterbuch des Pfarramtes. Führungs- und Arbeitstechniken für Kirche und Gemeinde*. München, 1978.
- STUPPERICH, R.: Bucer. In: *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*. Erster Band. A–C. Tübingen, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) 1957, 1453–1457.
- THURNEISEN, Eduard: Die Aufgabe der Predigt (1921), In: Hummel, G. (Hg.): *Aufgabe der Predigt*, 1971, 105–118.
- Szabályrendelet a Lelkésztovábbképzés egységes rendjére nézve a Romániai Református Egyházban: 1.§. Preambulum* (1) http://www.reformatus.ro/admin/data/file/20131223/lelkesztovabbkepzes_szabalyrendelet.pdf
- TAVASZY Sándor: Az egyház veteményes kertjei. In: *Református Szemle* 1940, 229–231.
- TAVASZY Sándor: *Református keresztyén dogmatika*. Kolozsvár, 1932.
- Tájékoztató. A Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet*. 2015.
- TORÓ Gyula: Az igehirdetés ellenőrzése a Görgényi Egyházmegyében. In: *Református Szemle* 1957, 117–118.
- TÓTH Endre: A Heidelbergi Káté története. In: *A Heidelbergi Káté és a Második Helvét Hitvallás*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2008, 7–20.
- TÖKÉS István: Igehirdetői felelősség. In: *Református Szemle* 1982, 244–247.
- TÖKÉS István: *A Második helvét Hitvallás magyarázata*. Második, javított kiadás. Nagyvárad, erdélyi magyar nyelvű református eklézsiák, 2006.
- URNER, Hans: *Gottes Wort und unsere Predigt*. Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1961.
- TRILLHAAS, Wolfgang: Die humanistische Illusion. Zur Reform des Theologiestudiums. In: Hess, H.-E. – Tödt, H. E. (hg.): *Reform der theologischen Ausbildung 3*. Stuttgart, 1969.
- VERESS Gábor: Próféta. In: KOZMA Zsolt (szerk.): *Bibliai fogalmi szókönyv*. Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 1992, 275–277.
- VISKY S. Béla: Kedves Szolgatársak! In: *Lelkésztovábbképzés. Programfüzet*. 2016. [h. n., é. n.], 1.
- WASSENAR, Th. D. J.: *'Om te zien, hoe het hun gaat'. Een historisch onderzoek naar bedoeling en werkwijze van de kerkvisitatie*. Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer, 2005.
- WINKLER, Eberhard: PfarrerII. In: *Theologische Realenzyklopädie*. Band XXVI/1996, Berlin ·New York, Walter de Gruyter, 360–374.
- WINKLER, Eberhard: *Praktische Theologie Elementar. Predigtlehre*. Neukirchener, 1997.

Levéltári források

- Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár, (305 /1990. I.).
- Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár, (1010/1996. I.).
- Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár, (20/2015. I.).
- Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár, (1791/1999. I.).
- Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár, (1022/2000.I.).
- Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár, (265/2015. I.).

Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár, (266/1999. I.).
Az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár, (1160/1995. I.).
A Kolozsvár-Alsóvárosi Református Egyházközség Irattára. Presbiteri jegyzőkönyv,
(2014.április 3).
SÓGOR Árpád: *Jelentés a teológiai intézet istentiszteleti életéről – 2002/2003-as tanév.*
Kolozsvár, 2003.
SZÉKELY József: *RORLÉSZ elnöki beszámoló.* Kolozsvár, 2005. március 30–31. RORLÉSZ
irattár. Kolozsvár.